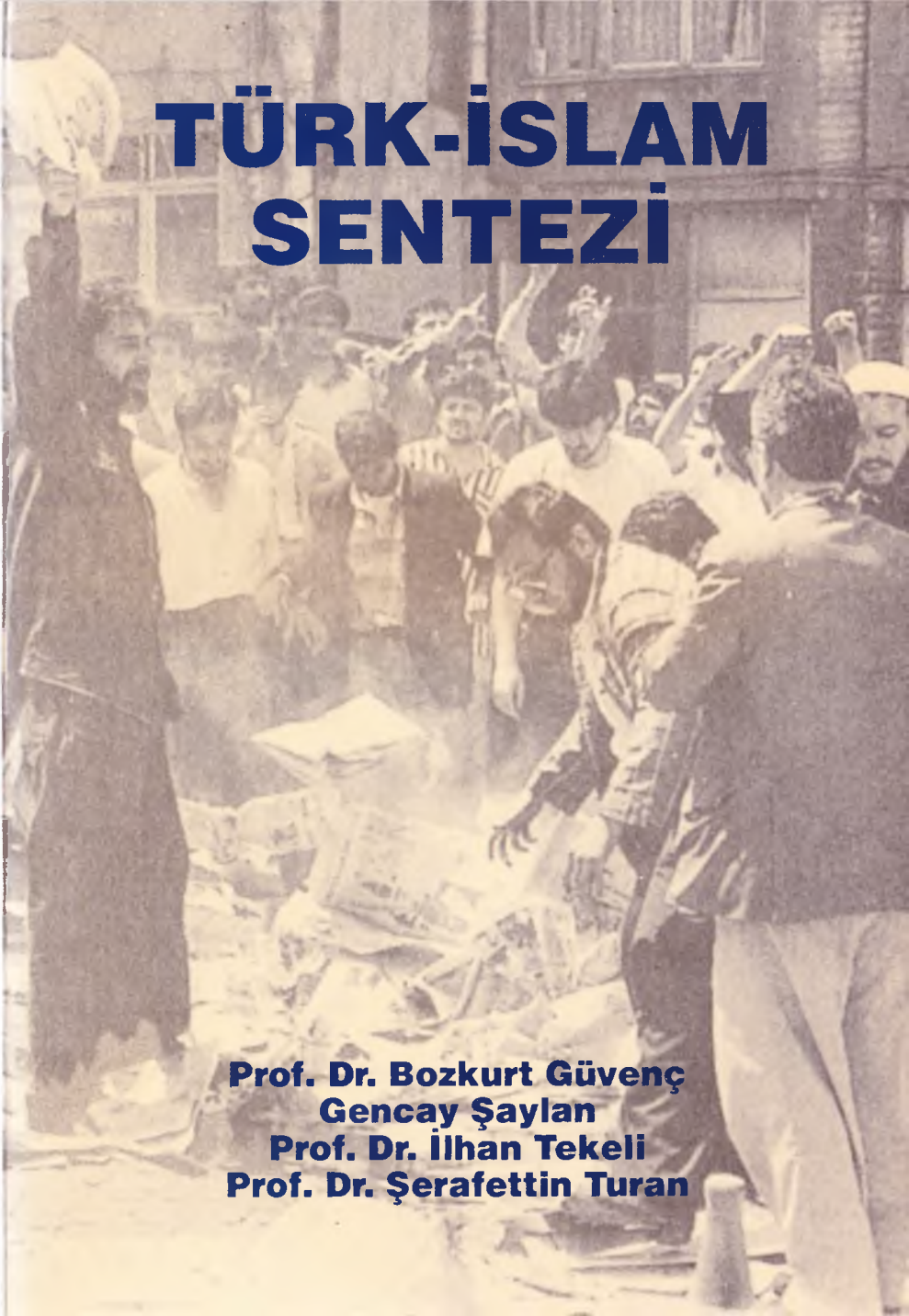
TÜRK-İSLAM SENTEZİ

Prof. Dr. Bozkurt Güvenç
Gencay Şaylan
Prof. Dr. İlhan Tekeli
Prof. Dr. Şerafettin Turan

TÜRK-İSLAM SENTEZİ

İletişim YAYINEVİ

SARMAL YAYINEVİ
Babıali Caddesi Pak Han No: 16/4 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 522 45 78 - 512 70 20
Fax : 522 45 78

Siyasal Kültür: 1
Yazarı: Prof. Dr. Bozkurt Güvenç, Gencay Şaylan
Prof. Dr. İlhan Tekeli, Prof. Dr. Şerafettin Turan
Yayıma Hazırlayan: Işıtan Gündüz

Birinci Baskı: Ekim 1991
İkinci Baskı: Eylül 1994

Baskı - Cilt: Kayhan Matbaacılık - Yalçın Mücellit
Kapak: Aylin Kılıç **Dizgi:** Sarmal Dizgievi

TÜRK - İSLAM SENTEZİ

Prof. Dr. Bozkurt Güvenç
Gencay Şaylan
Prof. Dr. İlhan Tekeli,
Prof. Dr. Şerafettin Turan

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ
Prof. Dr. Toktamış ATEŞ 9

SÖZBAŞI :
BG. İT. ST. GS. 13

1. BÖLÜM : TÜRK İSLAM SENTEZİ
BASINDAKİ YANKILAR 17

Genel acıklama 17
Gazeteler 19
Dergiler 32

2. BÖLÜM : AYDINLAR OCAĞININ 12 EYLÜLE
ARMAĞANI: Milli Kültür Planlamasında
"Türk İslam Sentezi" 37

Giriş, Sorunlar, Tartışmalar 37
Türk İslam Sentezi Belgeleri (1987) 39
Aydınlar Ocağının Görüşü (1973) 41

Görüşün İçeriği 41
Aydınlar Ocağı Görüşünün Yorumu 44

Milli Kültür Raporu (1983) 48

Plan Taslağından "Milli Mutabakalar" Çağrısına 48
Türk-İslam Sentezinin İdeolojik Çevresi 50
Koruyuculuk-Yaratıcılık-Süreklilik 51
Ocağın Tarih Görüşü, Felsefesi ve Bilinci 52
Millet-Ulus İkilemi 53
Dini Öz ve Kültür Biçim 54
Kalkınmanın Kültür Temelleri:
Din ve Ahlak mı? 56
Milli Kültür/Milli Dil 57
Türk-İslam Sentezi Tarihi Bir Sorundur 58
Türk-İslam Sentezi'nin Anlamı ve Yorumu 59

Değerlendirme ve Sonuç 61

İç Çelişkiler 61
Teşhis Yanılgıları-Tutarsızlıklar 62
Tarihsiz Tarih Felsefesi olur mu? 63
Milletin Dini ve Ulus'un Dili 64
Değişmeden Gelişme Olur mu? 65

Halk mı Hak mı? 66
Çağdaş Toplumda İslam Dinine de Yer Vardır 67
Sonuç 68

3. BÖLÜM : ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURULU'NDA GÖRÜŞÜLEN RAPOR 69

Giriş: Türk Kültürü Planlama Teşkilatı 69
Rapor: Genel Esaslar 70

1. Amaç 70
2. Kültürün Tanımı 70

a. Kültürün Tanımı 70
b. Kültürün Özellikleri 73
c. Bugün En Önemli Kültür Sorunumuz 75

3- Kültür Unsurları 75

I- Fonksiyonel Açıdan Kültür Unsurları 78

1. Kültürün Dört Öğesi 78
2. Dil 81
3. Tarih 82
4. Sosyal Bünyede Oluşup, Evrensel Niteliğe Doğru Gelişme Gösteren Unsurlar 82

II- Yapısal Açıdan Kültür Unsurları 85

1. Din 85
2. Ahlak 86
3. Hukuk 86
4. Ekonomi 87
5. Politika 87
6. Basın-Yayın ve Kitap 88

Bugünkü Durum 89

4. Kültür Politikasının Anlamı 89
5. Kültür Politikasının Tespitinde Uygulanan Yöntem ile Görev ve Sorumluluklar 91

Kültür Politikaları 99

6. Kültür Politikası İlkeleri 99
7. Kültür Politikalarının Tespitinde İlkeler 101

8. Kültür Politikasında Hedefler 103

Öneriler ve Sonuçlar 105

9. Kültür Tespitinde Görev ve Sorumluluklar 105
10. Kültür Politikasının Oluşturulmasında Sorumlu Kuruluşlar 106
11. Kültür Politikasının Oluşturulması 108
12. Kültür Politikasının Uygulanmasında Görev ve Sorumluluklar 109
13. Politikaların Tespiti ve Uygulamaya Konmasında Yöntem Geliştirilmesi 110

4. BÖLÜM : ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURULUNDA GÖRÜŞÜLEN RAPOR ÜZERİNE DÜŞÜNCELER 113

Kapalı Kapılar Ardında Gizlilik 113
Kültür Unsurlarının Tesbiti Ne Demek? Yetki Sorunu 114
Büyük Çelişki 116
Kültür Anlayışı 118
Atatürk'ün Kültür Anlayışını Yansıtmayan "Atatürkçü" Bir kültür İnceleme ve Planlaması 122
Türk-İslam Sentezinin Ağırlığı 123

5. BÖLÜM : MİLLİYETÇİLER KURULTAYI BİLDİRİSİ 129

Dini Hayat Komisyonu Raporu'ndan 129
Kültür Komisyonu Sonuç Raporu'ndan 130
Eğitim Komisyonu Raporu'ndan 136
21'inci Yüzyıla Doğru Türkiye Komisyon Raporu'ndan 142
İktisat Komisyonu Raporun'dan 143
Gençlik ve Meseleleri Komisyonu Raporu'ndan 146
Çalışma Hayatı ve Sağlık Komisyonu Sonuç Raporun'dan 147
Milletlerarası Dış Politika Meselelerimiz Komisyonu Sonuç Raporu'ndan 150

6. BÖLÜM : BİR KURULTAYIN ARDINDAN 153

Siyaset ve Demokrasi Anlayışı 155
Milli Kültür Anlayışı 161
Ekonomik İlişkilere ve Düzene Bakış Biçimi 167

7. BÖLÜM : SENTEZ FİKRİNİN KAYNAKLARI 171

8. BÖLÜM : SENTEZ'İN DİL VE TARİH GÖRÜŞÜ 179

Dil 182
Tarih 183

9. BÖLÜM : AYDINLAR OCAĞININ KURULUŞU VE GELİŞMESİ 187

10. BÖLÜM: AYDINLAR OCAĞI DOSYASINI KAPATIRKEN 197

Giriş 197
Çözümü Geçmişte Aramak ve Geleceğe Güvensizlik 198
Laiklikten Daha İyi Sentez Olur mu? 200
Aydınlar Ocağı'nın Karanlıkçılığı 204
Sağ Kadrocu Bir Hareket Olarak Aydınlar Ocağının Başarı Düzeyi Nedir? 206
Ulusal Kimliğin Ancak Yaratıcılıkla Güçlenip Süreklilik Kazanabileceği Üstüne 211
Son Verirken 214

EKLER 217

EK - A - DPT - MKP'den Seçmeler 219
EK - B - Basın - Yayından Kesikler 221
EK - C - Ord. Prof. Reşat Kaynar, Prof. Hüseyin Hatemi ve Prof. Cahit Tanyol'un Türk - İslam Sentezi Yorumları 249
EK - D - MEB Yayınevinin Vitrininde Türk - İslam Sentezi 261
EK - E - "Milli Mutabakatlar" Çağrısı 269
EK - F - Genel Kaynakça 291
EK - G - Kültür Bakanlığı Kültür Siyaseti (1979) 299
EK - H - Aydınlar Ocağı ve Türk - İslam Sentezi 313
EK - İ - Söz Konusu Cevaba Cevap 341

SUNUŞ

Fazla ayrıntılara girmeksizin baktığımızda; Türkiye de tanzimat'ı izleyen son yüzelli yılda, iki grubun sürekli olarak çatıştığını görmekteyiz.Bunlardan biri; Batılı anlamda çağdaş ve modern bir Türkiye'yi oluşturmak ve bunun batılı düşünce normlarını benimsemek ve Batılıya benzer bir yaşam tarzı sürdürmek gereğini savunan guruptur. Öbürü ise; genellikle Batı teknolojisine karşı çıkmayan, fakat başta islamiyet olmak üzere, kendi normlarına sıkı sıkıya sarılmak isteyen bir guruptur. Ben bu iki guruptan ilkini "asker-sivil bürokrat", ikincisini de "muhafazakarlar" olarak isimlendiriyorum.

Asker-sivil bürokrat ile muhafazakarlar arasındaki çatışmanın değişik evreleri vardır. Ancak başarı ibresi biraz da diyalektik olarak, genellikle asker-sivil bürokrattan yana meyletmiştir. Belli ölçülerde dış baskı ve etkilerle ortaya çıkan Tanzimat ve İslahat Fermanlarını izleyen I Meşrutiyet asker-sivil bürokratın başarılarıydı. Buna karşılık; Mebusan Meclisini kapatan II. Abdülhamit döneminde ve özellikle "panislamizim" çerçevesinde ibre muhafazakarlardan yana dönmüştü.

2. Meşrutiyet, ya da Anayasanın yeniden yürürlüğe sokulması; asker-sivil bürokratın bir başka başarısı oldu. Bu dönemde dünyada esen ulusçuluk rüzgarlarının da etkisiyle; asker-sivil bürokrat kendine bir kimlik arama savaşımına girmiş ve bunu "Türkçülük" olarak biçimlendirmişti. (Rusya'daki 1905 Devriminden kaçan Türkologlarla; Rumeli ve Balkanları yitirmiş olmamızın etkilerini de gözden uzak tutmamamız gerekir.)

Artık "İttihatçı" olarak isimlendirebileceğimiz asker-sivil bürokratın 2. Meşrutiyet macerası ve umudu, büyük bir yıkımla sonuçlandı. İmparatorluk tümüyle elden gitti. İşte bu yıkıntıdan kurtarılabilen topraklarda da Türkiye Cumhuriyeti oluştu.

Aslında bu savaşın içinde muhafazakarlar, ittihatçılar kadar etkili oldular. Ancak Mustafa Kemal'in parlaklı kişiliği ve askere geçmişi sayesinde "liderlik" Batıcı unsurlarda kaldı. Ve bu dönemde "Kuva-i Milliyeciler", "Mudafa-i Hukukçular" ve nihayet "Halk Partililer" olarak isimlendireceğimiz asker-sivil bürokrat; 1.Meclis'te "ikinci Grup" olarak mücadeleye katılan muhafazakarları kesin bir biçimde tasfiye etti. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve daha sonra Serbest Fırka etrafında toplanma çabaları da sonuç getirmedi. İstiklal Mahkemelerinin acı tırpanından kurtulamadılar.

Genç Cumhuriyet yepyeni kavramlar geliştirdi. İttihatçıların Türkçülüğü, vatandaşlık ve toprak temellerine dayanan bir "Türklük" anlayışı içinde eritildi. İslamiyet ise tamamen susturularak salt camilerin içine itildi.

2.Dünya Savaşını izleyen özgürlük ortamında çok partili yaşama geçilince, muhafazakar gurup yeniden örgütlenmeye başladı. Zaten iki savaş arasında esen totaliter rüzgarlar, Türkçülüğü ırkçı-otoriter bir biçimde canlandırmıştı. Ancak bir kaç

misyonerin çabası bu görüşleri halka ulaştırmaya yetmiyordu.

Muhafazakar gurup 1950 sonrasında geniş bir örgütlenme zemini buldu. Ancak ideolojik birlik sağlama konusunda (doğal olarak) zorlanıyordu. Aynı zorlama 60 sonrasında da , 70 sonrasında da görüldü.

Muhafazakar gurup yıllarca üzerlerine gelen "devlet"i düşman bellemişti. 1960'ların sonlarında, devletin bir düşman olmadığını ve kim ele geçirirse onun amaçlarına hizmet eden bir araç olduğunu anladılar. Gene aynı dönemde "ordu düşmanlığının" kendilerine zarar getirdiğini görerek, bu düşmanlıktan sıyrılmak istediler. Fakat bu noktada ciddi sorunları vardı.

Gerçekten, ordunun Atatürkçü geleneğini İslâmi kurumlarla bağdaştırmak çok zordu. Kaldı ki; muhafazakar gurubun ortak bir ideoloji yaratmak konusunda zorlandığı tek husus ordu değildi. Artık "İttihatçı" olarak isimlendirebileceğimiz asker-sivil bürokratın 2. Meşrutiyet macerası ve umudu, büyük bir yıkımla sonuçlandı. İmparatorluk tümüyle elden gitti. İşte bu yıkıntıdan kurtarılabilen topraklarda da Türkiye Cumhuriyeti oluştu.

Aslında bu savaşın içinde muhafazakarlar, ittihatçılar kadar etkili oldular. Ancak Mustafa Kemal'in parıltılı kişiliği ve askere geçmişi sayesinde "liderlik" Batıcı unsurlarda kaldı. Ve bu dönemde "Kuva-i Milliyeciler", "Mudafa-i Hukukçular" ve nihayet "Halk Partililer" olarak isimlendireceğimiz asker-sivil bürokrat; 1.Meclis'te "ikinci Grup" olarak mücadeleye katılan muhafazakarları kesin bir biçimde tasfiye etti. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve daha sonra Serbest Fırka etrafında toplanma çabaları da sonuç getirmedi. İstiklal Mahkemelerinin acı tırpanından kurtulamadılar.

Genç Cumhuriyet yepyeni kavramlar geliştirdi. İttihatçıların Türkçülüğü, vatandaşlık ve toprak temellerine dayanan bir "Türklük" anlayışı içinde eritildi. İslamiyet ise tamamen susturularak salt camilerin içine itildi.

2.Dünya Savaşını izleyen özgürlük ortamında çok partili yaşama geçilince, muhafazakar gurup yeniden örgütlenmeye başladı. Zaten iki savaş arasında esen totaliter rüzgarlar, Türkçülüğü ırkçı-otoriter bir biçimde canlandırmıştı. Ancak bir kaç misyonerin çabası bu görüşleri halka ulaştırmaya yetmiyordu.

Muhafazakar gurup 1950 sonrasında geniş bir örgütlenme zemini buldu. Ancak ideolojik birlik sağlama konusunda (doğal olarak) zorlanıyordu. Aynı zorlama 60 sonrasında da , 70 sonrasında da görüldü.

Muhafazakar gurup yıllarca üzerlerine gelen "devlet"i düşman bellemişti. 1960'ların sonlarında, devletin bir düşman olmadığını ve kim ele geçirirse onun amaçlarına hizmet eden bir araç olduğunu anladılar. Gene aynı dönemde "ordu düşmanlığının" kendilerine zarar getirdiğini görerek, bu düşmanlıktan sıyrılmak istediler. Fakat bu noktada ciddi sorunları vardı.

Gerçekten, ordunun Atatürkçü geleneğini İslâmi kurumlarla bağdaştırmak çok zordu. Kaldı ki; muhafazakar gurubun ortak bir ideoloji yaratmak konusunda zorlandığı tek husus ordu değildi. Bu sorunun yanısıra, "kavmiyetçiliği" reddeden İslâmiyet ile, ırkçı Türkçülük nasıl bağdaşacaktı? Ayrıca Türkiye'de başta Kürtler olmak üzere; Türk ırkından olmayan oyğun bir kitle vardı. Muhafazakâr grup elbette bunları da gözden çıkaramazdı.

İşte bu birbiriyle çelişen unsurları aynı potada eritebilmek için, ortak bir ideoloji yaratabilmek için; kimi zaman mantığı bile zorlayan çabalar oldu. Ama hiç olmazsa bazı noktalarda uyum sağlandı. Bu arada yurt dışında da önemli bir muhafazakâr po-

tansiyel oluşmuştu. Genellikle kırsal kesimlerden alınarak Avrupa'nın göbeğine bırakılan türklere karşı oluşan tepki, bu vatandaşlarımızda bir karşı-tepki ortaya çıkardı. Ve bu karşı epki "radikal Türkçülük" ve "radikal İslamcılık" biçimlerinde oldu. Ve bu durum elbette ülke içindeki radikal gruplar için, büyük bir maddi ve manevi destek sağladı.

1970'lerin başında duymaya ve okumaya başladığımız "Türk-İslâm Sentezini", işte böylesi bir ortak ideooji yaratma çabalarının bir ürünü olarak görmek ve değerlendirmek gerekir. Ancak Türk-İslâm Sentezinin ortaya atıldığı dönemin bazı başka özellikleri de vardır.

ABD'nin SSCB'yi zayıf düşürebilmek amacıyla, radikal İslâmiyet üzerinde durması aynı döneme rastlar. Gerçekten ABD, Sovyetler Birliğini bir "Yeşil Kuşak"la kuşatmak istiyordu. Gene aynı dönemde Suudi Arabistan kanalıyla radikal İslâmcılığın desteklenmesi ve İran'da Şah Rıza Pehlevi'nin İslâm Devrimine kurban edilmesi; Türkiye'de radikal- muhafazakâr bir düşüncenin gelişmesi için ne denli uygun bir ortamın bulunduğunu gösterir. Bunlara ek olarak 12 Eylül yönetimlerinin inanılmaz bir gaf yaparak İslamiyet ile ulusal bütünlüğü sağlamak istemesi ve ANAP hükümetlerinin tarikatlara dayanan kimi uzantılarının bulunması, radikal muhafazakâr düşünceye, Cumhuriyet tarihimiz boyunca ellerine geçmeyen bir fırsat yaratmıştı.

Güvenç-Tekeli-Turan ve Şaylan'ın elinizde tuttuğunuz bu kitabı, çok önemli bir belgesel çalışma. Sağa karşı oldukça ilgisiz olan ve kulaklarını tıkayan ve sadece anlamsız bir biçimde korku duyan çevreler içni kaynak bir eser.

sağda henüz bir "sentez" oluşamamasına karşın; olağandışı bir dönemde ve devlet desteği sağlandığı zaman, neler yapılabileceğini sergilemesi bakımından ayrıca üzerinde durulmalı ve düşünülmeli.

Prof. Dr. Toktamış Ateş

Sözbaşı I

"Türk-İslam Sentezi" 1987 yılının ilk yarısında basının ve halkoyunun ilgisini çeken konular arasında yer aldı. *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan araştırmamızın yankıları sürüyor. Bize ulaşan dilekleri dikkate alarak, belgeleri önce toplamaya, sonra yayımlamaya karar verdik. Elinizdeki *Dosya* böyle gerçekleşti.'

Günlük basın ve dergilerde çıkan haber, yorum ve incelemelerin dökümü *Birinci* bölümde; Cumhuriyet'teki dizi'nin metni *İkinci* bölümde, Atatürk Yüksek Kurulu'nda görüşülen (ünlü!) *Rapor* ile değerlendirmesi *Üçüncü* ve *Dördüncü* bölümlerde, "IV Milliyetçiler Kurultayı Bildirisi" ile yorumu *Beşinci ve Altıncı* bölümlerde bulunmaktadır.*Yedinci* bölümde, "Sentez" kavramının çeşitleri ve kaynakları, *Sekizinci* bölümde, ise "Türk-İslam Sentezi"nin Dil ve Tarih anlayışı üzerinde iki yeni deneme sunulmaktadır.Türk-İslam Sentezi'ni toplumumuza armağan eden Aydınlar Ocağı, *Dokuzuncu* bölümde tanıtıldıktan sonra, *Onuncu* bölümdeki genel değerlendirme ile Dosya kapatılmaktadır.

Dosya'nın düzenlenmesinde, 7 Ocak 1987'den 7 Temmuz 1987'ye uzanan 7 aylık dönemdeki olay ve gelişmelerin zaman - dizimine uymaya çalıştık. Ancak, AYK (1986)'da görüşülen *Rapor* metni ancak Eylül 1987'de yayımlandığı için, bu Rapora Dördüncü Bölüm'de yer verildi. Ayrıca, *Sekiz, Dokuz* ve *Onuncu* bölümlerde, tarihi görüş ve gelişmelere de yer ayırdığımızı belirtelim.

Dosya'nın kanıt ve kaynakları niteliğindeki belge ve bilgiler *Ekler* bölümünde toplu olarak sunulmuştur. Bu belgeler arasında, Kültür Bakanlığı'nın "Kültür Siyaseti" (1979-Dönemi) ilkelerinin de bulunduğuna işaret edelim. İki arkadaşımızın üyesi bulunduğu bir komisyon tarafından hazırlanan bu belge, "Türk-İslam sentezi" çağrısına katılmayan grubumuzun "Laik" kültür anlayışı konusunda okuyucuya bir fikir verebilir.

Dosya'daki bütün bu bilgi ve belgelere karşılık, *Cumhuriyet* gazetesince yayımlanan ilk araştırmamız, ana belge kimliğini korumaktadır. Bu belgeyi İkinci Bölüm'de aynen sunarken, *Dosya*'nın ötcki bölüm ve *Ekler*'ine gereken göndermelerin yapılmasına çalışılmıştır.

Ankara:
Şubat 1988

BG, IT, ŞT, GŞ
(Derleyenler)

SÖZBAŞI II

"Türk-İslam Sentezi" 1987 yılında Cumhuriyet gazetesinde bir dizi olarak yayınlandı ve çeşitli kamplara mensup aydınlardan yoğun bir ilgi gördü. Dizi, canlı bir eleştiri ve tartışma ortamının gelişmesine neden oldu.

Bu canlı tartışma ve ilgi ortamı, gazetede yayınlanan dizinin genişletilip kitap haline getirilmesi düşüncesine kaynaklık etti. Bir kitap halinde yayınlamak üzere bir dosya hazırlığına girişildi. Bu dosya 1988 yılının başında yayınlanabilir duruma geldi ve bir takım arayışlardan sonra Çağdaş Yayınlarınca kitaplaştırılması söz konusu oldu. Ancak daha sonra çeşitli nedenlerle kitabın yayınlaması bir türlü mümkün olmadı.

Bu yıl içinde Sarmal Yayınevi aynı dosya ile ilgilenince dosyanın metni bir ölçüde eskimiş olsa da, en azından, üç ya da dört yıl önceki tartışmaları ve bundan da önemlisi bir dönemin kültür politikasını betimlemesi açısından yayınlanmasının doğru olacağı düşünüldü. Böylece Türk-İslam Sentezi dosyası üçbuçuk, dört yıllık bir gecikme ile okuyucuya sunulabildi.

ANKARA
Eylül

1

TÜRK İSLAM SENTEZİ : BASINDA İLK YANKILAR

Genel Açıklama

"Türk-İslam Sentezi" üzerine Türk basınındaki yorum ve değerlendirmelere ilişkin bu bilgi taraması *"Aralık 1986 - Haziran 1987"* arasındaki yedi aylık dönemde yapılmıştır. Ancak bir yandan çalışmayı yürütürken öte yandan elden geldiğince, bu çalışmaya paralel olarak süregelen yayınları izlemeye ve konumuza ilişkin verileri yakalayabildiğimiz ölçüde tespit etmeye çalıştık.

Derlemede, söz konusu zaman aralığında yayımlanmış haftalık (aktüel-siyasi) haber dergileri, aylık siyasi dergiler ile sanat ve edebiyat dergileri ulaşabildiğimiz ölçüde ve sistemli biçimde gözden geçirilmiştir. Günlük basından *Cumhuriyet, Güneş, Hürriyet, Milliyet Tercüman Yeni Düşünce ve Zaman* gazeteleri, yine söz konusu dönem dikkate alınarak, taramaya tabi tutulmuştur. Bu kaynaklardaki veriler bizden istenildiği şekilde, kısa yorumlarla tarih ve yer belirtilerek aktarılmıştır. Bununla birlikte, yorumlarımızın her ne olursa olsun öznellik taşıyacakları kaygısından hareketle, zaman zaman yazı sahibinden yapılmış bir kaç kısa cümlelik alıntılarla, nesnelliğin gözetilmesine çalışılmıştır. Yapılan tarama sonuçları, kendi içinde "Gazeteler" ve "Dergiler" olarak iki gruba ayrılmış ve her grupta yer alan gazete ve dergiler alfabetik olarak döküme tâbi sıralanmıştır. Aktarılan her veri (yorum-değerlendirme) için sırasıyla; *'Gazete veya Dergi Adı, Tarih, Yazar Adı (Yazı Başlığı)* şeklinde bir "kodlama" tercih edilmiştir.

"Türk-İslam Sentezi" konusunu en çok gündemde tutan gazetenin *"Cumhuriyet"* oluşu, bu gazeteyi *"Tercüman"*ın yoğunluk olarak oldukça geriden de olsa izlediği dikkati çekmektedir. Bu gazeteler sınırlı bir tirajı olan ve diğer gazeteler kadar kitleselleşememiş gazetelerdir. Öte yandan bu iki gazeteye göre tirajı daha yüksek olan *Hürriyet* gazetesinde hemen hemen hiç bir yazı ya da yorumun bulunmaması, *Milliyet* ve *Güneş*'te ise yok denecek kadar az sayıda değerlendirmenin yer alması gözönüne alındığında-ortaya şu ilginç sonuç çıkmaktadır: "Türk-İslam Sentezi"konusu ya da sorunu Türkiye gündemine yalnızca *entellektüel* düzeyde gelmektedir. Sağ ve sol entellektüellere hitap eden gazetelerin *(Tercüman* ve *Cumhuriyet)* konuya yoğun yaklaşımı bunu göstermektedir. Konuya popüler ilginin hemen hemen hiç yöneltilmediğini ise söz konusu tirajı yüksek gazetelere bakarak söyleyebiliriz. Yani konu *halk katında* tartışılmamakta ve söz gelimi "rabıta" ya da "türban" konularında olduğu gibi kamuoyunun gündemine etkili bir şekilde girmemektedir. Kısaca ve başka bir deyişle, "Sokaktaki Adam'ın Türk-İslam Sentezi'nden haberi yoktur!" (Belki onu yaşamaktadır, ama haberi yoktur.)

Bununla birlikte, entellektüel düzeyde ortaya çıkan tepkinin potansiyelinin de tümüyle etkisiz olduğunu da düşünmemek gerekir. Söz gelimi, Türk-İslam Sentezi'yle ilgili görüş ve açıklamaların basında yoğunlaştığı dönemin hemen sonrasında "Aydınlar Ocağı" tarafından düzenlenen "Milliyetçiler IV. Büyük İlmî Kurultayı"nda, "Türk-İslam Sentezi"nin hemen hiç kullanılmaması (Altıncı Bölüme bkz.) bu bakımdan oldukça ilginçtir. Dolayısıyla, basında çıkan yazı ve araştırmaların "havanda su dövmek" gibi etkisiz kaldığını düşünmemeliyiz. Olanaklı kılacak gelişmeler de söz konusudur.

Belirtilmesi gereken bir başka nokta, konuya sayfalarında en fazla ve yoğun bir şekilde yer veren *"Cumhuriyet"* ile onu oldukça geriden de olsa izleyen *"Tercüman"* gazetelerinin soruna ilişkin aldıkları tavırlarıdır. *Cumhuriyet*, bir *ideoloji* ve *pratik* olarak Türk-İslam Sentezi'ne hem gazetenin genel bakış açısı hem de tümüyle yazar kadrosu olarak Sentezе *karşı* bir tavır takınmıştır. Tarama sonuçlarına bakıldığında fark görülecektir ki, yalnızca *Cumhuriyet*'te yer alan yorum değerlendirmelerin niceliği, diğer gazete ve dergilerde yer alanlardan daha fazladır. Üstelik bunlar yukarıda da işaret edildiği gibi "Sentez" düşüncesinin karşısında olan yorum ve değerlendirmelerdir. Dolayısıyla *"Cumhuriyet"*in Türk-İslam Sentezi'ne karşı kesin ve ciddi bir *savaş* açtığı ileri sürülebilir! Buna karşılık *Tercüman, Cumhuriyet*'e göre çok daha sınırlı olmakla birlikte, *yandaş* yorum ve değerlendirmeleriyle Türk-İslam Sentezi'ne sahip çıkmakta ve Sentezi savunmaktadır. Özellikle *"Tercüman"*, *"Cummhuriyet"*te yayımlanan ve ça-

lışmamızın da gerekçesini oluşturan "Yazı Dizisi"nin arkasından, konuya ilişkin yazı ve yorumlara daha geniş olarak yer verdiği gözlenmiş ve "Sentez"i koruyan bir konum kazandığı düşünülmüştür. Başka bir deyişle, *Tercüman* âdeta "Aydınlar Ocağı'nın resmi olmayan savunma organı" izlenimini vermektedir.

Bütünsel olarak İslami bir ideolojik çizginin savunucusu ve sözcüsü olan *Zaman* gazetesinde tespit edilebilen çok az sayıdaki yazılardan çıkan sonuç ise, "Bu gazetenin söz konusu "Sentez" ideolojisini kesin biçimde reddetmekle birlikte, bu görüşe inanan kitleleri kendi çizgisine çekmeyi amaçlayan bir siyaset güttüğü" şeklinde özetlenebilir.

Gazeteler

Cumhuriyet, 7.1.1987, Uğur Mumcu (Tarikatlar ve Siyaset): Tarikatlar ile sağ partilerin ilişkisinin vurgulandığı yazıda; "Avrupa'daki ülkücü örgütler de Türk-İslam Sentezi adı altında İslamcı bir düzeni savunuyorlar" deniyor.

Cumhuriyet, 9.1.1987, Uğur Mumcu (Atatürk ve Bugün):

Türban sorununa ilişkin olarak kaleme aldığı yazıda, Atatürk'ün kadın ve giysi konusuna yaklaşımı sergilenerek *günümüzdeki durumun* Atatürkçülükten kesin bir sapma olduğu vurgulanmakta ve gençlerin "Türk-İslam Sentezi" adı verilen bir ideoloji ile yetiştirilme planlarının sonucu olduğu ileri sürülmektedir.

Cumhuriyet, 12.1.1987, Hasan Cemal (Tarihi Yaşarken Yakalayabilmek): Yazar, son günlerde gelişen irticaî hareketliliklerin tahlilini yaptıktan sonra, "ne yapmalı" sorusuna yanıt olarak özetle şu görüşe yer vermektedir:

> *"Radyo ve televizyon laik ve özgür düşünce adına bir an önce seferber edilmelidir. Programlar, Türk-İslam Sentezi'nin izlerini değil, laik düşüncenin damgasını taşımalı, demokrasinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmalıdır."*

Cumhuriyet, 13.1.1987, Uğur Mumcu (Tohum ve Toprak): Türban olayının içyüzünü anlamak için, "Köşebaşlarının Türk-İslam Sentezi adıyla sunulan antilaik görüş yanlılarınca tutulmalarına göz yumulup yumulmadığı.."nın, yanıtlanması gereken sorulardan biri olduğu belirtiliyor.

Cumhuriyet, 14.1.1987, Gencay Şaylan (Türk-İslam Sentezi Çabası. "İslamcı Akımlar Ne İstiyor?"): Tarihsel perspektifte, İslamcılık ve Ulusçuluk ideolojileri arasındaki kutuplaşma ve bütünleşme çabalarından hareketle, böylesi bir senteze ulaşmanın İslami doktrinin totaliter mahiyeti nedeniyle olanaksız bulunduğu fikri savunuluyor. Yazıda yapılan bazı tespitlere aşağıda yer vermekte yarar görüyoruz:

> *"Batıdan geri ve farklı bir toplum bilma varsayımı üzerinde oluşturulmaya çalışılan Türk-İslam Sentezi de diğer siyasi akımlar gibi 20.*

Yüzyılın başlarında tarih sahnesine çıkmıştır. Bir bakıma Türk ulusculuğunun ideoloğu ve kuramcısı Ziya Gökalp'in bile bir Türk-İslam Sentezi arayışı içinde bulunduğu açıktır. Ancak Gökalp'in çözümlemelerinde Türk öğesi İslam ögesine ağır basar. Buna karşılık örneğin İçtihad dergisi çevresinde toplanan Süleyman Nazif ve arkadaşları, İslami dozu çok daha ağır basan bir Türk-İslam Sentezi oluşturma çabası içindedir. Günümüzde siyasi hareket olarak 1980 öncesinin MHP'sinin, İslami çizgisi giderek ağır basan bir senteze sahip çıktığı gözükmekteydi. Bu iş, kuramsal düzeyde Aydınlar Ocağı'nda sürdürülmeye devam ediliyor. Ancak bütün bu çabalara karşın köktenci (radikal) İslami akımların sentez önerisine pek sempati ile baktıkları söylenemez."

Cumhuriyet, 7.2.1987, İlhan Selçuk (Lunapark Aynaları): Konulu yazıda, "..Bugün devletin benimser göründüğü Türk-İslam Sentezi tarih yapraklarında Abdülhamitçilikle özdeştir" şeklinde bir yorum yapılıyor.

Cumhuriyet, 10.2.1987, Uğur Mumcu: Almanya'daki eski müftü Cemalettin Kaplan'la yaptığı görüşmede, Mumcu, Kaplan'ın; "Türk-İslam Sentezi görüşlerini yanlış bulduğunu, çünkü İslam'ın eksiksiz bir din olduğunu, Türk sentezine gerek görmediğini" ifade ettiğini, belirtiyor.

Cumhuriyet, 11.3.1987, Uğur Mumcu (İslamcı Örgütler ve Para-Yazı Dizisi 18): Frankfurt'daki "Avrupa Demokratik Ülkücü Türk Dernekleri Federasyonu"nun görüşlerinin Türk-İslam Sentezi doğrultusunda olduğunun tespit edildiği yazıda şu açıklamalar yer alıyor:

'Türk federasyonu'nun ideolojik görüşü Türk-İslam Sentezi'dir.

Türkiye'de birçok bakanın üye olduğu Aydınlar Ocağı adlı kuruluşun ideolojisi de aynıdır: Türk-İslam Sentezi!

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığı koltuğunda oturan Kazım Oksay, Aydınlar Ocağı'na Başbakanlık Özlük İşleri Genel Müdürü iken 12.2.1975 günü kaydolmuş.

O da Türk-islam Sentezi görüşünü benimsemektedir. Bu yüzden midir bilinmez; 13 Mayıs 1985 günü Türk Federasyonu, Diyanet İşleri Türk-İslam Birliği'nin Köln'deki Görmekli Camii ve tesisinin açılışı için Köln'e giden Bakan Oksay ile Diyanet İşleri Başkanı Altıkulaç'ın çevresinden hiç ayrılmamışlar. Törenin yapıldığı salonda Oksay ve Altıkulaç'ın gözleri önünde 'Başbuğ Türkeş' sloganları atılmış."

Cumhuriyet, 11.3.1987, "Ankara Taşı"nda: Aydınlar Ocağı'nın "Günümüzde Türk Ekonomisi" adlı açık oturumuna katılan SHP milletvekili Mustafa Gündeşlioğlu'ndan hareketle, Aydınlar Ocağı mensuplarının ilk kez olarak kendi düzenledikleri bir toplantıda, düşüncelerine aykırı görüşleri dinledikleri vur-

gulanıyor.

Cumhuriyet, 13.3.1987, İlhan Selçuk (12'ye Kaç Var?): ANAP iktidarının uyguladığı politika üzerine şu tespit yapılıyor;

> *"ANAP iktidarı laik cumhuriyeti rayından çıkarıp sözde Türk- İslam Sentezi'nin görüntüsü altında Amerika'ya bağlı işadamları devletine dönüştürmeye çalışıyor."*

Cumhuriyet, 16.3.1987, Şahin Yenişehirlioğlu (Türk-İslam Sentezi Üzerine...): Yazıda, Türk-İslam Sentezi'nin 1923 Türkiye'sinin laik ideolojisi yerine devletin resmi ideolojisi olarak benimsendiği ve devlet kademelerinde bu yönde bir *kadrolaşmaya* gidildiği vurgulanarak, "Sentez" düşüncesi karşı bir bakış açısıyla eleştiriliyor.

Cumhuriyet, 24.3.1987, Ali Sirmen (Rabıtagate Bütünün Bir Parçası): Rabıta olayının irdelendiği yazıda, sorunun bir bütünlük içinde ele alınması gerektiği öne sürülerek ve bu bütünlükte Atatürk Yüksek Kurulu'nun ve onun dayandığı Türk-İslam Sentezi ideolojisinin de yeri olduğunun altı çizilerek, Milli Eğitim'in Türk-İslam sentezcileriyle şeriatçıların koalisyonuna teslim edildiği iddia ediliyor.

Cumhuriyet, 31.3.1987, Uğur Mumcu: Üniversitelerdeki İnkîlap Tarihi derslerinin, bu derslerin uzmanı olmayan kişilerce verildiğini belgelerle ortaya seren yazar, bu durumu bir *kadrolaşma* olayı olarakdeğerlendirmekte ve bu kadrolaşmanın Türk-İslam Sentezi ile biçimlenip yönlendirildiğini söylemektedir.

Cumhuriyet, 2.4.1987, Suna Kili (Yozlaşmanın Sonu): Türk-İslam Sentezi'nin tahliline ve değerlendirmesine yer verilen yazıda, bu ideolojinin Atatürk ilkelerine ve Atatürkçülüğün özüne karşıt bir mahiyete sahip olduğu ileri sürülüyor.

Cumhuriyet, 8.4.1987, İlhan Selçuk: Son dönemde ülkede barışçı politika ve eğilimlere ağır basan "Savaşçı toplum" anlayışının Türk-İslam Sentezi'nin bir yan ürünü olup olmadığını sorguluyor.

Cumhuriyet, 10.4.1987, Ali Sirmen (Özemre Örneği): Atom Enerjisi Kurumu Başkanı A.Y. Özemre'nin görevden alınmasına değinilen yazıda, bu olay Türk-İslam Sentezi ile ilişkilendiriliyor:

> *"Ne var ki, toplumumuzda son zamanlarda bir yandan olanaksız kırma Türk-İslam Sentezcileri, öte yandan şeriat düzencileri, Batının teknolojisini alıp, kafa yapısını ve bakış biçimini bir yana bırakmak türküsünü yeniden ısıtıp gündeme getirmeye başladılar.... Batının teknolojisi gökten zembille inmiyor, o bir yöntemin, bir dünya görüşünün, bir yaşam felsefesinin sonucu. Onu hazır durumda alıp kendi çağdışı bünyenizi koruyarak uygulamaya kalkarsanız, Humeyni İran'ında bazı alanlarda gelişmiş teknoloji kullanımıyla ne sonuç elde edilmişse onu elde*

edersiniz.

Sayın A.Y. Özemre, kamuoyu önünde kişiliği ve davranışlarıyla, kırma yapay bir sentezin olanaksızlığını canlı olarak kanıtlamıştır."

Cumhuriyet, 12.4.1987, Ali Sirmen (Yurttaşlıktan Kulluğa): Yazıda Türk-İslam Sentezi ideolojisinin özgür ve bağımsız "yurttaş" olma bilincinin yerleşmesini önlemeyi, bunun yerine boyun eğen ve sinik "kul" bireyler yaratmayı amaçladığı öne sürülüyor..

Cumhuriyet, 14.4.1987, *Cumhuriyet* Ankara Bürosu: "Milliyetçi Çalışma Partisi dünya görüşünü açıkladı : **MÇP: İslam Türk Sentezi.**

MÇP'nin kurultay sloganları:

– İslam-Türk sentezinden kaynağını alan Türk Milliyetçiliği dünya görüşümüzdür.

– Kültürel yabancılaşma ve ahlâk buhranına çare: Türk-İslam ülküsü."

Cumhuriyet, 18.4.1987, Ali Sirmen (AT ve Rönesans): Atatürk devrimlerine karşı, 12 Eylül darbesinden sonra doruğuna erişen bir karşıdevrim hareketinin, Türk-İslam Sentezi denen olanaksız çözümü topluma kabul ettirmeye çalıştığı ileri sürülüyor.

Cumhuriyet, 18.4.1987, Uğur Mumcu (Dernek Olayı): "Yasak düzeni" olarak adlandırdığı içinde yaşadığımız dönemde, Mumcu, korunan ve kollananların Türk-İslam Sentezi ideolojisini benimseyen yüksek bürokratlar olduğunu belirtiyor.

Cumhuriyet, 19.4.1987, Hasan Cemal (Türk-İslam Sentezi 1): Yazar, Türk-İslam Sentezi ideolojisinin doğuşuna ve gelişimine bakarak, Aydınlar Ocağı bünyesinde sistematize olan bu ideolojinin, 12 Eylül sonrasında direkt olarak resmi devlet ideolojisi haline gelmiş olmasına dikkati çekiyor.

Cumhuriyet, 19.4.1987, yayımına başlanan "Aydınlar Ocağı'nın 12 Eylül'e Armağanı Türk-İslam Sentezi" dizisinin konu metni Dosya'nın ikinci bölümünde sunulmaktadır.

Cumhuriyet, 20.4.1987, Hasan Cemal (Türk-İslam Sentezi 2): Yazar, Türk-İslam Sentezi ideolojisinin muhtevasını ortaya sererek, "Sentez"in demokrasiye karşı bir çerçevesi olduğunu, tutarsızlıklar içerdiğini ve dine ağırlık verdiğini vurgulamakta, durumun ciddiyeti karşısında, "demokrasi karşıtı güçler içeren" (ifade bize ait) bu senteze karşı, "çoğulcu toplum düzeninden, hoşgörü, laiklik ve vicdan özgürlüğünden yana olan" (ifade yazarın) herkesi demokrasi üzerinde düşünmeye çağırmaktadır.

Cumhuriyet, 14.5.1987, Oktay Akbal (Adım Başında Bir Menemen): Van'da

öldürülen Şirin Tekin olayı üzerine bir basın bülteni yayınlayan bir grup üniversiteli genç, asıl suçluların Tekin'i öldürenler değil, "Türk-İslam Sentezi" görüşünü savunanlar, "fikrimiz iktidarda kendimiz hapisteyiz" diyenler, üniversiteleri "Aydınlar Ocağı"na teslim edenler... olduğunu belirtiyorlar. Akbal da bu vesileyle son olaylara dikkati çekerek Özal ve Evren'i Kemalist Devrim'i savunmaya davet ediyor.

Cumhuriyet, 19.5.1987, M. Tali Öngören (Ramazanda Eğleniyoruz): Türk-İslam Sentezi anlayışının TRT'nin ramazan programlarına yansıdığı ifade ediliyor.

Cumhuriyet, 20.5.1987, Ali Sirmen (19 Mayıs 1987): 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı vesilesiyle Cumhuriyet'in laiklik ilkelerinin ayaklar altına alındığına değinen Sirmen, devlet kadrolarının - özellikle MEB- şeriatçı ve Türk-İslam sentezci kişilerle doldurulduğunu, bu anlayışın zor ve baskı ile "beyin yıkayarak" kabul ettirilmeye çalışıldığını ve böylece ulusa ümmet katıldığı"nı belirtiyor.

Cumhuriyet, 22.5.1987, Uğur Mumcu (İftar Yemekleri) İki yüzlü bir müslümanlık uygulayan iktidar çevresindeki insanların siyasal amaçlarla verdikleri iftar yemeklerinin konu edildiği yazıda, bu insanların bir çoğunun "Türk-İslam Sentezi"ni yayan "Aydınlar Ocağı" üyesi olduklarına dikkat çekiliyor.

Cumhuriyet, 3.6.1987, Jale Candan (Türk'ü Gitmiş İslam'ı Kalmış): Gazetede çıkan Türk-İslam Sentezi" yazı dizisi söz konusu edilerek ve ondan hareketle, MEB'deki uygulamalar üzerinde duruluyor ve "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi" derslerinde okutulan kitapların içerik itibariyle, Türk-İslam Sentezi'nden yola çıkılmış bile olsa, sonuçta "Türk'ü gitmiş İslam'ı baş köşeye geçmiş" durumda olduğu ifade ediliyor.

Cumhuriyet, 5.6.1987, Atilla Dorsay (Ramazan'da Türk-İslam Sentezi Bayramda Niteliksiz Güldürüler): Yazıda, Ramazan ayında gösterilen filmlerin gizli bir Türk-İslam Sentezi dürtüsüyle seçildikleri ve sanatsal ölçülerin göz ardı edildiği vurgulanıyor.

Cumhuriyet, 21.6.1987, H.V. Velidedeoğlu( ): Jale Candan'ın daha öncezikrettiğimiz "Türk'ü Gitmiş İslam'ı Kalmış" yazısına değinerek, bu yazıdan hareketle Velidedeoğlu Türk İslam Sentezi üzerine şu yorumu yapıyor:

> *"Herhangi bir düşünce veya ideolojide 'Sentez'in söz konusu olabilmesi için, bilindiği gibi ortada bir 'tez' ve 'karşı-tez' yahut 'anti-tez'in bulunması gerekir. Oysa Türklük' ve 'İslamlık' aynı konuda birbirine karşıt tezler olarak ele alınamazlar. Türklük, ulusalcılığı belirten bir kavramdır. İslamlık ise ümmetçiliği, uluslararası din kardeşliğini temel ilke olarak kabul eder. Ulusal değil evrensel niteliklidir ve Türklük, İslamlığın*

bir 'anti-tez'i değildir.

Güneş, 28.6.1987, Cahit Tanyol (Türk-İslam Sentezcileri): Yazıda, bir çıkış yolu olarak önerilen bu ideolojinin geçersiz ve yanlış bir temele dayandığına tarihsel örneklerden hareketle işaret edilerek, 250 yıldan beri Türkiye toplumunun tam karşıt bir anlayışta (Batılılaşma) yol aldığına işaret ediliyor (Yazının tam metni ektedir).

Milliyet, 7.2.1987, Başyazı (Türk Büyükleri): N.Fazıl Kısakürek ve A.Nihat Asya'nın ilk ve orta dereceli okullarda"Türk Büyükleri" arasında anılmasını öngören MEB genelgesi dolayısıyla konu tartışılıyor. Neden bu ikisi de C. Sıtkı ve O.Veli değil diye soruluyor. Ayrıca, bu seçimde hangi ölçütlerin kullanıldığı sorularak, bu seçimler "Türk-İslâm Sentezciliği" listesi olarak değerlendiriliyor..

Milliyet, 6.5.1987, Mümtaz Soysal (Atatürk Perdesi): Son günlerde Üniversitelerde cami veya mescit yapımı konusunda görülen canlanma ve ramazan dolayısıyla üniversitelerde oruç tutmayan öğrencilere karşı girişilen saldırılar üzerine yazan Soysal, bütün bunların bir "Atatürkçülük" perdesi altında yapıldığına dikkati çekerek şöyle diyor:

"Son yıllar ise, bu büyük portrelerin örttüğü resmi binaların çoğunda Atatürkçülükten çok farklı bir ideolojinin, 'Türk-İslâm Sentezi" adıyla adlandırılan bir anlayışın devlete egemen olduğu yıllardır. Büyük portreler, bu büyük değişmeyi örten, gözlerden saklayan büyük perdeler adeta.

Türk-İslâm Sentezi adıyla yapılmak istenenler, bağımsızlık ve ulusal diriliş bayrağı açmak üzere Samsun'a çıkmış bir Mustafa Kemal'in başlattığı gidişi doğal yönünden çok farklı yönlere çevirebilecek niteliktedir. O başlangıcın uzanacağı doğal yön, herhalde, ilk dönemlerin aşırı sıçrayışlarından sonra bir "Anadolu Sentezi"ne varmak olabilirdi: Bu topraklar üzerinde gelip geçmiş bütün uygarlıklardan çıkarılabilecek bir sentez.

Yalnız Türklüğü ve Müslümanlığı değil, Batı dünyasının yine bu topraklarda oluşmuş değerlerini de hesaba katan bir sentez.

Oysa, Türk-İslâm Sentezinin bayrağı altındaki arayış, böylesine evrensel bir arayış değil. Tam tersine bir hoşgörü dini olması gereken; müslümanlığı hoşgörüsüzlüğün temeli yapmak ve üstüne üstlük ulusal duyguları yalnızca Washington Riyad mihverine oturtulmuş bir anti - komünizm motoru olarak kullanma eğilimileri..

Milliyet, 2.6.1987, Haber ("Batı Ocağı Kuruluyor):

" Odalar Birliği Başkanı Ali Coşkun'a karşı bayrak açan İzmir Ticaret Odası Başkanı Dündar Soyer, Türkiye'yi Doğu'nun karanlıklarına götürmek isteyen Türk-İslâm Sentezi yanlılarına karşı Batı Ocağı'nı ku-

racağım'dedi(...)

Laiklik ilkesini savunmak isteyen güçlerin bir araya gelmesi artık kaçınılmaz olmuştur. Bu nedenle Türkiye'yi Şark'ın karanlığına götürmek isteyen Aydınlar Ocağı'na karşı ülkeyi Batı'nın aydınlığına ve medeniyetine götüren bir Batılılar Derneği yada Batılı Ocağı kuracağız."

Milliyet, 3.6.1987, Melih Aşık (Aydınlar Ocağı Başkanıyla Görüşme): Aşık'ın, Türk-İslâm Sentezi'ne nereden geldikleri yolundaki sorusuna Süleyman Yalçın şu şekilde cevap veriyor:

"Sağa bakıyorsunuz, tutunacak bir dal arıyorsunuz.. Kemalizm...

Evet... Ama Kemalizm bir ideoloji değil... Bir özenti... Bana sorarsanız Kemalizm'in iki esası var. Kayıtsız şartsız idarenin halkın elinde olması, yani demokrasi ve ülkenin muasır medeniyet seviyesine ulaşmasıdır. Baş örtüsüymüş, şapkaymış bunlar gelip geçici şeylerdir... O bakımdan Türkiye'nin bu gelişmesine engel olacak herşey bertaraf edilmelidir. 1200 senelik yaşanmış bir tarihimiz var. İslâm ve Türk sentezi de o çerçevededir. Ben buna kısaca Türkçe konuşan müslüman diyorum"

S.Yalçın, konuşmanın devamında Türk-İslâm Sentezi'ni bir kültür modeli olarak ele aldıklarını, laik ve demokratik sistemin devamından yana olduklarını söylüyor.

Milliyet, 13.6.1987, ("Söz Okurun" köşesinde Dr. Haydar Altınok adlı bir okurun "TRT Türk-İslâm Sentezi" görüşünü ortaya atan Aydınlar Ocağı mensuplarının devlet kademelerinde kilit mevkilere geldiklerini ve açıkca siyaset yaptıklarını söyleyen okuyucu, "Çağdaş olmayan ve Türk ulusunu ümmetleştirmeye çalışan" bu sentezi ortaya atan kişilerin amacının "Atatürkçülüğü yozlaştırmak, milliyetçilikle ümmetçiliği kaynaştırmak olduğunu belirtiyor ve "bu yüce (!) görevi üstlenen derneğe sınır olur mu" diyerek sözlerini bağlıyor.

Tercüman, 25.1.1987, Mim Kemal Öke (Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi): Yazıda Türk-İslâm Sentezi'ne değinilerek, sentez "milli mutabakatımızın temel taşı" olarak tanımlanmaktadır.

Tercüman, 22.5.1987, Ergun Göze (Ah Şu Aydınlar Ocağı): Yazıda, Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan "Türk-İslâm Sentezi" araştırma-yazı dizisine ilişkin olumsuz bir yaklaşım yer almakta ve yapılanın "araştırma" değil "karıştırma" olduğu, temelde ise Aydınlar Ocağı'na kara çalmanın amaçlandığı iddia edilmektedir.

"Buna araştırma değil karıştırma derler ki, bu gazetenin ve yazarlarının senelerdir yaptığı da bundan başka bir şey değildir. Bu da Aydınlar Ocağı'nın meşru, hukukî ve millî yolda olduğunun en bariz ve şaş

maz delilidir"

Tercüman, 23.5.1987, Ergun Göze (Çok Çirkin Bir Saldırı): Yazıda, bir gün önce *Cumhuriyet* gazetesindeki "Türk-İslam Sentezi" araştırma-yazı dizisinde görüşleri yer alan Prof. Hüseyin Hatemi'nin sözleri şiddetle eleştirilerek söyledikleri çürütülmeye çalışılıyor. Özellikle Prof. Hatemi'nin "Türk-İslam Sentezi'ni tanımlarken kullandığı "Teksas Medeniyetindenim" sözüne karşı sert tepkiler yer alıyor.

Tercüman, 26.5.1987, Mim Kemal Öke (Hakimiyet-i Milliye 87):

"Biz kültür hayatımıza Türk-İslam Sentezi mi, Batı medeniyeti mi, Doğu-Batı bileşimi mi hakim olsun diye aramızda çatışırken, aslında XXI. yüzyılın kültür emperyalizminin kimseye göz açtırmayacağını unutuyoruz."

Tercüman, 28.5.1987, Ergun Göze (Aydınlar Ocağı 4. Büyük İlmi Kurultayı): Yazıda, söz konusu kurultay olumlu bir bakış açısıyla değerlendirilerek, hatta onure edilerek, Ocağın, "Sol"un Türkiye'deki korkunç tahribatına karşı koyabilecek bir işleve sahip olduğu söylenmeye çalışılıyor. Yazara göre; "Aydınlar Ocağı İlmî Kurultayı Türk Düşüncesinin ciğerleri için yeni bir oksijen akımı olmuştur."

Tercüman, 3.5.1987, Ayhan Songar (Şanlı Mazimiz... Aydınlık Geleceğimiz...): Yazıda, Aydınlar Ocağı tarafından düzenlenen "Milliyetçiler Kurultayı"ndan söz edilerek, bu kurultay öncesinde basında Türk-İslam Sentezi üzerine yoğun bir karşı eleştiri mahiyetinde yazı kampanyası sürdürüldüğünü düşünen bir bakış açısı yer alıyor:

"Belki dikkatinizi çekti, değerli okuyucularım. Tam kurultay öncesi, sanki "jurnal" etmek gayreti ile, bir "Türk-İslam Sentezi" gürültüsüdür tutturuldu. Batı'nın asırlardır rüyasına giren, uykularını kaçıran TÜRKENNOT (Türk Tehlikesi) korkusu, bazı kimselerde İSLAMENNOT (İslam Tehlikesi) kuşkusu ile adeta meczolmuş, kafalarında böylesine bir "sentez"e ulaşmış gibiydi. Nedir suçladıkları, nedir tahammül edemedikleri? Türk olmamız mı? Allah'a şükürler olsun, 2000 yıldır öyleyiz. Dünyanın ilk ve en medeni toplumunun fertleri olmak şerefini taşıyoruz asırlardır. Yoksa İslam olmamız mı? Elhamdülillah, bin senedir de hak dini ile müşerref olmanın saadetini ve huzurunu duyuyoruz. Eğer bu sıfatlarımız sebebiyle, Türk ve Müslüman olduğumuz için bize taan etmeyi akıllarına koydularsa, kat'iyyen merak buyurmasınlar, elbette öyleyiz. Mesele bu kadar basittir... Türk insanı tarih boyu bütün dinlere, inanışlara gösterdiği geniş anlayış ve hoşgörüyle laiklik prensibi içinde bu sentezi oluşturmuş ve bugünkü medeni seviyesine ulaşmıştır. İslam-Türk sentezinden

anladığımız sadece budur işte..."

Tercüman, 1.6.1987, Ergun Göze(?): Gelişen polemiğe bağlı olarak, Prof. Hüseyin Hatemi'ye ikinci bir karşılık olarak kaleme alınan yazıda, Hatemi; "....nisan ayında *Cumhuriyet* gazetesinin, Aydınlar Ocağı ve Türk-İslam Sentezine karşı açtığı hücum kampanyasına iştirak etmiş ve Marksist'lerle aynı mazgaldan vatanperver Türk aydınlarına ateş açmış..." biri olarak nitelendiriliyor.

Tercüman, 2.6.1987, Altemur Kılıç (Bir Türk-İslam Bayramının Arkasından): Yazar, Türk-İslam Sentezine karşı çıkanları, birincisi "aşırı solcular" olmak üzere, iki kategoride topluyor. İkinci kategoriyi "aklı-selim sahibi solcu olmayan aydınlarımız" olarak belirleyerek ve bunların Türk-İslam Sentezi'ne özünü bilmeden, "basite irca edilmiş" olarak yaklaştıklarını ileri sürerek, bu grupta olanların bilmeden kötü niyetlilerin emellerine hizmet ettiklerini söylüyor ve şu soruları soruyor:

> *Toplumumuzu türlü yıkıcı akımlardan koruyacak şey, Batı'ya Batılılaşma'ya muhakkak ki açık bir Türk-İslam Sentezi olmayacak da (....), haydi aynı şekilde ben de basite irca ederek sorayım, Türkiye Halkları-Marksizm sentezi mi olacak?*
>
> *Gene sorayım: Acaba bazılarının Türk-İslam Sentezi fikrinden bu derece korkmaları, telaşlanmaları kendi sentezlerine karşı en kuvvetli engelin toplumumuzun esasen mevcut olan bu sentezi değil midir?"*

Tercüman, 27.6.1987, Ergun Göze (Antalya'dayım): Yazar, Aydınlar Ocağı üzerine görüşlerini şu şekilde açıklıyor:

> *"Aydınlar Ocağı, çok şerefli bir mazisi olan bir fikir derneğidir. Siyasetle uğraşamaz! (vurgu bize ait). Türkiye'nin siyasi ihtiras sahibi olmayan, sadece devlet-millet beraberliği ve vatan bütünlüğünü gaye edinmiş ilim ve fikir adamlarını sinesinde barındırır.*
>
> *Gayet tabii, ideolojileri vatan-millet-devlet üçgeninin dışında kalan kişiler ve 'örgüt'lerce hedef ittihaz edilir. Hiçbir zaman siyasetle uğraşmadığı ve daima fikir planında bulunduğu halde, günlük konuların içine çekilmeye uğraşılır (....) Daha doğrusu öyle gösterilmeye çalışılır. Bu husus onu yolundan alıkoymaz...*
>
> *O'nun çatısı altında herkes siyasî cephesiyle değil de her siyasi görüşün üstünde bir "Türk Aydını" olarak fikirlerini oluşturur."*

Yeni Düşünce, 1.5.1987, Mustafa Güngör (Türk-İslam Sentezi Mümkün mü?): Yazıda, Türk-İslam Sentezinin, kavram olarak kendi iç tutarlılığı ve bütünlüğü içinde *savunulamayacağı* üzerinde durularak, bu sentezin, "laik-

milliyetçi" rejimin, toplumumuzun yeniden İslamlaşmasını belli bir yöne kanalize ederek "absorbe" etmek için müracaat ettiği eski bir formülü olduğu ileri sürülüyor (Yazının tam metni EK B'dedir.)

Yeni Düşünce, 8.5.1987, Mehmet Nejat (Türk-İslam Sentezi Üzerine Tartışma): Yukarıda zikredilen yazının sahibi Mustafa Güngör'ün konuya ilişkinyaklaşımının tartışıldığı ve eleştirildiği yazıda, "Sentez"de söz konusu olanın "Türk fiziği ile İslam ruhu"nun birleşmesi olduğu ileri sürülerek şöyle deniyor:

> *"Burada söz konusu olan sosyolojik olgu millet ile dinin birleşmesi, yani iki denk unsurun birleşmesi değil, ruh ile fiziğin birleşmesidir. Ruh ile fizik ise tez ve anti-tez değildirler. İlâhi aklın birleştirdiği en güzel uyumu sergiler." (Yazının tam metni Ek B'dedir).*

Zaman, 19.12.1986, Haber Bürosu: Gazetenin 10. sayfası bütünüyle Mülkiyeliler Birliği'nin düzenlediği "Din ve Siyaset" adlı açık oturuma ayrılmış ve bu açık oturumda söz konusu edilen Türk-İslam Sentezi'ne ilişkin olarak Prof. Hüseyin Hatemi'nin, Sentez düşüncesini değişik boyutlarda tartışan ve sonuç olarak mahkum eden açıklamalarına yer verilmiş.

Zaman, 4.3.1987, Mustafa N.Önay: Gazetenin 7. sayfasında, yazarın, Sanat Kurumu'nda düzenlenen "Kültür Kimliğimiz ve Yabancılaşma" adlı panele ilişkin olarak kaleme aldığı bir değerlendirme yazısına yer veriliyor. Konuşmacılardan Alev Alatlı'nın söylediklerine değinen yorumcu, Alatlı'nın, son zamanlarda Türk-İslâm Sentezinin 12 Eylül'den sonra gündeme geldiği ve bunu savunanların çelişkiler içinde olduklarını belirten sözlerine de yer veriyor.

Zaman, 20.4.1987. Fehmi Koru: "Gündem" adlı sütununda, MÇP kurultayına değinerek, bu partinin temsil ettiği misyon içinde yer alan geçmişteki "ülkücü gençlik" hareketi üyelerine yönelik olduğu anlaşılan yazısında, bu ülkücüleri, hareketlerine şekil veren "Türk-İslam Sentezi" düşüncesinden uzaklaşmış olmaları nedeniyle beğenmekte" ve bir taraftan "sentezci" anlayışın yanlışlığını dile getirirken; öte yandan söz konusu eski "ülkücü" hareketi, İslami bir ideolojinin çevresinde mevzilenmeye çağırmaktadır:

> *"Bunun için de gidilmesi gereken yol eskilere ve tecrübelilere vefa yerine hakka uyanlarla hemhal olmaktır. Özlenen Türk-İslam Sentezi değil, bugüne kadar gereksiz yere ayrı düşmüş kardeşlerin birleşmesidir."*

Dergiler

İkibin'e Doğru, 25–31.1.1987, Doğu Perinçek (Tablo Tamamlanıyor): 1980'lerin askeri yönetiminin, Türkiye'nin önündeki bunalımlara hazırlık olarak

düzenin toplum içindeki dayanaklarını "din"le pekiştirme yoluna gittiğini söyleyen Perinçek, Atatürk Yüksek Kurulu'nun 20 Haziran 1986 günü, Cumhurbaşkanı başkanlığında benimsediği raporda ideolojik formüllerini "Türk-İslam Sentezi" şeklinde belirlediklerini ileri sürüyor (Derginin bu sayısında "Resmi İstikamet: Türk İslam Sentezi" başlığıyla konu kamuoyunun dikkatine ayrıntılı olarak sunulmaktadır).

Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Şubat, 1987: Uğur Mumcu, Gencay Şaylan, Murat Belge, Hüseyin Hatemi ve Mümtaz Soysal'ın katıldığı "Din ve Siyaset"konulu panel tüm olarak aktarılıyor. Konuşmacılardan bazıları, bu bağlamda Türk-İslam Sentezi'ne değinerek, bunun, laiklik ilkesiyle çeliştiği, "totaliter" devlet yapısıyla bağlantılı olduğu (Mumcu), bu "sentez"le "İslam"ın ideolojik bir vasıta olarak kullanıldığı (Belge) ve söz konusu "sentez"in "oportünizm", İslami terminoloji ile ise "nifak" veya "şirk" olduğu (Hatemi) şeklinde yaklaşımlar sergilemişlerdir. Hatemi ayrıca Türk-İslam Sentezi'nin ABD emperyalizmi ile "entegre" olmak anlamına geldiğine dikkati çekiyor.

İkibin'e Doğru, 8–14..2.1987, Doğu Perinçek (Kızıl Elma): Son günlerde İran-Irak savaşı dolayısıyla Türkiye'nin Orta-Doğu'da aktif tavır alması ve fırsattan istifade Kerkük ve Musul'a girme düşüncesi üzerine yazan Perinçek, böyle bir girişimin ABD'nin arzuları çerçevesinde ancak onun işine gelebileceğini söylüyor. Bu bağlamda Türkiye'nin iç politik ortamının bu tür tavırlara zemin hazırlayabilecek bir tarzda gelişmelere şahit olduğuna dikkati çekerek, bunun için "Türk-İslam Sentezi" aracılığıyla olgunlaştırılmaya çalışıldığını söylüyor.

Yeni Gündem, 22–28.2.1987, Kapak Haberi (Aydınlar Ocağı'nın kuruluş, örgütlenme ve işleyiş biçiminin ele alındığı, bu bağlamda etkisinin, kollarının nerelere uzandığının gösterildiği yazıda, Ocağın üye seçimindeki titizliği ve "seçkinci" yapısı söz konusu ediliyor. Bu açıdan ocağın yine sağda bulunan bazı kişilerce "masonik" bir yapı gösterdiğinin ileri sürüldüğü belirtiliyor. Derginin yorumuna göre:

> *" Muhafazakar görüşleri nedeniyle masonluğa kar şı olan üyeler bir çeşit 'milliyetçi-mukaddesatçı masonluk' yaratmışlardı."*

İkibin'e Doğru, 8–14.2.1987, Haber: Atatürk Yüksek Kurulu'nun Yazılı Açıklaması (Türk-İslâm Sentezini Esas Almıyoruz): AKDTYK, yaptığı yazılı açıklamada Yüksek Kurul toplantısında "Türk İslam Sentezi'ni esas alan bir ideoloji için çalışma yapılmadığını, Kurul'a sunulan raporun "kanunla verilen bir görevin ön çalışması olduğunu ve henüz tamamlanmadığını ileri sürüyor.

Nokta, 22.2.1987, "Süleyman Yalçın"la Söyleşi (Özal'la Demirel'i Buluşturma Çabasındayım): Özal ve Demirel arasındaki ilişkileri yumuşatmak için çaba har-

cayacağını belirten Aydınlar Ocağı Başkanı S. Yalçın, Türk-İslam Sentezi tezinin son dönemde devlet katında gördüğü rağbeti şöyle değerlendiriyor:

"Evet, Türk-İslam Terkibi tezimizin 1980 sonrasında devlet katında bir kabul ve itibar gördüğü doğrudur. Çünkü bu, aklın ve ilmin ortaya koyduğu bir vakıadır. Eğer bunu reddedecek olursak, köksüz, yeni bir millet ortaya çıkarıyoruz iddiasıyla ortaya çıkmamız lâzım. Doğru gördüğümüz fikirlerin devlet katında kabul görmesi sevindiricidir. Nitekim, Atatürk Yüksek Kültür Kurumu'nda Türk-İslam sentezinin benimsenmesi de bizim için sevindirici olmuştur. Bu niye böyle oluyor? Tabii, sıkılıyorlar, sıkışıyorlar, sağa sola bakıyorlar, başka çıkış yolu bulamayınca bu fikre geliyorlar. Nitekim bugün Atila İlhan bile aynı noktaya gelmedi mi?"

Bilim ve Sanat, Mayıs, 1987 (Sayı:77), İlhan Tekeli (Türk-İslam Sentezi Üzerine): Tekeli bu yazısında "Türk-İslam Sentezi"ni kendi içinde bir kategorizasyona tabi tutarak, ana önermelerini ortaya çıkarıyor. Daha sonra bu önermeleri bir eleştiri süzgecinden geçirerek, sonuçta "Sentez" in ciddi düşünce ve mantık temellerine dayanmadığını ortaya seriyor; asıl ulaşılmak istenenin "sentez"değil, "İslam" olduğunu vurguluyor (yazının tam metni Ek B'dedir).

Boğaziçi, Mart 1987 (Sayı:56), Altan Deliorman (Gereksiz ve Yararsız bir Korku): Yazıda, AKDTYK'nın milli kültür politikasının tespiti için başlattığı çalışma ve hazırladığı raporun Marksist çevrelerde bir telaş ve infial yarattığı üzerinde durularak, konunun bu çevrelerce yanlış bir şekilde gündeme getirildiği ileri sürülüyor. Ayrıca Türk Kültür Tarihi'ne bakıldığında "İslam" ögesinin bir realite olarak mevcut olduğu ve Türklük'le bütünleşerek güçlü bir sentez oluşturduğu belirtiliyor (Yazının tam metni Ek B'dedir).

Boğaziçi, Mart 1987 (Sayı:56), Haber-Tartışma (Hayali Türk-İslam Sentezi): Yazıda, *İkibin'e Doğru* dergisinin, AKDTYK'nın söz konusu raporu üzerine yaptığı yayın ele alınarak, burada olayların bilinçli olarak çarpıtıldığı, "sulandırıldığı" ve olduğundan fazla büyütüldüğü vurgulanıyor. Ayrıca bütün bunların "din"i bir tehlike olarak görmelerinden kaynaklandığı ileri sürülüyor. Yazının sonunda "Bu Korku Niye?" başlıklı bir çerçeve yazıda da bu konular üzerinde durularak "Müslüman Türk" olan kimliğimizin tartışılmaz bir gerçek olduğu yeniden vurgulanıyor ve bu konuda "solcular"a İbrahim Kafesoğlu'nun *Türk-İslam Sentezi* (1985) adlı kitabını okumaları öneriliyor (Yazının tam metni Ek B'dedir).

İkibin'e Doğru, 12–18.4.1987, Doğu Perinçek (Tarihten Korkmak): "Ana Britannica" ansiklopedisi için yazılan bir madde dolayısıyla, Türklerden önce de Er-

menilerin Anadolu'da herhangi bir devlet veya prenslik kurmadığı gerekçesiyle dava açılması ve ilgili sayının toplatılması üzerine Perinçek şunları söylüyor:

"En son Ana Britannica ansiklopedisi için açılan ceza davası, tarihin de fethedilebileceğini sanan bir anlayışın 'ürünüdür. Tarihe de kılıç zoruyla boyun eğdirebilirim' diyen 'Türk-İslam Sentezi" Doğu Anadolu'nun geçmişinde Ermeni krallıklarının varlığından söz ettiği için ansiklopediden hesap soruyor."

İkibin'e Doğru 12–18.4.1987, Turgut Sunalp'le Görüşme (Kürt Bizdendir Kürtçülüğe Karşıyız): Değişik konularda fikirlerini ortaya koyan Sunalp, son gelişmelere paralel olarak çıkan "Türk-İslam Sentezi" için şunları söylüyor:

"Fikirlere saygı duyarım. Ama bana çapraz gelen husus şu: Türklük milliyettir, İslam ise din. Bunlar iki farklı şey. Farklı şeyleri nasıl birleştirip sentezini yapacaksınız. Önce müslümanım sonra Türküm, ya da önce Türküm sonra müslümanım, olmaz. Milliyetimiz Türktür, dinimiz İslam. Türk olup müslüman olmayanlar var. Meselâ Karaim Türkleri musevidir. Araplardan da hıristiyanlar var. Farklı şeylerin sentezi olmaz."

İkibin'e Doğru, 24–30.5.1987, Haber (Burjuvazi'de İslam-Batı Savaşı): AT'ye tam üyelik başvurusu yapıldığı günlerde, Türiye'deki iş adamları/ticaret ve sanayi odalarının böyle bir başvurunun sonuçları ve Türkiye'nin Topluluğa kabul edilmesi durumunda ne gibi sorunlarla karşılaşabileceğini tartıştıkları bir toplantıyı konu edinen yazıda "Türk-İslam Sentezi" düşüncesi ile "Batı"nın bir parçası olma isteğinin nasıl bağdaştırılacağı konusunda bu çevredeki farklı yaklaşımlar ele alınıyor. Sonuç olarak, bu toplantıda batı standartlarına uyulması gerektiği düşüncesini savunan bir kadronun (Jak Kamhi ve çevresi) iş başına getirildiği belirtiliyor.

Saçak, Haziran, 1987 (Sayı:41), Türker Alkan (Türk-İslam Sentezcisine Laik Sorular): "Son zamanlarda bir sentez merakıdır gidiyor" diyerek söze başlayan Alkan, eski zaman "simyager"lerini hatırlatan Türk-İslam Sentezcileri'ne, pek üzerinde durmadıkları veya düşünemedikleri bazı noktaları hatırlatıyor ve özetle şunları soruyor:

1– "Herşeyden önce 'sentez', iki farklı öğenin birleşerek üçüncü bir öğe oluşturmasıdır. Ve bu süreçte her iki öğe de niteliklerini yitirir; yepyeni nitelikleri olan bir üçüncü öğe ortaya çıkar. Türk-İslam sentezinden bahsedenler "Türklük" ve "islamlık" öğelerinden herhangi birinden ne gibi ödünler veriyorlar, veya buna yanaşıyorlar mı? Her ikisinden de ödün vermeden, niteliklerinde değişme olmadan üçüncü bir öğe olan "sentez" nasıl oluşur? Bu mantıken, bilimsel olarak ve fiilen mümkün

müdür?

2– Eğer "bu sentez bin yıl önce yapılmıştı" diyorsanız, başarılı olan bu sentezi, yepyeni bir ideoloji ve kuram olarak ortaya atmanıza gerek var mıydı? Eğer başarılı olunmadıysa, günümüzde bu iş nasıl başarılabilir? Üstelik bir de "Batı (Avrupa)" eklendi bu senteze. Bu "Türk-İslam-Avrupa Sentezi" fiilen ve somut olarak ne anlama geliyor ve nasıl sağlanıyor? Başımıza fes, sırtımıza smokin giyip kımız mı içeceğiz?

3– "Kültür" sorunlarına bu kadar meraklı olan bu beylerin kültür anlayışları nedir? Bütün zamanlar toplumlar ve insanlar için geçerli bir kültürden bahsetmek mümkün müdür? Bunun "sihirli formülü" nedir? Değişen dünyada değişmeyen kültür kalıpları olur mu? Kültür ya koşullara göre değişen işlevsel bir olgudur, kutsal ve layüsel değildir; ya da bütün zamanlar ve insanlar için geçerli ve kutsaldır, her ikisi birden olamaz.

4– Bu kişilerin asıl amacı bir kültür "planlaması"dır. Böyle bir şey mümkün müdür? Ekonomide liberalizm kültürde planlama! İnsanların sömürülmelerini serbest bırakıp ruhlarını planlayacaksınız! Ruhlar planlanır mı? Kültür planlamacıların isteğiyle değişmez. Kültür planlanmaz, "olur". Bu kişilerin Türk Kültürü için yapabilecekleri en iyi şey düşüncelerin özgürce söylenip yayılabileceği bir ortam oluşturmaktır. Toplumların ruhunu planlayarak yarı-tanrı rolü oynamaktan vaz geçsinler."

Haftaya Bakış, 14–20.6.1987 (Sayı:34): Türk-İslam Sentezi ve dolayısıyla, Aydınlar Ocağı'nın rolüne özel bir bölüm ayıran dergide, Gencay Şaylan'la yapılan bir görüşmeye de yer veriliyor. Burada Şaylan, "Sentez"de "İslam"ın ön plana çıktığını belirterek, bu sentezin Atatürkçü kültür politikasıyla bağdaşmadığına dikkati çekiyor. Ayrıca "Sentez" fikrinin AT'ye katılma başvurusu ile bağdaştırılmasının "Sentezciler"in kendi aralarında sorun teşkil ettiğine değiniyor.

2

AYDINLAR OCAĞI'NIN 12 EYLÜL'E ARMAĞANI: Milli Kültür Planlaması "Türk-İslam Sentezi"

Giriş : Sorunlar , Tartışmalar

Geride bıraktığımız Aralık (1986) Ocak, ve Şubat (1987) ayları, başörtüsü, türban, din eğitimi "Rabıta", tarikatçılık, laiklik, gericilik ve İslam Devleti tartışmalarıyla geçti. Türbanın yasaklanması dışında bir sonuca varılamadı. Hocaoğlu Cemalettin'in İslam devleti kurma çabaları açığa vuruldu. Üniversiteli kızlarımızın başları açıldı ama Türkiye'nin geleceğine ilişkin çoğu soru ve sorunlar açıklığa kavuşamadı.

Uzak da olsa bir gericilik (İslam Devletine Dönüş) eğiliminin varlığı kabul edilirken, Meclis araştırması önergesi Büyük Millet Meclisi'nde reddedildi. Kamuoyuna açık milli tarih, milli kimlik ve milli kültür tartışmaları döndü dolaştı Türk-İslam Sentezi'nde durdu. Ne olduğu, ne tür bir sentez olduğu tam bilinmeyen bu görüşün Milli Kültür Planlamasına "resmi istikamet verdiği" ve "Devlet katında kabul gördüğü" yolundaki haber - yorumlar ise ne doğrulandı ne yalanlandı.

Başbakan Özal'ın ABD ziyareti ve orada geçirdiği *By-Pass* ameliyatıyla ilgili gelişmeler halk sağlığını tehdit eden radyasyon ve deterjan haberleri, Türk-İslam Sentezi ve Milli Kültür Planlamasıyla ilgili soru ve sorunlarımızı gölgede bı

raktı. Cumhuriyetimizin geçmişi ve geleceği üzerindeki milli görüş ve planları, Başbakan'ın ve toplumun sağlığı kadar önemli gördüğümüz için, Türk-İslam Sentezi'ni gündemde tutmak istiyor ve bu amaçla yaptığımız incelemeyi kamuoyuna sunuyoruz.

Türk-İslam Sentezi bugün yürürlükte olduğu anlaşılan "Milli Kültür Planı"na sonradan yapıştırılmış bir etiket olmakla birlikte, sahipleri, yazarları ve yandaşları tarafından açıkça savunulan bir dünya görüşünün (milli ideolojinin), milli görüşe dayalı "siyasi hareketin" süratle yayılan adı ve sloganıdır. Bulgularımıza göre Türk-İslam Sentezi bugünkü ideolojik içeriği ve amacı ile ilk kez 1973 yılında, *Aydınlar Ocağı'nın Görüşü* olarak ortaya atıldı; on yıl sonra, DPT'nın *Milli Kültür* Özel İhtisas Komisyonu Raporu (DPT, Yayın No: 1920/300) şeklinde V. Beşyıllık Kalkınma Planı'nın ek belgesi oldu.

Türkiye'nin, 12 Eylül 1980'den sonra yolunu şaşırmaması için, millet ekseriyeti olarak bir takım mutabakatlara varması gerektiğini düşünen Ocak mensupları. *Türk Kültürü* dergisinde (Temmuz 1986) bunların bir dökümünü sıraladılar. Türk milletinin dikkatinden belki de kaçmış olan bu "Mutabakatlar"ın, aynı tarihlerde, ve AYK kararıyla milli kültürde "resmi istikamet" olarak benimsendiği de açıklandı.

Geçtiğimiz haftalarda, Aydınlar Ocağı Başkanı, Türk-İslam Terkibi tezinin 1980 (12 Eylül) sonrasında, devlet katında bir kabul ve itibar gördüğü haberini doğruladı. Türk İslam Sentezi'nin bir milli kültür planı olarak hukuki geçerliliği, demokratik anlamdaki milliliği, Büyük Millet Meclisi'nin konusu olmak gerekir. Mevcut Anayasa ve yasalar düzeni içinde, millet çoğunluğundan mutabakat isteyen bir milli kültür planının nasıl yapılıp yürürlüğe gireceğine gene Meclis karar verebilir. Biz burada, basında çokça sözü edilen fakat muhtevasına girilmeyen Türk-İslam Sentezi'ni, toplumsal-kültürel ve tarihi geçerliliği ile bilimsel ve bütünsel tutarlılığı açısından incelemek, sentezle ilgili belgeleri saptamak, bir milli mutabakatlar belgesi olarak değerlendirmek istiyoruz.

Bundan onbeş yıl önce bir Ocak (Dernek) görüşü olarak hazırlanan bu tezde milli varlığımızı ve geleceğimizi etkileyen neler var? Bu fikir ve hedefler nasıl yayıldı? Yetkili çevrelerce nasıl tutuldu ve resmileşti? Nasıl oldu da Devlet katında kabul ve itibar gördü? Amacımız, bu tür soruları yanıtlayarak altı yıldan beri milli eğitimimize ve kültürümüze yön veren bu hareket ile mutabık olmadığımızı, ve hareketin siyasi yörüngesini göstermektir.

Ortak görüş ve kanaatımız odur ki, masum ve ciddi bir inanç akımı gibi görünen Türk-İslam Sentezi, siyasi bir hareket olarak görülmediği ve bir siyasi partiye dönüştürülmediği takdirde, Devlet Kurumlarının köşebaşlarını tutarak

İslam Devleti ülküsüne doğru yürüyecektir.

Amacımız, laik T.C.'nin vatandaşlarını laik olmayan bir milli hareket planı ve bu planın olası sonuçları konusunda bilinçli bir tavır almaya çağırmaktır. Ayrıca, gönüllü Ocak mensuplarının ülke sorunlarına ilişkin görüşleri, Devlet'in resmi kültür planı haline gelebiliyor, bu hareket planı hakkında Türk Milleti'nden "Milli Mutabakatlar" isteniyorsa, burada kaleme aldığımız görüşleri kamuoyuna duyurma hakkımızın doğduğuna inanıyor ve bu hakkı kullanmayı görev sayıyoruz.

Araştırmanın *İkinci* bölümünde Türk-İslam Sentezi'yle ilgili belgeleri - bu günümüzden geriye doğru – tanıtmaya; *üçüncü* bölümde , Devlet Planlama Teşkilatı'nın Milli Kültür (özel ihtisas) Komisyonu Raporunu, topyekün bir kültür planlaması olarak eleştirmeye; *dördüncü* ve son bölümde ise Türk-İslam Sentezi'nin, çoğulcu bir demokratik sistem içindeki doğru yerini belirlemeye çalışıyoruz.

Türk-İslam Sentezi Belgeleri (1987)

Aydınlar Ocağı Başkanı haftalık bir haber dergisinin Türk-İslam Sentezi'yle ilgili sorusunu aynen şöyle cevaplıyordu:

> *"Evet, Türk-İslam Terkibi tezimizin 1980 sonrasında Devlet katında bir kabul ve itibar gördüğü doğrudur. Çünkü bu, aklın ve ilmin ortaya koyduğu bir vakıadır. Nitekim, Atatürk Yüksek Kurulunun Türk-İslam Sentezini benimsemesi bizim için sevindirici olmuştur. Niye böyle oluyor? Sağa sola bakıyorlar, başka çıkış yolu bulamayınca bu fikre geliyorlar."* (*Noktà*, 22 Şubat 1987).

Ocak Başkanı bu açıklamasında son beş yılda beş yeni ilde örgütlenen Ocağın Devlet katında kabul ve itibar gördüğünü söylemekle yetinmiyor ; başka bir haber dergisinde yeralan şu haber-yorumu da doğrulamış oluyordu:

> *"Atatürk Yüksek Kurulu, 20 Haziran 1986 günü Cumhurbaşkanı Evren başkanlığında toplanarak, Türk-İslam Sentezi'nitemel alan bir kültürün bütün millete kabul ettirilmesine yönelik bir raporu benimsemişti."* (*2000'e Doğru*, 25 Ocak 1987).

Ayrıca, söz konusu kabul ve itibarın Bakan, Genel Müdür ve Vali tayinleriyle sınırlı kalmadığı; yükseköğretim, bilim teknoloji, kültür, basın-yayın kurumlarının başındaki yöneticilerden çoğunun Ocak mensubu olduğu söylentisi de kabul ediliyordu.

Aslında bu çoktan beklenen bir gelişmeydi, çünkü milli kültür politikası ile milli kültür planına yön veren temel görüşler, Devlet Planlama Teşkilatı'nın (1983) *Milli Kültür* (özel ihtisas) *Komisyonu Raporu*'na resmen girmiş bu-

lunuyordu. (Ek A.)

Milli Kültür Ana Komisyonu ile alt komisyonlarını oluşturan öğretim üyeleri, sanatçı ve bürokratlardan çoğu, Aydınlar Ocağı üyesi, yakını ya da yandaşı olarak tanınıyordu.

"Türk-İslam Sentezi" etiketi çok sonradan bulunup yapıştırılmışı ama Milli Kültür planlamasının aynı yöndeki hazırlıkları, 1982 yılına gelindiğinde, büyük ölçüde tamamlanmış bulunuyordu. Aynı yıl, Kültür ve Turizm Bakanlığınca milli kültür politikası, plan ve programları hakkında danışılmak üzere bir Milli Kültür Şurası toplanmış, Şura'nın görüşleri bir yıl sonra yayımlanmıştı (Kültür ve Turizm Bakanlığı 1983).

Ancak, DPT Milli Kültür Özel İhtisas Komisyonu'nun danışma amacıyla toplanan bu Şura'dan pek etkilenmediği anlaşılıyordu. DPT Komisyonunun bazı üyeleri bu Şuraya katılmışlar, fakat yalnızca kendi görüşlerini savunmuşlardı.

Hükümetimizin milli kültür planına yön veren, devlet katında benimsenen ve milletimizden mutabakat istenen görüşler, ilkeler ve hedefler bütünü (Türk-İslam Sentezi), Aydınlar Ocağı'nın görüşü olarak 1973 yılında yayımlanmış bulunuyordu. 12 Mart (1971) Muhtırasından sonra derlendiği ve 12 Eylül Müdahalesinden sonra yürürlüğe girdiği anlaşılan "milli görüş" önerisi, 1970'li yılların tozlu-dumanlı ve gürültülü ortamında toplumun dikkatinden kaçmış olabilirdi. Ancak bugün öyle anlaşılıyor ki, Aydınlar Ocağı'nın Görüşü (1973), 12 Eylül Müdahalesini tasarlayıp planlayan kadroları Türk-İslam Sentezi doğrultusunda etkilemiş ve yönlendirmişti. Gerçekten de 12 Eylül Müdahalesini yapanlar, "sağa sola bakmışlar, başka çıkar yol bulamayınca", Aydınlar Ocağı'nın "Türk-İslam Sentezi" tasarısını milli kültür politikası olarak benimsemiş olmalıydılar. Başka bir deyişle, Türk-İslam Sentezi, topyekün bir milli kültür politikası ve planı olarak belki ancak Haziran 1986'da resmileşmişti ama tasarı 12 Mart (1971)'den beri Türkiye'nin, 12 Eylül (1980)'den bu yana da T.C. Devleti'nin gündemindeydi. İşte bu nedenlerle Aydınlar Ocağının Görüşü'nde (1973) yer alan belli başlı fikir ve önerileri Milli Kültür Politikası olarak tanıtmak istiyoruz.

Aydınlar Ocağı'nın Görüşü (1973)

Görüşün İçeriği

Aydınlar Ocağı'nın Görüşü (1973), iki ana bölümden oluşmaktadır. *Giriş* bölümünde insan, tabii ve sun'i cemiyetler, millet ve kültürle ilgili temel öncüller açıklandıktan sonra; *İkinci* ana bölümde, Türkiye'nin o günkü güncel sorunları, var olma (bekâ) davası, siyasi huzur, ekonomik kalkınma, aklın (ilmin) hakimiyeti ve milli eğitim başlıkları altında incelenip çözüm yolları gös-

terilmektedir.

Kavramlar, sorunlar ve çözüm önerileri, bilimsel ve tarihi kaynaklara dayanma gereği duyulmadan ele alınmakta, geniş kapsamlı ve geniş zamanlı bir Izaguci, (Aristo der ki) ya da Mecelle mantığı ile sunulmaktadır. Sözgelişi "...Tabii cemiyetlerin en büyüğü olan millet; insan cemiyetlerinin en sağlamı, gerçeği ve büyüğü yine millettir. Millete vasfını veren şey kültürdür." Böylece, kültürü olan her insan cemiyeti "millet" olarak tanımlanmaktadır... Kültür de tabii bir varlık alanıdır... Cemiyetin tabiatından doğar, yaşar, gelişir. Kültür tarihidir ama özü değişmez... Oysa kültür değişmeleri -rahmetli Mümtaz Turhan Hoca'nın da buyurdukları gibi- serbest ve mecburi değişmeler olmak üzere iki türlüdür... Ay yüzlü, badem gözlü Türk tipinde tenevvü (çeşitlilik) hakimdir, yeknasaklık yoktur..." vb.

Aydınlar Ocağı'na göre, *kültür değişir* ama *özü değişmez*. Bu "öz"ün ne tür bir cevher, nitelik veya değer olduğu sorusu açıklanmaz. Bu nedenle de avcılık-toplayıcılık, hayvancılık (göçebelik), yerleşik-tarımcılık evrelerini ve sanayidevrimini geçirmiş toplumlarda, o değişmez öz'ün ne tür bir varlık olarak yaşadığı anlaşılmıyor. Aydınlar Ocağı, Ziya Gökalp'in Türk milliyetçiliğinin üçlü temeli olarak önerdiği, din, hars (kültür), ve medeniyet kavramlarını aşamamakta, kavramlar ile olgular arasındaki ortak yapıyı kuramamaktadır.

Aydınlar Ocağı'na göre, tarih, her türlü milli ve *kişisel yoruma açık* sonsuz bir hazinedir. Milli görüşün hedeflerine ve gereklerine göre, istenildiği gibikullanılabilir. İnsanlığın evrensel (ortak, nesnel) bir tarihi yoktur. (Bkz. Bölüm 9). Tek tek milletlerin öznel milli tarihleri vardır. Milli tarih, öteki milletlerin tarihlerinden bağımsız olarak (Hegel'in *Geist*'ı gibi) kendi nihai (son) hedefine doğru adım adım ilerlemektedir... Türk Milli Kültürü'nün ocağını yıkan ve komünizm için uygun ortamı hazırlayan baş faktör ise hümanizma akımı olmuştur...

Hümanizma, kadim Yunan–Latin değerlerine dönüştür. Ancak Batı Emperyalizmi öteki milletlerin kültürlerini yıkmak için hümanizmayı silah olarak kullanmıştır. Türk hümanistleri, Anadolucu ve laik Cumhuriyetçiler olarak sahneye çıkmışlar ve emperyalizmin geleneksel oyununa alet olmuşlardır. Atatürk'ün ölümünden sonra bulaştırılmıştır...

Kimdir bu Türk hümanistleri? Öyle anlaşılıyor ki Ocak mensupları dışında kalan hemen herkes büyük bir olasılıkla hümanisttir.

Örnek olarak, Türk sevgisine düşman olan Osmanlılar, Atatürk Milliyetçiliğini hümanist bir hareket olarak gösterenler, Anadolu'yu bir kavimler harmanı olarak görenler, Anadolu insanı veya kültüründen söz edenler, saf (dil)

Anadolucu'lar, Coğrafya Milliyetçileri, Türk Milliyetçilerine "kafatasçı, ırkçı, turancı" sıfatlarıyla saldıranlar, milliyetçileri gerici gören ilericiler, sosyalizme yatkın sosyal–demokratlar, Batıcılar, liberaller, laikler, özgürlükçüler, insan haklarından söz edenler, barışçılar, detantçılar, kapalı derneklere üye olan (mason)'lar, nihayet, milliyetçileri Mc Carthy'ye benzetenlerin ***ümü hümanisttir.*** Özetle ve kısaca, son otuz yıl (1940–1970] da çektiklerimizin ana kaynağı ve tek sorumlusu hümanizmadır. Hümanizm çeşitlerinin ortak temeli milli kültür düşmanlığı, ortak hedefleri ise milli kültür yerine yabancı kültürleri yerleştirmektir.

Millet – milliyet, din – diyanet, milli diyanet ve siyaset düşmanı olan beynelmilelci (kozmopolit), ve işbirlikçi hümanistlerden kurtulmadıkça, Türkler için selâmet yoktur. Hümanistler, Türkiye'yi ve Milli Kurumları öyle sarmışlardır ki onlardan kurtulmak için bir "Kültür İhtilali" yapmak gerekir...vb.

Laikliği savunan hümanistler, Aydınlar Ocağı'na göre, milli kültürün özünü oluşturan dine (İslamiyet'e de) düşmandırlar... Bu düşmanlar beş grupta toplanabilir:

(1) Dinsizler, Tanrı tanımazlar, (materyalist ve komünistler de bu gruba girer),

(2) Cemiyet düşmanları (bölücülür, hümanistler ve komünistler),

(3) Öteki dinlerin mensupları (Hiristiyanlar)

(4) Osmanlı İmparatorluğunun çöküşünden dini (İslamiyeti) sorumlu tutanlar.

(5) İlerici, seçkinci, yönetici aydınlar..

Ocağa göre Türkiye'deki dincilik akımları, din (İslam) düşmanlığına tepki olarak doğmuş ve gelişmiştir. (O günkü) dincilik cereyanı, din düşmanlığının sonucudur. Dincilik (irtica) istenmiyorsa, Devletin dine karşı soğuk davranmaması, münevverlerdeki din allerjisini tedavi etmesi gerekmektedir. Şu yalın gerekçeyle ki, milli kültür ve milli tarih karşısında milli dinin hakkını vermeyen devlet, millilik vasfını kaybeder.

Türkiye'nin siyasi huzuru 27 Mayıs 1960'tan sonra bozulmuştur. Demokrasi yanlış anlaşılmış, oyunun kuralları çarpıtılmış, partizanlık almış yürümüş, yelpaze geniş, anayasa bol tutulmuş, liderler sorumsuzluk örneği olmuştur...

Böylece ortaya çıkan "yanlışlıklar demokrasisi"nde, muhtar (özerk) kurumlar (Üniversite ve TRT gibi), devlet içinde devlet, hattâ devlete karşı devlet olmuşlardır.

Ülkemizde aklın ve ilmin hakimiyeti kurulmadığı için irtica (gericilik) konusu, yarı – aydınlarca suistimal edilmektedir. Oysa Türkiye'de bir irtica meselesi katiyen yoktur ! irtica söylentileri millete bühtan (iftira)'dır.

Asıl irtica, münevverin, milli kültürden kopup uzaklaşmış münevver (aydın)'ın kafasındadır. Gerçek bir kültür milliyetçisi olan Atatürk'ü Lenin'e benzetenler, evrim–devrim edebiyatı ile şekil milliyetçiliği yapanlar münevverlerdir.

Türkiye'de milliyetçiliğin babası Ziya Gökalp ise ikinci kişisi Atatürk'tür. Öyleyse, dini (İslamiyeti) temel kültür unsuru olarak hakiki yerine oturtmalıdır.

Milli kültür uydurma dille bozulmuştur. Bunun sorumluları yalnızca münevverler değil, MEB, TRT, TDK ve solcu basındır. Baştan sona bozuk (hasta) olan bu kurumlar – özellikle de MEB'nı – milli kültür ve milli dil ile acilen tedavi etmek gerekmektedir.

Sonuç olarak, siyasal huzur ve milli selâmet için gösterilen tek kurtuluş yolu, "ordu + iktidar bütünleşmesi" olarak tanımlanmaktadır.

Aydınlar Ocağı Görüşünün Yorumu

Aydınlar Ocağı'nın siyasi sistemle ve rejimle ilgili çözümlemeleri, otoriter bir anlayışın özelliklerini yansıtmaktadır.

Aydınlar Ocağı için amaç olmayan demokrasi, bilinen özelliklerinden farklı olarak tanımlanmaktadır. Demokrasi "siyasi rejim" olarak benimsenmesi gereken bir düzenlemedir ama önce demokrasinin ne olduğunun iyice anlaşılması gerekir. Aydınlar Ocağı'nun demokrasiden anladığı, yöneticilerin seçim yolu ile iş başına gelmesidir. Ancak, seçim koşulu da belli sınırlılıklar içerisinde geçerlidir. Yönetimin milli iradeyi temsil etmesi gerektiği kabul edilmekle birlikte, seçimin milli iradeyi tek başına gerçekleştirdiği görüşü yadsınmaktadır. Milli irade, milli kültürün türevidir ve milli kültürü politikasına esas olmayan bir iktidar, seçimle iş başına gelmiş olsa bile, milli iradeyi temsil edemez.

Burada, demokrasi olgusunun kesinlikle reddedildiği görülmektedir. Öyle ki, değişmez bir milli kültür anlayışını politikasına esas olmayan bir iktidarın milli iradeyi temsil etmesi söz konusu olmamaktadır. Bunun doğal sonucu olarak, iktidarın meşruluğu tartışma konusu edilmektedir. Milli irade ya da seçimle gelen ve halkı temsil eden bir yönetim milli kültürün ne olduğunu, ne olması gerektiğini tanımlayamamaktadır. Oysa kimler olduğu bilinmeyen, güçlerini nereden ve nasıl aldıkları açıklanmayan bir grup Ocak mensubu "milli kültürü" tanımlamakta, onun tarih içindeki değişmezliğini savunmaktadır.

Bu tanımlamadan sonra milli kültürün ne olması gerektiği tartışması yapılmamakta; sözü edilen milli kültür, milli iradenin ve demokrasinin meşruluk temeli haline gelmektedir. Böylece; Aydınlar Ocağı, demokrasinin tanımını "Milli irade yoluyla, milli kültürün iktidara gelmesi" biçiminde yapmaktadır.

Demokrasi böyle bir çerçeveye oturtulunca onun vazgeçilmez kurumlarından olan siyasi partilere karşı olumlu gözle bakılması güçleşmektedir. Nitekim, Aydınlar Ocağı'nın milli kültür anlayışına göre, kişilerin toplumu değiştirmek, kendisine biçilen toplumsal konumu terkedip yeni bir konuma geçmeyi aramak

gibi hakları olamayacak, olanlar engellenecektir. Bu durumda, farklı çıkarları temsil ettiklerini ileri süren ve kaynakların dağılımına müdahale ederek, kişilerin toplumsal konumlarını değiştireceklerini ileri süren siyasal partiler gereksizdir. Aydınlar Ocağı, sadece aşırı sağ ve aşırı sol partilere müsaade edilmeyeceğini belirterek, sanki ılımlı bir demokratik tutumu benimsediği izlenimini vermektedir. Oysa Ocağın sol partileri yadsıması, bugünkü anlamda *sosyaldemokrat* partilerin bile gereksiz olduğu görüşünde olduğunu yansıtmaktadır.

Aydınlar Ocağı, radikal bir parti sınırlamasına dayalı demokrasi anlayışıyla, siyasi partiler konusunda Şeriatçı İslam ideolojisine yaklaşmaktadır. İslamcı düşüncede de birbirinden çok farklı şeyler söyleyen partilerin varlığı teşvik edilmemekte; İslam toplumunda, Allah'ın hakimiyetini yerine getiren bir – iki parti bulunması yeterli görülmektedir. Başka bir deyişle, Batının çoğulcu demokrasi ve çok partili cumhuriyet anlayışı İslam için gereksiz, hatta sakıncalı bulunmaktadır. *Aydınlar Ocağı Görüşü*'nde, İslam yaklaşımında olduğu gibi, bir milli kültür olgusu vardır ve insanların konumu, birbirleriyle ilişkileri bu olgu göre belirlenmekte; bu temel kavramın ve ona bağlı ilişkilerin değişmesi söz konusu edilmemektedir.

Aydınlar Ocağı, çoğulculuğu reddettiği gibi, özgürlük sorunu karşısında da oldukça farklı bir tutum almaktadır. Özgürlük, insanların seçim yapmaları ve kendilerine biçilen konumu değiştirmeye kalkmaları gibi sakıncalı sonuçlara yol açmaktadır. Kısacası özgürlük, Aydınlar Ocağı'nın savunduğu güçlü devlet, total toplum kavramına ters düşmektedir.

Aydınlar Ocağı, 1961 Anayasası'ndaki özgürlük anlayışına da karşı çıkmakta, özgürlüklerin özüne dokunulamayacağı ilkesini eleştirmektedir. Özgürlüklerin özüne dokunulamaması, bir yandan kişiye devlet karşısında güvenceler sağlarken öte yandan toplum yapısında "çok sesliliğe" yol açmaktadır.

Aydınlar Ocağı'nın 1961 Anayasası'ndaki sosyal haklar ve sosyal devlet anlayışına da karşı çıktığı görülmektedir. Aydınlar Ocağı'na göre sosyal haklar ile sosyal devlet anlayışı kişilerin devletten bir şeyler talep etmesine, konumlarını geliştirmesine yol açmaktadır. Bu durum, amaçlanan milli dengeleri bozmaktadır.

Öte yandan, Aydınlar Ocağı, belirlenen demokrasi ve özgürlük anlayışı içinde, toplumsal baskı gruplarının varlığını da reddetmekte, tek baskı grubunun Türk Milleti olduğundan söz etmektedir. Bu çerçeve içinde ordu iktidar bütünleşmesi Aydınlar Ocağı'nın çözümlemelerinde önemli yer tutmakta ve siyasi rejimin kendi deyimleri ile "otoriter demokrasi" olması gereğinden söz edilmektedir. Otoriter demokrasiyi belirleyen temel özellik milli kültür alanında hiç

bir muhalefetin yapılmaması, muhalefete izin verilmemesidir.

Aydınlar Ocağı, din alanında da siyasi görüşlerini açıkça ortaya koyan çözümlemelere girmiş bulunmaktadır. Aslında din, açıkça ifade edilmese de, milli kültürün ana öğesi, özü kabul edilmektedir. Aydınlar Ocağı'nın çözümlemelerinde, milliyetçiliğin ağır bastığı ve ırkçı–şöven bir nitelik kazandığı söylenebilir. Ancak din ile ilgili çözümlemelere bakıldığında ortaya bir tutarsızlığın çıktığı, milli kültür anlayışında din ögesinin ağır bastığı görülür.

Aydınlar Ocağı'nın akademik ya da bilimsel kaygıları bulunmamaktadır. Öte yandan, Aydınlar Ocağı bilgi birikimine katkıda bulunmak için oluşturulmuş bir örgüt değildir. Aydınlar Ocağı'nın amacı bunalımdaki Türkiye'nin sorunlarına acil çare bulmak, bunalımı çözmek ve çözüm için ideoloji üretmektir. Aydınlar Ocağı'nın asıl kaygısı, *bilimsel* tutarlılık değil, *siyasi* etkinliktir. Kendi savlarına göre, ortaya konan çözüm ve ideoloji, bilime dayanmaktadır. Oysa amaçları bilim yapmak değil Türkiye'nin belli bir ülküye yönelmesidir. Bu, sadece bilgi içeren görüşleri ortaya atmakla olmaz; siyasi etkinlik sağlamakla olur. Siyasi etkinlik sağlamanın yolları ise çok çeşitlidir.

Bilgiye dayanarak siyasi etkinlik sağlanabilir, yani doğru görüşler ortaya atılır ve uygulayıcıların bu görüşleri benimsemesi sözkonusu olabilir. Ya da bazı görüşlerin etkin hale gelmesi için kritik uygulayıcıların dikkatlerini çekmek, onlarla ortak noktalar yaratmak yolu seçilebilir.

Türkiye'de sol hareketler ya da Marxist sol örgütlenmeye başlayınca ona karşı mücadeleye giren ideoloji İslamlaşmış, bu savaşım içinde etkin örgütlenmeler belirmiştir. Ancak Marxist sola karşı İslamcı bir ideoloji ve örgütle çıkılması özellikle stratejik düzeyi yüksek olan askeri çevrelerde kuşkular yaratmıştır. Yani, askerler açısından mücadele eden iki ideoloji de sakıncalı olumsuz bulunmuştur.

Aydınlar Ocağı için, ordu iktidarın güdür. Bu nedenle Ordu'nun iktidara el koyması ve *Aydınlar Ocağı Görüşü* doğrultusunda kurumsal düzenlemeler yapması siyasal etkinlik sağlamanın en güvenli yolu olarak seçilmiş bulunmaktadır.

Aydınlar Ocağı'na göre: Türkler, müslüman oldukları için milli kimliklerini korumuşlardır. Aydınlar Ocağı dini, bir yandan topluma kimliğini kazandıran bir kurum olarak görmekte, öte yandan ilahi kökenli olduğu için İslamiyette reform yapılamayacağını savunmaktadır. Bu noktada tutarsızlık açık hale gelmektedir; Şöyle ki, hem toplum yaşamının din tarafından düzenleneceği hem de Türkiye'nin laik bir devlet olarak kalacağı tezi ileri sürülmektedir.

Türk–İslam Sentezi gerilimli çelişkiler taşıyan bir ideolojidir. Bu nedenle de islam ögesinin giderek ağırlık kazanacağı söylenebilir. İslam evrensel ve total bir

öğretidir. Dünyayı Dar–ül İslam ve Dar–ül Harp olarak görür. Ulus, Ulusal Kültür ve Ulusal Egemenlik İslamın dışladığı kavramlardır. Ciddi bir reform olmadan bu gerilim çözülemez. Türk–İslam Sentezi laiklik ve ulusallık öğelerini içerecek biçimde gerçekleşirse, reform da yapılmış olacaktır. Örnek olarak son Milli Mutabakatlar tebliğinde, Aydınlar Ocağı üyesi bir iş adamının da imzası vardır. Belgeye göre, İslamm faiz ile ilgili katı tutumuna çözüm bulmak gerekmektedir. Başka bir deyişle İslamı çağdaşlaştırma girişimi gündeme gelmiştir (Bkz.Ek-E).

Hem islamı reform gerektirmeyen ilahi bir vahiy olarak tanımlamak hem de çağın gereklerine uydurmayı düşünmek önemli bir çelişkidir. Bu çelişki, Aydınlar Ocağı'nda bölünmelere yol açabilir.

Sonuç olarak, Aydınlar Ocağı Görüşü'nün uygulamaya ve planlamaya yönelik siyasi bir ideoloji olduğu söylenebilir. Hareket noktası olarak alınan Milli Kültür anlayışı ise çelişkilidir. Bu çelişki, kendi mantığı içerisinde ülkeyi dosdoğru islamlaşmaya götürür.

Milli Kültür Raporu (1983)

Plan Taslağından " Milli Mutabakatlar" Çağrısına

DPT'nin *Milli Kültür Raporu* (1983), ne Teşkilatı, ne de komisyon üyelerinin mensup bulundukları kurumları bağlamaktadır. Ancak bu tür raporların temel plan dökümanı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Bkz. Ek A-1). Ocak mensuplarınca Türk Milletine yapılan "Milli Mutabakatlar" çağrısı (Ek:E), *Milli Kültür Raporu* 'na uygun ve paralel olarak hazırlanmıştır. Bu yüzden, Türk İslam Sentezi'yle ilgili inceleme ve değerlendirmelerimizi *Milli Kültür Raporu* üzerinde topluyoruz.

Milli Kültür Raporu (DPT Yayını: 1983: 1920/300) Ana Komisyon Raporu; 13 adet alt-komisyon raporu ile üç adet özel rapordan oluşuyor. *Milli Kültür Raporu*'nda millet, kültür, Türk, İslam ve Sentez'le ilgili, doğru, yarı-doğru, yarı doğru – yarı yanlış, hatta tümüyle geçersiz önermelere dayalı çok çeşitli görüşlere yer verilmektedir. Bu önermelerin Aydınlar Ocağı Görüşü'nden kaynaklandığı ve ülkeyi Türk İslam Sentezi'ne doğru yönlendirmek istediği anlaşılmaktadır. Bu amacın yanında Türk İslam Sentezi'nin kültür tarihi, Türk toplumu, Milli Türk Devleti ve Cumhuriyet Devrimleri ve Demokrasi ilkeleriyle çelişen, üstelik kendi öncülleriyle tutarsız görünen yanları da bulunmaktadır. *Milli Kültür Raporu*'nun kendine özgü bir *dili* ve görüşlerini temellendirme (ka-

nıtlama – saptama) *mantığı* vardır. Bu mantık üzerinde daha önce durulduğu için, burada, İslam düşüncesindeki Din - Devlet - Medeniyet özdeşliğinden kaynaklanan bazı anahtar sözcük ve deyimleri açıklamakta yarar buluyoruz:

Anahtar Sözcükler – Kavramlar

Rapor Dili	**Anlamı**
Türk – İslam Sentezi	Din – Devlet (Birliği)
Millet	Din Cemaati (ümmet)
Milli Kültür	İslam Kültürü (ümran)
Milliyet	İslamiyet
Milliyetçilik	İslamcılık
Türk Milleti	% 99'u Müslüman olan Türkler
Laik (lik)	Din Düşmanlığı;Hümanizma
İlim	Kuran'daki bilgile (vahiy)

Milli Kültür Raporu'nu kaleme alanlar Türk-İslam Sentezi'nin ideolojik çerçevesini – bizim burada yapacağımız gibi – bir sisteme bağlama gereğini duymamışlar. Sorunlar üzerinde düşünürken ideolojilerini dolaylı yoldan dile getirmişler; kimi yanlış ve yanılgılarını da gizlemişlerdir! Bu konuda yapılacak ilk iş, Rapor'un satırları arasındaki ve dile getirilen fikirlerin arkasındaki dünya görüşünü ortaya koymaktır. Bu amaçla, Türk-İslam Sentezi olarak sunulan milli kültür çerçevesi aşağıda beş temel önerme altında toplanarak değerlendirilmektedir.

Türk İslam Sentezi'nin ideolojik çerçevesi

*Milli Kültür Raporu'*nda ifadesini bulan Türk-İslam Sentezi (Dünya Görüşü) beş temel tanı ve önermeden oluşmaktadır.

(1) *Bunalımın Nedeni:* Türkiye iç ve dış düşmanların kültürel saldırısı altındadır. Batı emperyalizmi milli kültürümüzü yıkmaya çalışmaktadır. Atatürk'ten sonra izlenen Batılılaşma politikasında milli kültüre sahip çıkılmadığı için, emperyalizm ve çarpık kentleşme milli kültürü zayıflatmıştır. Milli Kültür çözülünce, 12 Eylül (1980) bunalımına düşülmüştür. Bunalımdan çıkmak için milli kültür planı yapılmalı, bu plan devlet eli ve gücüyle uygulanmalıdır.

(2) *Kültür'ün Özü:* Milli Kültür, bireyleri bağlayan bütünleştiren bir öz ve

toplumları birbirinden ayıran tarihi fakat değişmeyen niteliklerden oluşur. Türk milliyetciliği kültüre dayalı olduğu için, toplumumuzun kültürü milli olmalı; bu kültür bütün bireylere yeknesak biçimde verilip yaygmlaştırılmalıdır. Bu yapılmazsa milli birlik korunamaz.

(3) *Öz Değerler ve İslam:* Milli kültürümüzün iki temel (orta) direği, Orta Asya'dan getirdiğimiz *"öz değerler"* ile *İslamiyettir.* Türk seciye ve tabiatına en uygun din *İslamdır.* Türkler başka dinlerde yapamamışlar, deneyenler kimliklerini yitirmişlerdir. Ancak Türk-İslam Sentezi konusunda karşıt görüşler vardır. Millileştirme dinle başlar dinle tamamlanır. Anadolu önce Müslümanlaştırılmış sonra Türkleştirilmiştir.

(4) *Gelişme / Batı'ya Yetişme:* Çağdaş Uygarlık düzeyine ulaşmak için Batı'nın sadece teknik ve medeniyetini almak yeterlidir. Batı Kültürü gerekmez. Batı Kültürü medeniyet yönündeki yolculuğumuzu ancak sekteye uğratır. Milli Kültür değişmez, özü *aynı kalarak* zenginleşir. Japon kalkınması da esasen aynen böyle olmuştur.

(5) *Devlet Eliyle Onarım :* Bozulmuş olan milli kültürü, milli kültür planı uyarınca Devlet eliyle onarmak ve Devlet gücüyle korumak gerekir. Milli varlığın bekâsı için bu şarttır. Onarım ve korumada özgürlük ve insan hakları gibi demokratik sorunlar çıkmaz. Çünkü önemli ve öncelikli olan kişi – birey değil, millet – devlet gerçeğidir. Kaldı ki kültürüne ve bağımsızlığına sahip çıktığı sürece Türk milletinin özgürlük sorunu olmamıştır, olmayacaktır.

Temel görüşleri yukarıda beş madde de kısaca özetlenen Türk-İslam Sentezi aşağıda üç değişik açıdan irdelenmektedir.

Koruyuculuk – Yaratıcılık – Süreklilik

Değişmeyen (tarihsiz) bir dünyada, toplumsal varlığını yaşatan milli kültürü sadece korumak yeterli olabilirdi. Ancak sürekli değişen bir dünyada gelişen toplumlar / komşular arasında, milli kültürü korumak yetmiyor; onu yenileyip, geliştirmek için yaratıcılık da gerekiyor. Korurken geliştirmek değiştirirken sürekliliği sağlamak koşulları kültür politikalarının temel sorunu oluyor (Ek F.1.C). Milli olanla olmayanın sürekli olarak uzlaştırılması, kısaca yaratıcılığa bağlı kılıyor. Değişme yoluyla gelişmeyi sağlayacak değerlere tutum ve davranışlara gerek duyuluyor. Bunun için araştırıcılar, eleştirmenler dış dünyada olup-bitenleri izleyen gözlemciler çalışıyor. Dünyanın gidişine ayak uydurulmazsa toplum geri kalıyor. Çağına yetişmesi, çağını yaşaması, çağdaşlaşması geciken toplumlar bunalıma düşüyor. Ancak, gelişmeyi amaçlar ve çağdaşlığı sağlarken, geçmişten kopmamak, geçmişten geleceğe bir süreklilik köprüsü kurmak, kültür boşluğuna düşmemek de gerekiyor. Böyle bir kültür politikası, tarih bilinci, ulusal kimlik ve

gelecek tasarımı üzerine kurulabilir.

Gelişme ve süreklilik, geçmişle gelecek arasındaki çelişkiler, çatışmalar ancak yaratıcılıkla önlenebilir. Bunun için kültürel yaratıcılığa açık ilkelere yer verilir: demokrasi, çoğulculuk, hoşgörü ve laiklik gibi... Yeni fikir ve kültürlere, deney ve deneyimlere, karşı fikir ve kültürlere, yer ve değer vermeyen toplumlar gelişemezler. Bu yüzden her kültür politikasının üç temel ilkesi olmalıdır: yaratıcılık, süreklilik ve bütüncülük (ek:G).

Türk-İslam Sentezi, bu üç temelden daha çok ikincisi yani süreklilik üzerinde kurulmuş gibidir. Oysa toplumumuzda duyulan, süreklilik değil, yaratıcılık ve bütüncülüktür. Hatta, yaratıcılık ve bütüncülük boyutlarına yeterince önem verilmediği için kültürel kimlik bunalımına düştüğümüz bile söylenebilir. Sağlıklı ve güçlü bütünler nasıl birbirinden farklı (heterojen) öğelere dayanıyorsa, yaratıcılık boyutunda da çoğulcu kültür çerçevelerine (odaklarına) gerek duyuluyor.

Türk-İslam Sentezi, bundan bin yıl kadar önceleri, böyle çoğulcu bir çerçeve oluşturmuştu. Çoğulcu çerçeve yeni kültürel deneyimlerle aşılacağına dondurulunca Osmanlı Devleti kendi sonunu hazırladı. Yaratıcılığını sürdüremedi, bütünlüğünü koruyamadı, yıkıldı gitti. Kültürel yaratıcılık, farklı toplumsal çerçevelerin etkileşimi sonunda gerçekleşiyor. Yaratıcılık için kapanmak değil – ticaret ve ekonomide olduğu gibi – dünyaya açılmak gerekir. Japon Modeli denen olay sadece koruma değil en ileri anlamda kültürel yaratıcılıktır. (Bkz. Güvenç 1983).

Ocağın Tarih Görüşü, Felsefesi ve Bilinci

Türk-İslam Sentezi'nin yanılgıları büyük ölçüde Aydınlar Ocağının Tarih Felsefesinden kaynaklanıyor. Tarih ilmini değişmenin, kalkınmanın ve gelişmenin ilmi olarak görme XVIII ve XIX.' yüzyılların tarih anlayışını yansıtmaktadır. Tarih, topluma ait bütün olaylarla ilgilenen, olguları inceleyen bilimlerin bileşkesi ve bilincidir. Bu yüzden bir kez yapılan (yaşanan) tarih, her çağda yeniden yazılıp ve yorumlanmalıdır.

Türk tarihinin bölünmezliği, evrensel bir dünya tarihi çerçevesine oturtulmalıdır. Zaman-mekân'dan, olup-bitenlerden soyutlanmış bir milli tarih, milli gerçeklerin görülmesini zorlaştırır. Milli övüncü sağlarken, milli güvenci sarsar (Bkz. Bölüm 8)

Böyle durumlarda da yapılan, yazılan ve okutulan tarihlerin bilincine varılamaz. Tarih sürekli olarak yeniden yapılmalı, yazılmalı ve yorumlanmalı ki, kişiler geçmişle bugünün ilişkisini kursunlar, milli kimliklerini yenilesinler

Kimliklerini bilsinler. Tarih felsefesi ve bilinci açısından milli eksikliğimizi Prof. Mehmet Kaplan (1983) böyle dile getirmişti:

"Tarih bizi üç medeniyet arasında bir terkibe (senteze) zorluyor. Fakat biz bugün bunun nasıl olacağını bilmiyoruz. Herkes terkibe giren bu unsura önem verirken ötekini yok farz ediyor."

Kaplan'ın görüşü doğru, fakat eksiktir. Ocak'çılar Batı Kültürünü salt teknoloji alanına indirgerken, Türklerden önceki Anadolu kültürlerini gündeme bile getirmiyorlar. Dolayısıyla şu soru açıkta kalıyor: *Türklerden önce bir Anadolu kültürü yok idiyse, Ön Asya'da önce Müslümanlaştırılan sonra Türkleştirilen unsurlar hangileridir?*

"Milli Mutabakatlar" (1986) çağrısı, Türk-İslam Sentezi'ne bir Batı boyutu ekliyor. Ancak Türk-İslam Sentezinin değişmezliğine karşılık Batı'nın değişkenliğini vurguluyor. Japonya'nın Batı'dan yalnız bilim ve teknoloji aldığı inancı, eğer bilinçli bir yanıltma değilse, çok büyük bir yanılgıya yol açıyor(Güvenç 1983).

Millet – Ulus İkilimi

Milleti millet yapan öz, Türk-İslam Sentezi'ne göre, milletin kültürüdür. Milliyetçilik de milli kültürü sürdürme çabasıdır. Bu, yanıltıcı bir görüştür.

Çağdaş anlamda millet (nation), bir inanç ve din cemaati değil; laik bir toplum, siyasi bir birlik, yani ulus'tur. Atatürk, ulusun laik ve sivil kimliğini milletin dini ve cem'i karakterinden ayrı tutmaya çalışmıştı. Şu son yıllarda ulus'un bırakılıp millete dönülmesi milliyetçi ideolojiye uygun ise de ulusçuluğa ters düşen bir dönüş olmuştur. Çünkü Arapça milla'dan gelen millet yapı ve işlevleriyle Ulus'tan farklı bir oluştur. Milliyetçilik gibi Ulusçuluk da milletten doğar fakat asıl hedefi var olan milleti sakınma (koruma) değil Ulus'u yaratmaktır.

Bu anlamdaki Ulus, doğal bir cemiyet tarzı olmadığı gibi, geleneksel de değildir. Ulus, Endüstri Devrimi ile Fransız Devrimi'nin ortak çocuğu olarak dünyaya gelen, imparatorlukların zayıflamasıyla gelişen, laik bir siyasi birlik toplumudur. Millet ortak bir milli (dini) kültüre dayandığı halde, Ulusçuluk,kendi ulusal (laik) kültürünü yaratır. Milliyetcilik geçmişi (milleti) savunurken ulusçuluk ulusu (geleceği) yaratır. Ulusçuluk temelde devrimci, Milliyetçilik ise koruyucudur. Tarih ve felsefe araştırmaları, çağdaş ulus'ların Ulusçuluk hareketinden doğduğu görüşünü doğruluyor (Gellner 1983).

Gerçi ulusçular da bir "ulusal kültür" den söz ederler, ama bu kültür geçmişin milli kültürü değil, geleceğin Ulusal kültürüdür. "T.C.'nin temeli kültürdür" diyen Atatürk, *"Ulusal kültürü"* düşünüyor ve düşlüyordu. Sorunun ruhu buradadır!

E. Renan'ın ulus tanımına karşı çıkan milliyetçilerimiz, "aynı kültür'ü paylaşan her cemiyeti "millet" olarak tanımlıyorlar. Oysa tarihi anlamıyla millet: aynı dini (islamı), aynı (islam) devleti yönetiminde ve islam medeniyeti dairesi içinde paylaşan topluluktur. "Dini cemaat" olarak tanımlanan Millet, Osmanlı döneminde, yalnız İslamdan gayrı azınlıklar için kullanılmıştır, (Lewis 1984).

Savunulan millet'in kültür varlığı islam ile sınırlanıp tanımlanınca amaçlanan Sentez'in Türk boyutunda "ihtida etmiş" (ya da ettirilmiş) Türkçe'den başka ne kalıyor?

Türk-İslam Sentezi yandaşlarının Türkçe yerine, sentezin ürünü olan Osmanlıca üzerinde ısrarla durması, ulus'un millet'ten farklı bir varlık olduğunu kabul etmemekte direnmesi, hatta Ulus sözcüğünün yasaklanması başka nasıl açıklanabilir? Nasıl savunulabilir?

Bundan dolayı değil midir ki, İmparatorluk egemenliğinden kurtulan çoğu cemaatler, ulusal birliğin temelini, din'de değil, dil'de bulmuşlardır. Çağdaş Batı ulusları din birliği geleneğinden doğmuş ulusal dil birlikleridir. Türkler de ulusal varlıklarını *dinleriyle* değil *dilleri* ile korumuşlardır. Öyleyse, milli kültürün dine değil, dile dayalı olması gerekmez mi? Oysa Türk-İslam Sentezi din ve ahlak ilkeleri üzerine kurulmak istenmektedir.

Dini Öz ve Kültürel Biçim

"Türk – İslam" Sentezcilerine göre "Din kültürün özü, kültür ise dinin formudur." (Milli Kültür Raporu s.514)

Bu açık seçik önermeyle, Plan boyunca ne tür bir cevher ya da değer olduğu araştırılıp soruşturulan Öz'ün İslamiyet olduğu gerçeği en sonunda açığa vurulmuş olmaktadır. Türk-İslam Sentezi önerisine göre, Atatürk bu gerçeği gördüğü için öğretim Birliği Kanunu ile dini okula sokmuş, MGK ise aynı gerekçe ile din derslerini mecburi hale getirmişti. Plancılara göre, yurdumuzdaki tefekkürsüzlük, din kültürünün yokluğundan kaynaklanıyor. "Dinin, milli birlik telkin eden bir terbiye verdiği" görüşünü savunan Sentez'ciler, bilim öncülerini din ve ahlâk düşmanlığı ile suçlamaktadırlar:

"Ansiklopedistler, Pozitivistler, Siyantistler, (bilimciler scientists) Marxistler, Evrimciler, Freud'cu psikolog ve hekimler, din ve ahlâk düşmanıdırlar."

O kadar ki Rapora göre dinsiz ilim felakettir. Din ile ilim arasında asla çelişki ve çatışma yoktur. Oysa, ülkede bir din-ahlak bunalımı olduğuna göre, bir kültür (din-ahlak) planlamasına gerek vardır. Ülkeyi Kaplan'ın "Büyük Türkiye" rüyasında gördüğü "Modern Velî" tipi milliyetçiler kurtaracaktır. Ülkemizde din

adamı (yetiştirme) geleneği olmadığına göre insanlarımızı dindar yapacak milli eğitim devrimi, din-ahlâk bunalımını da kökten çözecektir. Bu işe bir din haritası ile başlanabilir.

"Din, kültürün özü, kültür de dinin formu" görüşü doğru ise Türk-İslam Sentezi'nin Milli Kültür Taslağında Türk'e (Türk'lere ve Türk'lüğe) ne kalıyor? sorusu akla gelecektir. Mustafa Kemal'in dinin mekteplerde öğrenilmesi ile ilgili sözleri, Hilafetin kaldırılmasından ve medreselerin kapatılmasından önce 1923 yılında İzmir'de söylenmişti. Mustafa Kemal öğretimi birleştirirken din öğretimini okulların dışında tutmuştu. Öyleyse bugünkü mecburi din dersleri öğretimin birliği kanununa (en azından o kanunun ruhuna) uygun değildir.

Yakınılan düşünce sığlığının yanlızca din kültürünün yokluğundan ileri geldiği görüşü nasıl savunulur? Din, bir tefekkür (düşünce) kültürü değil, iman ve inanç öğretisidir. İslam tefekkürü imanla sınırlıdır. İmana ters düşen düşünce yasaktır. Düşünenler cezalandırılır (Bkz. Timur 1986, Zelyurt 1986)

Din ile ilim arasında çatışma olmadığı savı aldatmacadır. Buradaki Sentezci ilim, bilimsel bilim ve fen değil, kutsal kitaplardaki hakîmane bilgiler, imana ters düşmeyen din felsefesidir.

Aslında inanca (iman) dayalı din ile şüpheye (sorgulamaya) dayalı bilim arasında doğal ve kaçınılmaz bir çelişki vardır. Bu çelişkiyi aşmak, önce onun varlığını kabul etmekle mümkün olabilir (Belgil, 1987).

Din ve bilim arasında gerçekten çelişki (çatışma) yoksa eğer Milli Kültür Raporu bilim ve fen adamlarını neden dolayı" din ve iman düşmanlığı" ile suçluyor? Din ile bilimin bir sentezi yapılacaksa önce dini tezle, bilimsel antitezin varlığını kabul etmek gerekir.

Kendinden farklı düşünen herkesi "din–devlet, millet–iffet düşmanlığı ile suçlamak ne uzlaşmaz bir milliyetçiliktir? Ayrıca, tapu kadastro haritalar bile hala tamamlanmamış bir ülkede, yapılması önerilen din haritalarının ne amaçla kullanılacağı sorusu son derece ürkütücü ve düşündürücüdür. Önerilen din haritası bir mezhep kavgasından başka neye yarayabilir ki?

Kalkınmanın Kültür Temelleri: Din ve Ahlâk mı?

Refahı yükseltmenin ve çağdaş uygarlık düzeyine erişmenin yolu, Sentezcilere göre, sanayileşmekten geçmektedir. Bu doğrudur. Ancak sanayileşmenin kültür temelleri konusunda Sentez'ciler, bilimsel ve tarihçi görüşlere değil, dinci maneviyatçı ve mukaddesatçı fikirlere öncelik vererek; sanayileşmiş Batı'nın kültür temellerini din ve ahlâkta buluyorlar. (Bkz.Bölüm E, P. Safa 1962).

Ne var ki, din ve ahlâk'la yükselen Batı, bugün artık maddeci felsefenin etkisiyle çökmeye yüz tutmuştur. Öyleyse, ülkemizde girişilen kalkınma hareketinin kültürel temeli, din ve ahlâk, din ve milli şuur (bilinç) olmalıdır. Kalkınma planları din ile ilimi, mânâ ile bedeni dengede tutmalı, ahenk içinde birlikte yürütmelidir.

Denge ve aheng ilkesine kimsenin bir diyeceği olmazsa da, bu önermede önemli bir yanılma ve saptırma bulunduğunu sanıyoruz.

Bugünkü sanayi – kent medeniyetlerinin temeli, din ve ahlâk değil, dinlerin dünya ve insan görüşüne başkaldıran karşı düşünceler ve devrimler olmuştur. Hemen her çağdaş ülke, bu büyük dönüşüme birşeyler katmış, ondan etkilenmiş ve ortak temeller üstüne birşeyler inşa etmiştir. Örnek olarak, İtalyan sanatında *Rönesans*, Alman dininde *Reform*, İngiliz ekonomisinde *Sanayi Devrimi*'ne yol açan buhar gücü, Fransız Devriminin tohumlarını atan *Aydınlanma* (Işık) Çağı vb. gibi.

Bütün bunlar hür aklın, yerleşik inançlara, güçlü din ve ahlâk kurumlarına başkaldırmasıydı. Din ve ahlâk, Batı kültürünün temeli değil, olsa olsa engeli olmuştur. Din ve ahlak yalnız bilimsel devrimlere, tarihe değil, Ulusçuluğa ve her türlü yenileşme hareketine de karşı çıkmıştır. Türk Kurtuluş Hareketi, Halife ya da Şeyh-ül İslam'ın desteği ile değil, kurulu din ve ahlâk düzenine karşı savaşarak zafere ulaştı Cumhuriyeti kuran, yıkılan Osmanlı Devleti değil, (doğru ulusçuluk anlamındaki) milliyetçilik akımıydı. Bu anlamda Türkler, kendi kurdukları Osmanlı Devletinden kurtulan son Ulus (millet) olmuştur (Bkz. B. Lewis 1986).

Özetle, çağdaş laik Batı'nın kültür temelleri, devrimciliğe ve ulusçuluğa dayanır dine, ahlâka ve dini ahlâka değil!

Milli Kültür / Milli Dil

Türk-İslam Sentezi'nin kültür ile dil arasında gördüğü genel geçer ilişkiler, milli kültür ile milli dil için de aynen geçerlidir. Öyleyse, aynı ilişkiler, ulusal kültür ile Ulusal dil için de geçerlidir. Yani, Türk Ulus'unun dili Türkçe olmalıdır. Oysa *Türk – İslam Sentezi*, gelişmesini, Osmanlıca ile tamamlamış olan bir Türk Dili'ni savunuyor! Aydınlar Ocağı'na göre milli kültür, uydurma dille bozulmuştu. Uydurma Türkçe'nin başlıca sorumluları, MEB, TRT, TDK, Solcu Basın ve aydınlardı. Milli Kültür Raporu, Türkçe'nin korunması görevini– siyasi iktidar ve bürokrat kadrolara bırakmamak için "Milli şuur sahibi dil bilginlerinden oluşan bir Akademi" kurulmasını önermektedir. Şöyle ki: MEB'nin Talim Terbiye Dairesi, TRT ve YÖK'ün Türk Dili Komisyonu ve öteki Türk Dili

ve Edebiyatı Enstitüleri, bu Akademi'nin gözetim ve denetimine bırakılacak, onun tek ve mutlak otoritesi altında çalışacaklardır (Bkz. Dokuzuncu Bölüm).

Atatürk Yüksek Kurulu'na bağlı yeni Dil Kurumu, tam istenen Akademi olmasa bile, tek otorite hüviyetindeki bir devlet kurumu" gibi çalışıyor. Yeni (resmi) Dil Kurumu'nun MEB, TRT, ve YÖK gibi bürokratik kurumlara nasıl bir milli kültür ve milli dil tedavi yöntemi uygulayacağı, tedavinin nice başarılı olacağı merakla beklenmektedir. Şimdilik TRT'nin yasak kelimeler listesi dışında elle tutulur bir sonuç alınmamıştır. Şu kadar ki, yasağı koyanlar bile yasak sözcükleri kullanmaya devam ediyorlar! Çaresiz devam edecekler.

Milli Kültür'ümüz,aslında, uydurmaca (Uygarca) ile değil, Arapça ve Farsça ile bozulmaya başlamıştı. Fuzuli ile Yunus'un dilini rahatça anlayan biz Türklerin Hamit'le Fikret'in 19. yy. dilini anlayamaz duruma düşmemiz, bu bozulmanın nerede başlayıp nerede bittiğini göstermeye yeterli bir kanıt değil midir?

Dil, Akademi'lerin değil, halkın işidir. Akademi, dili değil, dil bilim yapar. Güzel Türkçemizi, akademisyenler değil Türk halkı yaratmıştır.

Dil, önemlidir hiç kuşkusuz, ama sadece "milli şuur sahibi Akademisyenlere" bırakılmayacak kadar önemlidir!

Ulusal dilimiz, ulusal kültürümüze paralel olarak elbette gelişecek, besbelli Türkçeleşecektir. Türkler Aşık Paşa'nın gönlünden geçtiği gibi, kültürleriyle birlikte dillerini de öğrenecek ve yaşatacaktır! Biz öyle söylediğimiz için değil, Türk kültürü varlığını sürdüreceği, dil ile kültür birlikte gelişeceği için!

Türk – İslam Sentezi Tarihi Bir Sorundur

"Türk-İslam Sentez'inden sözederken, öncelikle, yüzyıllardır var olan Türklük ile İslamiyet arasında bir Sentez'in meydana gelip gelmediği sorusunun sorulması, eğer böyle bir sentez bu güne kadar gerçekleşmemişse bunun nedenlerinin üzerinde durulması gerekirdi. Türk'ler İslamiyetle M.S VII. yüzyılda karşılaştıklarına göre, eğer 1200 yılı aşan bir süre içerisinde böyle bir Sentez gerçekleşmemişse bu sonuç, şu iki nedene bağlanabilir: ya bir Türk-İslam Sentezine olanak yoktur, ya da Türkler böyle bir sentezi başaracak yetenekten yoksundurlar! Bunun doğal bir sonucu olarak da bugünden sonra böyle bir Sentez'i ummak ve özlemek boşuna bir umuttur.

Oysa, Türk tarihinin gerçeklerine inildiğinde, Selçuklular döneminden başlayarak Anadolu'da hemen her alanda ve olabildiğince geniş kapsamla sentezlerin oluştuğu görülür. Ancak bu sentez kimi alanlarda Türkler ve Türklük aleyhine sonuçlar da doğurmuştur.

Anadolu'da İslamiyetin kendine özgü değerler yarattığı ve eski Türk (Asya) Şamanizminin izlerini taşıyan dini görüşlerin ortaya çıktığı, bugün hemen her tarihçi tarafından kabul edilmektedir. Toplumun büyük kesiminin konuştuğu Türkçe'nin yanıbaşında, yönetimde Arapça'nın, edebiyatta Farsça'nın kullanılması ve giderek "Osmanlıca" denilen suni dilin ortaya çıkması Türk-İslam Sentezinin sonucu değil midir? Giyim-kuşamda beliren değişiklikler, kalpağın yerini sarığa, kavuğa bırakması, başka nasıl açıklanabilir?

Sanatın değişik dallarında, müzikte, resim anlayışında, mimaride görülen değişmeler ya da ikilikler sözü edilen Türk-İslam Sentezi'nin ürünleri değil midir? Kısacası Türk-İslam Sentezi günümüzün değil, yüzyıllar öncesinin sentezi idi, olabildiği ölçüde yapılmış ve gerçekleştirilmiştir. Böylesine bir Sentez yanlılarının öncülerinden olan merhum Kaplan'ın geçmişteki bir "Osmanlı Sentezi"nden söz etmesi de (1983) bu tarihi gerçeğin kabul edildiği anlamını taşımaktadır. Prof. Kafesoğlu da Sentezi aynen böyle anlıyordur (1985).

Ne var ki, söz konusu Türk-İslam Sentezi genelde Türklere özgü değer ve görüşlerin aleyhine gelişmiştir. Sentez uğruna Arap ve Araplık yüceltilirken Türk ve Türklük unutulmuş hatta aşağılanır olmuştur. Araplar Kavm-i necip, Türkler ise Etrâk–ı bi– idrak (İdrakten yoksun Türkler) diye anılmıştır! İş bununla da kalmamış, Türk tarihinin İslam-öncesi dönemleri unutulmuş, geçmişle olan kültürel bağlar kesilmiştir. Öyle ki Osmanlı İmparatorluğu döneminde, XIX. yüzyılın ortalarına gelinceye kadar, Han, Göktürk, ya da Uygur dönemlerini bilen, o duyan Türk aydını hemen hemen kalmamış gibidir. Mustafa Celaleddin'in 1869'da yayımladığı "Les Turcs anciens et Modernes" adlı kitabıyla Süleyman Paşa'nın Tarih–i Âlem'i çıkınca (1874), Türklerin İslamiyetten önce de var olduğu, birçok devletler kurmuş bulunduğu gerçeği yeniden keşfedilmiş oluyordu (Bkz. Dokuzuncu Bölüm).

Türk İslam Sentezi'nin Anlamı ve Yorumu

Türk – İslam Sentezi, kavram ve model olarak, ortaya attığı önerme ve önlemler, savunduğu yön ve yöntemler açısından *topyekûn bir kültür planlamasıdır*. Bu planın devletçe benimsenip benimsenmediğini kesinlikle bilmiyoruz ama uygulamaya konulduğunu söyleyebiliriz (Bkz. Ek:D). Bugün olup bitenler, ufak-tefek düzeltmelerle, sanki bu plana uygun olarak yürütülmektedir. Bu planlamayı topyekûn planlar sınıfına koyuyoruz, çünkü yalnız MEB ve YÖK gibi resmi öğretim kurumları değil, yaygın eğitime katılan, katkıda bulunan bütün eğitim – bilim – kültür ve iletişim (haberleşme) kurumları , bu planın kapsamına alınmıştır. Milli Kültür Ana Komisyonu'nun kendi sınıflama ölçülerine

göre, Türk İslam Sentezi, planı demokratik değil sözcüklerin tam anlamıyla, *otoriter ve totaliter* bir kültür planlamasıdır.

Kapsamda *totaliter*, süreç ve yöntemde ise *otoriter* olan bir plan uygulaması içinde bulunuyoruz.

Plan, Din – Devlet ve milli kültür düşmanı hümanist kuşaklar yerine din – ahlâk yanlısı, *sadık ve itaatkâr* nesiller (kuşaklar) yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Milli Kültür Planı ve uygulamasıyla gerçekleştirilecek olan *Türk İslam Sentezi*, Türk toplumunun oyuna sunulmamış, sadece millet çoğunluğunun "milli mutabakatları" talep edilmiştir. Ancak millet çoğunluğunun bu mutabakatı nasıl sağlayacağı, nasıl ifade edeceği, belirsiz bırakılmıştır.

Milli Kültür planı bir İslam kültürü tasarısıdır.

Planda hedef alınan, *Türk – İslam Sentez'i* değil, *Din – Devlet Aynîyeti (özdeşliği), İslam – Devlet Birliği yani İslam Devletidir.* Bu amaçta İslam Devleti ve İslam Kültürü açısından herhangi bir çelişki ya da tutarsızlık yoktur. Çünkü İslam, aynı zamanda, *Siyaset ve Devlet*'tir. Şüphesiz ki İslam Devleti idealini gerçekleştirmeye çalışan daha başka gruplar, radikaller vardır. Bu hareketlerin sözcülerine göre, Türk–İslam Sentezcilerinin İslamcılığı samimi değildir. Yaygın halk desteğine sahip olduğunu beyan eden bu grup akımlar kendi küçük çıkarları ve siyasal amaçları için çaba gösteren ve "laik" iktidarlara hizmet eden Sentezcileri kendilerinden saymamaktadır.

Bu anlamda olmak üzere, Türk–İslam Sentezi, ülkemizdeki islamcı hareketlerin ne başı ne gövdesidir! (Bkz. *Zaman* gazetesi ile *Yeni Düşünce.*)

Değerlendirme ve Sonuç

Özet

Özet ve sonuç olarak Türk - İslam Sentezi, Aydınlar Ocağı'nın onbeş yıllık verimli yatırımlarının ürünüdür. Aydınlar Ocağı'nın (1973) Görüşü, DPT'nın Milli Kültür Raporu (1983: 1920/3000) ve Milli Mutabakatlar Çağrısı (1986), birbirine dayalı, birbiriyle son derece tutarlı belgelerdir. Aydınlar Ocağı'nın büyük nüfus politikası dışındaki bütün temel görüşleri, devlet katında kabul görmüşe benzemektedir. Devletin nüfus (planlaması) politikasına karşılık, nüfusumuz 20–25 yılda zaten ikiye katlandığına göre, 100 milyonluk Büyük Türkiye ülküsü de 2010 yıllarına doğru zaten gerçekleşmiş olacaktır.

Ancak gerçekleşen milli hedeflerin yanında Türk – İslam Sentezinin bazı iç tutarsızlıkları, yanılgıları, tarih, bilim ve demokrasi sorunları da vardır. Raporumuzun son bölümünde Türk–İslam Sentezinin önemli bulduğumuz bu tür sorunlarını değerlendirmeye çalışıyoruz.

İç Çelişkiler

Türk–İslam Sentezi şeklinde adlandırılan Milli Kültür Planı'nın kendi öncülleriyle tutarlı olmayan bellibaşlı üç çelişkisi vardır.

(1) Milli Kültür Raporu, demokratik bir planlamayı tercih eder göründüğü halde, son derece totaliter (topyekûn) ve otoriter (buyurgan) bir kültür planı öngörmektedir.

(2) Plana göre devlet ve devletin bekası, toplum ve insanın varlık sorunlarından önce gelmektedir. Bu açıdan Rapor, milli bir kültür politikasından çok, resmi bir plan önerisi hüviyetinde ortaya konulmuştur.

(3) Son olarak da, Türk–İslam Sentezi'ni amaçlayan Milli Kültür Planı milletle birlikte, millet için ve millete açık bir biçimde yapılmamıştır. Plan, milletin oyunu–onayını, demokratik desteğini değil, sadece mutabakatını talep etmektedir. Ancak bu mutabakatın millet çoğunluğu tarafından nasıl dile getirileceği, hangi yolla devlet katına iletileceği hususu belirsizdir!

Teşhis Yanılgıları – Tutarsızlıklar

Türk–İslam Sentezi'ni önerenler, milli kimlik ve milli kültür sorunlarımızın teşhisinde önemli bir yanılgıya düşmekte; çok değişkenli, karmaşık ve evrensel bir bunalımı:

(1) Emperyalizmin dış saldırısı,

(2) Hümanizma akımı ve

(3) Aydın ihaneti

gibi üç nedene bağlamaktadırlar;bu karmaşık bir olguyu basite indirgemektedir. Aslında bu yukardaki üç sorumlu yer yer, tek bir nedene Emperyalizm'in hümanizma oyununa gelmiş yarı-aydınlara indirgeniyor. Bütün sorunluluk aydınlara yükleniyor.

Bu türden (ocak) münevverlerin de bulunabileceği olasılığını tümüyle reddetmemekle birlikte, asıl sorunun hızlı ve düzensiz bir sosyal – kültürel değişme sürecinden kaynaklanmakta olduğu kanısındayız.

Genç Türkiye Cumhuriyeti, ölüm-kalım savaşı verdiği batıyla arasındaki 200-300 yıllık gecikmeyi, 30–40 yılda kapatmayı denedi. Toplumun bazı kesimleriyle, bazı kültür kurumlarında (değişkenlerinde) farkı kapattı da. Ancak çok milletli bir imparatorluk bakiyesi üzerindeki bu eşi görülmemiş deneme, toplumsal fark ve çelişkileri büyük ölçüde artırdı, katladı; yüzyıllardır uyuyan çelişkileri su yüzüne çıkardı. 12–Eylül öncesi yalnız bir iç–dış odaklar işbirliği değil bir iç–dış dinamikler bileşkesiydi!

Yeni ve yakın çağların tarihi (Polanyi 1987) bu büyük dönüşüm deneyiminden barış içinde geçmeyi başarmış toplumların parmakla sayılacak kadar az sayıda olduğunu gösteriyor: 30 – 40 yıl süren din savaşları, din ve ideolojiye dayalı soykırımlar, on yıllar süren büyük devrimler, giyotine gönderilen yüzbinler, kurşuna dizilen milyonlar, onarımı – unutulması yarım yüzyıllar süren iç savaşlar vb.

Bu tarihi örneklerle karşılaştırıldığında, Türk Devrimi, en barışçı, hızlı ve hatta en başarılı çağdaşlaşma - uluslaşma atılımlarından birisi olmuştur. Türk–İslam Sentezi'nin "yanlışlıklar demokrasisi" adını verdiği Türk Demokrasi Hareketi, İslam ülkeleri arasında hâlâ en başarılı olan modeldir. Başarıyı biz yeterli bulmayabiliriz ama daha iyisini ararken, var olanı da yitirebiliriz! Öyle görünüyor ki, Türkiye'nin çağdaşlaşma modeli ve hızı konusunda uzlaşamayan kutuplar, milli kültür sorunlarından çok önce, milli tarihin yorumunda birleşip uzlaşamıyorlar. Çünkü, kültür beşiği, tarihin mekiği sayılan bu ülkede bir tarihsizlik ya da tarih boşluğu yaşanıyor!

Tarihsiz Tarih Felsefesi Olur mu?

Tarih boyunca tarih yapmış, tarihlere konu olmuş bu ülkenin insanları ne yazık ki atalarından devraldığı kültür mirasının tarihini bilmiyordu ve kendi milli tarihlerini yabancı yazarlardan öğrenmek zorunda kalmıştı. Okuyup öğrendikçe şaşırdı. Çünkü, tarih, kutsal metinler gibi, bir defa yazılmış , tartışılmaz bir kaynak değildi. Görüşler değişik, rivayetler muhtelifti! En büyük sorun belki de evrensel tarih ile öznel (milli) tarih arasındaki çelişkiden doğuyordu. Milli tarihimizi Batı'nın önderlik ettiği evrensel tarihte mi bulacaktık, yoksa kendi öz kaynaklarımızda mı arayacaktık? Bu Sorun bugün hâlâ çözülmüş değil. Tarihte, *evrenselci* olanlara hümanist, özelci olanlara da *milliyetçi* deniyor. Tabii, bir de *bilimcilerin* yeğlediği bir doğa tarihi var. Ama ideolojik tartışmaların toz ve dumanından doğa tarihine (bilime) sıra gelmiyor bir türlü!

Evrensel tarih ile milli tarih arasındaki ikinci büyük çelişki, değişme gelişme konusunda yoğunlaşmaktadır. Evrenselciler, tarihi olayları insanın evrimi gibi gördükleri halde, milliyetçiler tarihi, özgün ve milli özlerin değişmezliği gibi görmektedir. Evren tarihçilerine göre herşey değişirken değişmeyen tek şey değişmenin kendisidir. Oysa milli tarihçilere göre, değişmeyen öz'ler ve cevherler vardır. Bu iki tarih geleneği arasında Fransız Braudel'in önerdiği uzun vadeli, bütüncü bir "sosyal tarih" felsefesinden şimdilik yoksun bulunduğumuzu da kabul etmek zorundayız.

Milletin Dini ve Ulusun Dili

Türk–İslam Sentezi'nin *Milli Kültür Tezi*, değişmeyen bir öz'e ve o öz'ün korunması ilkesine dayanıyor. Tarihte herşey değişirken değişmeyen o öz'dür. Ancak hemen değinelim ki, öz (*essence*) bir felsefe kavramıdır. Değişik anlamlara gelir. Türk–İslam Sentezi'ni savunanlar onu hangi anlamda kullandıklarını açık amıyorlar! Kültür alanında öz, metafizik ve akılermez bir nitelik kazanır. Öz kavramı netleşmeyince yeni yaratıların öz'e uygunluğunun irdelenmesi güçleşir. Milli Kültür kendini yenileyeceğine, yinelemeye yani teklemeye başlar. Oysa önemli olan, kültürün değişmez özgünlüğünü dondurmak değil, kişiliğini ve kimliğini yenilemek, yeniden yaratmaktır. Kültürü koruyucu dolaplara kaldırıp saklamak değil, koruyucu önlemleri kurumsallaştırmaktır. Yaratıcılık korunduğu sürece, kültürün öz'ü değilse bile özgünlüğü yaşar, kişiliği gelişir, öz saygısı güçlenir.

Türk–İslam Sentezi, tarih içinde bir kez bile gerçekleşmiş olsa, en az bir kere değişmiştir. Öyleyse neden dondurmalı Sentezi geçmişte? Eğer kültürler Sentez'lerle gelişiyorsa neden yeni Sentez'lere açılmayalım? Kaldı ki İslam insanlara açık, fakat kültürel Sentez'lere kapalı bir total ideolojidir. Türk–İslam Sentezi'yle korunmak istenen milli öz, Türk kültürü değil, islam dininin değişmeyen esasları yani İslam kültürü'dür.

Bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu tarihi kavşak budur. İslamcı Sentez'ler kaç boyutlu ve ayaklı olursa olsun hedefi İslam'a yöneliktir.

Milli (dini–İslamcı) bir Sentez'le uluslaşmaya gidilemeyeceğine göre, ulus'un kültür temeli ne olsun, nereye kurulsun?

Türk–İslam Sentezi homojen, özü değişmeyen, tarihi ve milli bir kültür öneriyor. Oysa, ulusun, tarihi bir varlık olmadığı; endüstri devriminden sonra siyasi birlik olarak ortaya çıktığı, toplumların kendini bir ulus olarak duyup tanımlamaya başladığı anda varolduğu biliniyor. Bu anlamda Ulusal Birliğin ve Varlığın temeli, geçmişin dini kültürü değil, bugünün ve geleceğin yeni kültürüdür. Bu yeni kültür, geçmişi yadsımaz, ne var ki, geçmişin Sentez'leriyle de yetinmez! Geçmişten geleceğe doğru yeni kültürel sentezler arar. Çünkü Kültür değişmeyen bir öz değil, sürekli değişen bir sentezler bütünüdür. Cumhuriyeti kuranları, hars ile medeniyeti (kültür ile uygarlığı) birbirinden ayrı tutan islamcılardan ayıran tarih görüşü buradadır. (Bkz. *Atatürk'ün Tarih Görüşü*)

Cumhuriyetin kurucuları millet (ümmet) kültürü üzerine çağdaş bir ulus yaratılamayacağı gerçeğini görmüş kimselerdi. Cumhuriyet'in temeli olacak kültür yaratılacaktı. Türk Devrimi'nin amacı buydu.

Son yıllarda yaşanan, hiç kuşkusuz bir kültür ve kimlik bunalımıdır. Ancak bu bunalım, milli kültür'ün çökmesinden değil, ulusal kültürün doğuşundan kay-

naklanıyor. Geçiş döneminin kaçınılmaz bunalımını yaşıyor, teb'alıktan kurtulup yurttaş, aydın – halk ikileminden kurtulup vatandaş, islam ümmetinden sıyrılıp çağdaş bir ulus oluyoruz. Yaşanan çoğulculuk, ulusal birliğin gereğidir. Ulusal birlik, farklı olanların birliğidir. Çağın sloganı "Çeşitlilik içinde birlik, birlik içinde çeşitliliktir!

Geçmişten (tarihten) elbette pek çok öğreneceğimiz var ama kalıcı çözümler geçmişte değil, gelecekte bulunacaktır.

Değişmeden Gelişme Olur mu?

Türk–İslam Sentezi'nin kuramsal güçlüklerinden birisi de: değişme ile sürekliliğ arasındaki dengenin nasıl kurulacağı ya da korunacağı sorunudur.

Milli varlığın / Kültür'ün bekası için gelişmenin kaçınılmazlığını kabul eden Türk–İslam Sentezi, gelişme ile süreklilik hedeflerini uzlaştırmada sıkıntıya düşmektedir. Kuşkusuz her değişme, kültürel ve insancıl anlamda bir gelişme değildir. Ancak, her tür ve yöndeki gelişme için değişme şarttır.

Değişme olmadan, gelişme nasıl olabilir?

Türk–İslam Sentezi, değişme kavramı yerine zenginleşme, büyüme gibi ekonomik kavramları tercih ederek özün sürekliliğini korumaya çalışmakta, bunun örneğini de Japon Modeli'nde bulmaktadır.

Japonya'nın değişmeden geliştiği, kalkındığı, çağdaşlaştığı inancı, bütün islam dünyasında sonderece yaygın olmakla birlikte, ne yazık ki, doğru değildir. Önce, Japon dinleri semavi (Tanrılı, peygamberli), kutsal kitaplı dinler olmadığı gibi değişmeye açık, doğalı ve halk dinleridir. *Japon dini Japonluktur!* Japonluk ise, çelişik kültürleri eskisini atmadan, üstüste koyma, bir arada yaşatma sanatıdır (Bkz. Berkes'in *Asya Mektupları*).

Japonlar, Batı'nın sadece bilim ve teknolojisini alarak değil, batının akılcı, deneyci endüstri kültürünü hızla özümseyerek çağdaşlaşmış, bu benzersiz serüvende Batı Dünyası'nı bile geride bırakmaya başlamışlardır. Japonlar Batı bilim ve felsefesini alabilmek için Batıyı Batı yapan, temel düşünce ve felsefe eserlerinden başlamışlardır işe! Biz hâlâ "Evrim mi Yaradılış mı?" sorusu ile uğraşırken, Japonlar Darwin'in, Spencer'in, Descartes'in, Kant'ın bütün eserlerini geçen yüzyılda çevirmişler! Bu yüzyılın başında evrimin en güçlüye değil birlikte varolma ilkesine dayandığını bulmuşlar (Güvenç 1983).

Kültür-Teknoloji ayrımı (karşıtlığı) Batıya özgü bir ikilemdir. Doğu kültürlerinde böyle bir ayrım olmadığı gibi böyle bir karşıtlık da yoktur. Japonya da bugün bizim yaşadığımız kültür ve kimlik bunalımlarını geçmişte yaşadı. Bunalımı, "Japon Kültürü Batı Teknolojisi" sloganıyla atlattı. Buna kendi de inanmadı ama bu resmi gerçek islam ideolojisine çok şirin göründü! Oysa Kültür ve İnsan bilimleri, bu iki alanın sıkı ve karşılıklı etkileşim içinde

olduğunu gösteriyor.

Bu nedenle Batı'nın sadece bilim ve teknolojisiyle yetinemeyiz. Bu yolu seçersek çağdaş değil, sömürge oluruz! Batı'nın da seçimi belki budur! Çünkü, Türk Kültürü / Batı Teknolojisiyle kalkınma formülü, Batı'nın bize Japon örneğini göstererek önerdiği modeldir! (Japon mucizesinin mucize olmadığına yukarıda değinilmişti).

Halk mı Hak mı?

Sonuç olarak Türk-İslam Sentezi tartışması, otoritenin ya da egemenliğin nihai (son) kaynağına gelip dayanıyor! Büyük Meclis kürsüsünün arkasında "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Ulusundur" yazısı vardır, Almanya'daki Hocaoğlu ise tersini savunuyor: Hakimiyet Allah'a aittir. Kaderimizi çizen Allah ise bu tartışmaların bir anlamı yoktur. Türk islam-Sentezi görüşünü savunanlar, olup bitenlerin sorumluluğunu biz insanlara da yüklediklerine göre, kaderimizin belirlenmesinde insanoğlu'nun da bir rolü – etkisi bulunmaktadır. Öyleyse Ulusal Egemenliğin kime ait olduğuna karar vermek durumundayız. Cumhuriyet *Anayasası* Halk; Kutsal Kitap ise Allah diyor!

Türk–İslam Sentezi bu konuda kesin bir tavır almıyor. Kararı millete bırakmış görünüyor. Türk halkı olarak biz ne diyoruz?

Çağdaş Toplumda İslam Dinine de Yer Vardır

Türkiye Cumhuriyeti, halkı müslüman olan bir laik devlettir. İslam öğretisi ile laiklik arasında kesin bir uyuşmazlık vardır. Aslında aynı çelişkinin 10. ya da 14. yüzyıl Hıristiyanlığı için de söz konusu olduğu söylenebilir. Ne var ki tarihi koşullar Hıristiyanlık ile laikliğin uzlaşmasına yol açmıştır. Müslümanlık için henüz böyle bir gelişmeden söz edilemezse de Türkiye'nin 60 yıllık deneyimi ilginç bir düzeye ulaşmıştır. Başka bir deyişle, görünürdeki uzlaşmazlığa karşın, Türkiye'nin deneyimleri İslam ile laikliğin uzlaşabileceğini de göstermektedir.

Dinci akımların hızla geliştiği günümüzde, belli beklentilerle endişelerin yükseldiği ve İslam-siyaset ilişkileri tartışmasının kızıştığı söylenebilir. Bu, tek bir değişkene veya faktöre bağlı olarak açıklanamayacak kadar karmaşık bir sosyal oluşumdur. Olayla ilgili değişkenler bir kaç noktada toplanabilir:

(1) İslam, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının %98'inin inandığı bir dindir. Müslümanların belli bir kısmının dine bağlılığı "biçimsel" olmakla birlikte; önemlice bir kısmının dine bağlılığı tartışma götürmez. Yine çok büyük orana sahip olmakla birlikte toplumun bir kesimi İslamcıdır; yani toplum yaşamının İslam ilkelerine göre düzenlenmesini istemektedir. Ayrıca, Batı toplum biliminde yükselen beklentiler kavramı içinde tanımlanan olay, yani insanın umutlanması,

fakat bu umutların bugünden yarına gerçekleşmemesi nedeni ile de köktenci İslama doğru bir dönüş olabileceği düşünülebilir.

(2) Türkiye'deki laiklik aslında Batı'dakinden farklı ve oldukça radikal bir biçimde uygulanmıştır. Devlet ile İslam dini arasındaki bütün bağlantıların koparılması gerekirken, din, devlet tarafından denetim altına alınmış, dinin sosyalizasyon sürecinde etkin olan kurumları, ya kaldırılmış ya da işlevleri kısıtlanmıştır. Kemalist laiklik anlayışı olarak tanımlanan bu politikanın, kendi tarihi gelişimi içinde tutarlı bir seçim olduğu ve Türk toplumunun diğer müslüman toplumlarına göre en çok modernleşmiş toplum olduğu söylenebilir. Ancak bu tutum dinci ideolojinin yeraltına çekilmesine yol açmış ve Cumhuriyet ile dini ideoloji arasında bugünde süren tarihi bir karşıtlık doğmuştur.

(3) Devletin dine karşı tutumu zamanla değişmeye başlamış ve özellikle 12- Eylül (1980) hareketinden sonra dinci akımların önündeki engeller kaldırılmış, dine hoşgörü ile bakılmaya başlanmıştır. Burada, 12- Eylül kurmaylarının dinci akımları denetim altında tutabilecekleri ve sol akımlara karşı bu yolun doğru olduğu konusunda bir varsayım oluşturdukları da düşünülebilir.

İslam dini, bu toplumda yerleşmiş, köklü ve kapsamlı bir öğretidir. Başka bir deyişle Türkiye'de islama bağlı kişiler hep varolmuş ve olacaktır. Burada İslama inanmış kişilerle kast edilen İslamcı köktencilerdir. Bu kişilerin siyasi örgütlenmeye ve görüşlerini yaymaya hakları vardır. Ancak zaten kullanılmakta olan bu hak, çoğulcu bir demokratik düzen içinde yasallaştırılmalıdır.

Bu olmadığı sürece islami ideoloji ve kadrolar, buyurgan yönetimlerin yandaşı olan güçler tarafından kullanılacaklardır ki bunun daha mı iyi olacağı tartışmaya açıktır.

Gerek İslamcıların gerek Türk-İslam Sentezini savunanların kendi siyasi partilerini kurup görüşlerini yaymaya hakları vardır.

Böylece, bu görüşlere karşı olanlar da vicdani eleştirilerini (din kurumunu, vicdan özgürlüğünü zedelemeden) siyasal düzeyde dile getirme ve sürdürme olanağına kavuşacaklardır. Devletin gerçek anlamıyla laikleşmesi; yani her türlü dini hizmet ve örgütlenmeyi sivil topluma bırakması, demokrasinin tam anlamıyla işlemesi ile Türkiye'de siyasi diyaloğun başlaması; yani bu görüşlerin de siyasi sistem içinde yeralmasıyla sağlanabilecektir.

Sonuç:

Bir Türk-İslam Partisi kurulması önerisini desteklerken; sonuç olarak, Türk-İslam Sentezi'nin *Milli Kültür Raporu*, planı ve Uygulaması ile milli mutabakat halinde bulunmadığımızı kamuoyuna duyurmak isteriz!

3

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURULU'NDAGÖRÜŞÜLEN RAPOR

Giriş : Türk Kültür Planlama Teşkilatı

Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurulu, Cumhurbaşkanı Kenan Evren başkanlığında 20 Haziran 1986 günü, 10. toplantısını yaptı. Toplantıya Başbakan Turgut Özal, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Üruğ, Devlet Bakanı Mesut Yılmaz, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanı Metin Emiroğlu, Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrem Taşçıoğlu, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri, YÖK Başkanı İhsan Doğramacı, Atatürk Yüksek Kurulu Başkanı Suat İlhan ve Cumhurbaşkanı'nın tayin ettiği Yüksek Kurul üyeleri Prof. Dr. Reşat Kaynar, Prof. Dr. Hamza Eroğlu, Prof. Dr. Şükrü Elçin ve Vefik Kitapçıgil katıldılar. Gündem "Kültür Unsurlarının ve Kültür Politikasının Tespitinde Uygulanacak Yöntem ve Sorumluluklar " başlıklı raporun görüşülmesi.

Toplantıya katılanlarca benimsenen rapor, özetle "Türk-İslam Sentezi" istikametini gösteriyordu. Resmi bir kültürün bütün millete kabul ettirilmesine yönelik bu raporun tarihi bir belge olması nedeniyle tam metnini yayınlıyoruz. Rapor daha önce 2000'e Doğru dergisinin 4. sayısında (25-31 Ocak 1987) haber olarak verilmiş ve kapak konusu olarak işlenmişti.

Kültür Unsurlarının ve Kültür Politikalarının Tespitinde Uygulanacak Yöntem ve Sorumluluklar Hakkında İnceleme

Birinci Bölüm

Genel Esaslar

1. Amaç

Genel kültür unsurlarının araştırılması ve tespiti; Kültürle ilgili politikaların belirlenmesinde, yürütülmesinde ve milli hedeflerin seçiminde esas alınacak milli kültür unsurlarının tespiti;

Kültür politikasının tespiti için ilkelerin, hedeflerin ve yöntemlerin araştırılması;

Kültür politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında görev ve sorumlulukların araştırılması.

2. Kültürün Tanımı ve Özellikleri

a. Kültürün tanımı

Kültür, çok çeşitli anlamları içeren bir kavramdır. Bu nedenle bugüne kadar sayısı 300'e yaklaşan tanım yapılmıştır. Yapılan tanımların her biri kültürün farklı yönlerini ele almakta ve tanımı yapanın bilimsel görüşlerine ve kendi kültür yapısına ve çevresine bağlı kalmakta, düşünce sistemini yansıtmaktadır.

Kültür Latincede, ekip, biçmek anlamına gelen Cultura kelimesinden gelmektedir. İngilizce ve Fransızca'da "Culture", Almanca'da "Kultur" olarak kullanılmaktadır. Dilimize maledilen kültür kelimesinin yanı sıra "Hars" kelimesi de sosyolojik anlamda kullanılmıştır.

Kültür tanımı, tarım alanında toprağın sürülmesi, ekime hazırlanması, tohumların ıslah metodu ve bitkilerin yetiştirilmesi tekniğini kapsadığı gibi, eğitim yoluyla kazandırılan davranışlar ve bu davranışları düzenleyen bilgi, duygu ve düşünceler ile sosyal inançları ve değerleri de içine almaktadır. Muhtevası itibariyle çok geniş ve o derece de önemli olan "Kültür" kavramı, konusu yönünden de fazla dağılmaya müsaittir. Nitekim tanımların çokluğu da bunun bir delilidir.

Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Tylor'a göre, "Kültür, toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı

bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, âdet ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür."

C. Wiesler ise kültürü "bir topluluğun yaşam tarzı" olarak tanımlamıştır.

Gerçekten de, kültürü insanların hayat şekli olarak düşünenlerin sayısı çoktur. Ancak, şu hususu hemen açıklamakta yarar vardır. "Kültür, bir sosyal yapı içeriğidir." Söz konusu içeriğin kapsamını, fonksiyonlarını ve süreçlerini çok iyi belirlemek gerekir. Tabiat ile fertlerin etkileşimi ile ilgili (ya da etkileşiminden doğan) bir hayat tarzıdır. Birer kültür ürünü olan zenaat kolları, geleneksel sanatlar, bunların örfleri, âdetleri, görenek ve gelenekleri, yine bunlarla ilgili olan bilgiler, duygular, düşünceler, davranış kalıpları ve sembolleşmiş değer yargıları, hepsi bir sistemin bütünlüğü içinde ele alınıp incelenebilir.

Günümüzde sosyo-kültürel çevreden doğan ve bilimden kaynaklanan teknolojinin yarattığı alanlar, el sanatları, sanat dalları kültür alanına pek çok yenilikler katmaktadır. İnsanoğlunun tabiat ile etkileşiminden doğan kültür, insanın tabiatının bir eseridir. Ogburn'un dediği gibi, "bir kuşun ötmesi ya da uçma kabiliyeti gibi, kültür de, insanın subjektif tabiatının bir izdüşümü" olmuştur.

Mümtaz Turhan'a göre de,"kültür, bir toplumun sahip olduğu maddi manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, toplumun içinde mevcut her şeyi bilgiyi, alakaları, itiyâtları, kıymet ölçülerini, umumi atitüd (attitide-vaziyet alış), görüş ve zihniyet ile her nevi davranış (behavior) şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer toplumlardan ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder"[1]

R. Tuhrnwald, kültürü, bir toplulukta örf ve âdetlerden davranış tarzlarından, teşkilat ve tesislerden kurulu bir bütün" olarak tanımlamaktadır. Demek oluyor ki, her yerde insanlar, belirli genellikle kabul ettikleri düşünüş ve yapış (ya da yaradış) tarzlarına sahip oluyorlar ki, biz buna kültür diyoruz[2]

Malinowski, kültürü unsurlarının bir sentezi, onlardan meydana gelmiş organik bir bütün olarak görmüş ve "toplumun yarattığı teknoloji ürünleri, tüketim maddeleri kurumlarına şekil veren, ilkeleri, fikirleri, sanatı, zenaatı ve gelenekleri" olarak tanımlamıştır.

Kültürü içerdiği unsurlara göre tanımlayan Hiller, kültürü, "bir toplumun inanç ve düşünce sistemleri, zenaatı, sanatı, yaşama şekilleri, gelenekleri ve toplumca belirlenen davranış şekilleri" olarak tanımlamış ve sonradan öğrenme yoluyla kazanılmayan davranışları kültürün dışında bırakmışır.

Kroeber ise, kültürü, "bir toplumu oluşturan fertlerin içgüdüsel ve sosyolojik olmayan, öğrenme ve şartlanma yoluyla bir kuşaktan diğerine geçirilen faaliyetlerin bütünü olarak" tanımlamakta ve böylece kültürün sosyal bir miras olduğunu vurgulamaktadır.

Small, "kültürün sürekli bir değişim süreci içinde olduğunu ve toplumun kendi ideallerini gerçekleştirmek için, kendi kültüründe, değişen çevre ve toplum şartlarına göre, sürekli bir şekilde değişiklik yapmak zorunda bulunduğunu" ifade etmiştir.

Yine kültürde değişmenin hayati bir önemi olduğunu vurgulayan Panunzio, "kültürün insana özgü, süperorganik, kendini üreten, şartlara göre dinamik bir değişme ve işleyiş içinde olan, geçmişin birikiminden yararlanan kompleks bir değerler, idealler ve davranışlar sistemi olduğunu" söyleyerek, kültürün amacının insanın toplum içinde mutlu yaşaması olduğunu belirtmiştir.

Webster sözlüğünde kültür, "belirli bir dönemde bir milletin bilgisinin, becerisinin, sanatının ve müesseselerinin tümü" olarak tanımlanmıştır.

UNESCO ise, kültürü, "bir insan topluluğunun kendi tarihi gelişimi konusunda sahip olduğu bilinç" olarak tanımlamıştır.

Bütün bu tanımlarda görülen en önemli nokta kültürün toplumsal bir olgu olmasıdır. Kültür varlığını ve sürekliliğini toplumsal yaşama borçludur. Sürekli bir değişim içinde bulunan toplumların ayakta kalabilmeleri ve benliklerini koruyabilmeleri kültürleri sayesinde mümkün olur. Toplumların güçlü olabilmeleri için, yalnızca sosyal ve ekonomik gelişme yeterli değildir, aynı zamanda kültürel gelişmeye de gereken önem verilmelidir.

Kültürün devlet ve millet hayatında ve kişinin gelişmesindeki yerini ilk ve en iyi belirten devlet adamı Atatürk'tür. Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültür ve Türk kahramanlığıdır ve "milletimizin dehasının gelişmesi ve bu sayede layık olduğu medeniyet seviyesine ulaşması şüphesiz ki yüksek meslekler erbabını yetiştirmekle ve milli kültürümüzü yükseltmekle mümkün- dür" diyen Atatürk milli kültürün geliştirilmesinin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmada başlıca şart olduğuna işaret etmiştir.

b. Kültürün Özellikleri

Çağdaş antropologlardan Murdock, kültürün bilimsel ve evrensel özelliklerini şu şekilde belirtmektedir:

(1) Kültür, kişisel olmayıp sosyal bir değerler ve davranışlar sistemidir.

(2) Kültür sosyal bir mirastır ve genç kuşaklara öğrenme yoluyla geçer. Kültürün korunması, ortak bir dilin varlığı ile mümkündür.

(3) Kültür bir birikimdir ve malolduğu toplumun geleceğini korumak için kendi normlarını korumak zorundadır.

(4) Kültür bir toplumun bütün ideallerinin ve sosyal kişiliğinin bir sembolüdür. Her toplum, kültürü oluşturan bu idealleri gerçekleştirmeye çalışmalıdır.

(5) Kültürde değerin korunması kadar, değişme olgusunun da çok önemli

payı vardır. Yani, kültür değerleri dogmatik olmayıp, çağın ihtiyaçlarına göre değişmek zorundadır.

(6) Kültür değişiminde, bir uyum bir yorum olmak zorundadır.

(7) Her kültür, içindeki bütün unsurların oluşturduğu organik bir bütündür. Yani kültürün bütünü unsurların toplamından farklı ve daha büyük bir sentezdir.

Kültürel değer ve davranışlardaki farklılıklar, toplumların birbirinden farklı karakteristiklere sahip olmalarına yol açmıştır. Kültür bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerler bütünüdür ve bu değerler, o topluma diğerlerinden ayrı bir yaşama biçimi sağlar. Ancak, kitle iletişim araçlarının dünyayı çok küçülttüğü çağımızda kültürlerin birbirlerinden etkilenmeleri doğaldır. Her kültür başka kültürlerden alacağı verileri kendi bünyesine uydurmak zorundadır. Aksi halde, diğer kültürlerin etkisi altında kalan bir millet kendi değerlerini, benliğini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaktır.

Kültür yüzyıllar boyunca gelişmiştir ve gelişmeye devam etmektedir. Bu gelişmede çeşitli kültürler arasında etkileşmeler olmuş, milletler birbirlerinden çok şey almışlardır. Hiçbir kültür saf değildir. Uygar ulusların hepsi diğer ulusların kültürlerinden yararlanmışlardır.

Kültür statik değil, dinamiktir. Sürekli değişme halindedir. Kültür dinamizminin iki süreci vardır, değişme ve gelişme. Bu süreçler kültüre kendi şekil ve muhtevalarını verirler ve karşılıklı etkileşim içinde bulunurlar. Kültür değişimi de diyebileceğimiz bu olgu, eski kültür unsurlarından bazılarının yerine, yenilerinin alınmasıdır. Ancak bu değişme ve gelişmede, yeni ve eski kültür unsurlarının kültürel değer, davranış ve yapılarıyla birbiriyle uyuşması gerekir. Osmanlı İmparatorluğu'nda idari, teknik ve eğitim alanlarında Batı kültüründen aktarılmış kültür unsurlarının çoğunun toplumda tutunamamış olmasının temel sebeplerinden biri bu unsurların eski değer ve davranışlarla uyuşmamalarıdır.

Milli kültürümüzün kaynakları olan Türk kültürü ve İslam kültürü sonradan, Anadolu'da Selçuklular ve özellikle Osmanlılar zamanında tam bir senteze ulaşmıştır. Buna rağmen birisi diğerinin içinde eriyip yok olmamış, birbirini tamamlayan, birbirini güçlendiren yönlerinin seçimi ile olgun bir senteze ulaşmıştır. Bu sentez medeniyet dünyası'nın en büyük ve en uzun ömürlü imparatorluklarından birisine, Osmanlı İmparatorluğu'na ruh, şekil ve güç vermiştir.

Atatürk ilkeleri olan "milliyetçilik, cumhuriyetçilik, inkilapçılık, laiklik, devletçilik, halkçılık" ve inkilaplar ile Türkiye'de yeni bir kültür hamlesi başlamıştır. Atatürkçülük, kendisini yenileme gücünü yitirmiş ve yenik düş-

müş bu sentez kültürü Batı kültürü ile yeni bir senteze, çağdaş bir içeriğe yönelme hareketidir. Atatürk döneminde yapılan çalışmalarda kişileri hak ve vazifelerini müdrik, bilgili, kültürlü, özgür vatandaşlar düzeyine yükseltmek için toplumun ihtiyaçları tespit edilmiş, bu doğrultuda eğitim esasları değiştirilmiş, kurumlar oluşturulmuştur.

c- Bugün en önemli kültür sorunumuz

Bugünkü nesiller, Türk, İslam ve Batı kültürüne dayalı üç nitelikli kültür mirası ile karşılaşmaktadır. Bu üç nitelikli mirasın her birisinden çağdaş insanımızın ihtiyacı olan ve amaç olarak belirlenen kültür bütününü tamamlayan, amacı kültürü güçlendiren unsurların uygun öncelik ve uygun ağırlıkla seçimi ve Türk milli kültür bütünü içerisinde ahenkleştirilmesi sorunu ile karşı karşıyayız.

Bu sebeple önce bütün toplumlar için söz konusu olan ve gelişmiş, geri kalmış her toplumda mevcut olan genel kültür unsurlarının neler olduğunun tespiti gerekir. Daha sonra bu unsurlardan her birinin milli özelliklerinin tarihi gelişimi, bugünkü durumu ve geleceği araştırılarak milli kültür unsurlarının tespiti önem kazanmaktadır.

3. Kültür Unsurları

Kültürle ilgili bütün konuların incelenmesinde göz önünde bulundurulması gereken husus kültür unsurlarıdır. Kanunumuz da milli kültür unsurlarının tespitini istemiştir.

Bu incelemeyi yaparken vardığımız ilk sonuç kültür unsurlarının müşterek olduğu ve her bir unsurun bütün milletlerin kültüründe bulunduğu, yerini ve değerini koruduğudur. Örnek olarak dil en önemli kültür unsurlarından birisidir. Dil, Kore için de, Amerika Birleşik Devletleri için de, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği için de bir kültür unsurudur. Folklor, Sanat bütün toplumlar için birer kültür unsurudur. Sonuç olarak kültür unsurları genel başlıkları ile müşterektir.

Bu sebeple önce bütün toplumlar için müşterek olan genel kültür unsurlarının tespiti gerektiği sonucuna ulaştık. Sonra bu genel kültür unsurlarının ayrı ayrı ele alınması, her kültür unsurunun milli özelliklerinin araştırılması ve milli bir değer olan milli kültür unsurlarına ulaşılması gerektiği belirlenmiştir. Genel kültür unsurlarının milli özelliklerinin tespiti kendi ihtisas elemanları tarafından yapılması gereken uzun bir çalışmadır. Kanunumuzun istediği de budur.

İnceleme sonuçlarına göre belirlenen ve her toplumda müşterek olan genel kültür unsurlarını sunacağım.

Genel kültür unsurlarını araştırırken her bilim adamının kendine göre bir tasnif yaptığını tespit ettik. Bunların hepsi çok değerli idi. Bütün tasnifleri, bu arada üyemiz Prof. Sayın Reşat KAYNAR'ın tasnifini de dikkate alarak Atatürk Kültür Merkezi'nin 10 üyesinin katıldığı bir toplantıda konu tartışıldı ve Prof. Nihat NİRUN'un raporlarında genel kültür unsurları tespit edildi.

Bunlar değişmez değildir. Fakat sanıyorum bugüne kadar yapılan çalışmalar sırasında bulunan en iyi tasniftir.

Kültür unsurlarının tespitinin etki alanları

Kültür unsurlarının tespiti ve tasnifi çok önemlidir. Yapılan tasnif şu hususları etkiler, değiştirir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın teşkilat ve çalışmaları.

Kültür politikasının oluşturulması ve uygulanması.

Eğitim programları

Planlama Müşteşarlığı'nın çalışmaları

Atatürk Yüksek Kurumu planları, Atatürk Kültür Merkezi bilim ve uygulama kolu çalışmaları ve teşkilatı.

Her millet için olduğu gibi bizim milletimiz için de aynı kültür unsurları söz konusudur. Her genel kültür unsuru sahip olduğu milli özelliklerle milli bir değer olur. Milli özellikleri kapsayan bu değerlerle milli kültür unsurları oluşur.

Kültür unsurlarının tespitinde işlevsel–yapısal (functional structural) yaklaşım metodunu uygularsak, bazı sun'i tasniflerden uzaklaşmış oluruz.

Fonksiyonel yönü itibariyle kültür, bir yönden insanları içinde ve üstünde yaşadıkları tabii çevreye (1. Fiziki çevre, 2. Biyolojik çevre, 3. Coğrafi çevre) intibak ettirirken, diğer yönden insanları birbirine ve içinde yaşadıkları "sosyal tabiata" alıştırır. Kültür bir tarzdır; bir yapma tarzı, bir düşünce tarzı, bir hayat tarzıdır. Tabiatla insanın etkileşimi sonucunda ortaya çıkan hayat şeklinin bir kısmıdır. Bu anlamda kültür, bir toplumun belirli karakterinin aynasıdır. Bu ayna bize, toplumun fikirlerini, bilgilerini, inançlarını, teknik mahsullerini, davranış ve tavırları ile duygu ve düşüncelerini yansıtır.

Kültür, bütün yapılanların ve düşünülenlerin yolu ve şeklidir.

Kültür, insanoğlunun ve toplumun mahsulüdür. Öğrenilir ve öğretilir.

Sorokin, kültürün eğitim ve hayat süreci ile kazanıldığını söyler. İnsanın davranışları kültürü yansıtır.

Sorokin, bu yaklaşımı ile sosyo–kültürel sistem kavramına gelir. Şahsiyet sistemi, sosyal sistem ve kültür sistemi her üçü organik sistemin üstünde bir model oluştururlar.

Tylor'ın kültür tanımı, şahsı kapsadığı halde, Sorokin'in kültür sistemi şahsı bağımsız bir değişken olarak kabul eder.

Bu konulara temas etmemizin sebebi, bir tartışma açmaktan ziyade, insanın sadece bir kültürün eseri olmadığına dikkati çekmektir.

Başlangıçta kültür, âdetlerin, örflerin, geleneklerin ve göreneklerin bir pozisyonudur. Bunlar sayesinde insanlar sosyal gruplar içinde davranış kalıplarının geçerliğini kazanırlar. İşlevsel–yapısal yaklaşıma göre belirlenen genel kültür unsurları Ek–A'dadır.

1. Fonksiyonel Açıdan Kültür Unsurları

1. İlkin, insanlar kültürün ilk dört unsuruna sahiptirler. a. Âdetler, b. Örfler, c. Görenekler, d. Gelenekler.

a. Âdetler

Âdetler üç çeşittir;
(1) Aksiyona ait âdetler
(2) Temsili âdetler
(3) Zihni âdetler

Şu anda bizim için önemli olan (c) kısmıdır. Türk kültüründe bu üçüncü önemli noktayı vurgulamamız gerekir. İnsanlarımızın zihni müktesebatı nedir? İbn–i Sina'ları, Fârâbi'leri, Fuzulî'leri, Beyrûnî'leri ilmî ve kültürel muhtevasında yetiştirmiş olan Türk milletine bugün tekrar doğru düşünme ve değer yargılarını doğru şekillendirme öğretilmelidir. İnsanlarımız bilimsel zihniyete sahip kalmalı, olaylar karşısında, bilim içinde akılcıbakış açısı kazandırılmalıdır. Bilim içinde akılcı davranışın binlerce işlenmiş misalleri vardır.

Milli kültürümüzün çok önemli bir unsuru olarak bilimin etki alanına giren tefekkür kesiminin, yani bilimle akla dayanan entelektüel kültürün Türk insanının zihninde önemli bir yer işgal etmesi gerekir. Çünkü çeşitli işlerin bu kültür kesiminin ışığında yöneltilmesi alışkanlığının ve gerekliliği düşüncesinin kökleştirilip yaygınlaştırılması ancak bu suretle güvence altına alınabilir. Yine, ancak bu suretle teknoloji alanında köklü gelişmeler yaratmakta dışa bağımlılıktan kurtulmamız ve güçlü olma konusundaki uluslararası acımasız rekabette geri planda kalmamamız hususu sağlam bir temele oturtulabilir. İşte bu nedenlerden dolayıdır ki milli kültürümüzün unsurlarının,bilim ve kültür politikalarımızın tespitinde temel bilimin ve bilime dayalı entelektüel kültür ke-

siminin gözardı edilmemesi, tersine, kuvvetle uygulanması gerekir.

"Çağdaş medeniyet seviyesi üstüne çıkarmak" demek, bizi biz yapanları gerçek ilmî –içtimaî değerleri ile insanlarımıza tanıtmak ve onları benimsetmektir. O halde, bilim, teknik ve tefekkür alanından kendimizi, öz benliğimizi feda etmeden yararlanabilmek için akılcı, özgür düşünceli gençler yetiştirmeliyiz. Bu hususlar bizim milli kültür hedeflerimizden biri olmalıdır.

b. Örfler

Örfler, sosyal müeyyide niteliğine sahiptirler. Daha çok duygusal muhteva ile dolu olarak beliren örfler bütün müeyyideleri takviye ederler.

Örfler, kurumların devam eden varlıkları için zorunlu olarak üyelerce kabul edilmiş davranış ve duyuş ve düşünüş şekilleridir.

Toplum içinde fertlerin birbirlerine karşı hareket tarzlarını ve davranışlarını kaideler yani âdetler tayin ederken, hareket tarzları ile davranışlarını tetkik ve kontrol ederek sosyal düzene (insanları) uymaya örfler zorlamaktadır.

İşte burada bize düşen bir görev de,millî örflerimizi, millî inançlarımızı sosyal ve kontrol sistemimizin içine yerleştirmek ve yaşatmaktır.

c. Görenekler

d. Gelenekler

Görenekler ve gelenekler için de aynı metodolojik yol takip edilecektir.

Keza, mevcut kültür görüntülerinin ve değerlerinin farklılıklarına göre sosyal gruplar birbirinden ayrılmışlardır.

O sebeple, değerler de, sosyal ve kültürel değerler olarak bir ayıklanmaya tabi tutulacaklardır. Bunlar da kültür unsurlarıdır. Diğer fonksiyonların dinamik merkezleri niteliğindedir. İnsanlar bu değer yargılarının etrafında odaklaşmış olarak toplanırlar ve iş görürler.

Kültürün yapısı ve fonksiyonları

Kültürel fonksiyonlar, zamanla değiştikçe ve mekânda yayıldıkça, kültürel değişme ve yayılma tahakkuk eder.

Bu sebeple kültürümüz dış alemle etkileşim içindedir. Bu durumda, bize düşen görev, milli kültürümüzün odak noktalarını ve milli değerlerimizi ne Batı'nın ne Doğu'nun mahkûmu durumuna sokmamaktadır. Milli değerlerimiz, milli kültür hazinelerimizdir. Dünya ile ilişkilerimizi kaybetmeden manevi ve kültürel potansiyelimizi muhafaza etmeliyiz.

Sanayileşme, endüstrileşme birer maddi kültür ürünü olarak hızla yayılırken,

endüstri merkezleri büyük güçler olarak yer yüzünde oluşurken, insanları cazibe merkezleri olarak etraflarına çekerken "kültürümüzde bize ne kalacak" sorusunu her zaman sormak zorundayız. Evrensel kültürün fonksiyonu içinde kaybolmamızı önleyecek bir kültür politikası oluşturmalıyız.

Burada devletin tutumu ne olacaktır?

Maddi kültür karşısında objektif, milli kültür değerlerinin korunmasında ise subjektif hareket edilmelidir. Atatürkçülük ışığı altında düşünce hayatı aydınlatılmalıdır.

Atatürk'ün milli kültürden anladığı, bir sistem içinde, felsefî yaklaşımımız yönlendirilmelidir. Mesela, sanatın evrensel yanı vardır. Güzel sanatların evrensel yanını alırken, geleneksel sanatların feda edilmemesine dikkat etmek gerekir. Evrensel kültürden yararlanırken milli birliğimizi, milli kültürümüzü tehlikeye düşürmemeye özen göstermelidir.

O halde ne, nasıl alınmalıdır?

Sanatın evrensel yanı alınmalı ancak muhtevasında, milli özü destekleyen hususlar ihmal edilmemelidir.

Milli kültür kalıbımız, kültürel faaliyetlerimizin ve inançlarımızın objektif ifadeleri ile doludur.

Kültür kalıbımızda cereyan eden kültürel fonksiyonlarda çocukların, gençlerin ve yetişkinlerin davranış özelliklerinin oluşumu dikkat ve hassasiyet ile takip edilmelidir.

Sözü edilen kültür kalıbının davranış özellikleri birer kültür unsurudur.

Mesela, yaşlılara saygı göstermek, milli şahsiyetleri övgü ile hatırlamak, yaşlı kuşakların nasihatlarını dinlemek gibi, davranış özellikleri tespit edilip canlı olarak yaşatılmalıdır.

Kültür fonksiyonları yolu ile kültüre katılmak olayı tahlile tabi tutulacaktır. Linton'a göre "bir kimse için o kimsenin katılmış bulunduğu kendi kültürü ne kadar iptidai olursa olsun, onun (o kimsenin) zihni kapasitesi ve muhtevası yönlerinden kendi kültür muhtevasının tamamını kavramasına imkân yoktur" sanayileşme, endüstrileşme, ihtisaslaşma ve iş bölümü durumları günümüzde milli kültüre katılma güçlüğünü daha fazla artırmıştır. Burada bize düşen görev, milli kültürümüzün davranış özelliklerini insanlarımıza mümkün olduğu kadar çok fazla benimsetmektir. Esasen, kültür bünyesi fonksiyonları itibariyle bu işimizi kolaylaştırır niteliktedir, yani her kültür, kendi insanına aslî unsurlarının tatminini teminde kolaylık sağlar.

Fonksiyon açısından, kısaca şunu belirtebiliriz ki, örf ve âdetler, görenek ve gelenekler sosyal-kültürel hayattaki ahengi sağlarlar. Onlar, kültür unsuru olarak hizmet görürken aynı zamanda kurumlaşmış olurlar.

2. Dil

Fonksiyonel nitelikte bir kültür unsurudur. Dilin kültürel görevi, insanlar arasındaki duygu ve düşünce ilişkilerinin ahengini sağlamaktır. Her insan, kendi ana dilini konuşurken zevk ve haz duyar. Dil öyle bir düşünce aracıdır ki onunla duygulanır, onunla zevk duyarız.

Dil, milli kültür hazinemizi kuşaktan kuşağa aktaran, anılarımızı şuur yüzeyine çıkaran bir kültür aracıdır.

Dil, kültür muhtevası içinde insanları düşünceden düşünceye sürüklerken, insanlar arasında bağları kuran bir manevi güç kaynağıdır.

Dil, çok önemli bir sosyal-kültürel kurumdur ve kültür unsurudur. İnsanoğlunun iç ve dış dünyası arasında bağlantı kuran, duygu ve düşüncelerinin ifade aracı olan bir sosyal kurum oluşu nedeniyle dil ile düşünce, sosyal yapı ve kültür arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Bir milletin tarihi, coğrafyası, edebiyatı, sanatı, müziği, folkloru, ilmi ve dünya görüşü, ortak değerleri yüzyılların süzgecinden geçerek kelimelerde, deyimlerde sembolleşir ve dilde saklanır. Böylece dil sosyal yapının ve kültürün sadık bir aynası olur. Dil aynı zamanda bir kültür yaratıcısıdır. Duygu ve düşüncenin tam olarak anlatılabilmesi dilin zenginliğine ve mükemmelliğine bağlıdır. Dil kültürün en iyi ifade aracı ve nesilden nesile aktarıcısıdır.

Dil yolu ile insanoğlu kültür unsurlarından birini daha, yani edebiyatı yaratmıştır.

3. Tarih

Özellikle, zaman içinde oluşan, köklerini mazide besleyen gelenekler, tarihin derinliklerinden zamanımıza kadar gelen kurumlaşmış kültür unsurlarıdır. O bakımdan tarih milli kültür unsurlarını sinesinde besleyen, barındıran bilim alanıdır.

Tarihi olaylar, kültür unsurlarının muhtevası ile doludur. Milli kültürümüz tarih şuurumuzun kaynağıdır.

Milli-kültürel gelişimin tarih şuurunu tespit ettiğimiz takdirde kültür unsurlarımızdan bir önemlisini daha tespit etmiş oluruz. Tarihin akışı içinde, tarih şuurumuzun varlığını tespit etmek, milli kültür unsurlarından birisini tespit etmek demektir.

Dünya tarihi içinde, diğer devletlerin ve milletlerin arasında, biz de kendi tarihi tekamülümüzü görüyorsak, işte o zaman milli kültür unsurunu görmüş oluruz. Bu şuur, milli varlığı devam ettirmenin güvencesidir.

4. Sosyal bünyede oluşup, evrensel niteliğe doğru gelişme gösteren unsurlar.

a. Bilim

Bilimin evrensel olan yanı olduğu gibi, milli olan yanı da vardır.

Hakikati elde etmek, olanı olduğu gibi tespit ederek, akli, beşeri ve tabii varlık alanlarına yeni bilgiler katmak bilimin evrensel yanıdır. Ancak, bunları kültür açısından bakarsak, bilimin milli çehresini de görmüş oluruz.

Bilmi; (1) Akli bilimler (matematik, mantık), (2) Beşeri bilimler (ahlak, hukuk, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, politika ve benzeri alanlar.), (3) Tabiat bilimleri (astronomi, fizik, kimya, biyoloji) olarak ayırabiliriz.

Tabiat bilimlerinin konuları insan olsa da olmasa da var olan olaylardır. Mesela, insan yoksa, sosyolojinin olayları da yoktur.

Diğer bilimlerin konuları insanın var olduğu yerde olan olaylardır. Mesela

b. Teknik

Bir bilginin veya bir deneyimin tabiata tatbiki sonucu elde edilen maddi unsurlar teknik alanına girer.

Kültürün maddi kısmını teşkil eden teknik veriler, en iptidaisinden en mütekâmiline kadar bir sıralama içinde zamanımıza kadar gelirler.

c. Edebiyat

Edebiyatın diğer kültür unsurları arasında özel bir yeri ve önemi vardır. Çünkü edebiyat hem en etkili ve sürekli bir kültür taşıyıcı, hem de başlıbaşına bir kültür unsurudur. Duygu ve düşünceyi geliştiren, dili belirleyen, olgunlaştıran, zenginleştiren ve güzelleştiren edebiyattır. Kültür alanında ne varsa bunların bütün yansımalarını edebiyatta görebiliriz. Türk toplumunun başlangıçtan günümüze kadar içinde yaşadığı tüm kültür ve uygarlıkların etkisi edebiyatta görülmektedir.

d.Sanat

İnsanın kendi varlık âlemi ile tabii ve sosyal varlık alanlarının etkileşiminden doğan duygu ve düşüncelerine insanın yaratma gücünün katılması ile topluma yansıtılan eserlerdir diyebiliriz.

Milli varlığın temeli ve şartı olan milli kültürün ana unsurlarından biri olan sanatın çeşitli dallarında bir ahenk ve bütünleşme temin edilmelidir. Sanatta, nesiller arasındaki bağlar koparılmadan, bir sosyal kültürel süreç olarak gelişme sağlanmalıdır.

Eğitim devresindeki genç nesiller ile iş sahasındaki yetişkin nesiller arasında devamlılık olmalıdır.

(1) Güzel Sanatlar

(a) Resim, heykel, seramik, sinema, fotoğraf ortaya getirildikten sonra, insanın dışında varlık kazanan eserlerdir.

Resim son yıllarda ülkemizde çok gelişen sanat dallarından birisidir. Bazı eski değer yargıları ve dini inançlar nedeniyle geleneksel halk sanatları arasında yer almayan resim sanatı son birkaç yüzyıldır önemli gelişmeler göstermiştir. Özellikle Devlet Güzel Sanatlar Akademisinin kurulmasından sonra bu alan hareketlilik kazanmıştır.

Heykel sanatı, yapımının ağır koşulları gerektirmesi ve pahalı olması nedeniyle daha ağır gelişmiştir. Bugün heykelcilik sadece akademi çevresinde yapılmaktadır.

Seramik yine gelişmekte olan bir sanat dalıdır. Seramikçilerimiz değerli çalışmalar yaparak ürünlerini yurtiçinde ve dışında sergilemektedir.

Sinema hem bir sanat dalı, hem de kültür iletme ve yayma aracı olarak kitleler üzerinde çok büyük bir etkinliğe sahiptir.

Milli kültürün yurtiçinde ve yurtdışında tanıtılması ve yayılmasını sağlar. Sinemada, senaryo yazarı, yönetmen ve teknik elemanlar milli kültüre vakıf kabiliyetli kişiler olmalıdır.

Fotoğraf alanında son yıllarda büyük gelişmeler olmuştur. Bu gelişme daha çok amatör kuruluşların çabalarıyla elde edilmiştir.

(b) Tiyatro, bale, opera, insanın fonksiyonu veya faaliyeti ile birlikte var olan eserlerdir.

(2) Müzik

Müzik, toplum üzerindeki bütünleştirici, insanlar arasındaki birleştirici ortak duygu ve düşünceleri ile insanlar tarafından kabul edilen gerçek bir varlıktır. Kültür unsurları arasında müzik etkinlik açısından çok önemli bir yer tutmaktadır.

Atatürk, "Bir toplumun millet olabilmesi için aynı duygularla dolu, ilerici ve hamleci bir toplum olması temel koşuldur, bu da ancak güzel sanatların, özellikle müziğin sihirli gücüyle mümkündür" diyerek, müziğin bu önemli yönüne dikkat çekmiştir.

Türk müziği yanında çağdaş, evrensel müziğe çok büyük önem veren Atatürk çok sesli müziğe geçiş için gerekli atılımları zamanında yapmıştır. Devlet

Konservatuarı'nın ülkemizde ulusal ve evrensel müziğin gelişmesine çok büyük katkıları olmuştur.

(3) Mimarlık

İnsanın çevresini yaratması doğrudan bir kültür uğraşısıdır. Dünyadaki çeşitli milletlerin mimarisi ve sanat eserleri kültürlerinin bir ifadesidir. Bugüne kadar yaratılan eserler aynı zamanda bir kültür tarihidir. Mimarlığın, tarihin ve kültürel çevrenin yaratıcısı ve yansıtıcısı olarak diğer sanatlar arasında çok özel bir yeri vardır. Mimarlık evrenseldir, ancak Mimar Sinan'ın yaptığı eserler milli kültür eserleridir.

(4). Folklor (Halk Bilimi)

Milli kültürümüzün temelini oluşturan folklordur. Folklor sözlü ortamda teşekkül eden geleneklerin, sanatların ve değerlerin tümüdür. Folklorun, kültürün özünü oluşturması nedeniyle toplumların kültürel gelişiminde büyük bir önemi vardır. Türk toplumu olarak geçmişimiz bu açıdan çok zengindir. Ancak bu alanda uzun yıllar bilimsel olarak sistemli bir çalışma yapılmadığından birçok folklor ürünümüz kaybolma tahlikesiyle karşı karşıya kalmışur.

Son yıllarda bu alanda önemli atılımlar yapılmıştır. Ancak halk kültürü değerleri konusunda derleme, araştırma ve tanıtma faaliyetlerini yürüten çok sayıda kamu kuruluşu ve özel kuruluş bulunmaktadır. Bunlar arasında koordinasyon bulunmamakta ve çalışmalar birbirinden kopuk olarak yürütülmektedir. Bu durum da kültür politikası içinde önemli bir yer tutan halk bilimi çalışmalarının milli hedefe yönetilmesinde eksiklikler doğurmaktadır.

Sözlü edebiyat, halk oyunları, karagöz, meddah, ortaoyunu, hattatlık, halıcılık, kilimcilik, hakkaklık, tezhipçilik, kakmacılık, sedefçilik, nakkaşlık, dericilik, kuyumculuk, tahta oymacılık, gümüş ve bakır işlemeleri, çinicilik vb. faaliyetler ve sanat eserleri milli kültür tarihimizin şuurunu oluşturan kültür unsurlarıdır.

II. Yapısal Açıdan Kültür Unsurları

Ayrıca aşağıda açıklanan konuları yapısal (structur) açıdan birer kurumlaşmış kültür unsuru olarak nazarı dikkate almak gerekir.

1.Din

Din, sosyal hayatta geri plana itilmeden, toplumun ahlak, maneviyat ve kültür değerlerini besleyen milli kaynak olma durumunu korumalıdır.

Milletlerin oluşmasında dinin rolü inkâr edilemez. Ümmet ile millet arasındaki ayrım doğru yapıldığı takdirde, dinin milli kültüre destek olacağı görülecektir. Milli kültürün oluşturulması ve kuşakların uyum sürecinde İslam dininin sekülarizasyon–dünyevileşme–vasıflarından istifade etmesini bilmeliyiz. Bu sayede sosyo–kültürel değerlere tamamlayıcı kültür unsurunu doğru olarak eklemiş oluruz. İslam'da sekülarizasyondan yararlanmasını bilmeliyiz. Batı'da bunun örnekleri vardır. Calvin (Kalvin) Fransa'da, Luther Almanya'da sanayileşmenin temelini sekülarizasyonda kurmuşlardır. Türk milliyetçiliğinin manevi kaynağının bir kısmına kültür unsuru olarak meşruiyyet ölçüsünde dini eklemek mümkündür.

Milleti bütünleştiren kültür unsurlarından biri olan din, hayat görüşünü yüzyıllarca şekillendirmiştir. Kültür de bir hayat tarzı olduğuna göre bu sistemin içine laiklik prensibini zedelemeden din unsurunu eklemeliyiz.

2. Ahlak

3. Hukuk

Tabii hukuk nazariyelerinin doğumundan bu yana anayasalar başarı ile uygulanmış ve idare edenler de idare edilenler kadar hukuka saygı duymuşlardır. Halk, hukuk ve adalet, insanı insan yapan vasıfları devletin teminatı altına alırla.

Kurumların, kanunların metin ve ruhuna uygun olarak iş görmelerini hukuk sistemi sağladığı takdirde milli kültür ahengini elde etmek mümkün olur.

Hukuk devleti, Türk toplum yapısında çok önemli yeri olan aile düzenini korumakla görevlidir. Şahsın hukuku ve aile hukuku dalları toplum içinde aileyi ve şahsı korumakla, kültürün temelindeki kurumu yaşatmış olur. Kültürün fonksiyonuna taalluk eden bütün çizgilerin birleştikleri yer aile kurumudur ki, bu sebeple hukuk devleti aileye büyük itina göstermekle yükümlüdür.

Bir kurum olarak hukuk, kültürün vazgeçilmez unsurlarından biridir. Özellikle objektif ve subjektif haklar arasındaki dengeyi sağlayan hukuk, kaideleri itibariyle kültürel normlara hizmet etmiş olur. Hiç şüphe yok ki, bu hususlar, muhteva ve şekil arasındaki ahenk ve milli kültür ahengine yardımcı olurlar.

4. Ekonomi

Dünya milletleri arasında, milletimizin itibarlı olması, dış politikamızın sağlığı,

memleketimizin ekonomik imkânları ile doğru orantılıdır. Tabiatın verilerine, insanın kabiliyetlerinin eklenmesi ile yakından ilgili olan ekonomi, iptidai kültürlerden modern kültürlere kadar hepsinde çok büyük önemi olan bir unsurdur.

Türk milletinin yüksek vasıflarına, engin tarihi tecrübelerine, memleketimizin şartlarını ve imkânlarını katarak ve milli kültür unsuru olan milli ekonomimizi yaratmanın yollarını aramalıyız. Ekonomik istikrar, milli istikrarı desteklemekle önem kazanır. Yeni bir kalkınma modeli çizerken, kültürün var oluşunu görmemezlikten gelemeyiz.

Milli kültür hazinemiz, milli ekonomi planının temelini teşkil eder. Yani milli ekonomi planı, milli kültür muhtevası içinde bulunduğu sürece başarıya ulaşır. Milli hedeflere sıhhatli bir gelişme içinde ulaşmamız, içinde bulunduğumuz milli ekonomimizin başarısı ile yakından ilgilidir.

Ekonomi unsuru, kültür bütünlüğü içinde gerektiği oranda diğer kültür unsurları ile birlikte desteklenip benimsendiği takdirde çarpık sosyal sonuçlardan milleti korumakla mümkün olur.

Her ne kadar "sosyal, kültürel ve ekonomik" kalkınmadan bahsetsek de, bunlar her ne kadar bağımsız değişkenler olarak değerlendirilseler de, ekonomi yine de kültürün bir unsuru, kültür ve sosyal yapı muhtevası olmaktan kurtulamaz. Çünkü fizik tabiatı ile sosyal tabiat her ikisi ilkin kültürü oluşturmaktadırlar.

Refah, ister milli, ister ferdi olsun kültür unsurları ile birlikte 1800'lerden bu yana kabul edilmiş gerçeklerden biridir.

Mal ve hizmet üretimi hiçbir zümrenin inhisarında olamaz ki, ekonomi bir bağımsız unsur gibi düşünülebilsin. Ekonomi daima kültürün, hele günümüzde daha da çok milli kültürün bir unsurudur.

5. Politika

Milletimiz öyle büyük bir ruha sahiptir ki, haklı olarak Türk milleti yüzyıllar boyunca tarihte büyük roller oynamış, büyük devletler kurmuş olmakla gururludur. Tarihin müftehir milletlerinin ön sırasında gelen milletimiz, politikasını bu ruh ve anlayış içinde tayin eder. Politika içte ve dışta millete maledildiği zaman, politikayı milletin benimsemesi halinde devlet, politik hedeflerine daha sağlam adımlarla yaklaşır ve kesin sonuçlara ulaşma imkânı bulur. Tarihte bunun yüzbinlerce örnekleri vardır. Türk iç politikası, Türk milli kültürünü yansıttığı sürece sağlıklıdır.

"Türk milleti bölünmez bir bütündür" düsturu, milli kültür bütünlüğümüzden kaynaklanmaktadır. Bu düstur, dış politikamızın da güvencesidir. O yüzden milli

kültür bütünlüğümüzü tehdit edenlere karşı müteyakkız bir politika takip ederiz.

O halde politikamız da milli kültürümüz gibi dinamiktir.

Birinci Cihan Savaşı, hanedanlar arasında büyük imparatorluklar arasında geçmiştir. 20. yüzyıl milliyetçilik devridir. Milli kültürler, milli birlikler, milletleri, onlar da milli devletleri vücuda getirdiler. İkinci Cihan Savaşı ise milli devletler arası bir savaş olmuştur. Günümüzde, kültür emperyalizmi tabir edilen faaliyet, milli kültürleri bünyelerinde parçalamayı hedef almıştır. O sebeple, politika bu görüşlerin ışığı altında, kültürün bir unsuru olmaktan kurtulamaz.

6. Basın–Yayın ve Kitap

Endüstrileşme ve sanayileşme olgusu maddi kültür unsurlarına hız ve ağırlık kazandırdıkça, insanların maddi olmayan kültürü ihmal etmesine neden oldu.

20. yüzyılda, yeni bir insan tipi, alışılmışın dışında değişik bir şahsiyet tipi doğdu dersek doğrudur. Pragmatist, hayatı umursamaz, mütecaviz, otoritesiz, devlet umursamaz, milleti düşünmez, yanlışı adeta inanç edinmiş bir insan tipi doğdu. Magazin kahramanları ile doldu her yer. Bu tip insanlar, milli kültür bütünlüğünden kopmuş gibidirler. Bunlarla neler yapılmak isteniyor? Anlamak zor olmasa gerek. Bu tip insan örnekleri ile milli bütünlük, milli kültür değerleri dağıtılmak, bir insan yığını yapılmak isteniyor. O halde, basın–yayınımız ve müelliflerimiz, sözü edilen kötü örnek tiplerin karşısına gerçek milli şahsiyetlerimizi, yazılı abidelerini dikmelidirler.

Gerçek şahsiyetin teşekkülü ve tekamülü tezini eserler ile savunmalı, yaşatmalıdırlar. Bu müellifler taltif ve teşvik görmelidirler. Okumayı ve derin düşünmeyi sevmeyen, benimsemeyen insan tipi mühim meselelerde ve müesseselerde söz sahibi yapılmamalıdır. Basın–yayın bu konuda titiz ve müteyakkız olmalıdır. Esasen, okumayı sevmeyen tip basın–yayının mahiyeti ile ters düşer. Çünkü bu tip insanlar ağır başlı ve ciddi yayınları hiç sevmezler. Bunların sayıları çoğaldıkça, sonuç olarak milli kültür seviyesiz hale gelir ve boşluklarla dolar. Milli kültürün en mühim unsurlarından biri olan Basın–Yayın ve kitap unsuru boşluğu başlar.

Bunlardan ayrı olarak kültür unsurlarının yoğun olarak etkilediği aile, eğitim ve meslek kurumları müstakil birer kültür unsuru olmamakla beraber, kültüre kaynaklık ederler.

İkinci Bölüm

Bugünkü Durum

4. Kültür Politikasının Anlamı

Milli kültür unsurlarından sonra bunların gönderebileceği ve aynı zamanda kültür unsurlarına ruh, şekil ve canlılık veren kültür politikasından ne anlamamız gerektiği kısaca araştırılmıştır.

UNESCO kültür politikasını şöyle tanımlamaktadır: "Belirli bir zamanda toplumda var olan fizik ve beşeri kaynaklardan optimum ölçüde yararlanarak bazı kültür ihtiyaçlarını karşılamak üzere şuurlu ve maksatlı çabaların bütünüdür. Böyle bir politika ile metotlu ve maksatlı olarak hedefler tayin edilir, öncelikler belirlenir ve insanların fikir, düşünce ve eserleri yayımlanarak, bu yolla sosyal hayatın kalitesi yükseltilmiş olur."

Politika belirli bir alanda izlenen yol ve tutumlar bütünüdür. Kültür politikası ise kültür konusunda izlenecek tutum, yol ve yöntemlerdir, yani kültür işlerini geliştirme ve yürütme tarzıdır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi'nde, "herkes toplumun kültür hayatına hür olarak katılma hakkına sahiptir" denilmek suretiyle, kültür sosyal bir hak olarak ele alınmakta ve bu konuda devlete bazı görevler yüklenmektedir.

Devlet toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilmek için diğer alanlarda olduğu gibi kültür alanında da bir politika tespit etmek zorundadır.

Türkiye dünyanın en zengin kültür mirasına sahip ülkelerinden biridir.

Türk milleti bozkır ve İslam medeniyetlerinin ve sentezlerinin kurucusu ve temsilcisidir. Bu medeniyetlerin asırlarca liderliğini yapmış ve sorumluluğunu taşımıştır. Rönesanstan önce Anadolu medeniyetini tanımış ve tanıtmıştır. Çin, Mısır, İndus, Mezopotamya gibi bir çok medeniyet ile en azından temas halinde olmuştur. Türk milleti büyük bir kültür birikiminin vasıflı insanlarından olmuştur.

Kültür değerlerimizin bilimsel yönden araştırılması ve tanıtımının yapılabilmesi herşeyden önce bu konuya sistemli bir yaklaşım getirilmesiyle mümkün olacaktır.

Kültür konusunda yapılacak planlama, toplumdaki kültür değerlerinin devlet tarafından tayin edilmesi, planlanmış resmi bir kültür yaratılması demek değildir. Planlama, kültür değerlerinin araştırılması, tanıtılması, yayılması ve paylaşılmasının sağlanmasıdır. Bu anlamda devletin kültür politikasının tespiti, kültürün bütününde değil, daha sınırlı olarak kültür faaliyetleri alanında düşünülmelidir. Buna bağlı olarak sorun, devletin kültür sahasındaki sorumluluklarının tespit edilmesi ve bu sahada girişilecek olan faaliyetlerin sosyal ve ekonomik planlama faaliyetleri ile bağdaştırılması olarak,

ortaya konabilir.

Beşinci 5 Yıllık Kalkınma Planı Milli Kültür İhtisas Komisyonu raporunda planlı dönemde getirilen teşvik edici tedbirlerin ve tahsis edilen kaynakların kültür konusunda bazı gelişmelere yardımcı olmakla birlikte, bu gelişmelerin sınırlı olduğu ve yeterli bulunmadığı belirtilmekte ve konuyu bütün yönleriyle ele alacak kalıcı ve somut bir kültür politikasının bulunmayışı pek çok sosyal ve ekonomik sorunun kaynağı olarak gösterilmektedir.

5. Kültür Politikasının Tespitinde Uygulanan Yöntem ile Görev ve Sorumluluklar

a. Diğer ülkelerde kültür faaliyetlerinde sorumluluklar ve yöntemler. *(Bilgiler Dışişleri Bakanlığı kanalı ile Büyükelçilerimizden alınmıştır.)*

İlerlemiş ülkelerden kültür alanındaki kurumlaşma genellikle bağımsız ve özerktir. Buna İsveç, Japonya, Avusturya, Fransa ve Amerika gibi ülkeleri örnek gösterebiliriz. İsveç'te kültür alanında devlet, belediye ve özel kesimin büyük desteği vardır, Japonya'da Kültür Bakanlığı yoktur. Yarı resmi özerk kurumlar ve yüksek sanat danışma konseyleri vardır. Üst düzeyde kurulan Japonya Vakfı milli kültürün tanıtımı ve dış ilişkileri yürütmektedir. İngiltere'de ise bağımsız konseyler ve akademiler kültür çalışmalarını yürütmektedirler. Amerika'da kültür ve sanat daha çok özel alanın ilgisine bırakılmıştır. Kültür ve sanat çalışmaları daha çok zenginlerin oluşturdukları bağımsız vakıflar aracılığı ile yürütülmekte, Holywood ve Broadway gibi merkezlerden güdümlemektedir. Sosyalist ülkelerde ise, devletin alt birimleri, bakanlıklar ve resmi akademiler aracılığı ile yapılmaktadır.

İsveç'te kültür politikasının tespiti

Milli kültür politikası İsveç parlamentosunca saptanmakta, uygulamaya ilişkin şekil ise, daha sonra hükümet tarafından belirlenmektedir. Konunun parlamentoya getirilmesinden evvel, Eğitim ve Kültür Bakanlığı ile istişari bir kuruluş olan İsveç Kültür İşleri Milli Kurumu, milli kültür politikası ile ilgili gerekli ön çalışmaları yapmakta ve anahtarı çizmektedir. Bu çalışmalarda çok sayıda komite raporları gözden geçirilerek geniş tartışmalar yapılmaktadır. Raporlar çoğunlukla Kültür İşleri Milli Kurumu tarafından hazırlanmaktadır. Çeşitli kültür kuruluşları da raporlar sunmaktadır. Bu raporlar daha sonra kültürle ilgilenen diğer kuruluşlara gönderilerek görüşleri alınmakta ve çalışma so-

nuçları teklif halinde hükümet tarafından parlamentoya sunulmaktadır.

Devletin bu şekilde hazırlanıp tespit olunan milli kültür politikasından başka, 284 belediyenin kendilerine ait bağımsız kültür politikası mevcuttur. Bunlar ise söz konusu bağımsız kuruluşlar tarafından tespit olunmakla beraber devletin milli kültür politikasında etkilenirler.

Kültür Unsurlarının Belirlenmesi:

İsveç'te milli kültür unsurları olarak tespit edilen hususlar, yazılı, göze hitap eden, müziğe ait, tiyatroya ait, basına ait ve radyo–televizyona ait kültürel faaliyet ve çalışmalardır. Başta gelen kültür unsurları arasında İsveç'in kültür mirasının korunması ve halkın kültürel eğitimi yer almaktadır.

Bu kültür unsurlarının tespit edilmesinde öncelikler, muayyen sektörlere ve bu unsurlar arasındaki tercihlere göre değil, kültür politikasının amaç ve hedeflerine göre belirlenmektedir.

Tespit olunan milli politikaları ile ilgili olarak İsveç'te yazılı bir mevzuat ya da herhangi bir kanun bulunmamaktadır.

İtalya'da Kültür Politikasının Tespiti

İtalya kültür politikası, Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Turizm ve Gösteriler Bakanlığı ile Başbakan'ın kendi yetki alanlarına giren konularda tayin ettikleri belirli politikaların tümünden oluşmakta, öncelikler de günün ihtiyaçlarına göre o konuda yetkili bakanlık tarafından saptanmaktadır.

Mısır'da Kültür Politikasının Tespiti

Mısır'ın kültür politikası hükümetçe belirlenmekte ve devlet başkanın siyasi iradesine uygun olarak çizilen politika, kurumlar tarafından aynen uygulanmaktadır. Rejimin özellikleri, gazete ve dergilerin devleti ait olması, tespit olunan politikanın tatbikatı safhasında herhangi bir sapma imkânının vermemektedir.

Mısır Kültür Bakanlığı'nda kültürel faaliyetleri yürüten Güzel Sanatlar, Eski Eserler, Sinema, Tiyatro, Ses ve Işık, Kitap Folklor, Müzik Daireleri bulunmaktadır.

Bu dairelerin faaliyetlerini koordine etmek, tavsiyeleri incelemek ve kültür politikasının uygulaması ile ilgili konuları görüşmek üzere Yüksek Kültür Konseyi kurulmuştur. Bu konseyin başkanı, Kültür Bakanı, üyeleri ise daire başkanlarıdır.

b. İlgili Kuruluşların Görev ve Sorumlulukları

Bizde de kültür politikasının tespitinde uygulanacak yöntem ve çeşitli kurum ve kuruluşların görev ve sorumluluklarını açıklayan ve tutarlı bir şekilde belirleyen düzenlemeye dayanan tek bir döküman mevcut bulunmamaktadır. Bunun yerine, konu ile ilgili kurum ve kuruluşların teşkilat kanunlarında bu hususta çeşitli açıklamalar mevcuttur.

Teşkilat kanunlarında bu konuda yer alan hükümler kurumlar itibariyle aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

(1) Kültür ve Turizm Bakanlığı

Kültür politikasını oluşturmaya en yetkili kuruluş, kuşkusuz Kültür ve Turizm Bakanlığı'dır. Bu bakanlığın teşkilatı ve görevleri 13.12.1983 gün ve 187 sayılı kanun hükmünde kararname ile tespit edilmiştir. Bu kararnamede bakanlığın kültür konusundaki görevleri, "kültürel değerleri araştırmak, korumak, yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak ve benimsetmek, kültür konusuyla ilgili kurum ve kuruluşları yönlendirmek, işbirliğinde bulunmak ve teşvik etmek" olarak belirlenmiştir.

Bu kanun bugünkü kültür faaliyetleri, yarına dönük çalışmalar şeklinde bir ayrım yapmış değildir. Ağırlık restorasyon, koruma ve geliştirme konularına verilmiştir. Kültürel hizmetlerin halka götürülmesine önem verilmiştir.

(2) Mili Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'na bu konuda, "Türk milletinin bütün fertlerini Türk milletinin kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren yurttaşlar olarak yetiştirmek" görevinin yanında, ayrıca "milli ahlak ve milli kültürü, bozulup yozlaşmadan, kendimize has şekil ile evrensel kültür içinde koruyup geliştirmek" görevini vermiştir.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı kuşakları daha çocuk yaşta ele aldığı için, uyguladığı öğretim programları ile gençlerin zihin yapısını oluşturmakta, onlara belli bir değer yargıları sistemi aşılamakta, hayat felsefelerine ve kültürel meraklarına yön vermektedir. Böylece bu bakanlık, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yanında, belki de ondan daha önemli ve etkili bir kültür oluşturucusu olarak yer almaktadır.

(3) Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği

2945 sayılı Milli Güvenlik Kurulu ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği Kanunu'nda Milli Güvenlik, "devletin anayasal düzenin, milli varlığının, bütünlüğünün, milletler arası alanda, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil bütün menfaatlerinin ve akdi hukukunun her türlü dış ve iç tehdide karşı korunması ve kollanması olarak" belirtilmiştir. 2 Aralık 1972 gün ve 7/5405 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlükte bulunan Milli Güvenlik Politikası Esasları'nda da, "Türk kültürü ve sanatı araştırılmalı, değerlendirilmeli ve yurt alanına yayılarak topluma tanıtılması sağlanmalı, özellikle Türk sanatı ve müziği, ulusal görüş ve duyusu aksettirelecek şekilde geliştirilmelidir. Kültürel kalkınma perspektif plan ve uzun vadeli plânlarla gerçekleştirilmelidir. Şeklinde ifade edilmiştir.

Kültür politikası devletin milli güvenlik siyasetinin bir parçası olarak görülmektedir.

(4) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı

Sosyal ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek üzere, Başbakanlığa bağlı Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na Beş Yıllık Kalkınma Planları ve yıllık programların tekliflerini hazırlamak ve bu planları Yüksek Planlama Kurulu ile Bakanlar Kurulu'nun tasvibine arz ederek, TBMM'nden geçmesinden sonra da uygulanmasını izlemek ve koordine etmek görevleri verilmiştir.

223 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı'nın Kuruluş ve Görevleri hakkında KHK'nın 2'nci maddesi şöyledir:

Md. 2.a.) Memleketin tabii, beşeri ve iktisadi her türlü kaynak ve imkânlarını tespit ederek, takip edilecek iktisadi, sosyal ve kültürel politikayı ve hedefleri tayinde hükümete müşavirlik yapmak,

b) Bakanlıkların ve kamu kurum ve kuruluşlarının iktisadi, sosyal ve kültürel politikayı ilgilendiren faaliyetlerinde koordinasyonu temin etmek için görüş ve tekliflerde bulunmak ve bu hususlarda müşavirlik yapmak.

Devlet Planlama Teşkilatı politika kararı alınmasını gerektiren konularda, bilimsel bulgu ve esasların ülke ihtiyaçları ve kaynakları ile bağdaştırılması ve tutarlı bir uygulamanın planlaması ve programlanması işiyle görevlidir.

Politika kararı alınmasını gerektiren ekonomik, sosyal ve kültürel konular ve hükümetin bu konularla ilgili temel tutumu anayasa ve hükümet programına uygun olarak planın hazırlanmasından önce "Plan Stratejisi" olarak Bakanlar Kurulu kararı şeklinde Resmi Gazete'de yayımlanmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı bu genel direktif çerçevesinde temel bilimsel çalışmaları yapan kuruluşlarla, uygulayıcı kuruluşların görüşlerini alarak ve son dönemdeki

çalışmaları da izlemiş olarak, Yüksek Planlama Kurulu'nda görüşülecek bir taslak hazırlar. Bu taslak Bakanlar kurulu'nda karara bağlanmak üzere sunulacak ayrıntılı politika alternatiflerini ve ayrıntılı uygulama imkânlarını ihtiva etmektedir.

Bakanlar Kurulu'nca benimsenen politika ve uygulama alternatifi, TBMM'nin onayından geçerse, devlet ve hükümet politikası olarak uygulamaya konulur.

Plan ve programların önemli bir kısmı "Sosyal Planlama" genel başlığıyla, eğitim, gençlik, milli kültür, bilim ve teknoloji alt başlıkları altında yoğunlaşan kültür hedef ve politikalarına ayrılmıştır

Bu politikaların uygulanması, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı olmak üzere bütün ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görevidir.

Devlet Planlama Teşkilatı uygulamanın koordinasyonu ve izlenmesi için tekrar devreye girer.

Devlet Planlama Teşkilatı kültürel faaliyetlerin uygulama esaslarının belirlenmesi ile de birinci derecede ilgili bir kuruluştur.

D.P.T' nin "V. Beş Yıllık Plan Destek Çalışmaları V.Beş Yıllık Kalkınma Planı Döneminde Sektörel Gelişmeler (1985–1989), Ocak 1985" adlı yayınında faaliyet alanlarının listesi verilmekte ve yapılacak çalışmalar sıralanmaktadır.

(5) Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü

2954 sayılı TRT Kanunu'nda TRT kurumunun görevleri arasında yapılacak her türlü yayınla Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkmasını öngören milli hedeflerin gerçekleşmesine ve milli eğitim ve milli kültürün gelişmesine yardımcı olmak görevi bulunmaktadır.

Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun belirlediği yayın ilkeleri arasında "Milli kültürümüzün tanıtılması, bütün ülkeye yaygınlaştırılması, geçmişi inkâr etmeyen çağdaş değerlerin yaratılması ve böylece kültürel bütünleşmemizin sağlanması yolunda yayın yapılacaktır. (İlke 7)"

Yayınların toplumun değer yargılarına, davranış biçimlerine uygun zengin kültürünü, tarihi değerlerini tanıtacak şekilde olmasına, konu seçiminin vatandaşların sanat zevkinin gelişmesine yardımcı olacak şekilde yapılmasına, çocuk, gençlik programlarının ve dramaların kültür değerlerimize uygun ve milli kültüre katkıda bulunacak nitelikte olmasına, bütün Türk müziği dallarının gelişmesine yardımcı bir müzik politikası izlenmesine özen gösterileceği belirtilmektedir.

Yayın ilkeleri arasında yurtdışına yapılacak yayınlarda, devletin her alanda

tanıtılması, yurtdışında bulunan Türk vatandaşlarının Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerinin sürdürülmesine yardımcı olmak ilkeleri de yer almaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı kanununda Bakanlık ile Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu arasında ilişkiler tespit edilmiştir. Uygulamada TRT kendi kanununda ve yayın ilkelerinde yer alan esaslara uygun ve müstakil bir politika belirlemekte ve uygulamaktadır. Bu bakımdan ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yanı sıra müstakil ve kendi görüşlerini bütün ülke yüzeyine büyük bir etki gücü ile yapabilen ikinci bir kültür politikası oluşturma merkezi olarak TRT kurumu gösterilebilir.

(6) Yükseköğretim Kurumları

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, yükseköğretim kurumlarının bu konudaki amacını "Yükseköğretim kurumları olarak yüksek düzeyde bilimsel çalışma ve araştırma yapmak, bilgi ve teknoloji üretmek, bilim verilerini yaymak, ulusal alanda gelişme ve kalkınmaya destek olmak, yurtiçi ve yurtdışı kurumlarla işbirliği yapmak suretiyle bilim dünyasının seçkin bir üyesi haline gelmek, evrensel ve çağdaş gelişmeye katkıda bulunmak ve öğrencilerini Türk milletin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini taşıyan, Türk olmanın şeref ve mutluluğunu duyan vatandaşlar olarak yetiştirmek ve Türk devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak, refah ve mutluluğunu tartışmak amacıyla, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacak ve hızlandıracak programlar uygulayarak, çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı ve seçkin bir ortağı haline gelmesini sağlamak" olarak belirtilmiştir.

(7) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu

2876 sayılı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu Kanunu'nda Yüksek Kurulumuza verilen görevleri iki ana bölümde toplayabilirz.

a. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ve bağlı kuruluşların, kanunda belirlenen amaç ve ilkeler doğrultusunda etkin ve verimli bir şekilde çalışmasını sağlamak için ilke kararları almak.

b. Milli politikaların oluşmasında, belirlenmesinde, yürütülmesinde ve milli hedeflerin seçilmesinde esas alınacak milli kültür unsurlarını tespit etmek ve bu konularda gerekli gördüğü araştırma ve incelemeleri yaptırmak.

Hükümet programları politikaların uygulamaya yönelik ifadeleri olarak konumuz açısından önem taşırlar. Bugünkü hükümet programından politikalara açıklık getiren birkaç ayrıntı aşağıya çıkarılmıştır. "Kültür ve sanat milletin gelişmesinde başta gelen bir değerler manzumesidir."

"Kültür ve sanat, milli değerlerin korunmasında ve gelişmesinde olduğu kadar, milletlerarası ilişkilerde de yakınlaşma ve dayanışmanın temel unsurudur."

"Milli bütünlüğümüzün her yönü ile araştırılmasına, işlenmesine, geliştirilmesine, benimsetip yayılmasına ve tanıtılmasına çalışılacaktır. Yurtdışında çalışan vatandaşlarımızın, soydaşlarımızın ve çocuklarının milli kültürümüzden kopmamaları için gerekli tedbirler alınacaktır."

"Fikir ve sanat eserleri sahiplerinin haklarının korunmasına özel olarak itina gösterilecektir."

"Milletimizin sosyal ve kültürel hayatında önemli rolü olan edebiyat, mûsiki, resim, folklar, sinema ve tiyatronun geliştirilmesi kültür, sanat ve eğitim politikamızın ana hedefidir."

"Sanatçının korunması ve sanatçı yetiştirilmesi için devletin gerekli desteği sağlamasını gerekli buluruz."

"Kütüphanelerin zenginleştirilmesi, modern imkân ve araçlarla teçhiz edilmesi, yurt sathına yayılması, okuma zevk ve alışkanlığın teşvik edilmesi zorunludur. Telif ve tercüme ansiklopedi ilim ve kültür yayınlarının yaygınlaştırılması için, gerekli tedbir ve teşvikleri getireceğiz."

"Milli kültürümüzün tanıtılmasında ve yayılmasında radyo, televizyon ve basının büyük rolü vardır. Bu meyanda, Anadolu basınının teşvik tedbirleri ile güçlendirilmesini, basın–yayın hizmetlerinin dengeli dağıtımını temin edecek bir politika olarak kabul ediyoruz."

"Türkçemizin yapısını ve güzelliğini zedeleyecek hareketlere izin verilmemesi, ana dilimizin tabii seyri içinde gelişmesi gerektiği görüşündeyiz."

Üçüncü Bölüm
Kültür Politikaları

6- Kültür Politikası İlkeleri

Geçmiş yıllarda kültür politikamızın hedef ilke ve yöntemleri ile yeterli bir şekilde belirlenmemiş, görev ve sorumlulukların birbirini tamamlayacak şekilde açıklanmamış olması kültür hayatımızın dağınıklığına, milletimiz üzerinde birleştirici etkisinin gerçekleşmemesine sebep olmuştur. Genç kuşaklar sahip oldukları kültür değerlerinin bilincine ulaşamadıkları için ülkenin durumunu, şartlarını, birbirini izleyen olayları değerlendirecek düzeye erişmemiş ve aşırı akımların etkisinde kalmışlardır.

Milli kültüre, milli amaçlara yönelik kültür birliği sağlamamızın kuşaklarda toplum değerleri farklılaşmakta toplum kendini koruma gücü kazanamamaktadır. Bu durum milli kültür unsurlarını da zayıflatmaktadır.

Atatürk'ün kurduğu milli devletin en büyük özelliklerinden birisi homojen yapısıdır. Homojen yapı aynı zamanda milli devletin en büyük gücüdür. Milli devletin homojen yapısı milli kültür etrafında birleşmemizle milli kültür unsurlarının bütün milletimizin hayatının bir parçası yapılmasıyla, yaşam tarzı yapılmasıyla mümkün olacaktır. Gerek demokratik rejimin, gerekse çağdaşlaşma hareketinin başarısı büyük ölçüde bunların ihtiyaçlarına uygun kültür gelişmesi ile gerçekleştirilebilir. Kültür kutsaldır, fakat değişmez değildir. Gelişmeye ve yenilenmeye yönelik bir yapısı vardır. Değişmenin ve gelişmenin yönünü ve gücünü uygulanacak kültür politikaları belirlemiştir.

Bir önceki bölümde açıklandığı gibi politika bir hareket tarzı tespitidir. Neyin nasıl yapılacağını ifade eder. Kültür politikası da hangi yol ve yöntemler uygulanarak hangi kültür amacına ulaşacağını belirleme işlemi olarak görülebilir.

Her politikanın üç temel unsuru vardır.

a. Eldeki güç,

b. Amaç, hedef,

c. Hangi hareket tarzı seçilerek bu amaca ulaşılacağı.

Şüphesiz bu üç temel unsur birbirine bağlıdır ve birisi diğerinin değişkenidir.

Kültür politikası söz konusu olduğuna göre birinci unsur yerine, bugünkü kültür yapımızı, bugünkü kültür gücümüzü alacağız. Kültür varlığımızın ne olduğunu tespit için her kültür unsurunun ayrı ayrı tarihi gelişmesinin ve bugünkü dünya kültür güç ve hareketleri ile karşılaştırmasının yapılması ve ayrıntılarının

bilimsel olarak araştırılması gereklidir.

Kültür gücümüzün tarihi gelişimi ve diğer kültürlerle karşılaştırmalı tespiti, kültür politikası belirlemenin de en önemli yönünü, ilk adımını oluşturur. İlerde de söz edeceğimiz gibi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun görevlerinden birisi de bütün unsurları ile kültür varlık ve değerlerimizi açıklığa kavuşturmaktır.

Bugünkü kültür gücümüzün, kültür değerlerimizin tespitine ilk önce genel ve milli kültür unsuru araştırmaları ile başlanmalıdır.

Kültür politikası tespitinin ikinci temel işlevi, tek tek bütün kültür unsurlarının ulaştırılması düşünülen ana amaçların ve ara hedeflerin belirlenmesidir. Bu çalışmaların da bilimsel çevrelerde ve bilimsel yöntemlerle yapılması gerekir.

Üçüncü temel çalışma tespit edilecek hedeflere ulaşmak için uygulanacak yöntem ve hareket tarzının seçimidir. Hareket tarzı seçimi öncelik tespiti ve kaynak tahsis işlemlerini gerektirecektir. Siyasi otorite kendi programına uygun yönde öncelik tespit edecek, kaynak tahsis edecektir. Ağırlığın hangi yönde, hangi kültür unsurunda olacağına yürütme gücü karar verecektir. Hareket tarzının yani politikanın tespitini politikanın uygulamaya dönüştürülmesini sağlamak üzere, siyasi otoritenin kendi tercihlerine göre belirleyeceği esas ve öncelikleri de dikkate alarak plan ve programların hazırlanması ve plan ve programlarda çeşitli sektörlerde alınacak tedbirlerin bunları uygulayacak kamu kuruluşlarının ve tedbirleri yapılması için gerekli sürelerin belirlenmesi takip edilir.

Şüphesiz bu üç çalışmanın yapılması politika tespiti ve tespit edilen politikaların uygulanmasında uyulması gereken bazı ilkeler vardır.

Bu görüşlerle, kültür politikası tespitinde bağlı kalınması gereken ilkeler, kültür unsurlarının tespit esasları, hedefler ve politika uygulama yöntemleri bu bölümde incelenmiştir.

7- Kültür Politikalarının Tespitinde İlkeler

Türkiye Cumhuriyeti'nin düşünce temelinde Atatürkçülük vardır. Anayasamıza başlangıç bölümünden sonuna kadar ruh ve şekil veren Atatükçü düşünce sistemidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin dayandığı düşünce sisteminin korunması için bunu inceleyecek, geliştirecek ve yayacak tedbirlerin de alınması gerekir.

Bu sebeple Atatürkçülük bütün kültür unsurlarının incelenmesinde dikkate

alınması gereken ilk ilkedir.

Kültür politikalarının tespitinde esas alınacak diğer ilkeler aşağıda sıralanmıştır.

a. Plan ve planlama açısından kültürel kalkınmanın, sosyal ve ekonomik kalkınmanın yanında gereken yeri ve ağırlığı kazanabilmesi için kültür politikasının diğerleri ile aynı değerde ele alınmasına gerek vardır. Gerçekte sosyal yapının da ekonomik değerin de kültür vasatında şekillendiği dikkate alınmalıdır.

b. Kültür unsurlarının bilimsel çalışmalarla tespitine önem verilmeli, bilimin yol göstericiliğinden yararlanılmalıdır.

c. Kaybolmaya yüz tutmuş bütün kültür unsurlarının listesi çıkarılmalı ve plan ve programlarda yer verilmelidir.

d. Devlet kültür politikasının özellikle uygulanmasında düzenleyici ve destekleyici olmaya ağırlık vermeli, ancak *kültür* ve sanat dünyasının yaratıcılığını engelleyecek yönlendirmelerden kaçınmalıdır.

e. Eğitim, kültürle birlikte düşünülmeli ve milli kültür hayatına azami katkı sağlayacak şekilde planlanmalı ve uygulanmalıdır.

f. Kitlelerle birlikte hareket edilerek, halkın eğilimleri doğrultusunda politika belirlenmelidir. Halkın geniş kesiminin kültür olanaklarından yararlanmasının sağlanması yaratıcılığın gelişmesi açısından çok önemlidir.

g. Kültürel çeşitlilik içinde milli kültürün korunması sağlanmalıdır.

h. Kültür ayrıcalıklı sınıfların ötesinde, kitlelere mal edilmeli, eğitim hakkında söz edildiği gibi, herkese "kültürden pay alma ve kültür faaliyetlerine katılma hakkı" sağlanmalıdır.

j. İzlenecek kültür politikası, insanı eğilim duyduğu, zevk aldığı her sanat dalı ile ilişki kurabilme imkânına sahip kılmalıdır.

k. Milli kültür politikası evrensel kültür değerlerinden de yararlanmaya açık olmalı, Türk insanının kültürel çeşitlilik içinde zenginleşmesini, çağdaş düzeyde bir kültüre sahip olmasını sağlamıştır.

l. *Milli kültür* unsurlarının korunması, ihtiyaçları ve günün şartlarına göre geliştirilmesi için alınması gerekli tedbirler tespit edilmeli, kültür unsurlarındaki gelişmelerde dinamik yönün kaybedilmesi sağlamalıdır.

m. Tespit edilen tedbirlerin planlara ve politikalara yansıması için sorumlu kuruluşlar belirlenmelidir.

n. Diğer milletlerde kültür politikaları tespitinde devletin doğrudan etkili olmadığını görüyoruz. Ancak o ülkeler gelişmiş, yılların süzgecinden geçmiş, oturmuş, durulmuş bir kültür çevresinin mensuplarıdır. Biz ise yeni bir sentezin uygulayıcısıyız. Bu sebeple düzenleyici bir tutum gereklidir.

Kültür hedeflerine ulaşmada yeterli ve etkili devlet desteği sağlanmalıdır. Devlet kültür çalışmasını desteklemeli, düzenlemeli ve özendirmelidir. Türkiye'de kültür faaliyetleri her zaman devletin desteğine ihtiyaç duymuştur. Kültür alanında en önemli gelişmeler devlet desteğiyle mümkün olmuştur. Kültürel faaliyetlerin arzu edilen düzeye gelmesi ve herkesin katkısının sağlanması devletin bu alanda özendirici ve destekleyici olarak etkin bir politika izlemesine bağlıdır.

o. Milli kültürün tanıtılması ve yayılması sağlanmalı, bu konuda mevcut kitle iletişim ve diğer ileume ve yayma araçlarından en geniş şekilde yararlanılmalı ve kitle ileşitişim araçları ile koordineli bir uygulama gerçekleştirilmelidir.

p. Kültür hizmetlerinin organizasyonu sağlanmalı, kültür konusu ile ilgili kuruluşlar arasında etkin bir koordinasyon ve işbirliği gerçekleştirilmelidir.

Atatürkçü kültür politikasında "milli kültürümüzü korumak" ilkesi ne kadar vazgeçilmez ise, "uluslararası kültür değerlerine göre kültürümüzü geliştirmek" de o kadar zorunludur.

Bu şekilde bir politika, milli kültürün öz benliğini, kimliğini korumasına dayanır. Milli kültürün kendi öz varlığı içinde gelişmesini ve zenginleşmesini ve başka kültürlerin verilerinden kendi bünyesine uygun olanları almasını sağlar. Ancak taklitçilikten uzaktır.

Uygulanacak milli kültür politikasının dışa açık olması, Atatürk'ün hedef olarak gösterdiği, çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkma hedefinde göz önünde tutulması gereken çok önemli bir husustur.

8. Kültür Politikasında Hedefler

Kültür politikasının tespiti için gerekli olan üç temel unsurdan ikincisi ulaşılması düşünülen amaçtır. Milli kültür unsurlarının belirlenmesinden sonra bunların ulaştırılması düşünülen ve imkân dahilinde olan hedefler belirlenmelidir. Milli kültürün genel olarak ulaşırılması gereken hedefler ile her kültür unsurunun tek tek ulaştırılması gereken hedefler ayrı belirlenir. Her kültür unsuru için ayrı belirlenir. Her kültür unsuru için ayrı ayrı belirlenecek olan hedefler ana kültür hedefini desteklemelidir. Hedefler açık seçik belirlenmiş ve ulaşılabilir olmalıdır.

Türk kültürünün ana hedefi çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkmaktır. Bu hedefe ulaşabilmek için kültür politikasının tespiti sırasında aşağıdaki hedefler dikkate alınmalıdır.

a. Milli kültür çevresi dünya kültürünün, dünya kültür çevrelerinin bir bö-

lümüdür. Dünya kültür çevreleri ve milli kültür çevresi araştırması yapılmalı ve milli kültür çevresinin ilişkide olduğu, etkilediği ve ya etkisi altında kaldığı diğer kültür çevreleri incelenmeli, tanınmalıdır. Bu araştırma bugünkü kültür durumumuzu ve hedefler tespit etmek için gerekli ilk çalışma olacaktır.

b. Milli kültür politikasının hedefi ile, milli hedef arasındaki mutabakat bulunmalıdır. Milli hedefi şekillendirecek ana etkenlerden birisidir. Bu durum milli kültür unsurlarının korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerektirir.

c. Milli kültür politikası, kültürümüzün evrensel kültür içerisinde yer almasını sağlayacak hedefleri de ihtiva etmelidir.

d. Kültür içinde belirlenen hedefler ve bu hedeflere ulaşmak için uygulanan politikaların ekonomik ve sosyal politikalarla paralelliği ve karşılıklı etkileşimi sağlamalı ve bir bütün olarak düşünülmelidir.

e. Milli kültür, milletin ve devletin üstünlüğünü, milletin ve devletin önceliğini gerektirir.

f. Milli yapımızı oluşturan kültürel birikimlerle diğer etkili dış kültürler arasındaki ilişki ve alışverişler temeli incelemelerle takip edilmelidir.

g. Sosyal düzeni oluşturan erdemler, örfler ve inançlar belirlenerek yaşatılmalıdır. Milli kültürün davranış özellikleri insanımıza benimsetilmelidir.

h. Somut kültür hedefleri belirlemek gerekir, genel ve soyut hedefler amaca ulaşılmasını güçlendirmektedir.

i. Kültürün değişen, gelişen bir canlılığa sahip olduğu dikkate alınarak hedefler gelişmeye açık olarak seçilmeli ve politikalara ana yönde süreklilik, hareketlilik sağlamalıdır.

j. Toplumun ve kişilerin kendisi ile ve çevresi ile sorunlarını çözmeye ve çelişkileri gidermeye yönelik bir gelişme içerisinde olması sağlanmalı, kültürel çeşitlilik içerisinde dahi milli kültürde bütünlük gerçekleştirilebilmelidir.

k. Milli kültür dış dünyaya, dış dünyanın kültür ürünleri de kendi insanımıza tanıtılmalı ve yararlanılması sağlanmalıdır.

Halkın zengin ve köklü bir kültüre sahip ve geleneklerine bağlı olması dikkate alınmalı yeni kültür unsurlarına ilgi göstermesi sağlanmalıdır.

l. Olaylara ve çevreye bilimsel zihniyetle ve akılcı bakış açısı ile yaklaşma alışkanlığı kazandırılmalıdır.

Bilime ve akla dayanan bir kültür teknolojik alandaki gelişmenin de temel şartıdır.

Akılcı ve özgür yaklaşım, bilim, teknik ve düşünce alanındaki verilerden milli özelliklerimizden fedakârlık yapmadan yararlanma imkânını verecektir.

m. Diğer kültürlerle etkileşim içinde olan milli kültürü Doğu ya da Batı'nın mahkûmu durumuna getirmeden, dünya ile ilişkileri zedelemeden ve evrensel

kültür içinde kaybolmadan korumak gereklidir.

Atatürk'e göre kültür politikası akılcı ve gerçekçi olmalı, bilime sosyal hayatın gerçeklerine, milletin seciyesini oluşturan maddi ve manevi değerlere uygun düşen esaslara dayanmalıdır.

Atütürk kültür politikasını milli bir temele oturtarak şöyle demiştir: "Kültür derken, tarihi ve milli karakterimize uygun bir kültür kastediyorum. Çünkü, milli dehamız, yaratıcılığımızın tam gelişmesi ancak böyle bir kültürle temin olunabilir. Kültür milli zeminle mütenasiptir. O zemin milletin karakteridir."

1922 yılında TBMM açış konuşmalarında milli kültürü koruma konusunda eğitimin önemi dikkati çekmiştir. "Yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize görecekleri tahsilin hududu ne olursa olsun her şeyden önce Türkiye'nin istiklaline, kendi benliğine, milli geleneklerine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek gereği öğretilmelidir." "Milli kültürümüzü muassır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız" demekle de Türk kültürünün uluslararası alanda hak ettiği yere ulaşmasını hedef olarak göstermiştir.

Dördüncü Bölüm

Öneriler ve Sonuç

9. Kültür Politikalarının Tespitinde Görev ve Sorumluluklar

Hiç şüphesiz kültür politikalarının tespit ve uygulanması, genel politika tespiti ve uygulaması ile birlikte yürütmenin sorumluluğundadır.

Kültür politikalarının oluşturulmasında da görevli ve sorumlu kuruluşlar vardır. Oluşturulan kültür politikalarının uygulanmasında ise devletin her kademesinin, her kuruluşunun görevi ve katkısı olması gerekir.

Kültür politikasının oluşturulmasında mevcut mevzuata göre görevli kuruluş sayısı çok azdır. Görev ve sorumlulukları belirleyen mevzuatta da konular net olarak açıklığa kavuşturulmamıştır.

Bu durum biraz da kültürün bir politikaya bağlanması, devletin sorumlulukları arasına girmesi düşüncesinin yeni olmasından kaynaklanmaktadır. Kültür politikasının dünyada nasıl oluşturulduğu araştırılırken diğer ülkelerde de doyurucu bir örnek bulunamamış, ne yapmamız gerektiğini tespit için geniş kapsamlı istişareler yapılması zorunlu olmuştur.

10. Kültür Politikasının Oluşturulmasında Sorumlu Kuruluşlar

Kültür politikalarının oluşturulmasında yürütme organının dışında kendi kanunlarının görev verdiği 2 kuruluş vardır.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurum Başkanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı.

Bunlardan ayrı olarak Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'ne de kanunla bazı sorumluluklar verilmiştir. Örnek olarak 2945 sayılı kanunda Milli Güvenlik şu şekilde açıklanmış, tarif edilmiştir. "Devletin anayasal düzenini, milli varlığının, bütünlüğünün, milletlerarası alanda, siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik dahil, bütün menfaatlerinin ve akdi hukukçunun her türlü dış ve iç tehdide karşı korunması, kollanmasıdır."

1972 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulan Milli Güvenlik Politikası Esaslarında "Türk kültürü ve sanatının araştırılması, değerlendirilmesi ve yurt alanına yayılması öngörülmekte ve kültürel kalkınmanın perspektif plan ve uzun vadeli planlarla gerçekleştirilmesi istenmektedir.

Görüldüğü gibi Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'ne *kü*ltür politikasının tespitinde doğrudan bir sorumluluk verilmiştir. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği mevzuatından çıkardığımız önemli sonuç, kültürün milli güvenliğin de vazgeçilmez ve etkili bir unsuru olarak kabul edildiğidir.

Bu sebeple kültür politikasının oluşturulmasında Milli Güvenlik kurulu Genel Sekreterliği iştişare edilecek bir kuruluş olarak dikkate alınması gerekir.

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı

İkinci bölümde Devlet Planlama Teşkilatı'na kanunla verilmiş görevler açıklanmıştı. Burada görüleceği gibi Müsteşarlığın kültür politikasının tespitinde hükümete müşavirlik görevi vardır. Ayrıca kültürel politikayı ilgilendiren faaliyetlerde koordinasyon temin etmek, görüş ve teklif tespit etmek sorumluluğu bulunmaktadır.

Hükümet program ve kararları ile açıklanan kültür politikaları ve kararlarına uygun olarak Planlama Müsteşarlığı kültür planlaması yapmakta ve bunu programlara bağlayarak uygulamaya koymaktadır.

Bu hizmeti yerine getirmek amacıyla Planlama Müsteşarlığı'nın bünyesinde bir Sosyal Planlama Başkanlığı bulunmaktadır. Bu başkanlık bilimsel bir ön çalışma ihtiyacı ile bir yönerge yayınlamış ve çeşitli dallarda komisyonlar kur-

muştur. Çalışmalar bu komisyonlardan alınan önerilere dayandırılmıştır.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun Kültür Politikalarının Oluşturulmasında Görev ve Sorumlulukları

2876 sayılı kanuna göre Yüksek Kurum "Atütürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkilaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yayımlar yapmak amacıyla" kurulmuştur. Aynı kanun Yüksek Kurum Yüksek Kurulu'na "Milli politikaların oluşturulmasında, belirlenmesinde, yürütülmesinde ve milli hedeflerin seçiminde esas alınacak milli kültür unsurlarını tespit sorumluğu vermiştir.

Atatürk Yüksek Kurumu'nun kuruluşu kültür, milli kültür amaçlıdır. Konuları tamamen milli kültür unsurlarını içermektedir. Yüksek Kurul'un görev ve sorumlulukları ile ilgili ilk icra makamı Yüksek Kurum'dır.

Yüksek Kurul'a görev olarak verilen milli kültür unsurlarının tespit sorumluluğu, kanunumuzda da açıklandığı gibi kültür politikalarını tespit içindir.

11. Kültür Politikasının Oluşturulması

Kültür politikasının oluşturulması için gerekli ilk adım genel kültür unsurlarının tespitidir. Genel kültür unsurları milli özellik ve değerlerle incelenerek geliştirilecek ve milli kültür unsurları belirlenecektir. Bu çalışma Atatürk Yüksek Kurumu'nun görevidir. Yüksek Kurum bu çalışmayı yapacak, onayınızdan geçirecektir.

Birinci bölümde genel kültür unsurları açıklanmıştır. Kısa olarak her genel kültür unsurunun milli özelliklerinden de söz edilmiştir. Yüksek Kurum bu çalışmayı geliştirerek her genel kültür unsuruna daha açıklık getirecek, her birinin ayrı ayrı milli değerlerini, milli özelliklerini birbiri ile ahenkli olarak açıklayacaktır.

Gerçekte her milli kültür unsurunun tarihi gelişiminin araştırılması, dünyadaki diğer güçlü kültürlerin aynı unsurları ile karşılaştırılması gerekir. Ayrıca her kültür unsurunun milli kültür hedefi içerisindeki yeri ve değeri dikkate alınarak ulaşması gereken hedefler, amaçlar da belirlenecektir.

Genel kültür unsurlarının ve milli kültür unsurlarının her birisinin tarihi gelişimi ile birlikte dünyadaki güçlü kültür unsurları karşısındaki yeri ve değeri; ulaştırılması gereken hedef ve geliştirilmesi için uygulanması gereken hareket tarzı belirlendiğinden kültür politikasının ana unsurları tamamlanmış olmaktadır. Bütün bunlar bilimsel veriler kullanılarak ve bilimsel zeminlerde ger-

çekleştirilebilir. Her bir unsur için gerekli inceleme kendi mensubu tarafından yapılacaktır. Bu işlem bitmeyen bir çalışmadır ve ilk sonuçlar için uzun vade gereklidir.

Bugüne kadar bu işlevi kurduğu komisyonlarda Planlama Müsteşarlığı yapıyordu. Bundan sonra Atatürk Yüksek Kurumu yapacaktır. Ancak Planlama Müsteşarlığı'nın ödeme kolaylıklarını kullanma tedbirleri alınacaktır. Yönetim, planın sonuçlandırılmasındaki etkinliği, öncelik tespiti, kaynak tahsisi ve görev ve sorumlulukların belirlenmesi suretiyle olacaktır.

Planlama Müsteşarlığı Atatürk Yüksek Kurumu tarafından hazırlanarak Yüksek Kurul'un onayından geçen milli kültür unsurlarını bu unsurların bugünkü durumlarını, ulaştırılması için uygulanması gereken yöntemleri ve tedbirleri değerlendirecek ve programa bağlayacaktır.

Devlet Planlama Müsteşarlığı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'ndan aldığı verilere göre planlama çalışmalarını aşağıdaki başlıklar altında yapmalıdır.

Genel kültür politikasının hedeflerinin açıklanması (Yüksek Kurum verilerine göre).

Her milli kültür unsurunun ulaştırılması düşünülen hedeflerin açıklanması (Yüksek Kurum verilerine göre).

Her kültür unsurunda uygulanacak yöntemlerin açıklanması.

Milli kültür unsuruna milli etki ve nisbi değerlerine göre kaynak tahsisi.

Uygulama çalışmalarının işlenmesi ve değerlendirilmesi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı kültür politikalarının oluşturulması safhasında, Devlet Planlama Müsteşarlığı'nın çalışmalarını hükümetin genel kültür politikası yönünde yapılması ve hükümet programlarına uygun öncelik ve kaynak tahsisisinin gerçekleştirilmesini sağlayacak şekilde müsteşarlık çalışmalarını yönlendirme işlevi görmelidir. Şüphesiz iktidarın kültür politikasının yayılmasını sağlar, uygulamaları murakebe eder. Bütün bu faaliyetlerle Devlet Planlama Müsteşarlığı hükümete müşavirlik yapar.

12. Kültür Politikalarının Uygulanmasında Görev ve Sorumluluklar

Kültür politikasının meydana getirilmesinde sorumlu kuruluş sayısı az olduğu halde kültür politikalarının uygulama sorumlusu çok fazladır. Bütün devlet kuruluşları, kamu görevlileri bu politikaların uygulanmasından derece derece sorumludur.

Politikanın, plan ve programların uygulanmasında ilgili kuruluşları yönlendirmek, işbirliği sağlamak, teşvik etmek, destek vermek sorumluluğu Kültür ve Turizm Bakanlığı'nındır. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görev ve sorumluluğunun ağırlıklı yanı kültür politikalarının uygulanması ve uygulamanın murakebesidir.

Planlama Müsteşarlığı uygulamada da bakanlığın en yakın müşaviridir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu tespit edilen politikalar yönünde bilimsel zemin oluşturulması, politikaların yeni ihtiyaçlara göre gelişmesi için milli kültür unsuru araştırmaları ile ilgili akademik çalışmalar aralıksız devam edecektir.

En etkili uygulayıcı olan TRT Yüksek Kurumu ve TRT Genel Müdürlüğü Atatürk Yüksek Kurumu ve Planlama Müsteşarlığı ile çok yakın işbirliği içerisinde bulunurlar.

13. Politikaların Tespiti ve Uygulamaya Konmasında Yöntem Geliştirilmesi

Bu amaçla yapılacak çalışma iki önemli konuyu kapsar. Yeniden teşkilatlanma, mevzuat geliştirilmesi.

Yeniden Teşkilatlanma

Teşkilatlanma temelde, kişilerin ortak çabalarını, en etkili bir şekilde, en az kaynak harcayarak ve teşkilatın öteki faaliyetlerini en az etkileyecek şekilde, belirli hedeflere yöneltme işlemidir. Hizmetin başarısı iyi bir teşkilatlanma ile ilgilidir.

Kültür hizmetlerinin de kendisine has özellikleri vardır. Bu özelliklere cevap verecek bir teşkilatlanma gerektirir.

Diğer bölümlerde görüldüğü gibi hizmetler çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Bu hizmetlerle ilgili hedef ve politikaların açıklıkla ortaya konduğunu, çalışmaların yeterli araştırmalara dayandırıldığını söylemek kolay değildir. Teşkilatlanmada karşılaşılan yeni durum Atatürk Yüksek Kurumu'nun kuruluşudur. Atatürk Yüksek Kurumu'nun kuruluşu kültür politikalarının tespitine yeni bir katkıdır. Görev ve sorumluluğuna açıklık getirilmesi ve yeni duruma göre diğer kuruluşların görev ve sorumluluklarının yeniden belirlenmesi gerekmektedir.

Bu safhada yeni bir teşkilatlanma ihtiyacı ile karşı karşıya değiliz.

Mevzuat değişikliği

Mevcut mevzuat incelendiği zaman, sorumlu kuruluşların kanunlarında da konu ile ilgili yeni değişikliklerin gerekli olmadığı görülmektedir. Başka bir açıklama ile konu kanun değişikliğini gerektirecek kadar açıklık kazanmamıştır.

Dipnotlar:

1-Mümtaz Turhan, "Kültür Değişmeleri", İstanbul 1959, s. 40
2-Kimbal Young, "Sociology-A Study of society and Culter", 1942 s.35

4

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURULUNDA GÖRÜŞÜLEN RAPOR ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

AKDT Yüksek Kurulunda kabul edilen *"Kültür Unsurlarının ve Kültür Politikalarının Tespitinde Uygulanacak Yöntem ve Sorumluluklar Hakkında İnceleme"* başlıklı rapor, kültür konusuna eğilenlerin derledikleri ilk bilgilerle bazı ideolojik görüşleri altalta sıralayan, kimi doğrularla eğrileri yanyana getiren, yasal yetki ve yükümlülük sınırlarını aşıp zorunlu ve bu nedenle de tekdüze bir kültür siyasasını öngören, aslında biribiriyle çelişen Atatürkçülük ile Türk–İslam Sentezi'ni bağdaştırmaya çalışan bir nitelik taşımaktadır. Aşağıda raporun başlıca özellikleri şöyle özetlenmektedir.

Kapalı Kapılar Ardında Gizlilik

Sözkonusu raporda dikkati çeken ilk nokta, bunun kamuoyundan saklı tutulmaya çalışılmasıdır. Metinden anlaşıldığına göre, "milli kültür unsurları" nın saptanması işine başlanıldığında, bu konuda değişik sınıflamalar olduğu görülmüş, bu arada Yüksek Kurul üyesi Ord. Prof. Reşat Kaynar* da ayrı bir öneride bulunmuş ve konu *Atatürk Kültür Merkezi'nin* 10 üyesinin katıldığı bir toplantıda tartışıldıktan sonra aynı zamanda YÖK üyesi bulunan Prof. Dr. Nihat Nirun tarafından bir rapor düzenlenmiş. Daha sonra örgütte "yetkili" birisince son şekli

* Ord. Prof. Reşat Kaynar'ın Türk - İslam Sentezi ile ilgili değerlendirme yazısı Ek'te sunulmuştur.

verilen bu "inceleme", Yüksek Kurul'un Sn. Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında yaptığı ve Başbakan ile öteki üyelerin de katıldığı 20 Haziran 1986 günkü toplantısında görüşülerek kabul edilmiş.

Ancak aradan 1.5 yıla yakın bir süre geçtiği halde bu inceleme yada rapor Yüksek Kurulca resmen yayımlanmamıştır. Atatürkçü düşünceyi araştırmak ve yaymakla yükümlü bulunan Yüksek Kurul'un oluşturulduğu 1983 Ağustos'undan bu yana, her ikisi de tartışmalara yol açan *Atatürk Barış Ödülü* verme dışında yaptığı en önemli çalışma demek olan bu raporunu yayımlamamasındaki gerekçeyi anlamağa olanak yoktur. *2000'e Doğru* dergisi Ocak 1987 sayısında bu rapordan sözettiği halde Yüksek Kurul gene sessiz kalmış, sonunda metin *Saçak* dergisinin Eylül 1987 sayısında yayımlanmıştır. Böylece Yüksek Kurul, "Atatürk İlke ve inkilaplarının ışığı altında" hazırlanmış olması gereken bu rapordaki görüşleri, yalnızca ilgili bazı kamu kuruluşlarının kapalı kapıları ardında saklı tutmayı yeğlemektedir!

Kültür Unsurlarının Tesbiti Ne Demek? Yetki Sorunu

AKDT Yüksek Kurulu, sözkonusu raporun 2876 sayılı yasaya dayanılarak hazırlandığını belirtmektedir. Ancak, yasanın Yüksek Kurul'un görevlerini belirleyen 6. maddesinin 'b' bendinde, " Bu kanunda açıklanan amaç ve fikirler doğrultusunda, milli politikaların oluşmasında, belirlenmesinde, yürütülmesinde ve milli hedeflerin seçiminde esas alınacak *milli kültür unsurlarını tesbit etmek*, bu konularda gerekli gördüğü araştırma ve incelemeleri yaptırmak" hükmü bulunmaktadır.

Öncelikle, yasada yer alan "milli kültür unsurlarını tesbit" deyiminin kavram bakımından uygun ve açık olmayıp yanlış anlama ve uygulamalara yol açacağını vurgulamamız gerekir. Çünkü hangi sözcüklerle tanımlanırsa tanımlansın, çağımızda kültür'ün, bir toplumun dil, duygu, inanç, düşünce, sanat ve yaşam etkinliklerini belirleyen bir değerler ve davranışlar bütünü olduğu artık kabul edilmiş bulunmaktadır. Bu nedenle, kültürü oluşturan öğelerin saptanması, yıllarca sürecek araşırmaları zorunlu kılan ve özel örgütler aracılığı ile yürütülmesini gerektiren bir sorun olmaktan çıkmıştır. Kültür öğeleri içinde yalnızca "milli" olanlarının ya da "millilik" oranlarının saptanılmasına çalışmak ise, bunların oluştuğu süreç ve günümüzde artan kültürel etkileşim yönlerinden bir takım açmazları birlikte getirmektedir. Çünkü bugün dilde, dinde, sanatta ulusal gibi görünen öğelerin nasıl ve ne zaman ulusallık niteliğini kazandıkları apayrı bir sorundur.

Türkçeye giren Arapça ve Farsça sözcüklerle kurallar yanı dilimizin Osmanlıcalaşması ulusal mıdır? Sarık, fes, türban ulusal sayılabilir mi? Türklerin

ulusal yazısı hangisidir? Göktürk, Uygur ya da Arap alfabesi mi? Gerçek şu ki, her kültür öğesi, tarihin akışı içerisinde az ya da çok değişikliğe uğrar. Eskiden yabancı olan bir değer, bir öğe, toplumca kabul gördüğünde kültürü belirleyen bir nitelik kazanır ya da evvelce var olan bir değer yerini bir başkasına bırakarak yabancılaşır. Kültürlerin siyasal sınırlardan taştığı ve kültür sömürgeciliğinin sözkonusu olduğu günümüzde önemli olan , "milli kültür unsurlarını" saptamak değil, aslında zaten ulusal bir içeriği bulunan kültürümüzü çağdaş bir anlayışla değerlendirmek, geliştirmek ve yaygınlaştırmak olmalıdır.

Öte yandan, "milli kültür unsurlarını" saptamak, bunlara ilişkin incelemeler yapmak, hiç kuşkusuz ki *resmi bir kültür siyasası* saptamak demek değildir. Kaldı ki AKDT Yüksek Kurulu'nun görev ve kuruluş amacı, aynı yasanın 2. maddesinde, *"Atatürkçü düşünceyi, Atatürk ilke ve inkilaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak, yaymak ve yayımlar yapmak"* olarak açık ve seçik biçimde belirtilmiştir. Yasanın bu açık hükmüne göre, Yüksek Kurul'un kabul ettiği raporun, Kültürün Tanım ve Özellikleri ile Kültür Unsurlarını içeren birinci bölümle sınırlı kalması gerekirdi. Aksine bu bölüm bir "Giriş" niteliğini taşımakta ve raporun ağırlığını, kültür politikasının *saptanması* ve bunun u*ygulanmasına* ilişkin önerjler oluşturmaktadır.

Yüksek Kurul'un buna yönelmekle yasal yükümlülüğünün sınırlarını aştığını tartışmasız kabul etmek gerekir. Yüksek Kurul, resmi ve üstelik zorunlu bir kültür siyasası saptama ve bunu uygulatmada kendini yetkili sayarken öteki kamu kuruluşlarını bağlayıcı bir yasa değişikliğini "şimdilik" gerekli görmediğini söylemektedir. Gene de konu yeterince açıklık kazandığında böyle bir yola gitmek için de kapılar açık tutulmak istenmiştir.

Büyük Çelişki : Kaçınılana Yönelme Tüm Kamu Kuruluşları ve Görevlileri İçin Yükümlülük

AKDT Yüksel Kurulu raporu, görünüşte *"Planlanmış resmi bir kültür yaratılması"*ndan kaçınılırken, tümüyle böyle bir kültüre yönelik bulunmaktadır.

İnceleme metninde" *Kültür politikasının anlamı açıklanırken, "Kültür konusunda yapılacak planlama, toplumdaki kültür değerlerinin devlet tarafından tayin edilmesi, planlanmış resmi bir kültür yaratılması demek değildir"* deniliyor. Kültür Politikaları başlıklı üçüncü bölümde de Atatürk'ün kültür anlayışına değinilerek şu satırlara yer veriliyor:

"Atatürkçü kültür politikasında milli kültürümüzü korumak ilkesi ne kadar vazgeçilmez ise, *uluslararası kültür değerlerine göre kültürümüzü geliştirmek* de o kadar zorunludur."

"Uygulanacak milli kültür politikasının *dışa açık* olması, Atatürk'ün hedef olarak gösterdiği, *çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkma* hedefinde gözönünde tutulması gereken çok önemli bir husustur."

Bu görüş ya da satırlar hemen herkesce kolayca kabul edilebilecek doğrular niteliğindedir. Ne var ki raporun genelinde, ulusal kültür, âdet, örf, görenek, gelenek, din, ahlak ve folklora dayandırıldığı için "Böylesine kalıplaşmış kültürün nasıl geliştirilip çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarılacağı sorusu yanıtsız kalmaktadır. Hele öngörüldüğü gibi, saptanacak kültür politikalarının bütün kamu kuruluşları ve tüm resmi görevliler tarafından uygulanması zorunlu tutulunca, bunun planlanmış resmi bir kültür yaratma " dışında başka bir sonuç vermesi düşünülebilir mi? Yoksa bunu görmezlikten gelmek, eski bir deyimle "tegâfül–î ârifâne", yani bilgece bir bilmezlikten gelmek mi?

Ayrıca AKDT Yüksek Kurulu bu davranışı ile bugüne kadar Devlet Planlama Teşkilatı ile Kültür ve Turizm Bakanlığının yasaların verdiği yetkiyle yürüttükleri görevlerin bir bölümünü de üstlenmekte ve dahası, öteki kamu kuruluşlarını da yönlendirici bir düzeyde yer almak istemektedir. Çünkü raporda da değinildiği gibi, 223 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname, Devlet Planlama Teşkilatı'nı, "Takib edilecek iktisadi, sosyal ve *kültürel politikayı ve hedefleri tayinde Hükümete müşavirlik yapmak"la* yükümlü kılmıştır. 187 sayılı K.H. Kararname ise, "*Kültür konusuyla ilgili kurum ve kuruluşları yönlendirmek, işbirliğinde bulunmak ve teşvik etmek*" görevini Kültür ve Turizm Bakanlığına vermiştir.

Yasal düzenleme böyle olduğu halde Yüksek Kurul, "Milli Kültür unsurları"nın kendisi tarafından saptanmasını ve değerlendirilmesini istemektedir. Rapora göre DPT, bu verilere dayanarak genel kültür politikasının hedeflerini, uygulanması gereken yöntemleri açıklamalı ve uygulamaları değerlendirmelidir. Kültür ve Turizm Bakanlığı da, kültür politikalarının oluşturulması aşamasında, Hükümet programlarına uygun önceliklerin ve kaynakların saptanmasında yönlendirici olmalıdır.

Yüksek Kurulda kabul edilen rapor, DPT ile Kültür ve Turizm Bakanlığının yetki ve görevlerini sınırlandırmakla da yetinmemekte, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreterliğini, TRT Genel Müdürlüğünü ve Yüksek Öğretim Kurumlarını da saptanan politikayı uygulayacak sorumlu kurumlar arasına sokmaktadır. Öyle ki, 1972 tarihli bir Bakanlar Kurulu kararında, "Kültürel kalkınma, perspektif plan ve uygun vadeli planlarla gerçekleştirilmelidir" denilmiş olması, Milli Güvenlik Kurulu'nun kültür siyasalarının oluşturulmasında "istişare" edilmesi (danışılması) gereken bir organ

olarak ele alınmasına yeterli sayılmaktadır.

Üstelik rapor bu kadarla da kalmamaktadır. "Oluşturulan kültür politikalarının uygulanmasında ise *devletin her kademisinin, her kuruluşun görevi ve katkısı olması gerekir"* denilerek, tüm kamu kuruluşlarına bir yükümlülük getirilmektedir. Bu toptancılık ve zorlayıcılık, kültür politikalarının uygulanmasında görev ve sorumluluklar belirtilirken, *"Bütün devlet kuruluşları, kamu görevlileri, bu politikaların uygulanmasından derece derece sorumludur"* hükmüyle sözkonusu yükümlülük ve sorumluluk, kamu kuruluşlarında görevli her kişiye kadar yaygınlaştırılmaktadır. Yani bu raporla, çoğulcu demokrasilerde ancak yasama meclislerinin kararı ile uygulanabilecek olan yasal bir zorunluluk ve yükümlülük getirilmek istenmektedir.

Kültür Anlayışı

Raporu düzenleyenlerin ve kabul edenlerin kültür anlayışları, Birinci Bölüm'ün "Kültür Unsurları" başlıklı kısmında belirmektedir. Burada Kültürü oluşturan öğeler, *Fonksiyonel* (İşlevsel) ve *Yapısal* diye iki ayrı açıdan ele alınmaktadır. Fonksiyonel açıdan sözkonusu öğeler, Âdetler, Örfler Görenekler, Gelenekler, Dil, Tarih, Bilim, Teknik, Edebiyat, Sanat (Güzel Sanatlar: Resim, Tiyatro, Bale, Opera, Müzik, Mimarlık) ve Folklor (Halk Bilim) olarak sıralanıyor. Yapısal açıdan ise sırasıyla Din, Ahlak, Hukuk, Ekonomi, Politika ile Basın Yayın ve Kitap , kurumlaşmış birer kültür öğesi kabul ediliyor.

Herşeyden önce böyle bir ayırım ve sınıflamın çok yapay olduğunu vurgulamak gerekir. Çünkü işlevsellik Kültür'ün başlıca özelliklerinden biri olup onu oluşturan her öğede, yapısallığın yanıbaşında değişik oranda da olsa işlevsellik vardır.Bu nedenle sözkonusu ayırım birçok yönden eleştirilebilir. Ancak, asıl dikkati çeken nokta, kültür "unsurları" belirtilirken, *Âdet. Örf, Görenek ve Geleneklerle Din*'e ön planda yer verilmesi ve bunların birer temel öğe kabul edilerek öteki öğelere bunlarla ilgileri ölçüsünde değer tanınmasıdır.

Raporu kaleme alanlar, başlangıçta kültürü âdet, örf, görenek ve geleneklerin bir *"pozisyonu"* olarak kabul ettiklerini bu yüzden de onları insanların sahip oldukları ilk dört kültür öğesi değerinde gördüklerini söylemektedirler. Oysa herhangi bir kültür değeri ya da etkinliğinin âdet ve gelenek halini alması için, onun uzun bir süreç boyunca varlığını ve niteliğini koruması zorunludur. Bu nedenle de âdet, görenek ve geleneklerin dile duyguya, yaşama ve sanata ilişkin öteki öğelerden sonra sıralanması gerekir. Niteki DPT 'ce oluşturulan "Dil Alt Komisyonu" raporunda "dil, kültürün en büyük, en başta gelen unsuru" olarak nitelendirilmiştir.

Kaldı ki âdetler, örfler, görenek ve gelenekler de asla değişmeyen kalıplar değildir. Onların sürekliliği, bireylerin anlayışına ve sosyal vicdana uygunluklarına bağlıdır. Ulusal kültüre ilişkin sorunlarda kendisine dayanılmak istenen Ziya Gökalp'in belirttiği gibi, *"Sosyal koşulların değişmesi yüzünden ulusun ruhunda yani örfünde değişiklik olunca gelenekler de değişir, ya da değişmesi gerekir." (1)*

Böylesi bir anlatım ve değerlendirme ile AKDT Yüksek Kurulu raporunu hazırlayanlar, ulusal hayatı geleneklerden ibaret sayan görüşün yanında yer alıyorlar demektir. Ancak bu yönelişin Atatürkçü görüşle pek bağdaştırılamıyacağını düşünmemiş olacaklardır. Şöyle ki, ulusal gelenek sayılabilecek davranışlar ve değerler, çoğunlukla tarihsel akışın ürünlerinden başka bir şey değildir. Toplumlar herhangi bir dönemde onları kendi hayatlarının simgesi olarak görebilirler. Ancak onlara yapışılıp kalınması, yaşama ve yaşatma olanağı kalmayanlarının devam ettirilmesi çalışılması, bir bakıma geleneklerin tutsağı olmak değil midir? Bugünkü ortamda kan davası, başlık parası, diyet vb. davranışları salt gelenek oldukları için sürdürmeğe çalışmanın anlamı olabilir mi? Unutmamak gerekir ki geleneklerin gücü durağandır, oysa ulusal hayat devingendir, bir akışın ifadesidir. Bu nedenle yaşamaya ve toplumsal davranışlara etki yapmağa devam eden örf ve geleneklerle, ölü kurallara dönüşmüş olanları biribirinden ayırt etmek gerekir. Bunun da en belirgin ölçütü, "Geçmişi yeniden hayat için kullanabilmek ve olmuş olanlardan tekrar tarih yapabilmek" üzerinde duran Nietczshe'nin yaklaşımı olmalıdır.(2)

Atatürk'ün gelenek ve göreneklerin ulusal hayat ve kültür içindeki yerini belirtmedeki ölçütü de işte bu düşünce çerçevesinde toplanır, O herşeyden önce körükörüne bir taklitciliğin karşısında olmuştur. Ama toplumsal yapıyla bağdaşmayan bazı inanış ve geleneklerin zararlarını da ısrarla belirtmek gereğini duymuştur. Nitekim daha 1922'de Bursa'da öğretmenlere seslenirken bunu şöyle belirtmişti:

"Ulusu ulus yapan, ilerleten ve verimli kılan kuvvetler vardır: Fikir kuvvetleri ve toplumsal kuvvetler.. Fikirler anlamsız, mantıksız, safsatalarla dolu olursa o fikirler sakatır. Bunun gibi, toplumsal hayat akıl ve mantıktan yoksun, faydasız ve zararlı bir takım inanışlar ve geleneklerle dolu olursa felçli gibi olur."(3)

Atatürk'ün adını taşıyan bir Kurul'un "Milli Kültür Unsurları"nı değerlendirirken, onun görüşlerini gözardı etmesi, belki de "malûmu ilâm"dan yani bilineni açıklamaktan çekinmiş olmasındandır!

Yüksek Kurul raporunda sözkonusu ilk dört kültür öğesi öylesine geniş olarak yorumlanmaktadır ki, öteki öğeler kolaylıkla bunların şemsiyesi altına itil-

mektedir. Örneğin, öncelikle ele alman "Âdetler", Aksiyona ait olanlar, Temsili olanlar ve Zihni âdetler diye üçe ayrılmakta ve Zihni Âdetler'den İbn-i Sina, Farabî, Fuzulî ve Beyrunî aracılığı ile Bilim'e uzanan bir köprü kurulmaktadır. Buna dayanarak ta "Türk milletine bugün tekrar doğru düşünmek ve değer yargılarını doğru şekillendirme öğretilmelidir" denilmektedir. Ama Zihnî âdetlere bağlılıkla bunun nasıl gerçekleştirilebileceği hususu açıklanmamaktadır. Belki de amaç bu değildir. Böylece "Bilim", bilimsel düşünce "*âdetler*" çerçevesine sokulmakta, fonksiyonel kültür öğelerinde sıra ***Bilim'e*** geldiğinde ise, Atatürk'ün vurguladığı gibi onun *"Hayatta en hakiki mürşit"* olduğuna bile değinilmeksizin genel betimlemelerle yetinilmektedir.

Raporda Fonksiyonel öğelerin ikinci sırasında yeralan dil için, onun önemini belirten övgüler düzülmekte, fakat her toplumda her dil için geçerli olabilecek bu genel değerlendirme dışında, nasıl bir dil anlayışı, nasıl bir Türkçe sorununa değinilmekten dikkatle kaçınılmaktadır. Ne var ki ilgili kuruluşların görev ve sorumlulukları sıralanırken, hiç de yeri değilken 1983'te kurulan Özal Hükümetinin programından aktarılan şu alıntı ile karşılaşılmaktadır:

"Türkçemizin yapısını ve güzelliğini zedeleyecek hareketlere izin verilmemesi, ana dilimizin tabii seyri içinde gelişmesi gerektiği görüşündeyiz."

Bu satırlar, *"muhafazakâr"* (koruyucu) olduğunu sık sık açıklayan ve TBMM'den güvenoyu almış bulunan ANAP iktidarının dil siyasası olarak saygıya değer olabilir. Ancak bu görüş ve siyasanın Atatürk ile Atatürk'ün "dil devrimi" ile ilişkisi, ona karşı oluşundan başka ne anlama gelebilir ki?

Raporda *Tarih'e* de, başta gelenekler olmak üzere "milli kültür unsurlarını sinesinde besliyen, barındıran bilim dalı" olarak bakılmaktadır. Bu arada da "Milli kültürümüz tarih şuurumuzun kaynağıdır.. Milli-kültürel gelişimin tarih şuurunu tesbit ettiğimiz takdirde kültür unsurlarımızdan bir önemlisini daha tesbit etmiş oluruz" denilmektedir.

Gelişigüzel aktarılmış gibi görünen bu tümceler Nietzsche ile Toynbee'den alınmış olmalıdır. Tarihi yalnızca bir barınak, bir sığınak kabul eden görüşe Nietzsche, *"Antikaca Tarih"* (Antiquarische Historie) adını vermekteydi. Çünkü bu anlayışa göre Tarih, atalardan kalan eserlerin ve idealleştirilmiş bir geçmişin kıskançlıkla korunduğu bir alandır. Bu idealleştirme bireyin ve toplumun özgüvenini artırmağa yarasa bile Tarih, yalnızca bir barınak değil, aynı zamanda kültür değerlerinin ve öğelerinin oluştuğu ve değişikliğe uğradığı bir süreçtir. Nitekim Nietzsche de bu "Antikacı" görüşün yanıbaşında *Anıtsal* Monumentel ve *Eleştirisel* tarihlerin de bulunduğunu belirtiyor, hayat için, toplum için en yararlı türün *"Eleştirisel Tarih"* olduğunu vurguluyordu. Tarih bilinci üzerinde ıs-

rarla duran A. Toynbee ise sanıldığı gibi "Milli Kültür unsurları"ndan değil, çoğu kez değişik ulusları ve toplulukları da kapsayan yeryüzündeki kültürlerin oluşmasından ve bunların sınıflanmalarından söz etmektedir.

AKDT Yüksek Kurulu raporunun Tarih'e ayrılan bölümünde Atatürk'ün tarih anlayışından hiç söz edilmemesi ise oldukça düşündürücüdür. Ola ki "muhafazakâr" bir yaklaşımla, Atatürk'ün bu konuda yazdıkları ve uyguladıkları "mahfuz" tutulmak istenmiştir!

Raporda, Fonksiyonel öğeler arasında ele alınan Folklor da Bilim'de ve Tarih'de olduğu gibi, gelenekleri yansıtma açısından değerlendirilmektedir. Sanata sıra geldiğinde de, "Nesiller arasında bağların koparılmaması" gerektiği öne sürülüyor ki, böylece tüm Güzel Sanatlar, Hat, Tezhib ve Ebru gibi geleneksel sanatlar çerçevesinde bir etkinlik alanına indirgenmek istenmektedir. Ancak "nesillere" sıkı sıkıya bağlı kalındıkça sanatta gelişmeyi sağlayan atılımlara, yeni akımların doğmasına olanak kalıp kalmayacağı hiç düşünülmemektedir.

Sergilenen bu anlayışla, Âdet, Örf, Görenek ve Gelenek eksenine oturtulan Kültür'ün bir kalıb olması kaçınılmazdır. Nitekim raporda da "Milli Kültür Kalıbı"ndan söz edilmekte ve "yaşlılara saygı göstermek, yaşlı kuşakların nasihatlerini dinlemek" bu kalıba uygun davranışlar olarak gösterilmektedir. Ne ki "kalıb", asla değişmeyen cansız bir kılıf demektir. Kültür ise yaşanılan bir canlılıktır ve bir "kalıb" olarak değil de bir "kalıt" (miras) olarak geçmişe, gelenek ve göreneklere bağlıdır. Ama her kuşak, hatta her birey tarafından öğrenilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi gereken bir kalıt.. Ulusal kültürün geliştirilmesi, Atatürk'ün deyimiyle "Çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne" çıkarılabilmesi için, gelenek ve göreneklere bilinçsiz bir bağlılık değil, onları gelecek için değerlendirmek zorunludur. Çünkü gene Atatürk'ün 30 Ağustos 1924'de Dumlupınar'da dile getirdiği gibi, "Uygarlık yolunda başarı yeniliğe bağlıdır... Uygarlığın buluşları, fennin harikaları cihanı değişiklikten değişikliğe uğrattığı bir dönemde, yüzyıllık köhne zihniyetlerle, geçmişe tapınmakla (maziperstlikler) varlığı korumak olanağı yoktur!"(4)

Atatürk'ün Kültür Anlayışını Yansıtmayan "Atatürkçü" Bir Kültür İnceleme ve Planlaması

Bir lisans seminer ödevi hazırlama heves ve heyecanıyla düzenlenen sözkonusu inceleme raporunda yer yer Atatürk'ün adından sözedilmekle birlikte genelde onun kültür anlayışından uzak bir görüş sergilenmektedir. Gerçekten de Atatürk'ten, kültürün kişi, devlet ve ulus hayatındaki önemini belirten birkaç alıntı yapılmakla yetinilerek O'nun doğrudan doğruya kültürün tanımı, özelliği

ve öğelerine ilişkin değerlendirme ve uygulamalarına hiç değinilmemiştir. Atatürkçülüğü tanıtmak ve yaygınlaştırmak amacıyla kurulan bir kurumun adına düzenlenen raporda, kültür hakkında biribirinden farklı tam 13 tanım gelişigüzel sıralanırken kültür'ü doğanın yüksek verimlilikleri ile mutlu olmakur diye niteleyen ve "Bence uygarlığı kültürden ayırmak güçtür ve gereksizdir. Bu görüşümü açıklamak için kültür (*hars*) ne demektir, tanımlayayım" diyerek .

"Kültür:

a) Bir insan toplumunun devlet hayatında,

b) Düşün hayatında, yani bilimde, toplumbilimde ve güzel sanatlarda,

c) Ekonomik hayatta, yani tarımda, ticarette, kara, deniz ve hava ulaşımcılığında yapabildiği şeylerin bileşkesidir", tanımlamasını yapan Atatürk'ün görüşüne yer ve ağırlık verilmesi gerekmez miydi?

Fakat tanımdan da daha önemli olan, kültür öğelerinin saptanmasında ve kültürel etkinliklerin planlanmasında Atatürk'ün Laiklik ve Devrimcilik'e dayalı Atatürkçü anlayışına bağlı kalınması, ya da en azından onun düşüncesiyle çelişmeyen bir yola girilmesiydi. Eğer böyle bir yol tutulmuş olsaydı, Atatürk'ün "*Ulus*"u ve Ulusculuğu oluşturan öğeleri, siyasal birlik, dil birliği yurt birliği, ırk ve köken birliği ile tarih ve ahlak yakınlığı olarak kabul ettiği [6] görülecekti. O zaman da kültür öğelerini geleneklerin ışığında değil; aksine örf, âdet ve geleneklerle dini uluscu çerçeve içinde değerlendirme gereği duyulacaktı.

Yüksek Kurulca kabul edilen raporun Kültür Politikaları ve Öneriler kısmını ise Atatürkçülükle bağdaştırmaya olanak yoktur. Çünkü Rapor'da bütün kamu kuruluşlarının ve resmi görevli kişilerin uygulamakla yükümlü ve sorumlu tutuldukları zorlayıcı bir kültür planlaması öngörülmektedir. Oysa Atatürk'ün özellikle kültür alanında her türlü zorlamadan özenle kaçındığı bilinmektedir. Öyle ki, O'nun kültürel etkinliklerin büyük kesimini bile kamu kuruluşlarınca değil de özel ve özerk örgütlenmeler aracılığı ile yürütmeyi yeğlediğini, Türk Tarih ve Türk Dil Kurumları ile Halkevleri'ni bu amaçla kurduğunu hatırlamak için herhangi bir kuruma üye olamaya herhalde gerek yoktur.

Türk–İslam Sentezinin Ağırlığı

AKDT Yüksel Kurulunca kabul edilen raporun baş kısmında Kültür'ün özellikleri belirtilmeye çalışılırken, "Milli kültürümüzün kaynakları olan Türk Kültürü ile İslam Kültürü sonradan Anadolu'da Selçuklular ve özellikle Osmanlılar zamanında *tam bir senteze* ulaşmıştır" deniliyor. Ancak zamanla kendini yenileme gücünü yitirmiş ve yenik düşmüş olan bu sentez kültürün, Atatürkçülükle yeni bir hamle kazandığına değinilerek, Atatürkçülük, sentez Türk–

İslam kültürünün "yeni bir senteze, çağdaş bir içeriğe yönelme hareketi" olarak nitelendiriliyor. Devamla, bugünkü kuşakların "Türk-İslam ve Batı kültürüne dayalı üç nitelikli kültür mirası ile" karşılaşıkları vurgulanıyor. Bu durumun, kültür unsurlarının öncelik ve ağırlıklarının seçilmesi ve bunların "âhenkleştirilmesi" sorununu ortaya çıkardığı öne sürülüyor. Raporu düzenleyenler, çağımızda birçok ülkede kültür politikalarının saptanmasında "devletin doğrudan etkili olmadığından" söz ederken de," Onlar durulmuş bir kültür çevresinin mensuplarıdır. Biz ise yeni bir sentezin uygulayıcısıyız" diyorlar. Yani bilinçli olarak Atatürk'ün hamlesinden sonra yeni bir sentezden ve zorunlu bir uygulamadan yana olduklarını belirtiyor, açıklıyorlar.

Böylece rapordaki deyimiyle "üç nitelikli" ya da üç boyutlu sentez anlayışı, Yüksek Kurul üyesi M. Kaplan'ın "Büyük Senteze Doğru" makalesinde ve Aydınlar Ocağı Başkanı ile iki üyesinin imzasıyla yayımlanan Milli Mutabakat metnindeki değerlendirmelere parelellik göstermektedir. Kaplan, "Bozulan ve dağılan 1000 yıllık Türk-İslam Sentezi" ne, son '150' yılda "Batı medeniyetinden gelen unsurlar"ın katıldığından sözederken, "Milli Mutabakatçılar", Türk-İslam Sentezini, Türk kültürünün "değişmez özü", Batı kolunu ise" değişen ve gelişen unsuru" olarak nitelendirmektedirler.

AKDT Yüksek Kurulu raporunda zorunlu kabul edilen sentez, görünüşte üç boyutlu olmakla birlikte değerlendirmeler, hedef ve önerilere göre bunun "Batı" boyutu ya da "Çağdaş değerler"i küçümseneıek yadsınmakta; böylece dayanaklar, Türk (Bozkır) ve İslam olarak ikiye indirildikten sonrada ağırlık İslam'a verilmektedir. Bu yaklaşıma uygun olarak da kültür öğeleri ele alındığında öncelikler Âdet, Gelenek, Göremek, Örf ve Din'e tanınmaktadır.

Bu arada şuna da değinmemiz gerekir ki sözü edilen üç yönlü sentez düşüncesi aslında Ziya Gökalp'e dayanmakla birlikte, Atatürkçülük içerisinde boyutları ikiye indirilmiştir. Bilindiği gibi Gökalp daha 1918'de yayımlanan Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak adlı incelemesinde, o dönemde değişik gruplarca desteklenen ve biribiriyle çatışma halinde olan bu üç ideolojiyi uzlaştırmaya çalışmıştı. Gökalp, Din'den ve Ulusallıktan doğan manevi gereksinimlerin Batı'dan alınamıyacağını, oradan yalnızca teknik ve bilimin alınması gerektiğini savunuyor ve ülkümüz modern bir İslam Türklüğüdür" diyordu. Ancak Gökalp daha sonraları Türkçülüğe yöneldiğinde bu üçlemeyi "Türk milletindenim, İslam ümmetindenim, Batı medeniyetindenim" diye formüle etmeği uygun görmüştü, (Gökalp1924).

Gökalp'ın üç ayaklı sentez anlayışı, Atatürk tarafından '2'ye indirilmiştir denebilir. Birçok konuda Gökalp'ten esinlenen M. Kemal, kuşkusuz bin yıldır ya-

şanılan İslami hayatta ictihat kapılarının kapandığı ve görüşlerin kalıplaştığı bilincin ve dinin artık bireysel hayatı ilgilendiren bir değer olarak kalması gerektiği kanaatıyla *"İslamlaşma"* yı tamamlanmış bir süreç olarak ana ilke olmaktan çıkarmış ve "Türkleşme" ile "Çağdaşlaşma" *(Muasırlaşma)* ya önem vermişti. Laikliğin gereği de buydu zaten.. Öyleyse, Atatürk'ün adını taşıyan Kurumun raporunda, bu gerçeğin bilinmezlikten gelinmesi, Atatürkçülüğün Türk–İslam sentezi içerisinde eritilmek istenmesinden midir? sorusu akla gelmektedir.

Raporda, "Din, sosyal hayatta geri plana itilmeden, *toplumun ahlak, maneviyat ve kültür değerlerini besleyen milli kaynak* olma durumunu korumalıdır." denilmektedir. Raporu düzenleyenler bu yazdıklarının Atatürkçülüğün ekseni ve yaşam biçimi olan *Laiklik'le* bağdaşamıyacağı bilinç ya da sezişiyle, laikliği zedelemeden ona "Din" öğesinin eklenmesini istemektediler. "Din, hayat görüşünü yüzyıllarca şekillendirmiştir. Kültür de bir hayat tarzı olduğuna göre bu sistemin içine *"laiklik prensibini zedelemeden din unusuru eklemeliyiz"* diyorlar.

Kültürü oluşturan öğeler arasında kuşkusuz ki dinin de bir yeri ve önemi vardır. Ne var ki raporda din, tek başına ve kültür düzeyinde bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan dinin "Milli bir kaynak" olarak nitelendirilmesi de, ayrı bir kavram yanlışlığını yansıtmaktadır. Çünkü toplum üzerinde etkileri ne olursa olsun, dinler, çok büyük oranda "milli yani ulusal değil, uluslar üstü bir nitelik taşımaktadırlar. Musevilik Yahudiler için, Şintoizm Japonlar için, İslamiyet Araplar için ulusal birer dindir ama müslümanlık Türkler için hiç te ulusal değildir. Laiklik ilkesi içerisine din öğesini yerleştirmeye kalkışmak ise, laikliği zedelemekle kalmayıp onu boş bir kalıp haline getirmekle mümkündür.

Sonuç ve Öneri:

Zorlayıcı sentezler yerine demokratik bir ülkede zorunlu iktidar değişikliklerinden etkilenmiyecek ulusal kalıcılıkta, sürekli ve geniş kapsamlı bir kültür siyasası.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulunca benimsenmiş! milli Kültür Politikası'nın en belirgin özelliği "Türk–İslam Sentezi " diye özetlenen ve belirli bir çevrenin görüşünü yansıtan bir tür yeni ideolojiye dayanması ve ANAP iktidarının siyasal programını benimseyerek o doğrultuda kimi zorlamalar ve yükümlülükler getirmeye çalışmasıdır. Oysa ulus çoğunluğunca henüz benimsenmemiş bir ideolojinin "ulusal kültür" olarak sunulması ve bir siyasal parti görüşünün de "devlet politikası" na dönüştürülmek istenmesi elbette ki kimi tepkiler doğuracak ve AKDT Yüksek Kurulu'nun kültür planlamasının uygulamada

şansını azatacak, ömrünü kısaltacaktır.

Siyasal iktidarların sık sık değiştikleri demokratik yönetimlerde de kişilere ya da kamu kuruluşlarına yükümlülük getiren hükümleri koyma yetkisi yasama meclislerine ait olmak koşulu ile zorlayıcı ve tek düze olmayan ulusal kültür planlamaları yapılabilir. Nitekim 1978'de işbaşına gelen Ecevit Hükümeti döneminde Kültür işleri ile yükümlü Kültür Bakanlığında uzun ve dikkatli bir çalışma sonucu böyle bir siyasanın saptanmasına çalışılmıştı (Bkz. Ek 6).

"Kültür Bakanlığı'nın Kültür Siyaseti" adı verilen bu çalışma resmi dairelerin kapalı kapıları ardında değil de, ülkenin kültür hayatının seçkin temsilcilerinin katıldığı '15' üyeli Kültür Yüksek Kurulu'nun '18' ay süren sabırlı ve kamuoyuna da yansıyan çalışmaları sonucunda hazırlanmıştı. Ecevit Hükümetinin çekildiği günlerde sonuçlandırılabildiği için metni gerektiği ölçüde yaygınlaştırılamıyan ve işbaşına gelen sonraki hükümetlerce gözardı edilen bu planlamada, amacın doğrudan doğruya Türk insanı olduğu vurgulanarak şöyle denilmişti:

"Ulusal Kültür Siyasetinin amacı; bu insanın içinde yetişeceği; doğal çevresiyle, öteki insanlarla ve toplumuyla çelişkilerini çözmeğe yönelik olan çabalara açık bir toplumu geliştirmek ve Türk toplumunu kültürel çeşitlilik içerisinde bütünleştirecek koşulları sağlamaktır."

Böylesine bütünleyici ve kalıcı bir kültür siyasasının ancak Ulusallık, Demokratiklik, Halkçılık, Devrimcilik Çağdaşlık ve Özgürlükçülük ilkelerine dayanılarak yürütülebileceği de kabul edilmişti. Kültür çalışmalarında genel öncelikler de belirtildikten sonra etkinlikler, "Saptama – Derleme – Tarama; Koruma – Yaşatma; İşleme – Geliştirme – Çağdaşlaştırma; Özendirme – Destekleme; Yayma – Yaygınlaştırma; Hizmet Götürme; Dışa Hizmet Götürme ve Yozlaştırmayı Önleme olarak yedi dilime ayrılmıştı.

Kültür Bakanlığının etkinlikleri için 1979'da hazırlanan sözkonusu "Kültür Siyaseti"nin vurgulanması gereken çok önemli bir özelliği, kültür işlerinin kamu kuruluşları yerine "siyasal iktidarların doğrudan etkisi altında bulunmasında sakınca olan alanlarda özel kurumlaşmaya özen gösterilmesi ilkesinin kabul edilmesiydi. Vaktiyle Atatürk'ün de yönelip Türk Kültürü Araştırma ve Dil kurumlarını kurduğu bu uygulamalar doğrultusunda, onların yanıbaşında iki özel ve özerk kurumun daha kurulması öngörülmüştü: ***Türk Kültürü Araştırma ve Derleme Kurumu*** ile ***Türk Sinema Kurumu***. Hatta Türk Sinema Kurumu yasa tasarısı hazırlanmış ve ilgili kuruluşların görüşleri alındıktan sonra Başbakanlığa sunulmuştu Bunun dışında "Kültür Yüksek Kurulu", yönetim bakımından Kültür Bakanlığına bağlı kalacak olan kurumların da" daha demokratik ve ilgili kamuoyunun etkilerine daha açık bir yapıya kavuşturulması"nı gerekli görmüştü.

Kamuoyu ile iletişimi sağlamak ve özerkliğe gidişi kolaylaştırmak için de, Bakanlığın çeşitli düzeylerinde görev yapacak karma kurulların oluşturulması uygun bulunmuştu.

1979'da hazırlanan sözkonusu Kültür Siyaseti'nde tüm etkinliklerin zorlayıcı önlemlerle değil, "Yerinden ve Demokratik Yönetim, İletişi ve Etkileşim, Örgütlerararsı İşbirliği ve Eşgüdüm, Hizmetin Yaygınlaştırılması diye özetlenen dört basit ve demokratik yöntemle yürütülmesi kabul edilmişti.

Kültür Bakanlığı bünyesi içerisinde hazırlandığı halde sonradan yok sayılan bu çalışmada yeralan görüşlerin Devlet Planlama Teşikaltınca kurulan Milli Kültür Özel İhtisas Komisyonu Raporuna bir ölçüde yansıdığı görülmektedir. Nitekim 1983 tarihli bir raporda kültür çalışmalarında genel ilkeler "Tesbit, Muhafaza (Koruma), Yaygınlaştırma, Tanıtma, Geliştirme, Müesseseleşme (Kurumlaşma), ve İşbirliği" olarak sıralanmaktadır.

Bütün bunlardan çıkartılabilecek sonuç, ulusal ya da resmi bir Kültür Planlaması ya da siyasetinin 1979'da Kültür Bakanlığı için düşünülmüş olan ilkeler ve amaçlar doğrultusunda demokratik yöntemlerle alınıp düzenlenebileceğidir (Bkz. Ek G7.

Dipnotlar

1) M. Emin Erişirgil, *Bir Fikir Adamının Romanı*, s. 174 vd.

2) G. Ritter, *Tarih ve Hayat. Nietzsche ile bir Münakaşa* Çev. Bekir S. Baykal), *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, II/2 (1944), s. 251

3) *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, II (1959), s. 43 vd.

4) *A.g.y.* II,181

5) Âfetinan, *M. Kemal Atatürk'ten Yazdıkları*n (1969), s. 48

6) Afetinan, (1969) s. 22

5

MİLLİYETÇİLER KURULTAYI BİLDİRİSİ

Dini Hayat Komisyonu Raporu'ndan

..."İslâm Dini", Türk milli kültürünün temel unsurlarından biridir. Türkiye Cumhuriyeti, nüfusunun tamamına yakın bir kısmı "Müslüman" bir ülkedir. Türkiye'de "Dini Hayat devlet tarafından ve T.C. Anayasasında yer alan "Laiklik" esasları dahilinde tanzim edilmektedir.

Bu tanzim işinde "Avrupa Topluluğu"na girme hazırlığı içerisinde bulunan Türkiye'mizde "Lâiklik"le ilgili mevzuat ve uygulamanın modern "Batı" standardları seviyesine çıkarılması hedef alınmalıdır. Bunun bir gereği olarak "Lâiklik" prensibi gerçek tanım ve hüviyetine kavuşturulmalı; lâikliğin "Dinsizlik" şeklinde anlaşılmasına sebep olacak yanlış uygulamalardan kaçınılmalı; vatandaşlarımızın dinini "öğrenme" ve serbestçe yaşama hürriyetleri, keyfi uygulamalarla kısıtlanmamalıdır.

Dini konularda, devlet-millet bütünleşmesini zedeleyecek ve sosyal gerginlikleri arttıracak yasaklamalar yerine fertlerin hayat tercihlerine, "yasaklarla dolu bir Türkiye" imajına meydan vermeyecek şekilde ve kamu düzenini sarsmamak şartı ile serbestlik tanınmalı; bazı kesimlerin içine düştüğü sapmaların uzun vadede ve "eğitim" yolu ile ıslahı hedef alınmalıdır. Temel hak ve hürriyetler konusunda yapılacak düzenlemeler yönetmeliklerle değil, T.C. Anayasası gereği, parlamentodan geçmiş "kanun"larla yapılmalıdır.

Örgün din eğitimi "ana okulları"ndan itibaren başlatılmalı; ilkokul, ortaokul ve liselerin bütün sınıflarında ders saatleri yeterince artırılarak verilmelidir."Din Eğitimi" sadece "Din ve Ahlak Kültürü" dersleri içerisinde değil, diğer derslere de yansıtılarak verilmeli: "Din ilimleri" ile "Fen İlimleri"nin mutalâları arasında çatışma olduğu şeklindeki yanlış anlayışa meydan verilmemelidir.

Ülkemizin din görevlisi ve branş öğretmenine olan ihtiyacı gözönüne alınarak, İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakültelerindeki haklı bir gerekçeye dayanmayan kız veya erkek öğrenci kontenjanı sınırlamaları kaldırılmalı; İmam Hatip Liselerinin mesleğe ve yüksek öğrenime yönelik statüsü muhafaza edilmelidir.

Yüksek Öğretim Kanunu yeniden gözden geçirilerek İlahiyat Fakültelerine yeterli sayıda öğretim elemanı kadrosu verilmeli; bu elemanların yurt içinde ve yurt dışında mesleki bilgi ve görgülerinin artırılması imkanları sağlanmalıdır.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'ndan ayrı bir "Milli Eğitim" politikası, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ndan ayrı bir "Sağlık Politikası" düşünülemeyeceği izahdan varestedir. Bu sebeple Türkiye Radyo ve Televizyonlarından yayınlanan dini yayınlar konusunda bu kurum, Diyanet İşleri Bakanlığı ve İlahiyat Fakülteleri arasında mevzuata dayalı bir işbirliği imkanı getirmeli, TRT'nin yayın prensipleri arasında "Din'in dince kutsal sayılan değerlerin, din görevlisi ve din eğitimcisinin küçük düşürülmesini önleyen bir prensibe yer verilmelidir. Bütün bu işler için TRT bünyesinde bir "Dini Yayınlar Dairesi" kurulmasının faydalı olacağı düşünülmelidir. Özellikle Televizyonda yayınlanan ve sağlam Türk aile düzen ve müessesesini sarsan yayınlar önlenmelidir.

Kültür Komisyonu Sonuç Raporu'ndan

Türkiye, günümüzde, son derece ciddi bir, kültür istilası ile karşı karşıyadır. Yukarıda kısaca değindiğimiz ideolojik kültür savaşının bir cephesi de Türkiye üzerinde cereyan etmektedir. Türkler Anadolu'ya geldiklerinden beri, çeşitli kültürel saldırılarla karşılaşmışlar, fakat bu tehditleri zaman içinde bertaraf etmeyi bilmişlerdi. Ancak, bugün karşı karşıya kaldığımız Kültür Emperyalizminin dış boyutları geçmişimizde bir örneğine rastlanmadığı kadar geniştir. Çünkü, bu siyaseti uygulayan devletlerin teknolojik gelişmeleri manevi etkileme sahalarına adapte etmeleriyle bugüne kadar erişilmemiş bir güç potansiyeline sahip olmalarını sağlamıştır.

Üzülerek itiraz etmek zorundayız ki, bu cereyanlar bugünkü gibi serbestçe et-

kilerini sürdürürlerse, bir süre sonra Türkiye kıtalararası işlek bir hava meydanı görüntüsünü kazanacaktır.

Bugün Türk Milli Kültürü "halk" ve "münevver" kültürü olarak kutuplaşmıştır. Türkiye'de yukarıda kaydettiğimiz yabancı tesirlerin etkisinde dıştan gelen kültür dalgalanmalarına açık, onlara kapılan ve özüne aykırı değer sistemlerini benimseyen kompartmanlaşmış ve kozmopolitleşmiş "dolma" kültürleri ile ve, yetince olgunlaşma imkanı esirgenmiş bir özkültür oryantasyonuna haiz bir halk kültürü, folklorik seviyede mevcuttur.

Türk Kültürünü Araştırma Merkezi

Bu gayretler cümlesinden olarak Türk Kültürünü Araştırma ve Dökümantasyon Merkezi kurulmalı ve bünyesinde çeşitli seksiyonları toplamalıdır.

Türk Kültürünü Araştırma ve Dökümantasyon Merkezi kesin olarak muhtar olmalı, başlangıçta müstakil fonlarla beslenmeli ve kendi kendini finanse edebilecek hale getirilmelidir. Söz konusu merkezin hükümetlerin değil, devletin genel denetim ve gözetimi altında bulunmasında pek çok fayda bulunmaktadır. Ayrıca bir Türk Kültür Müzesi kurulmalı ve ortaokuldan başlayarak askeri–sivil bütün müfredatlara kültür mirası dersleri konulmalıdır.

Türkçemiz

Yabancı ve müstemlekeci devletlerin sistemli müdahalesiyle günümüzde Türkçe yirmi kadar yazı diline ayrılmış aradaki temaslar kesilmiştir. Türk yazı dillerine yabancı kelimeler girmekte alfabeler değiştirilmektedir. Türkiye'de kültürsüz ve medeniyetsiz, uyduruk bir kabile diline doğru hızla yol alınmaktadır. Bu gidişe engel olunmak üzere aşağıdaki hedeflere ulaşılması uygun bulunmuştur.

Orhun abidelerinden bugüne kadar, divan ve halk edebiyatı ayrımı yapmaksızın, edebiyatımızın bütün verimlerinin orta öğretim sırasında ciddi olarak öğretilmesi ve bu işin sadece okula bırakılması gerekir. Yeni meydana getirilecek edebiyat ve sanat eserlerinde; şiirde, romanda, piyeste, resimde, heykelde, musikide, televizyon filminde Türk Milli Kültürü hem bütün olarak işlenmeli, sık sık da motif olarak yer almalıdır.

Türk dili ve edebiyatı üzerindeki araştırmaların ve temel eserlerin eksikliğini gidermek için sür'atle çok sayıda türkolog yetiştirmek lazımdır. Bunların mutlaka üniversite hocası olması gerekmez. Bir ekip yetiştirildikten sonra Türkiye Türkçesi'nin izahlı sözlüğü, tarihi sözlük, etimolojik sözlük, karşılaştırmalı şive ve

lehçe sözlükleri ve gramerleri, kaynak eserlerin işlenmesi gibi eksikler tamamlanabilir. Yine böyle bir ekiple diğer yazı dillerindeki edebiyatlar Türkiye Türkçe'sine aktarılabilir. Ayrıca Türk'lükle ilgili araştırmaları hemen Türk diline çevirecek devamlı çalışan bol kadrolu bir tercüme bürosu kurulmalıdır.

Türkçe'yi bir ilim ve medeniyet dili haline getirmede terim işinin özel bir yeri vardır. Bazı terimler batı dillerinden girmiş olsa da dilimizi sonuna kadar bunların istilasına açık bırakamayız. Henüz yerleşmemiş, umuma mal olmamış ve yeni girmekte olan ilim, kültür ve felsefe terimlerine mutlaka kendi dilimizden karşılıklar bulmalıyız. Bu da geniş ve devamlı bir bilginler kadrosuna ihtiyaç gösteren işlerdendir.

Türk dilinin ve genel olarak kültürün dünyaya tanıtılması için özel bir program hazırlanmalıdır. Türkiye'nin dışa dönük siyasi ve ekonomik politikasındaki önceliklere göre çeşitli ülkelerde "Türk Kültür Merkezleri" açılarak tanıtma faaliyetine hemen geçilmeli ve merkezlerde mutlaka kültür adamları vazifelendirilmelidir.

Nihayet en büyük ve uzak hedefimiz, bütün Türk boyları arasında ortak bir edebi dil yaratmak olmalıdır. Bu edebi dil elbette Türkiye Türkçesi olacaktır. Ancak bunun için ilk şart yukarıdaki hedeflerin hiç olmazsa kısmen gerçekleştirilerek Türkiye Türkçesi'nin yüksek bir medeniyet dili haline getiril- mesidir. İsmail Gaspirali'nin, Hüseyinzade Ali ve Hüseyin Cavit gibi Azeri aydın ve ediplerinin bu yoldaki öncü gayret ve faaliyetleri incelenmelidir. Hedefe elbette önce kültür yoluyla millileşmeye çalışılacaktır. Bunun için önce ilmi ve kültürel temaların artması, bütün Türk yazı dillerinde meydana getirilen başlıca edebi eserlerin karşılıklı olarak yekdiğerlerine aktarılması lazımdır. Esasen bu faaliyetler sıklaştıkça müşterek bir edebi dil ihtiyacı da kendini hissetirmeye başlayacaktır. Kültürel temasların yanında, ortaya çıkacak siyasi durumların da bu yolda değerlendirilmesi gerekir. Bugünkü durumda her boy kendi yazı dilini kullanmaya ve geliştirmeye devam edecektir. Ancak ileride, onların üstünde ikinci bir dil olarak müşterek edebi dil yer alacaktır.

Türk dili, bütün ağız, şive ve lehçeleri ile Türk dünyasının manevi beraberliğinin ifade vasıtasıdır. Aydınlar Ocağı Türk dünyasının bütün boyları ve ailelerini birbirlerini tanımaları ve anlamaları hedefini esas alır.

Bu hedeflere ulaşmada Türk Dil Kurumu'nun daha işler hale getirilmesi de gereklidir.

Ayrıca edebiyat ve tiyatro eserlerimizde yaşanan Türkce'nin kullanılması özendirilmelidir.

Tiyatro - Sinema - Basın

Komisyonda ayrıca Türk temaşa sanatlarının milli kültürün önemli bir şubesi olduğundan hareketle, bugünkü Türk "Milli" tiyatrosunun binlerce yıllık Türk drama geleneğine dayandırılarak kurulması gerektiği de kabullenilmiştir.

Türk sinemasının Türk kültür birikiminden yararlanamadığı, ticari düşünceyle faaliyet gösterdiği, teknik ve sanayie sahip bulunmadığı gözönünde tutularak TRT'nin bu konudaki eksikleri ve sıkıntıları gidermek ve böylece milli kültürün gelişmesine yardımcı olması tavsiye edilmektedir.

Basının kamuoyu oluşturmada muharrik bir kuvvet olduğundan hareketle, milli nitelikte bir Türk basınının hedef alınmasının yerinde olacağı, bunun da milli birlik beraberliğin, çağdaşlığın ve demokrasinin toplum içerisinde yerleşmesinde önemli rol oynadığı kaydedilmiştir. Bu hususta hareketle sözlü ve görüntülü basında milli kültürle yetişmiş uzman kadroların istihdam edilmeleri istenilen amaca ulaşmada yararlı olacaktır.

Bu çerçeve içerisinde basının, radyo ve televizyonun milletin hassasiyetlerini gözönüne alan yayın politikaları izlemesi özendirilmesi. Basın yayın okullarının üzerine eğilinmeli, geleceğin yayıncıları milli kültür bahislerine tercüman olan ihtisaslaştırıcı bir eğitim programı oluşturulup, tatbikata sokulmaya itina gösterilmelidir. Aynı hassasiyetin güzel sanatlarımıza, tiyatromuza, sinemamıza ve müsikimize de hakim olması, uydu ve diğer kültür teknolojisindeki gelişmeler doğrultusunda yabancı mihrakların tehdidine maruz kalan milli kültürümüzün korunup, gelişebilmesi için de mutlaka faydalı olacaktır.

Yine bu cümleden olarak,

1. Sözlü ve görüntülü basınımızda çalışan bütün görevliler, devletin açacağı büyük kurstan geçirilmelidir. Altı aylık veya bir yıllık kurslarda programcılarımıza, denetçilerimize, idarecilerimize önce Türk dilinin özellikleri, incelikleri ve güzellikleri öğretilmelidir. Türkçe'yi asgari ölçüler içerisinde bilmeyenlere, kavrama güçlüğü çekenlere program yapma yazma yetkisi katiyyen verilmemelidir.

2. Kültürümüzün diğer kaynakları olan din, tarih, gelenek ve görenekler, güzel sanatlarımız devlet, aile, vatan ordu anlayışımız gibi konularda, programcılarımız çok yetkili kimselerin eğitiminden geçirilmelidir.

3. Kültürün, bir milletin hayatında bir şah damarı gücünde olduğuna bu görevliler kayıtsız–şartsız inandırılmalıdır. Bunlar, batı ve doğu dünyaları karşısında hiçbir aşağılık duygusuna kapılmayacak kadar şahsiyet sahibi haline getirilmelidirler.

4. Türkiye üzerinde oynanmak istenen bütün oyunlardan bu elemanlar haberdar edilmelidirler. Bu konuda, devletin istihbarat kaynaklarından alınan bilgilerle aydınlatılmalıdırlar.

5. Bu kurallara rağmen yabancı kültürlere, yabancı ideolojilere yakınlık duyanlar, radyo ve televizyon kurumlarından mutlaka uzaklaştırılmalıdırlar.

Türk milli tiyatrosunun oluşturulması ve geliştirilmesi için;

a) Devlet tiyatrosu öncü olmalı, geniş imkanlarını bu yolda kullanmalıdır.

b) Yaşayan canlı dilin tiyatroya esas alınıp, konuşulması ve piyeslerin bu dille yazılması teşvik edilmelidir.

c) Üniversitelerimiz de tiyatro eğitimi üzerine eğilmelidir. Mümkün olduğu takdirde büyük şehir üniversitelerinde tiyatro yazarlığı tedrisatına önem verilmesi uygun bulunmuştur.

Tarih Araştırmaları

Komisyon öte yandan, Türk tarihinin, milli birlik ve beraberliğimizin teminatı ve Türk kültürünün kaynağı olduğunu göz önünde tutarak; binlerce yıllık geçmişimizi ilmi kıstaslarla bir kül olarak inceleyip, araştırılması üzerinde durmuştur. Bu konuda arşivlerimizin Türk tarihçilerine hizmet verir imkana sahip; çağdaş bir seviyeye yakınlaştırılmasında zaruret vardır. Türk tarihi içinde yer alan ve gerek ülke içinde ve gerekse ülke dışında Türk milli hayatını bölecek yorumlara engel olacak araştırmaların vücut bulmasını, bu gayretlerin saha araştırmaları merkezleri şeklinde teşkilatlanıp, müesseseleşmesini de komisyonumuz tavsiye etmektedir. Bu arada komisyonumuz Türk yakın tarihinin en canlı ve yaşayan bölümü olan İnkilâp Tarihimi'zin de ciddi ilmi araştırmalara konu olmasını, bu sahada saptırmalara engel olunmasını, ilgili çalışmalarda arşiv malzemesinin kullanılmasını tavsiye etmektedir.

Atatürkçülük

Yanlış anlamalara sebebiyet vermemesi açısından Atatürkçülü'ğün ve Atatürk ilkelerinin ilmi izahının yapılmasında zaruret vardır. Şöyleki, Atatürkçü'lük, Türk milletinin istiklalini korumak, her çeşit emperyalizme karşı olmak, Türk'ün refah ve saadetini istemek, kendine güvenini sağlamaktır.

Atatürk ilkelerinin birincisi ırkçı olmayan, içtimai sınıflar arasındaki çatışmaların çözülebileceğine inanan, dil, tarih ve kültür birliğine dayanan Türk milliyetçiliğidir. Bu milliyetçilik saldırıcı olmamakla birlikte Misak–i Milli sınırları dışındaki Türklerin mukadderatı ve varlığının korunmasıyla ilgilenir.

İkinci ilke laiklik olup dinin devlet işlerine devletin de din işlerine karışmamasıdır. Üçüncü ilke Cumhuriyetçiliktir. Ancak, Cumhuriyetçilik çok partili demokratik rejim olarak anlaşılmalıdır. Gerçekten Atatürk çok partili de-

mokrasiyi 1930 yılında denemiş ve memleketin henüz bu rejime hazır olmadığını görerek geçici olarak vazgeçmiştir.

En önemli bir ilke de akılcılıktır. Akılcılıkta tabii ve içtimai ilimlerin ortaya koyduğu ve yeni araştırmalarla sürekli olarak tekamül eden bilgi ve buluşlara göre devleti idare etmek ve cemiyeti yönlendirmektedir. Atatürk akılcılığı tecrübecilikle birlikte kullanan bir metodun sahibidir.

Zamanın tahribatını yok etmek ve kültür bağımızı tekrar kurmak hiç vakit kaybedilmeden eski yazılara vakıf geniş bir kadro ile bir merkez kurmak ve bir seferberlik başlatarak eski eserlerimizin neşrine başlamak gerekir.

Tanıtma

Komisyonumuz, Türk Milli Kültürü'nün yurtdışında tanıtılmasındaki mevzuat eksikliğinin ve teşkilatlanmadaki kısır çemberlerin giderilmesi gerektiğini müdafaa etmektedir. Bu konuda katkıda bulanan kadro, kuruluş ve kişilerin teşvik edilmelerini sağlamak amacıyla ödüllendirme kurumuna ağırlık verilmesinin yerinde olacağına inanmıştır. Bu cümleden olarak:

a) Türkiye içindeki Türk kültür ve medeniyet varlıklarının,

b) Türkiye dışındaki Türk varlığının, kültür ve medeniyetinin envanterinin yapılması, korunması ve yaşatılması gerekmektedir. Yurtdışındaki tanıtım faaliyetlerimizi üstelene kadrolarda süreklilik sağlanmalı, milletlerarası forumlara hazırlıklı gidilmeli, ortak yapım ve diğer ülkelerarası projelere aktif olarak iştirak edilmesi temin edilmelidir.

Eğitim Komisyonu Raporu'ndan

Türk Milli Eğitimi'nin hedefi, hür mesuliyyet idrakine sahip mes'ud olabilecek insan yapısını, yani örnek Müslüman Türk'ü inşa etmektir. Böyle bir yapıdaki fert iyi insan iyi vatandaş olmalı ekonomik katkısı ve üretkenlik vasıtaları bulunmalıdır. Bunlara ilave olarak, mevcut Milli Eğitim Temel Kanununda zikredilmeyen ilim, araştırma ve idarecilik kabiliyet ve vasıflarına sahip, üstün bir kadronun yetiştirilmesi de hedefler içinde bulunmalıdır.

Bu hususta öğretmenin ve ders kitaplarının eksik ve hatalardan kurtarılması gerekmektedir. Bilhassa güzel anadilimizin, konuşulan Türkçe'ye dayanan, kademeli kelime ve kavram geliştirerek, doğru imlâ ve doğru telaffuzla öğrenilmesi en hayati başlangıç noktasını teşkil eder. Böylece düşünme, yeterli ve doğru ifade melekesini kazanma ile yaptıklarından ve sözlerinden mes'ul olabilme itiyadını, herşeyden önce başkasına ve çevresine zarar vermeme dikkatini kazanmasına da itina edilmelidir.

İlköğrenim

İlköğretimin, gayesi her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıklar kazandırmak, onu millî ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek; her Türk çocuğunu ilgi istidad ve kaabiliyetleri yönünden geliştirerek hayata ve üst öğretime hazırlamaktır. Bu gayeye ulaşmak için Cumhuriyet'ten bu yana çeşitli aralıklarla ilkokul programları düzenlenmiş ve uygulanmıştır. Ancak bugüne kadar ilkokul eğitiminde nicelik ve nitelik bakımından başarılı olduğumuz söylenemez. Bugün bir ilköğretim meselemiz vardır. Buna göre, ilköğretim programları yeniden ele alınmalı, millî, dini ve örfî değerlerimizi muayyen seviyede ele alan ve onları yarının vatanına, milletine, dinine, bayrağına, tarihine bağlı tezatsız Türk vatandaşı olacak çocuklarımıza verecek programlar geliştirilmelidir. Ders kitapları anadilin güzelliğini aksettirecek şekilde ve öğrencinin seviyesine uygun bir şekilde yazılmalıdır. Türkçe, ilkokul programlarında oldukça ağırlıklı yer almalıdır. Millî ve dinî bünyemize uymayan bilgiler programlardan çıkarılmalıdır. İlköğretim süresi, dünyada idrak edilen ve ülkemize de yansıyan teknolojik ihtiyaca cevap verecek şekilde yeniden ve en az 8 sene olarak tayin edilmelidir.

Çocuklar ağır imtihan yükleri altında ezilmemeli, ancak bilgi ve başarı değerlendirilmeli, belirli bir seviyenin temini için gerekirse ilkokullara bitirme imtihanı yeniden getirilmelidir.

İlkokullar, aileden gelen millî ve dinî değerleri bozmamalı, onları takviye etmeli, geliştirme gayesi taşımalıdır.

İlkokullara öğretmen yetiştirecek kurumlar önemle ele alınmalı ve bunlar mutlaka üniversite seviyesinde olmalıdır.

Türkçe ve Yabancı Dil

Türk dili ile uğraşan müessese ve ilim adamlarımız süratle doğru imla ve teleffuz kaidelerini tesbit ederken, dilimizde kaybolmakta olan İstanbul ağzı esas alınmalıdır.

Çocuklarımıza dilimizi doğru öğretmek için dilini bilen ve seven öğretmenlere ihtiyaç vardır. Mekteplerimizde Türkçe ve Dil Bilgisi saatlerini arttırmak, okuma sevgisini geliştirmek, kademeli şekilde kelime ve kavram zenginliğini tanzim edici kitapları seçmek ve yaymak gereklidir. Bunlarla beraber kültür mirasımıza yabancı kalmamak için liselerde Osmanlıca ve yazısını , dilin yapısını, yani gramerini de öğretmeliyiz.

Yabancı bir dil, hele bugünün modern dünyasında pekçok meslek ve aydın için bir zaruret haline gelmiştir. Bu zaruret, yabancı dile yer ve zamanın ancak

dile yeterli bir hakimiyetten sonra başlanması gerçeğini dikkatten kaçırmamalıdır. Türk insanının dili ve kültüründeki büyük tahribata son yıllarda bir de yabancı dil cinneti eklenmiştir.

Eğitimin önce ve mutlaka ana dilimizle, ancak bundan sonra ve belirli şartlarda öğretimin yabancı dille yapılabilmesi zaruretini unutmamalıyız. Zira yabancı dille yapılan eğitim ve öğretimin hele millî şahsiyeti teşekkül etmemiş çocuklarda müstemleke aydını yetiştirme vasıtası olduğu hatırlanmalıdır.

Halk Eğitimi

Ülkemizde halk eğitimi programları çoğunlukla iktisadî programlar ve faaliyetler çerçevesinde kalmaktadır. Oysa, toplumda madde ve mana ahengini kurarak bütünleşmeyi sağlayacak temel unsur bütün değerlerin taşıyıcısı ve kullanıcısı durumunda olan insan unsurudur. Halk eğitimi meselesi, iktisadî ve sosyal davranışlar, maddî ve manevî değerler arasında tam bir denge ve ahenk kurulmasına yardımcı olmalıdır. Halkın milli ve dinî değerlerini rencide edici mahiyet taşınmamalı, özellikle aile yapısını tahrip etmeyecek, aksine onu destekleyecek ve kuvvetlendirecek mahiyette olmalıdır.

Yurtdışındaki İşçilerimiz

Son yirmibeş senede Türk'ün kimlik arayışının en çarpıcı örneğini Avrupa'daki işçilerimiz ve çocukları yaşamaktadır. Milyonlarca insanımız içinde dilini ve dinini kaybeden veya onu kazanmayan fertlerin Türklükten nasıl koptuğunun düşündürücü ve acı sayısız misalleri gözler önündedir.

Devletimizin maalesef istikrarlı bir millî kültür ve hedefler politikasının olmayışı buna uygulamadaki tutarsız örneklerin eklenmesi Avrupa'daki Türkleri en çok ezilen ve kayıp veren yabancı işçilerin başına çıkarmıştır. Çok sonradan farkedilerek işçi çocuklarımızın milli kültür açısından dil ve dinî bilgilerinin eğitimi ihtiyacı da istenilen sonucu vermekten uzaktır. Buna o memleket eğitim sistemlerindeki farklar, öğretmen temini ve seçmedeki güçlüklür, dış ülkelerdeki millet ve devlet düşmanlarının ısrarlı çalışmaları, okutulacak kitapların muhteva ve teminindeki hataları ile bütün bunların ciddî bir kontrolün dışında bulunuşu bu yaranın devamlı kanamasına sebep olmaktadır. Bütün bu şartlar ve tedbirler içinde ancak millî bünyesi kuvvetli sahış ve ailelerin bu erime ve eritilme salgınından kurtulabileceğini gösteriyor.

Öğretmen Meselesi

Eğitim ve öğretimin en hayatî unsuru öğretmendir. Öğretmen yetiştirilmesi Millî Eğitim Bakanlığı'nın üniversitelerle işbirliği yapması ile ele alınmalıdır.

Öğrenciler daha başlangıçta seçilerek, eski muallim mekteplerinde olduğu gibi, belirli bölgelerde yatılı olarak benzer şartlarda yetiştirilmelidir.

Orta öğretimde öğretmenlerimizin bilgi tazeleme ve geliştirme ihtiyaçları hizmet içi eğitim kurslarıyla giderilmelidir.

Eğitimde personel politikası, siyasî iktidarların tutumuna, göre değişmeyecek, kalıcı ve gelişmeye müsait bir devlet politikası şeklinde ele alınmalıdır. Öğretmen yetiştirme politikası, gerekli fizikî ortam, malî imkân ve mesleğin gerektirdiği biçimde, kuvvetli ve devamlı bir öğretim kadrosu seçilerek bütün öğretim kademelerinden millî kültürümüzü hazmetmiş ve gelecek nesillere aktaracak güçte vatandaş yetiştirecek şekilde ele alınmalıdır. Aşağıdaki düzenlemelerin yapılması buna sağlamada ferahlık getirecektir. Buna göre;

1- Öğretmenlerin giriş dereceleri yeniden gözden geçirilmeli.

2- Eğitim-Öğretim hizmetleri sınıfındaki öğretmenlerin hepsine ek gösterge tahsis edilmeli.

3- Eğitim ve öğretim tazminatı göstergesi, diğer kamu personeline yapılanlarla karşılaştırılarak yeniden gözden geçirilmeli, kalkınmada öncelikli yörelerde çalışan öğretmenlere aylığının yarısından az olmamak kaydı ile tazminat ödenmeli, her yıl için üç ay hizmet süresi eklenmeli ve gerektiğinde sözleşmeli personel kullanılmalı.

4- Müdürlere iki yardımcılarına bir üst dereceden maaş ödenmeli.

5- Bakanlıkça bastırılan meslek kitapları öğretmenlere ücretsiz dağıtılmalı, yılın bütün aylarında hizmetiçi eğitim programları düzenlenmeli, öğretmenlerin kültür, alan ve meslekî bilgileri artırılmalı.

6- Tevhid-i Tedrisat kanunu gereğince tek kaynaktan öğretmen yetiştirme işini Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı, üniversiterle işbirliği yaparak ele almalı.

7- Okul lojmanları, öğretmen ve çocuklarına yurt, öğretmenevi, huzuevi, öğretmen hastahaneleri, dinlenme kampları, öğretmen pazarları ile öğretmenlerin hayat standartlarının yükseltilmesine çalışılmalı,

8- Öğretmenlik mesleğinin standartları tespit olunmalı, öğretmenliği herkesin yapabileceği bir meslek olarak düşünmemeli, gerçekten bu mesleğe yatkın kişilerin, öğretmen yetiştirecek programlara alınması sağlanmalı, sadece seçme ve yerleştirme imtihanı değil, öğretmenliğe yatkınlığı ölçen değerlendirmelere gidilmelidir.

Yüksek Öğretim Kurulu

Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK), üniversitelerimizin seneler süren başıboşluğu ve tutarsız davranışlara mekân oluşunun sonunda, yapılması beklenen bir

düzeltme ihtiyacı ile ortaya çıkmıştır.En bariz hatası, hemen bütün müesseselerimizde yapılan yenilemeler gibi, geçmişin tecrübe ve bilgi birikimine hemen hiç ehemmiyet vermeyişi, bir devrim niteliğinde ortaya çıkmasıdır.

Bunun sonucu:

a- Tek şekilci, üniform ve gelişmemiş üniversite modelini esas almış, gelişenler gerilemeye maruz bırakılmıştır.

b- Asistanlık ve hususile doçentlik müessesesi sarsılmış, hocalık şevki ve itibarı zedelenmiştir.

c- Sayı ve kemiyet, vasıf ve kaliteyi çiğnemiş, ezmiştir. Daha az fakat yüksek vasıflı insan hedefi kaybolmuştur. Yetersiz bilgi ve vasıflı hoca taklitleriyle ve lise öğrencisi gibi basma kalıp notlarla ancak "Üniversite Lisesi" denilen düşünme, araştırma, tahlil ve terkipten mahrum bir öğrenci modeli doğmuştur.

Türkiye'nin yakın geleceği bu cahil diplomalı üniversite mezunlarının ciddî tehdidi ile karşı karşıyadır. Bundan dolayı gerçek üniversitelerimizi kurma ve kurtama vazifesi ile karşı karşıyayız. Bunun için YÖK'ün tamamen kaldırılması yerine akıllı bir şekilde aksayan yönleri tashih edilmelidir. Herşeyden önce İstanbul, Ankara ve İzmir'de gelişmiş, birkaç üniversitemizi elzem tedbirlerle gerçek üniversite haline getirmenin yolunu bulmalı, alacakları öğrenci sayılarını çok kısıtlı seviyede tutmalıdır. Onların dışında kalan üniversite ve fakültelerin, yüksek okul telakkî edilerek onların statü ve gelişmesi ayrı olarak ele alınmalıdır.

YÖK, herşeye hakim tek seçici ve karar verici değil,

a- Akademik standartları denetleyen,

b- Üniversitelerarası koordinasyonu sağlayan,

c- Gelişmişi, gelişmemişten ayıran ve gelişme planları ile yardımcı olan, bir müessse gibi işlemelidir.

Fakültelerde akademik ve kısmen idarî kurullar, geçmişin tecrübesinden yararlanılarak, işler hale getirilmeli, dekan ve rektör seçimleri için bu kurulların seçeceği 3 aday da tayin listesinin başına konulmalıdır.

Yardımcı doçentlik müessesesi kaldırılarak doçentlik ve profesörlüğe eski tez ve dersli imtihan şekli getirilmelidir. Kadro ve ünvanlar ilişkisi birbirinden ayrılmalı, unvanlar kadrolara bağlı olmamalıdır.

Her düşünce, araştırma ve seçme hakkının yeri, fikir üretme ve yön gösterme organı olan gerçek üniversitelerimizde kılık kıyafet ve şekilcilikten kurtulmak, ortaöğretimdeki gibi genç kafalara belirli kalıp ve klasik fikirleri aktarma yerine serbest düşünce ve araştırma zihniyeti beslenmelidir.

21'nci Yüzyıla Doğru Türkiye Komisyonu Raporu'ndan

Giriş

Yirmibirinci asırda Türkiye bazı küçük ve mevzii başarıları aşarak ilim dünyasına mutlaka girmelidir. Ülkemiz bunun için gerekli kaynaklara sahiptir. Özellikle üniversitelerin öğretime boğulmaktan kurtarılması, altyapılarının geliştirilmesi ve dünya ilim çevreleriyle bilgi alışverişinin artırılması şarttır. Bu konuda üniversitelerde meydana gelecek öncülük ruhuyla belli başlı kamu sektörlerinde ve bazı özel sektör kesimlerinde Türk İlmine katkı teşvik edilebilir.

Bilgi Toplumu

Dünyada hızla enformasyon toplumu olma yetiresine katılmalıyız. Bunun için bilgi oluşturma, toplama ve yayma konularında gerekli tedbirlere vakit kaybetmeden tevessül etmeliyiz. Kütüphanecilik, dokümantasyon merkezleri ve bilgi bankası gibi müesseseler kurma yolunda ciddi adımlar atmalıyız. Sanayileşmenin getirdiği her türlü çevre kirlenmesine karşı henüz avantajlı olduğumuzu idrak etmeli ve önleyici tedbirleri teşkilatlandırmalıyız. Ormancılığımız da ağaçlandırma faaliyetlerinin artırılması, su kaynaklarının daha verimli bir şekilde kullanılması ve hava kirlenmesini önleyici tedbirlerin alınması birinci öncelik taşıyan konulardır.

Türk insanının çağın ihtiyaçlarına göre maddede ve manada teçhizatlandırılması Türk kültürünün bütün değerleri ile nesillere aktarılması, Türk maarifinin birinci öncelikli faaliyet sahası haline getirilmesi gerekmektedir. Bunun için eğitim teknolojisinin bütün gelişmiş aletlerinden faydalanmalıdır. Teşkilatlı eğitim kadar, yaygın eğitimin önemi de gözetilmelidir.

Bütün hür dünya, aileyi medeniyetin çekirdeği ve cemiyetin temel taşı olarak görmektedir. Türk ailesinin tarihi gelişme çizgisi bozulmadan korunması 21'nci asırda dikkatle ele alınmalıdır. Türk ailesini tehdit eden yabancı kültür normlarına karşı köklü tedbirler geliştirilmelidir. Cemiyetimizi materyalist dünya görüşünün beslediği aşırı tüketim beklentilerinden ve totaliter üretim baskılarından koruyacak tedbirlere girişilmeli, iktisadi ve içtimai politikalar geliştirilmelidir.

Türk milletinin yirminci asırda geçirdiği siyaset çalkantıları 21'nci asrın eşiğinde mutlaka sona ermelidir. Siyasette istikrarın kalkınmayı da ilmi ve teknolojide gelişmeyi de teminat altına aldığı gerçeği bilhassa aydın çevrelerde yaygınlık kazanmalıdır.

İktisat Komisyonu Raporu'ndan

Milli İktisat Politikamız yüksek teknoloji ve yüksek verimlilik ilkesi içinde milli üretimin artmasını sağlayacak biçimde uygulanmalıdır. Çünkü fertler için önemli olan daha çok kazanmak iken milli ekonomi için önemli olan daha çok üretmektir. Milli iktisat politikası bütün ilkeleri ve kurumları ile serbest rekabet piyasasının gerçekleşmesini hedef alır. Ancak, serbest rekabet piyasasını tam işlerlik kazandırıncaya kadar devletin piyasayı düzenleyici fonksiyonunu sürdürmesi kaçınılmazdır. Serbest rekabet piyasasının oluşması için ekonomide fiyat mekanizmasının işlerliğini sağlayıcı kurumlar geliştirilmelidir. Özellikle sermaye piyasasına hukuki ve iktisadi işlerlik kazandırılmalı, tüketicilerin piyasa hakkındaki bilgileri geliştirilmeli, piyasada tekelleşmeler önlenmeli ve denetim mekanizması kurulmalıdır.

Milli iktisat politikasının hedefi, ülkemizin iktisadi kalkınmasını hızla tamamlaması ve sanayileşmiş ülke kimliğini kazanmasıdır.

Tarım ve Sanayileşme

İktisadi kalkınmamızda tarımın rolü ihmal edilmemelidir. Artan nüfusumuzu beslemek, sanayinin girdisini sağlamak, istihdamı ve ihracatı geliştirmek için tarım sektörünü yüksek teknoloji ile donatarak verimliliğini yükseltici tedbirler alınmalıdır.

Nüfus Artışı

Sanayileşme ve kalkınmamızın temel unsurlarından biri kaliteli ve yeterli insan gücüne sahip olmaktır. Bu itibarla bir taraftan kalkınma hedeflerimizle uyumlu bir insan gücü planlaması özenle uygulanırken, diğer taraftan kalkınmamızın dinamiğini teşkil eden genç nüfus artışımız korunmalıdır. Milli ahlak ve terbiye ile donatılmış beşeri güç milli iktisadın temel kaynağıdır.

Enflasyon

Kalkınmamızı engelleyen gelir ve kaynak dağılımını bozan enflasyon en kısa süre içinde kontrol altına alınmalıdır. Bu amaçla antieflasyonist para ve maliye politikaları bir yandan istikrarı koruyucu, diğer yandan üretimi artıran bir biçimde kullanılmalıdır.

Faiz

Ekonomik hayatı darboğaza sokan ve birçok firmayı zor duruma düşüren yüksek faiz politikasından belli bir takvim içerisinde vazgeçilmelidir. Yüksek

kredi faizleri yatırımların en önemli maliyet unsurları haline dönüşmüş ve yatırımcıyı caydırıcı bir mahiyet kazandırmıştır. Yüksek faizin kalıcı çözümü enflasyon hızının kesilmesinde ve enflasyon bekleyişlerinin kırılmasında aranmalıdır.

Bankacılık

Bankacılık sistemi devletin denetim ve gözetimi altında bulundurmalıdır. Bankalar arasında milli ekonomiyi tahrip eden sorumsuz rekabete kesinlikle göz yumulmamalıdır. Mali sektörümüzün temelini oluşturan bankalar asli fonksiyonlarına döndürülmeli, verimsizliklerinin bedeli milletimize ödettirilmemelidir.Bankaların likidite ve güvenilirlilik ölçülerini ihmal ederek sadece yüksek kârlılık peşinde olmaları geriye dönmeyen krcdilerin oluşmasına yol açmıştır.

Özellikle başarıyla uygulanan K.D.V.'nin gelir vergisi üzerindeki denetim rolünün gerçekleştirilmesine de çalışılmalıdır. Vergi ve vergi dışı mükellefiyetlerden oluşan ve yüzde otuzlara kadar yükselen toplam vergi yükünün ülkemizin iktisadi ve sosyal yapısı itibariyle hayli yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

AET ve İslâm Ülkeleri

Türkiye AET ülkeleri İslâm ülkeleri ve diğer ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkilerini dengeli bir biçimde geliştirmesi esas alınmalıdır. İthalatımızın mümkün olduğu ölçüde, ihracat yapabildiğimiz ülkelerden sağlanması prensibine riayet edilmelidir.

AET'ye üyelik için atılan adımlar isabetli bulunmaktadır. Ancak bu tercih devletimizin ebediyete kadar bağımsızlığını sürdürmesine halel getirmemeli ve vatanın bölünmezliğini tehlikeye sokmamalıdır.

Ülkemizin batı dünyasının siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik ittifakları ve kurumları içinde uzun zamandır yer almış olması Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üye olmamızın önemli bir gerekçesini oluşturmaktadır. Bu iktisadi entegrasyon içinde ülke çıkarlarını korumak için gerekli tedbirler hızla devreye sokulmalıdır.Ülkemiz; tarihi ve kardeşlik bağları içinde olduğumuz İslam ülkeleri ile iktisadi ve ticari, ilmi ve kültürel işbirliğini geliştirerek sürdürmelidir. Bu ülkelerle ilişkilerimiz, Avrupa Topluluğu ve batı dünyası ile olan ilişkilerimizi daha da güçlendirecek ve Türkiye'nin tarihten gelen köprü fonksiyonuna işlerlik kazandıracaktır..

Netice

Netice olarak, ekonomimizin temel darboğazları aşması, istikrar içinde büyümesini sürdürmesi, refah düzeyinin yükselmesi ve yaygınlaşması ve ülkemizin 21'nci yüzyıla girerken milletler topluluğunun güçlü ve itibarlı bir üyesi olması milli bünyemize uygun, sistemli, kararlı ve tutarlı bir MİLLİ İKTİSAT POLİTİKASI oluşturmamıza ve izlememize bağlıdır.

Milli iradeye dayalı milli egemenliğimizi korumamazı, başka ülkelerin vesayeti altına girmememiz ve dışa bağımlılıktan kurtulmamız, güçlü, kalkınmasını ve sanayileşmesini tamamlamış ve teknolojisini üretir hale gelmiş bir milli ekonomiye sahip olmasıyla mümkün olabilecektir.

Gençlik ve Meseleleri Komisyon Raporu'ndan

Gençlik dinamik bir gruptur ve milletlerin geleceğinin aynasıdır. Gençlikteki yenilikçi ve değişmeci tavır, muhafaza edilmesi ve korunması gereken milli ve manevi değerlerle uyum sağladığı sürece faydalı olabilir. Medeniyet ve kültür tarihi kendisine tanıtılmayan genç insan başarılı olma duygusuna sahip olamayacağı gibi kimlik krizini de aşamaz.

Uyuşturucu Maddeler

Gençlik, zararlı bağımlılık yaratan madde ve araçların taarruzu altındadır. Müstehcen yayınların yanısıra; alkolizm ve diğer psikoaktif maddelere bağımlılık armaktadır. Bunlara başlama yaşı da düşmektedir. Esrarın yerini eroine bıraktığı, eroin bağımlılığının arkasında uyku verici sakinleşitirici ilaçlara düşkünlüğün geldiği görülmektedir. Alkole bağımlılığın sebepleri çevre faktörleri, kişinin yapı özellikleri ve alkol ile diğer maddelerin psikoaktif yapılarındaki bağımlılık yaratabilecek özelliklerdir. Bu gibi maddelerin toplumda kullanılabilirliğini mazur görmemeliyiz. Bunları,yorgunluk giderici, gerginliği azaltıcı, arkadaşlık ve beraberlik işareti olarak görmek yanlıştır. Çoğu kere bunlar kendini kabul ettirebilme, saldırgan olmada kullanılabilmektedir. Gerginlikleri meseleleri gidermekte manevi bakımdan güçsüz olanların inanç boşluğunu tamamlamaktadır. Çocuklarına ilgi, sevgi ve şefkat gösteremeyen ailelerde aynı özellikler görülmektedir. Bu ailelerde boşanma oranı da yüksektir.

Diğer taraftan mali, kanuni ve sosyal tedbirler ile bu tür maddelere ilgi azaltılabilir. Özellikle, içkinin kolay bulunabirliğini önleyici, zaman ve yer bakımından sınırlamalar getirilebilir. Muhtevasında uyuşturucu hammadde bulunan ilaçların insan bünyesine göre verilmek suretiyle bağımlılık azaltılabilir

Alkol ve uyuşturucu telkini yapan her türlü film, dizi ve reklamlar ihtisas erbabından oluşan heyetçe denetlenmelidir.

Boş zaman faaliyeti olarak gençlerin sadece eğlence ile şart landırılması yerine, milli mimarî, milli musuki ve geleneksel sanatlarımız öğretilmeli, yerine göre kapalı devre TV eğitimi yapılmalı, onlara faydalı eserler okullarındaki kütüphanelere konmalıdır. Nesiller arası bağı güçlendirici ve araştırmaya genci özedirebilmek bakımından Türkçe eğitime ağırlık verilmelidir. ÖSYM imtihanlarında Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Kültürü ile ilgili sorular çoğaltılmalıdır. Anayasada ifadesini bulan din ve vicdan hürriyeti korunmalı, huzur bozucu yanlış uygulamalardan kaçınılmalıdır. Genci yabancılaşmalardan ve kimlik krizinden kurtarabilmek için yerli diziler hazırlanmalı, TV'deki gençlik saati bu işin uzmanlarına verilmelidir. Belgesiz evlilik çağrıları toplumdan, insandan, beşeri ilişkiden ve sorumluluktan kaçıştır. Kısaca psikopatlaşmadır. Bu yolla hürriyet ve iradenin güçlendirilmesi sağlanamaz.

Türkçenin ilim dili olmaktan çıkarılmaması için yüksek öğrenimde eğitim ve öğretim Türkçe yapılmalı, uygulamadaki aksaklıklar hesaba katılmalıdır.

Değişik dallardan yapılan doktora ve doçentlik tezlerinin bir seçim yapılarak neşredilmesi uygun olur. Doktora kolaylaştırılmamalı, doçentlik tezi konmalıdır. İlmi zihniyetin gelişmesinde en büyük destek milli şuur ve idealler olmalıdır. Dinden ve dini hayattan kaçarak ilme varılacağı yanlışı terkedilmelidir. Maddi hayatta zirveye ulaşmış sanayi toplumlarındaki manevi arayış farkedilmelidir. Türk tarihi boyunca ilim ve din çatışması olmamıştır. Bugünkü medeniyetin bunalımı din, ahlak, örf ve adet değil, ütopyacı toplum arayışlarıdır.

Türk genci sloganlarla düşünen ve kalıpçı halden kurtarılarak önüne ideal tipler konmalıdır. İtibari düşünme alışkanlığı kazanılmalıdır.

Çalışma Hayatı ve Sağlık Komisyonu Sonuç Ropuru'ndan

Âhilik

Bugün felsefesi, ilkeleri ve müesseseleri tamamiyle batıdan kopya edilen çalışma hayatımıza milli bir zemin kazandırmak için ahi kuruluşlarının tecrübesinden yararlanılmalıdır. Ahi kuruluşlarının iktisadi ve sosyal yönlerine mutlaka arşivlere inilerek bütün yönleri ile incelenmesi ve bu milli felsefe üzerine çalışma hayatımızın ihya edilmesi gerekmektedir.

Sendikalar

Demokrasinin vazgeçilmez unsuru olarak benimsediğimiz sendikaları, işçileri temsil hususunda daha demokratik bir yapıya kavuşturmak amacıyla yapılan kanuni düzenlemeler eksikliğine rağmen faydalı olmuştur. Sendikalar çalışanların haklarının korunması, artan gelirden makul bir payın alınması ve gelir dağılımında dengenin bozulmaması için toplumda önemli bir emniyet sübabıdır. Geniş bir kitlenin kendi hakları için demokratik teşkilatlanmasının sağlanması ve bu yolla toplum huzurunun sağlanmasında büyük görevler yüklenmiş sendikaların zaafiyete düşmemesi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Sendi- kaların her ülkede huzuru bozmak, rejimi tahrip etmek isteyenlerin göz diktiği müesseseler olmaları itibari ile sendikal problemler, sendikaları hayatiyetlerini devam ettirebilecekleri bir düzene sokmak ve Devlet denetimini eksik etmemek gerekir.

İşsizlik

Türkiye'de insangücü açısından önemli bir problem yüksek öğrenim ve daha yüksek vasıf gerektiren insan gücü ile orta eğitim gerektiren ara insan gücü arasındaki dengesizliktir.

Bu dengesizliği giderici tedbirler alınarak toplumumuzun ve ekonominin gerektirdiği insan gücünün yetiştirilmesine özen gösterilmelidir. Emek arzı ve talebi istihdam ve işsizlik ile ilgili politikaların temelini teşkil etmektedir. Emek arzı, nüfus ve nüfusun bünyesine bağlı iken emek talebi ekonominin bünyesine ve üretim kapasitesine bağlı bulunmaktadır. İstihdam artırıcı ve işsizliği azaltıcı politikalar bu tesbitlere göre yapılmalı ve sadece iş gücü arzını kısıcı politikalarla yetinilmeyip, işgücü talebini artırıcı politikalara ağırlık verilmelidir. Çünkü istihdamın artırılması ekonomimin toplam üretiminin artırılmasından ayrı düşünülemeyecek bir gerçektir. Bunun için herşeyden önce genel politika, toplam üretimi ve gelir seviyesini artırmayı ve bunun için de yatırımları yükseltmeyi hedef almalıdır.

Yurt Dışındaki İşçiler

Yabancı ülkelerdeki Türk işçi çocukları ciddi bir eğitim problemi ile karşı karşıyadırlar. Eğitim probleminin en can alıcı noktası ise, yetersiz bir dil bilgisinden kaynaklanmaktadır. Ailenin yetersiz eğitim ve kültür birikimi sonucu gençliğin ne içinde yaşadığı topluma, ne de kendi milli kültürüne sahip olmadan yetişmesine ve her iki topluma da yabancı ve intibaksız kalmasına sebep olmaktadır. Azınlık psikolojisinin verdiği eziklik ve kompleksle kendi milli ve dini değerlerine sahip çıkamayan gençler kendilerini içinde yaşadıkları toplumu

kabul ettirme çabasına girmektedirler. Ancak eğitim imkanlarından yeterince faydalanamayan ve eğitim düzeyi düşük olan bu gençler kendilerini Türk ahlak ve gelenekleri ile bağdaşmayan faaliyetler içinde bulmaktadırlar. Bu gençler eğitim yönünden desteklenmeli ve gerekirse Türk okulları açılması yoluna gidilmelidir.

Yurtdışında çalışmakta olan vatandaşlarımızın bir önemli meselesi de kendilerini ilgilendiren konularda yeteri derecede aydınlanamamalarıdır. İlgili kamu kuruluşlarından oluşacak heyetlerin zaman zaman yurtdışında kısa sürelerle aralıklı toplantı yaparak, vatandaşlarımızı yeniliklerden haberdar etmeleri gerekmektedir. Özellikle yurtdışındaki genç neslimiz Türklük'ten ve dininden kopma istidadındadır. Gençlerimizi Atasına ve ülküsüne bağlayabilmek gayesi ile mutlak surette yeni faaliyetlere girişilmeli ve bu arada kültürel, sportif ve dini faaliyetler organize edilmelidir. Yurt dışında en çok ihtiyaç duyulan görevli aydın din adamıdır. Yurt dışına, devletine ve milletine bağlı yeterli sayıda din görevlesi gönderilmelidir.

İşçilerimizin tasarrufları iyi değerlendirilmeli ve özellikle devletin kontrolundaki yatırımlara yöneltilmelidir.

Halen sosyal güvenliğe kavuşturulmamış olan nüfusumuzun yeni düzenlemeler ile sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmasında fayda vardır. Nüfusumuzun tamamının sağlık hizmetleri yönünden güvenliğe kavuşturulması ile birlikte hizmetin yeterli ve üst seviyede olabilmesi için bütün imkanları en iyi şekilde değerlendirecek yeni bir organizasyona gidilmeli ve bu yeni sistem devleti, hastayı ve hekimi memnun edebilmelidir. Hizmeti kimin götürdüğü üzerinde durmadan milletimize yeterli adil ve ucuz sağlık hizmetleri götürülmelidir. Bu hizmeti Devlet, vakıflar ve özel teşebbüs götürebilir.

Aile ve Nüfus Planlaması

Aile planlaması, her ailenin bakabileceği kadar çocuk sahibi olabilmesi demektir. Bu sayı asgari üç–dört çocuktur. Buna müdahale de gereksizdir. Her aile bunu kendisi ayarlamalıdır. Nüfus planlaması, aile planlaması ile karıştırılmamalıdır. Nüfus planlaması ülkenin nüfusunun belli bir seviyede tutulması demektir. Biz buna karşıyız. Ülke nüfusunun azaltılması veya dondurulması ne istihdam imkanını artırır ne hızlı kalkınmayı sağlar. Avrupa'da nüfus kesafeti en az olan ülke Türkiye'dir. Büyük Devlet ancak büyük Millet ile mümkündür. İşte bu sebeple nüfus planlamasına karşıyız. Doğum kontrolü ilaç ve vasıtalarının her isteyene sorumsuzca verilmesini ve uygulanmasını da uygun bulmuyoruz. Zaruret halinde aile planlaması yapacak duruma gelmiş olan ailelere kontrollü olarak verilmeli veya uygulanmalıdır.

Kürtajın, gebe kalamama, düşük yapma, urların gelişmesi ve psişik bozukluklar gibi birçok ubbi mahzurları da vardır.

Milletlerarası Dış Politika Meselelerimiz Komisyonu Sonuç Raporu'ndan

Türkiye Cumhuriyeti İnsan Hakları ve Vicdan Hürriyetine ve Demokrasiye gönülden bağlı bir devlettir. Devletimizin bu vasfı korunarak ülkemizin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, güçlü bir Türkiye yaratılması Dış Politikamızın da temelidir.

Türk Milliyetçilerinin önde gelen emeli Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Türk Milletinin hayatını, bağımsızlığını ebedi kılmaktır. Hiçbir Devletin, hiçbir Milletin aleyhinde olmayan Türk Milletinin hayati menfaatlerini koruyan bir barış istikameti, barışı korumak için kollektif gayret, dünya barışı ve milletlerarası işbirliği Türk milliyetçilerinin en samimi hedef ve programıdır.

Milli Kültürümüzün geniş satıhlı denetimsiz bir etkileşimden görebileceği zararları önleyecek ilmi tedbirler bulunmalıdır. Bunun için Milletimizin yirmi yıla yakın bir sürede Avrupa'da geçirmekte olduğu laboratuvar deneyiminden istifade edilmelidir. Ayrıca, Avrupalı'nın Türkiye'yi kendi topluluklarına ne derecede kabule istekli oldukları da değerlendirmede dikkate alınmalıdır.

Sınırlarımız dışında Türk topluluklarını, Türk Kültürüne bağlı zümreleri, Türk azınlıklarını insanlık camiasının ve Türk milletinin inkâr ve ihmal kabul etmez hayati uzuvları ve değerleri sayıyoruz. Anılan Türk topluluklarının saadet ve selametleri ile millet ve Devletçe ilgilenmeyi insanlık borcu ve milli ödev biliyoruz. Dil, din ve kültürel değerlerini, kimliklerini ve insanlık haklarının korunmasını vazgeçilmez ödevlerimiz sayıyoruz.

Bu Türk topluluklarını yaşadıkları ülkelerle, Türkiye arasında en sağlam dostluk ve işbirliği köprüsü kabul ediyoruz. Türkiye Cumhuriyeti Devleti her türlü emperyalizme devletlerararası ilişkilerde kuvvet kullanılmasına karşıdır. Ancak, sınırları dışındaki Türk Topluluklarının Türk varlığının fiziki ve kültürel imhasına seyirci kalamaz kalmamalıdır.

Türkiye'nin tanıtılması, Türk Hukukunun korunması için dünya çapında tanıtma çalışmalarına girilmelidir. Bu konunun bir uzmanlık konusu olduğu dikkate alınmalı, buna uygun kurumlar oluşturulmalı ve mevcut olanlarından da istifade edilmelidir. Bu konuda hiç bir masrafdan kaçınılmamalıdır.

6

BİR KURULTAY'IN ARDINDAN

Aydınlar Ocağı'nın kuruluşundan bu yana en önemli ve ağırlıklı faaliyeti "milliyetçiler kurultayları" düzenlemek olmuştur. Daha önceki yıllarda da düzenlenen üç kurultaydan sonra, geçtiğimiz 1987 yılının nisan ayı içinde, İstanbul'da "Dördüncü Milliyetçiler Kurultay'ı" toplanmıştır. Oldukça görkemli görünümler sergileyen bu Kurultay'ın, hem düzenleyici kurum olan Aydınlar Ocağı, hem de Ocağın büyük ürünü sayılan "Türk–İslam Sentezi" açısından önemli bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Bu nedenle, açılışı Tarabya Otelinde yapılan ve daha sonra Atatürk Kültür Merkezinde devam eden toplantı üzerinde durmanın anlamlı olacağı düşünülmüştür.

Üç gün süren Kurultay boyunca yoğun bir çalışma temposunun tutturulduğu söylenebilir. Örneğin bu süre içinde, dinsel yaşam, kültür, eğitim–öğretim, ekonomi, gençlik, dış politika, sağlık ve çalışma yaşamı gibi alanlarda toplam 82 bildirinin sunulmuş olması, Aydınlar Ocağı'nın sözü edilen faaliyetinin başarısını ortaya koymaktadır. Bu bildirilere ek olarak Kurultay'da sekiz komisyon tarafından hazırlanan raporlar tartışılmış ve Dördüncü Milliyetçiler Kurultayı'nın benimsediği belgeler haline gelmiştir. Başka bir deyişle, Kurultay tarafından hazırlanıp, benimsenen raporlar ile Aydınlar Ocağı'nın çeşitli sorunlara yönelik görüş ve çözümlemeleri ortaya çıkmıştır. Böylece Aydınlar Ocağı, bir yandan ideolojisini yeniden yorumlayıp tanımlamak fırsatını bulurken; diğer yandan da, kamuoyunda tartışılmaya başlanan imajı ile ilgili bir savunma gündeme gelmiştir.

Kurultay'ın diğer bir özelliği hükümetin yoğun katılımı olmuştur. Bakanlar Kurulu'nun üç üyesi, Kazım Oksay, Vehbi Dinçerler ve Hasan Celal Güzel çı

lışmaları izlemişler, ayrıca konuşmacı olarak da katkılarda bulunmuşlardır. Özetle vurgulamak gerekirse, konuşmaların protokoler nitelikte olmadığı söylenebilse de, her üç bakan da konuşmalarında ideolojik yandaşlıklarını ve Türk–İslam sentezi düşüncesini paylaştıklarını dile getirmişlerdir. Böylece Aydınlar Ocağı, sadece 12 Eylül askeri yönetimi için değil ANAP iktidarınca da beğenilen desteklenen bir kuruluş olduğu özelliğini ortaya koymuştur. Nitekim Kurultay çalışmaları sırasında, hükümet icraatının herhangi bir eleştiriye tabi tutulmadığı gözlemlenmiştir.

Yukarıda da değinildiği gibi, gerek Kurultay'ın eğilimleri gerek Aydınlar Ocağı'nın ideolojik çözümleme ve yorumları, esas olarak, 8 komisyon raporu içinde ifadelerini bulmuş gözükmektedir. Kuşkusuz, bu 8 komisyonda (Dini Hayat, Kültür, Eğitim, 21. Yüzyıla Doğru Türkiye, Gençlik Meseleleri, İktisat, Çalışma Hayatı ve Sağlık, Milletlerarası Dış Politika Meselelerimiz komisyonları) hazırlanan raporları tüm ayrıntıları ile ele alıp tartışmak gereksizdir. Aydınlar Ocağı belli siyasal amaçları olan bir dernektir ve doğal olarak toplumla ilgili bir çok sorun bu dernek tarafından tarışılmaktadır. Bunların hepsini ele almanın elbet gereği yoktur ama Aydınlar Ocağı'nın nasıl bir toplum ya da Türkiye öngördüğü bu ülkede yaşayan herkesi ilgilendirmektedir. Başka bir deyişle Aydınlar Ocağı'nın ideolojisi, tüm yurttaşları ilgilendirdiği için üzerinde durulması gereken bu konu haline gelmektedir. Bu nedenle, burada, Kurultay çalışmaları göz önüne alınarak Ocağın ideolojik çözümlemeleri üzerinde durulmaktadır.

Aydınlar Ocağı ve ideolojisi olan Türk–İslam Sentezi artık kamu oyunda tartışılmaya başlanmış ve bu tartışmalar içinde Ocağa karşı yoğun bir eleştiri dalgasının yükseldiği gözlemlenmiştir. Ocakçılar ya da en azından üyelerden bir kısmı, bu eleştirilere karşı, "Türk düşmanları", "kökü dışarıda, yabancılaşmış aydınlar", "komünistler" gibi karşı eleştirileri yöneltmişlerse de açık bir tartışmaya girmekten dikkatle kaçınmışlardır. Bu bakımdan Kurultay çalışmaları ya da ideolojinin yeniden formüle edilmesi, Aydınlar Ocağı'nın tartışma ve eleştirilerden çokça etkilendiğinin bir kanıtı olarak düşünülebilir. Daha açık bir deyişle, Kurultay'da ortaya çıkan görüş ya da çözümlemeler, sözü edilen etkilenmenin boyutlarını ortaya koymaktadır. Bu yüzden, Kurultay çalışmalarının tümünü değilse de bir kaç ideolojik nokta ile ilgili olanlarını yeniden irdelemek yararlı olacaktır.

Yukarıda bir kaç kez altı çizilerek vurgulandığı gibi, Aydınlar Ocağı esas olarak ideoloji üreten bir kuruluştur. Bütün faaliyetleri temelde ideoloji üretme ile ilgilidir. Bu bakımdan Kurultay çalışmaları irdelenirken hangi noktalar üzerinde durulacağına karar vermek pek de kolay bir seçim gibi gözükmemektedir.

Ama yine de tüm Kurultay çalışmaları üzerinde duracak hacimli bir inceleme yerine, seçmeye dayanan bir tartışmaya girmek doğru olacaktır. İşte bu ilkeden hareketle, Dördüncü Milliyetçiler Kurultayı'nın üç ideolojik noktayla ilgili değerlendimelerini tartışmak yeterli olacaktır. Bu üç noktayı (a) siyaset ve demokrasi anlayışı, (b) tarih ve kültür anlayışı, (c) ekonomik düzen ve ilişkiler anlayışı olarak tanımlamak mümkündür.

Siyaset ve Demokrasi Anlayışı

Bilindiği gibi Kurultay öncesinde Aydınlar Ocağı sık sık basında konu edilmeye başlanmış ve Ocağın 12 Eylül yönetimi ile ilişkileri üzerinde durularak Türk–İslam Sentezi'nin anti–demokratik bir ideoloji olarak yorumlandığı yolunda eleştirilere yer verilmişti. Bu nedenle, Kurultay'da ilk göze çarpan husus, Ocak mensuplarının yoğun bir demokrasi söylemini dile getirmeleri olmuştur. Daha açık bir deyişle, Aydınlar Ocağı, demokrasi konusunda bir savunma çabası içinde gözükmüştür. Kurultay'da Ocak mesuplarının, "parlamentarizm", "laiklik", "demokrasi" gibi kavramları çok sık kullandıkları ve böylece kendilerine yöneltilen "totaliter ideoloji" eleştirisine karşılık verme gayreti içinde kaldıkları söylenebilir.

Aydınlar Ocağı'nın, "demokratik" olma özelliği çok tartışma götüren *1982 Anayasası*'na kuvvetle sahip çıktığı bilinmektedir. Prof. Süleyman Yalçın, Prof. Muharrem Ergin ve Aydın Bolak tarafından kaleme alınmış olan, ideolojik tercihlerin temel göstergesi sayılan 'Milli Mutabakatlar' belgesinde, *1982 Anayasası* ile ilgili şu değerlendirme dikkati çekmektedir:

"Milli kültüre dayalı olması söz götürmeyecek bu demokrasinin yolunu Türk Milleti nihayet 1982 Anayasası'nda bulmuştur. Şimdi yapılacak şey, bu anayasanın gösterdiği istikametteki tabi gelişmeyi takip etmektir."

Görüldüğü gibi Ocak, *Anayasa*'ya kesin bir tavırla sahip çıkmakta, hiç bir değişiklik istememekte ve toplumda çok geniş ve farklı çevreler tarafından dile getirilen yeni bir anayasa talebini kesinlikle red etmektedir. Sözü edilen "mutabakat çağrısına" göre, "yazılacak bir yeni anayasanın Türkiye için ölüm fermanı mı kalım fermanı mı olacağını kestirmek mümkün değildir." Yani *1982 Anayasası* yerine yeni bir anayasa, gerçekten demokrasinin işlemesine olanak verecek bir anayasal düzenleme, Aydınlar Ocağı'na göre, Türkiye'nin ölüm fermanı olabilir.

1982 Anayasası, bir askeri yönetim tarafından olağanüstü koşullarda hazırlanan ve kabul ettirilen bir düzenlemedir. Anayasanın % 92 çoğunluk ile kabul

edilmesinin pek de anlamlı olmadığı açıktır. Çünkü anayasa referandumun hangi koşullar altında yapıldığı henüz bütün açıklığı ile belleklerdedir. Bu konu üzerinde uzun uzun durmanın, *1982 Anayasası*'nın gerçekten Türklerin özlemlerini ve "tarihi kaderlerini" belirleyen bir düzenleme olup olmadığını tartışmanın yeri burası değildir. Belki söz konusu anayasanın bazı temel özelliklerine kısaca değinmek yeterli olabilir.

Demokrasi sadece birkaç partinin yarıştığı ve seçimle oluşan bir parlamentonun ülkeyi yönettiği bir siyasal sistem değildir. Demokrasiyi belirleyen, bir siyasal sistem olarak ona dinamizm ve gerçeklik kazandıran ölçüt katılım ve çoğulculuk mekanizmalarının işlerliğidir. *1982 Anayasası* ile gelen düzenlemenin ise katılım ve çoğulculuğu büyük ölçüde engellediği, yığınların politize olmaması için her türlü kurumsal engelleri sisteme soktuğu ortaya konmuş bulunmaktadır. Nitekim % 92 oy çoğunluğu ile kabul görmüş olan anayasa, daha 5 yıl geçmeden değiştirilmeye başlanmışur bile. Örneğin günümüzün belli başlı bütün siyasi partileri, bu değişiklikleri yeterli görmememekte, yeni değiştirme taleplerini gündeme getirmektedirler. Kuşkusuz, partilerin, anayasal sistemde yapılacak değişmeler üzerinde görüş birliğine vardıkları ileri sürülemez ama, birbirlerinden farklı olsa da, bütün siyasi partilerin bir takım değişiklik önerileri geliştirmeleri, düzenlemedeki başarısızlığın çok açık bir göstergesi sayılabilir.

Türkiye'de demokrasi tartışmalarının anayasal sistem üzerinde odaklaşması ve demokratikleşme için değişiklikler yapılması yolundaki tartışmaların Aydınlar Ocağı'nı belli bir ölçüde etkilediği gözlemlenmektedir. Başka bir deyişle *1982 Anayasası*'na baştan beri sahip çıkan Ocak içinde, giderek, bazı değişikliklerin gündeme gelebileceği düşüncesi başgöstermiş gibidir. Örneğin Kurultay'a sunulan bir bildiride, "...*1982 Anayasası* ile çerçevesi çizilen hukuki rejim liberal felsefe üzerine bina edilmediği ve siyasi güç tahkim edildiği için bazı insani haklar ve hürriyetler tahdit ve tehdit edilmektedir..." denerek (Doç. Dr. İbrahim Kanyılmaz, Milli Beraberlik ve İktisat Politikası") mevcut sistemin anti-demokratik özelliklerine, dolaylı yoldan değinilmektedir.

Eğer bir anayasanın "bazı insani haklar ve hürriyetleri tahdit ve tehdit" ettiği kabul ediliyorsa sistemin demokratik olma özelliği oldukça tartışmalı hale gelmiş demektir. Temel hakları ve özgürlükleri kısıtlayan hatta tahdit eden bir düzenlemenin, toplum içinde geniş bir uzlaşmaya (consensus) dayanmadığı açıktır. Böyle bir düzenlemeyi savunmak ve demokrasiden yana olduğunu ileri sürmek, kendi içinde tutarlı bir bütün oluşturamaz.

Demokrasinin özü, "olmazsa olmaz" koşulu, temel hakların konumudur ve bu haklarda ortaya çıkan her kısıtlama siyasal sistemin demokratik olma özelliğini

zedeler. 1982 Anayasası'nın temel haklara yaklaşımı, çalışma yaşamı ile ilgili kısıtlamaları ve belki, bunlardan da önemlisi, toplumdaki ikincil örgütlere (dernek, sendika, meslek kuruluşları gibi) siyasal faaliyet yasağı getirmesi, çoğulcu ve katılımcı bir demokrasiyi olanaksız kılmaktadır.

Kurultay'da ortaya çıkan ilginç bir tutum, Aydınlar Ocağı'nın önde gelen kişilerinden aydın Bolak'ın sunduğu bildiride ortaya çıkmaktadır. Aydın Bolak, faiz ve çağdaş ekonominin gerekleri konusunda ortadoks (sunni) İslamcı görüşe ters düşen yorumu ile dikkati çekmiştir. Kültür yaşamı ile ilgili bildiride de "her Türk'ün evinde bulunması gereken "104 kitap ismi verilmektedir. Bu listede Adnan Adıvar, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Yakup Kadri, Orhan Veli, Cahit Sıtkı gibi yerli yazarlarla Zola, Steinbeck, Voltaire, Anatole France, Karl Marx (her Türk, *Kapital*'i okumalıymış) gibi yabancıların eserleri yer almaktadır. Bu yazarların, düşüncelerinin ve eserlerinin Aydınlar Ocağı'nın savunduğu ideolojiye çok ters düştüğü açıktır. Örneğin, Türkler, "Milli kültürlerini" öğrenip, özümlerken materyalizmi ve sınıf mücadelesi olgusunu orjinal yapıtlardan öğrenecek, bu arada Yaşar Kemal,Orhan Veli, Cahit Sıtkı Tarancı gibi yerli ya da milli edebiyatçılarımızdan, o hiç hoş karşılanmayan *"hümanist"* değerleri kapacaklardır.

Bu noktada çıkan başka bir gerçek de Ocak tarafından savunulan "Milli Kültür" görüşüne karşı yöneltilen eleştirileri çürütme çabasına verilen önemdir. Yukarıdaki liste, bir yandan düşünce sisteminde çağdaşlığa ve hoşgörüye yer olduğunu göstermekte, öte yandan da savunulan kültür kuramının *çeşitlilik, evrensellik* ve *yaratıcılıktan* yoksun bulunduğu yolundaki eleştirilere cevap getirmektedir. Ancak her Türk'ün evinde, kütüphanesinde bulunması gereken bu yazarlar, Aydınlar Ocağı'nın ya da Ocak düşüncesinin politikasına yön verdiği TRT'de yok sayılmaktadır. Örneğin Kurultay'da ortaya atılan ve benimsenen görüş TRT çalışanlarının ancak "milli kültürü" benimsemiş kişilerden olması biçiminde ifade edilmiştir. Buna ek olarak, Kurultay'daki tartışmalarda uydu kanalı Türkiye'de yabancı televizyon istasyonlarının izlenebilmesinin olumsuz bir gelişme olarak değerlendirildiği, bunun önlemesi için gayret sarfedilmesi gerektiğide dile getirilmiştir.

Görüldüğü gibi Ocak açısından düşünce özgürlüğü ve hoşgörü bir ikilem olma özelliği taşımaktadır. Düşünce özgürlüğünü kısıtlamak, toplumda neyin tartışılıp neyin tartışılamayacağını, belki bir odağın kararlaştırması ilkesini savunmak, demokrasi ile bağdaşan bir tutum değildir. Başka bir deyişle her Türk için Marx'ı Steinbeck'i ya da Zola'yı okumayı önermek, sonra da Türklerin yabancı TV'leri izlemelerini engellemek için önlemler önermek, en azından, siyasi

özgürlükler açısından çelişkili bir tutumdur. Bu çelişkinin altında, Türk–İslam Sentezi ideolojisinin anti–demokratik özellikler taşıdığı yolundaki eleştirilerden kaynaklanan kaygıların yattığı düşünülebilir.

Aydınlar Ocağı'nın Türk–İslam Sentezi ideolojisi, temel hareket noktasından ya da bir başka deyişle, millet kavramının tanımından dolayı anti–demokratik özellikler taşımakta; ne kadar demokrasi havariliği yapılırsa yapılsın, ideolojideki totaliterlik öğesi gizlenememektedir. *Aydınlar Ocağı'nın Görüşleri* adlı yayında "millet" kavramı şöyle tanımlanmaktadır: "Tabii cemiyetlerin en büyüğü olan millet; insan cemiyetlerinin en sağlamı, gerçeği ve büyüğü millettir. Millete vasfını veren şey kültürdür."

Bu tanıma göre adına millet denen insan topluluğu ilk bakışta sosyolojik bir olgudur ve belirleyici öğesi kültürdür. Ancak bu belirleyici öğenin toplumsal birlik ve bütünlüğü nasıl belirlediği açık değildir. Örneğin, öncelik kültür ise bu kültürün nasıl oluştuğu, belli bir kültürün hangi gelişme aşamasında millete yol açtığı ortaya konmamıştır. Aydınlar Ocağı'na göre dil tek başına belirleyici değildir ya da bir başka .biçimde ifade etmek gerekirse, her dili olan toplumsal birlik "millet" sayılmamaktadır. Kültür ile millet kavramı arasında totolojik (döngüsel) ilişki kurulmakta, her milletin kendine özgü bir kültürü olduğu yani hem kültürü millilik özelliğinin belirlediği, hem de milleti belirleyen ana değişkenin milli kültür olduğu varsayılmaktadır. Bu totolojik ele alış içinde, ilk bakışta sosyolojik bir olgu olarak düşünülmüş gözüken "millet" kavramı zaman boyutundan bağımsız hale getirilmekte; milli toplumun oluşumu sosyolojik, antropolojik ya da ekonomik özellikli bir zaman boyutuna bağlanmamaktadır.

Millet kavramını böyle temel üzerinde, zaman boyutundan bağımsız olarak tanımlamak, Aydınlar Ocağı tarafından savunulan tarih anlayışı ile tutarlı bir bütünlük kazanmaktadır. Türk–İslam Sentezi ideolojisine göre *tarih, milletler arasındaki mücadele olarak tanımlanmakta;* bu mücadelede her millet için bir "tarihsel kader" söz konusu olmaktadır. Her milletin öz kültürü de o milletin tarihsel kaderini tanımlamaktadır. Örneğin bir milletin tarihsel kaderi, diğer milletleri idare etmek olarak kendini gösterebilmekte; başka milletleri idare etmek kaderi ise kültürün içinden kaynaklanmaktadır. Kısaca tanımlamak gerekirse, ideolojinin millet ve tarih anlayışı esas olarak Rousseau'cu ele alış içinde biçimlenmektedir.

Türk–İslam Sentezi ideolojisine totaliter nitelik kazandıran öğenin sözü edilen Rousseau'cu ele alış olduğu söylenebilir. Eğer tarih içinde her milletin bir kaderi (yazgısı) varsa (yani kaderci bir determinizm söz konusu ise) bu kaderin ne olduğunun tanımlanması gerekir. Milletin tarihi kaderini kim bilir ve kim ta-

nımlayabilir? Eğer bu misyonun sahipleri milli kültür budur ve buna göre de milletin tarihsel kaderi şudur derse nihai otorite ortaya çıkmış olacaktır. Aydınlar Ocağı'na göre milli kültür ve milletin tarihi kaderi bir çoğunluk ya da oylama ile belirlenecek husus değildir; 2000 yıllık tarih içinden süzülüp gelmektedir. Burada Rousseau'nun ünlü "Genel irade" kavramı ile büyük bir paralelik ortaya çıkmaktadır. Belirli bir zaman kesiti içinde somut olarak yaşayan insanların bir kısmı, hatta çoğunluğu bu tarihi kaderi tanımlamak açısından yetkin sayılamaz.

Eğer tarihe yön veren temel değişkenin milletlerin kaderi olduğu görüşü kabul edilecek olursa, milli kaderin ne idüğünü belirleyen otoriteye ya da kaynağa karşı çıkmak artık söz konusu olamaz. Türk–İslam sentezi düşüncesine göre, tarihsel kaderimizi belirleyen milli kültürü Aydınlar Ocağı tanımlamış bulunmaktadır ve bu kabulden hareket edilince, doğal olarak, demokrasiyi, özgürlükleri ve temel hakları bu sınırlılıklar içinde ele almak gerekecektir. Başka bir deyişle, milli toplum içinde, demokrasinin gereği sayılan görüş farklılıkları milli kültürün ve tarihsel kaderin ne olduğunu tanımlayan o "bilimsel" çerçeve ile sınırlanmış olmakta, bu sınırların dışına çıkan bir görüşe izin verilmemektedir.

Bilindiği gibi totalitarizmi savunan tüm siyasi düşünceler, doktrinler büyük ölçüde Rousseau'nun çözümlemelerine dayanmakta, düşünsel sistem bu çözümlemeler üstüne bina edilmektedir. Rousseau'nun içten bir demokrat hatta devrimci olması bu gerçeği değiştirmez. Eğer bir ideoloji, tarihi kadercilik gibi metafizik öğelere dayanıyorsa, sorunun cevabını benden başka bilen yok gibi kabullerden hareket ediyorsa söylemi ne olursa olsun, hiç bir biçimde demokratik olma özelliği taşımadığı açıktır. Yukarıda da değinildiği gibi, Aydınlar Ocağı'nın sahip çıktığı milli kültür ve tarih anlayışını demokrasi ile bağdaştırmak olanağı yoktur. Bu nedenle, sözü edilen milli kültür anlayışı üzerinde durmak yararlı olacaktır.

Milli Kültür Anlayışı

Aydınlar Ocağı tarafından geliştirilen ve toplumda belli bir etkinliğe kavuşturulan ideolojinin anahtar kavramı "milli kültür" olarak tanımlanabilir. Bu ideolojiye göre, yukarıda da üzerinde durulduğu gibi, tarih uluslar arasındaki mücadele süreci olarak yorumlanmakta ve ulusların mücadelesi (ya da yarışması) kültürlerin mücadelesi biçiminde ortaya çıkmaktadır. Örneğin son Kurultay'ın kapanış bildirgesinde yer alan, "Uzay ve uydu çağına girmiş bulunan ve büsbütün küçülen dünyamızda, kültürlerin hayat mücadelesi gittikçe kızışacak ve kültür emperyalizmi tahmin edilemez tesir hudutlarına ulaşacaktır" düşüncesi

ideolojideki temel hareket noktasını ifdade etmektedir.

Bu kabulden hareket edince, Türkiye'nin tehlikeli bir kültür saldırısı ile karşı karşıya olduğu sonucu çıkarsaması yapılmakta ve böylece ana sorunun saldırıya karşı direnme olduğu noktasına gelinmektedir. Kuşkusuz böyle bir düşünce sisteminin gerçekle ne ölçüde çakıştığını tartışmak artık ideolojiyi savunanlar için pek anlamlı bir iş olmamakta, esas olarak bütün dikkatler Türk "Milli kültürünün" saldırıya karşı nasıl korunacağı noktasında toplanmaktadır. Artık "saldırı nereden geliyor" ya da kültürün hangi alanlarında "saldırı hangi boyutlara erişmiş" türünden sorular da önem taşımamaktadır. Bir dış dünya ya da yabancı kavramı çerçevesinde ulusal kültür ve kültür emperyalizmi tanımlanmakta ve korumanın nasıl yapılacağına dair politikalar üretilmektedir

Gerek Aydınlar Ocağı'nın eski yayınlarına gerek son Kurultay'daki tartışmalara bakınca kültürün belli alanlarında dış etkileşimin kötü bir şey olmadığı, bundan da ötede, gerekli olduğu ileri sürülmektedir. Bu alan kısaca *"bilim ve teknoloji"* olarak tanımlanmaktadır. Bir başka deyişle bilim ve teknoloji alanında bir emperyalist bağımlılığın söz konusu olmadığı, ulusal kültürün bu alanda dışarıya bütünü ile açık olması gerektiği kabul görmektedir. İstilanın ya da emperyalist bağımlılığın geçerli olduğu kültür alanları değer sistemleri, örfler ve âdetler olarak belirlenmektedir. Burada Gökalp'in bilinen çözümlemesinin yeniden gündeme getirildiği görülmektedir.

Kurultay tarafından kabul edilen Kültür Komisyonu Raporu, Türkiye'nin günümüzde son derece ciddi bir kültür istilası ile karşı karşıya bulunduğunu vurguladıktan sonra şu saptamayı yapmaktadır:

> *"Bugün Türk Milli Kültürü 'halk' ve 'münevver" kültürü olarak kutuplaşmıştır. Türkiye'de yukarıda kaydettiğimiz yabancı tesirlerin etkisinde dıştan gelen kültür dalgalanmalarına açık, onlara kapılan ve özüne aykırı değerler sistemlerini benimseyen kompartımanlaşmış ve kozmopolitleşmiş dolma kültürleri ile ve yeterince olgunlaşma imkânı esirgenmiş bir öz kültür oryantasyonuna haiz halk kültürü, folklorik seviyede mevcuttur..."*

Bu çözümlemenin Gökalp'te ifadesini bulan kuramsal bir temeli varsa bile gene de çok açık olmadığı söylenebilir. Örneğin münevverlerin dış etkilere yani emperyalizme açık olduğu ileri sürülmekte ve buna göre dışarıdan gelen her türlü kültürel öğenin karşısına çıkılmaktadır. Buna göne Türkler sadece kendi musikilerini dinlemeli, klasik müzik ya da pop müziği denen türe ilgi göstermemelidir. Ama acaba kendi müziğimizi yaparken piyano, keman türünden batı sazlarını kullanmak doğru olacak mıdır? Çünkü piyano ya da keman sedece

teknik bir gereç olma özelliği taşımamakta, ister istemez, müzikaliteleri gereği, batı müziği normlarını da sisteme sokmaktadırlar. Ya da kentleşmiş, sanayileşmiş bir toplumda, Aydınlar Ocağı'na göre radikal bir biçimde sahip çıkılması gereken "Türk ailesi" nasıl tanımlanabilir? Öz kültürel değerlerin mevcut olduğu folklorik halk kültürümüz acaba bizlere, bugün içinde yaşadığımız toplumun gerçeği olarak ortaya çıkmış kurumları, toplumsal ilişkileri ve davranış kalıplarını nasıl Türkleştirileceği yolunda pratik formüller verebilecek midir?

Kuşkusuz bu tür soruları çoğaltmak ve ortaya çıkan çözümleme ya da politika önerileri çerçevesinde yeni yeni sorular sormak mümkündür. Ulus, daha önce de tanımlandığı gibi temelinde örgütsel bir siyasi bütünleşmenin olduğu toplum kategorisi olarak tanımlanmaktadır. Siyasi bütünleşme, bir dil ve dile bağlı olarak belirlenmiş bir ideoloji (ulusal ideoloji) bir araya gelerek "ulus" olarak tanımlanan toplumsal kategoriyi oluşturmaktadır. Bu kategorinin elbet kendine özgü bir kültürü vardır. Ancak toplumun ekonomik ve toplumsal gelişmişlik derecesi ya da düzeyi, doğal olarak kültürü etkilediği gibi her ulusal kültür kaçınılmaz bir biçimde dış dünyaya açık olmak zorundadır. Belli bir bilimsel ve teknolojik düzeyin mutlak olarak kendine özgü değerler, insanca ilişki kalıpları ve davranış biçimleri içermesi kaçınılmaz bir şeydir ve bir kültürden diğerine geçen bilim ya da teknoloji beraberinde sözü edilen değerleri, davranış kalıplarını ve ilişki biçimlerini de getirecektir. Bu insan yaşamı ile ilgili olarak yadsınamayan bir gerçektir.

Aydınlar Ocağı tarafından formüle edilen şekliyle, Türk–İslam Sentezi ideolojisi, gerçeği kabul etmemektedir. Başka bir deyişle, ideolojiye göre "milli kültür", kontrol edilebilen, planlanabilen ve istendiği gibi kalıplandırılabilen bir olgudur. Ocağın kendisi için tanımladığı görev işte bu noktada ortaya çıkmaktadır. Bu misyonu, ulusal kültürün biçimlendirilmesi, planlanması ve kontrol edilmesi için gerekli politikaları, kurumsal düzenleme önlemlerini belirlemek biçiminde tanımlamak mümkündür. Ocak, önce etkili çevreleri bir kültürel denetim mekanizması kurmak için ikna etmekte; sonra da böyle bir mekanizmanın nasıl kurulabileceği yolunda politikalar üretmek yoluyla tarihi görevini yerine getirmektedir. Aslında, kültürel kontrol mekanizmalarının esas olarak hiç de esnekliği olmayan bir ideolojik denetimi gündeme getirmeyi amaçladığı söylenebilir.

Örneğin Kurultay'da kabul edilen "Kültür Komisyonu Raporu"nda, toplumda kamuoyu oluşturma görevini yürüten basın–yayın çalışanları ile ilgili öneriler, sözü edilen ideolojik kontrolün kapsam ve içeriğini ortaya koymakta yeterli gözükmektedirler. Sözü edilen önerilerin en ilginç gözükenleri şunlardır:

1) Sözlü ve görüntülü basında çalışan bütün görevliler devletin açacağı

büyük kurstan geçirilmelidir.

2) Programcılar, güzel sanatlar, devlet, aile, vatan ve ordu, din, tarih gelenek konusunda çok yetkili kimselerin eğitiminden geçirilmelidir.

3) Türkiye üzerinde oynanmak istenen oyunlardan bu kişiler (TRT çalışanları) haberdar edilmeli; devletin istihbarat örgütlerince aydınlatılmalıdır.

4) Bütün bunlara karşın yabancı kültürlere ve ideolojilere yakınlık duyanlar TRT'den mutlaka uzaklaştırılmalıdır."

Görüldüğü gibi Aydınlar Ocağı, bugünkü haliyle bile TRT'yi beğenmemekte, açıkça bu kurumun tam denetimini istemektedir. Kamuoyunu oluşturmada etkinliği bilinen bir kurum olduğu için TRT'de tarafsızlık ilkesi, memur güvencesi, hukuk devleti gibi "yabancı" değer ya da kurumlar bir tarafa itilmekte, o çok sözü edilen demokrasiden dolaylı olarak vaz geçilebilmektedir. Aydınlar Ocağı'nın 12 Eylül yönetimi üzerindeki etkisi ve ANAP iktidarındaki en azından hükümete kadar uzanan bağlantıları göz önüne alınınca bu tür düşünce ve talepler çok ciddi soru ya da endişelere kaynaklık edebilmektedir. Başka bir deyişle Aydınlar Ocağı'na yöneltilen "totaliter eğilimli" olma eleştirisi ciddiyetini korumaktadır.

Görüldüğü gibi Aydınlar Ocağı bir yandan TRT'yi Türk–İslam Sentezi ideolojisinin yayın organı haline getirmeyi önerirken; dış etkileri yok etmek için de yabancı TV yayınlarının mutlaka önlenmesini önermektedir. Bununla birlikte, Kurultay'da ortaya atılan görüşler çerçevesinde, YÖK konusunda oldukça liberal bir tavır takınılması ilginç gözükmektedir. İdeoloji, kültürel yaşamın her alanında olabildiğince sıkı kontrolü ve buna bağlı totaliter eğilimleri gündeme getirirken, YÖK konusunda eleştirici bir yaklaşım benimsemekte ve liberal çözümler önerilmektedir. Ancak bu nokta üzerinde dikkatle durulunca bu tutumun ideolojinin temel öncülleri ile tutarlı olduğu söylenebilir.

Aydınlar Ocağı'na göre YÖK uygulaması ülkeye çok zarar vermiş ve üniversitenin ciddi biçimde gerilemesine yol açmıştır. Bir bakıma, yüksek öğretim sistemi en önemli kültür üreticisi ve yayıcısı kurumlardan biridir. Bu sistemde merkezi bir yönetimin kurulması, kontrol ve biçimlendirme açısından vaz geçilmez bir tercihtir. Ancak YÖK sisteminin başarılı olmadığı ve toplumsal sistemi yeniden üretmek ve denetlemek için vaz geçilmez olan yeterli düzeyde insan gücü açısından sorunlar yarattığı açıktır. Daha açık bir deyişle, tutucu bir ideoloji açısından değişim hoş karşılanmamakta ama mevcut, kurulu düzenin tekrar kendini üretebilmesi için seçkin insan gücüne gereksinim duyduğu gerçeği kabul edilmektedir. Bu nedenle de YÖK sistemine, öğretimin kalitesini düşürdüğü gerekçesiyle karşı çıkılmakta; İstanbul, Ankara ve İzmir"deki gelişmiş üniversitelere daha az sayıda öğrenci alınarak, YÖK öncesine benzer bir dü-

zenlemeye dönüşmesi talep edilmektedir. Bunun yanında yeni üniversitelerin (yani Anadolu'da kurulan yükseköğretim kurumlarının) " meslek yüksekokulu" statüsü içinde YÖK bünyesinde kalmalarının doğru olacağı tezi savunulmaktadır.

Kurultay'da milli kültüre ilişkin çözümleme ve tartışmalar içinde ortaya çıkan ilginç bir boyut da "dış Türkler" sorunu olmuştur. Tarihi milletler arasındaki mücadele olarak yorumlayıp "millet" denen toplumsal kategorinin tarihin her çağında var olduğu kabul edilince Türk milletini, Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağı ile bağlı olanlardan ibaret kitle olarak sınırlamak mümkün olmamaktadır. Nitekim ideoloji, Türkleri, dünyanın hemen hemen her yöresine yayılmış insan topluluklarının toplamı olarak ele almaktadır. Bu durumda *"milli kültür"* türünden anahtar kavram başka ülkelerde, başka siyasi sınırlar içinde yasayanları da kapsayacak bir çerçevede yorumlanmaktadır.

Aydınlar Ocağı'na göre "en büyük ve en uzak hedef", dünyanın her yerinde yaşayan Türkler için *ortak bir kültür* oluşturmaktır. Böylece ideoloji, sadece Türkiye Cumhuriyetinin sınırları içinde yaşayan ve devlete vatandaşlık bağı ile bağlı olanları değil "Adriyatik'ten Çin Denizi'ne kadar her yerde" yaşayan Türkler için de geçerli olacaktır. Bu aslında eski bir ideolojik boyutun, "Turancılığın" yeni bir yorumudur. Ancak Ocak mensupları, dünya üzerinde yaşayan bütün Türklerin bir siyasi birlik altında toplanmasından söz etmemekte, bu konuda açık bir tavır almaktan dikkatle kaçınmaktadırlar. Ancak Türkiye'nin başka ülkelerde yaşayan Türklerin kaderi ile ilgilenmesinin vaz geçilemez bir görev olduğu, tüm dünya Türklerini kucaklayan ortak bir kültür ve ideolojinin oluşturulmasının gerekliliği dile getirilmekte; bu boyut ideoloji içinde giderek kalınlaşan bir çizgi görünümü vermektedir.

Bu konuda gösterilen ilginç bir eğilim de dış Türklerle bağlantı sorununun Atatürk ile temellendirilmesidir. Atatürk'ün dış Türkler ve bu alanda ortaya atılan ünlü "Turancılık" ideolojisi karşısındaki tutumu çok açıktır. Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi, Aydınlar Ocağı için Atatürk imajı bir kısım etkili çevreler ile ilişki kurmakta işlevsel bir araçtır. Sözgelişi, Atatürk milliyetçiliği, "saldırıcı olmamakla birlikte Misakı Millî sınırları dışındaki Türklerin mukadderatı ve varlığının korunmasıyla ilgilenir" denilmekte ve böylece ideolojinin bu boyutu Atatürkçülük ile temellendirilmeye çalışılmaktadır.

Aydınlar Ocağı'nın sorunlara bilimsel olarak nitelediği yaklaşımının gerçekte politik ve toplumsal boyutları olan bir misyon özelliği taşıdığı açıktır. Yukarıda da değinildiği gibi bu misyonu, kısaca değişmeyi kontrol ve toplumsal düzeni ya da statükoyu koruma olarak tanımlamak mümkündür. Ocak tarafından

geliştirilen tüm çözümlemeler ve politik seçenekler bu çerçeve içinde değerlendirilmelidir. Ancak sözü edilen misyonun başarıya uluşması için sadece politik düzenlemeler ya da uygun politik kurumlaştırmalar yeterli değildir. Bu düzenlemelere ek olarak toplumun ideolojik yönden de kontrolünü sağlamak gerekmektedir.

İdeoljik kontrolü sağlamanın en yaygın yolu, değişmeyi gündeme getiren yeni ideolojilere karşı ağırlıklı bir ideolojik sistemin topluma benimsetilmesidir. Tartışmalarda ve çözümlemelerde ortaya çıkan ***milli kültür*** kavramı ile söylemini bu açıdan irdelemek gerekmektedir. İşte İslam öğesinin önem ve ağırlığı bu noktada kendini göstermektedir. Başka bir deyişle, Türk–İslam sentezindeki İslam öğesi ön plana çıkmakta ve ideolojik kontrol aracı olma işlevini yüklenmektedir.

Kurultay'da kabul edilen Dini Hayat Komisyonu Raporunda, "Örgün din eğitimi ana okullarından başlatılmalı; ilkokul, ortaokul ve liselerin bütün sınıflarında ders saatleri yeterince artırılarak verilmelidir" denerek bu alanda ne kadar uca gidildiği açıkça ortaya konmaktadır. Yine aynı rapora göre din eğitimi sadece din ve ahlak kültürü dersleri içinde değil, diğer derslerde de çeşitli konulara ilişkin olarak verilmeli ve İslami ilimler ile doğa bilimleri arasındaki uyum öğrencilere gösterilmelidir. Bir başka deyişle, 1925 yılından beri süren temel milli eğitim felsefe ve politikasının değiştirilip, başka ülkelerde pek eşine rastlanmayan yoğun bir din öğetisi ile dolu yepyeni bir eğitim anlayışının okullara egemen olması önerilmektedir.

Aydınlar Ocağı'nca İslam'ın evrensel bir ideoloji olarak ulusallığı yadsıması önemli bir sorun değildir. Bugün görüldüğü gibi Türkiye'de etkinliği hızla artan İslamcı kesim ulusal devlet ve ideolojiye olumlu bir gözle bakmamaktadır. Aslında bu doğal bir tutumdur. İslam ideoloji olarak ümmeti ön plana almaktadır. Türk–İslam sentezi için hedef milli kültürü yani Türk kültürünü yabancı saldırısından korumaktır ve bunun yolu, yukarıda belirlendiği gibi tekrar yoğun bir biçimde İslama dönüş olarak seçilmiş gözükmekte, sözü edilen çelişkili durum üzerindeyse hiç durulmamaktadır.

Aydınlar Ocağı'nın laikliğin hem süreceğini hem de yoğun bir İslamlaşmanın, İslami eğitimin ağırlıklı bir konum kazanması gerektiğini ileri sürmesi ilk bakışta çelişkili bir durum izlenimi vermektedir. Ancak bu çelişkinin çok önemli olmadığı ve bu noktada belirgin bir öncülün düşünce sistemine biçim verdiği söylenebilir. Türk–İslam sentezi ideolojisi için açık bir ülkü ya da amaç vardır: Değişmeyi öngören ideolojilerin etkinliğini kırmak ve ideolojik kontrolü sağlamak için yoğun bir İslamlaşma gündeme getirilmektedir. Aydınlar Ocağı üyelerinin tamamı ya da en azından önemli bir kesimi inanmış müslümanlardır.

Genel olarak ideolojide İslamı enstrümantal bir konuma oturtmanın söz konusu olduğu ileri sürülebilir. Hem yoğun bir İslama dönüş ile laikliği sürdürmenin, hem de milli yani diğer İslam toplumlarından farklı bir kültürü geliştirip yaşatmanın nasıl mümkün olacağı belli değildir. Daha önce de vurgunlandığı gibi, Türk–İslam sentezi ideolojisinde bilimsel tutarlılık o kadar da önemsenen bir sorun değildir. İslam, bir bakıma haklı sayılacak bir biçimde toplumsal değişimi önleyecek en etkin ideolojik araç olarak düşünülmüş ve böylece toplumun yoğun bir biçimde dine yönlendirilmesi temel taleplerden biri haline gelmiştir.

Ekonomik İlişkilere ve Düzene Bakış Biçimi

Aydınlar Ocağı, toplumla ilgili hemen her sorun üzerinde durmuş; doğal olarak, toplumdaki ekonomik ilişkiler ve düzene ilişkin öneriler geliştirmiş; bu alanda belli çözümlemelere kalkışmıştır. Son Kurultay'da da bu konular ayrıntılı bir biçimde tartışılmış ve özel raporlar kabul edilmiştir. İdeolojinin kapsam ve içeriğini anlamak ya da irdelemek açısından ekonomik ilişkilere yaklaşım üzerinde kısaca durmakta yarar vardır.

Kurultay'da ortaya atılan ve tartışılan ekonomik çözümlemelerin genel olarak ortodoks neo–klasik ekonomi kuramına dayandıkları söylenebilir. Zaten Ocak açısından ekonomi kuramı değil ekonomi politikaları önem taşımakta; tartışma ve öneriler daha çok bu alanda yoğunlaşmaktadır. Örnek olarak, "sosyal adalet" ya da daha teknik bir deyişle "hakca bölüşüm" sorunu üzerinde durulurken bir taraftan bölüşüm ile siyasal tercihler arasındaki belirleyici ilişkiler üzerinde durmaktan kaçınılmakta; öte yandan bölüşüme tam bir ortodoks (sunni) tutumla yaklaşılmaktadır. Buna göre adil bir bölüşüm için, *öncelikle* bölüşülecek bir zenginliğin yaratılması gerektiği ileri sürülmekte ve böylece zenginleşme ya da bir başka deyişle sermaye birikimi ön plana çıkarılmaktadır. Sermaye birikiminin ideolojinin ekonomik yaşam boyutunda ön plana çıkması diğer sorunlar üzerinde de etkili olmakta; söz gelişi faiz sorunu bu çerçeve içinde gündeme gelmekte ve ilginç yorumlara yol açmaktadır.

Faiz kurumunun yasaklandığı bir sistemde sermaye birikimini gerçekleştirmek mümkün olmaz. Oysa İslam öğretisi de faizi açıkça ve hiç tartışma götürmeyecek biçimde yasaklamış bulunmaktadır. Bu durum karşısında ideoloji faiz konusunda yepyeni bir yorum getirmekte ve böylece İslamda reform olamaz, gerek yoktur düşüncesi de önemli bir yara almaktadır. Ama bu kaçınılmaz bir gelişmedir ve burada söz konusu olan husus bir bilimsel tutarlılık sorunu değil, sermaye birikimi açısından yaşamsal görünen gerçeklerdir.

Bu çerçeve içinde, ünlü "mutabakatlar" belgesinde faiz sorununa yeni bir

yorum getirildiği söylenebilir. Özellikle Aydın Bolak tarafından yapılan bu yoruma göre, İslamın faizi yasakladığı bir gerçektir ama artık ekonomik yaşamda yepyeni bir olgu olan *enflasyon*, durumu kökten değiştirmiş bulunmaktadır. Eğer para sisteminin altın ve gümüş esasına göre olması hâlâ yürürlükte olsaydı Bolak'a göre faize gerek kalmayacaktı; fakat kağıt para ve enflasyon, bir zorunluluk olarak, faizi ekonomik yaşama getirmiş bulunmaktadır.

Kuşkusuz bu yorumun ne ölçüde geçerli olduğu; altın–gümüş para dönemlerinde de enflasyon olgusunun var olduğu türünden tartışmalara girilebilir. Ancak burada önemli olan nokta, savunulan ana misyon ve yaşamın gerçekleri karşısında, ideolojiye egemen olan esnekliktir. İslamı temel düzenleyici öğreti olarak kabul etmek, İslamda reform düşüncesine karşı çıkıp bunun mümkün olmayacağını ileri sürmek ve bunların yanında laikliği kabul etmek, faizin kaçınılmaz bir kurum olduğunu ilan etmek sözü edilen esnekliğin çok açık örnekleri olarak sayılabilir.

Kurultay'da faizin kaçınılmaz bir gerçeklik olduğu düşüncesine sahip çıkıldığı görülmektedir. Bunun yanında, Ocağın, Avrupa Topluluğu'na üye olmaya karşı çıkmadığı ama nüfus özlemini dile getirdiği söylenebilir. Çalışma yaşamı alanında, sendika kurumuna doğrudan doğruya karşı çıkılmamakta; sendikaların gerekli bir kurum olduğu ileri sürülmekle birlikte "bu kurumlar üzerinde devlet denetiminin eksik edilmemesi" gereği altı çizilerek dile getirilmektedir.

7

"SENTEZ" FİKRİNİN KAYNAKLARI

Devrim tarihimizin dikkate değer yorumcularından olan Peyami Safa 1930'lı yıllarda yayımladığı *Kültür Haftası*'ndaki yazılarıyla *Türk Devrimi*'ni destekledi. 1938' de Atatürk'ün ölümünden önce yayımlanan *Türk İnkılabı*'na *Bakışlar* eseriyle de Türkiye Cumhuriyeti'nin önde gelen savunucuları arasında yer aldı. On-dört Mayıs (1950) Demokrasi İnkılabından sonra *Türk Düşüncesi*'ndeki yazılarıyla Atütürk İnkılabları'na ve onu tutanlara karşı çıktı. *Türk İnkılabına Bakışlar* eserinin 1958'de yapılan ikinci basımına yazdığı önsözde ilk basımda savunduğu görüşlerin sorumluluğunu –P. Safa'ya değil–o (Atatürkçü) dönemin "yazı disiplini"ne (yani sansüre) yükledi. Aslında, tarihi görüşlerinin hiç değişmediğini, 1930'larda söyleyemediklerini şimdi (1958) lerde özgürce yazmak fırsatını bulduğunu açıkladı. Peyami Safa'nın tez, antitez ve "sentez" türleri üzerinde durulması yararlı olabilir. Grek ve Latin kökenli çoğu sözcükler gibi, dilimize Fransızca yoluyla giren *"Sentez"*, parçalardan bir bütün yapmak (terkip / bireşim) anlamındaki *analizin* tam tersi olan işlev veya işlemdir. Yakın çevremizdeki kimseleri eleştirip değerlendirirken *sentez* gücü olanları sadece *analize* yatkın olanlardan kolayca ayırırız. Ara sıra birarada bulunmakla birlikte, sentez yapmak daha üstün bir yetenek sayılır.

Filozof Hegel'in tarih görüşünü benimseyen evrimci diyalektikçiler, "sentez" kavramını değişme (tarih gelişme) sürecinin ilkesi / kuralı anlamında da kullanırlar. Bu okulun tarihçilerine göre, belli zaman–mekânlarda egemen olan her fikir ve görüş bir tezdir.

Yaşam felsefesiyle ilgili tezlere karşı yeni tez (antitez)'ler oluşur. Yeni tez ile antitezin çatışması yeni sentezlere yol açar:

(i) Tez $\rightleftarrows$ Antitez

(ii) Tez $\rightleftarrows$ Antitez

(iii)SENTEZ $\rightleftarrows$ Antitez...v.b.

Öyle ki, hiçbir sentez kalıcı değildir. Karşıtı oluştuğunda her sentez yeni bir teze dönüşür; bu tez ve antitezden yeni SEN–TEZ 'ler doğar. Mantıkçıların oluşum, yöneticilerin evrim, bilginlerin değişim, bilgelerin felsefe adını verdiği tarih süreci budur. "Tez ↔ Antitez ↔ Sentez" tarih sürecini yansıtan bir şemadır. Aslında sentez, bir çözüm veya açıklama değildir, bazen varsayım da olabilir: *Doğu–Batı Sentezi* ya da *Türk–İslam Sentezi* gibi.

Türk–İslam Sentezcileri, sentez sözcüğünü zaman zaman (i) "Terkip" (bireşim) anlamında (T+ A ↔ S gibi); bazen de (ii) tarihi gelişim sürecine ters düşen Türk ⇔ İslam= Türk ↔ İslam (T ↔ A = T ↔ A) denklemi içinde kullanıyorlar. Kavramsal ve anlamsal güçlüklerden biri budur. Bir örnekle açıklarsak: Hidrojen (H_2) ile oksijen (0) gazlarının sentezinden su (H_20) adını verdiğimiz sıvı elde edilir. Hidrojen gazı yanıcı, oksijen yakıcı birer madde (gaz) oldukları halde, sentez ürünü olan su ne yanar, ne yakar; yangını söndürür. Sentez, kendisini oluşturan öğelerde bulunmayan özellikler taşır (Bkz: Türker Alkan 1987 Bir elektrik üreticisinin (+) ve eksi(-) kutupları suyun içine sokulup akım geçirilirse su, Hidrojen ve Oksijen gazlarına ayrışır. Yani su sentezi geri dönüşümlüdür;

$$H_2 + 0 \leftrightarrow H_20 \text{ (Su)}$$

Bu ilişki bir matematik denklemi değil, geriye dönüşümlü kimya olayıdır. Formüldeki sağa bakan (üst) ok sentezi, sola bakan (alt) ok analizi, okların üst üste bulunması dönüşümü gösterir.

İkinci ya da diyalektik tarih felsefesinde geçen sentez (tez ve antitezden oluşmakla birlikte) gerisin geriye, tez ve antiteze ayrışmaz; yepyeni bir teze dönüşür. İşte bu yeni tez, zamanla kendi karşıtını, yani yeni bir antitez yaratır. Yeni tez ile yeni karşı tezden oluşan yeni sentez, ilkinden farklıdır. Tarihin akışı, zaman tünelinin geri dönülmezliği, (Herakleitos'un benzetmesiyle) aynı akarsuda iki kez

yıkanılamayacağı ilkesi işte budur. Tarihi olaylardaki tezler, karşıtezler ve sentezler birbirine ne eşit ne de özdeştir:

$$\text{sentez}^{n} \not\equiv \text{sentez}^{n+1}$$

Hiçbir tarihi sentez bir öncekiyle özdeş değildir. Bu yüzden tarihi olayların diyalektik mantığı, kimi gözlemcileri ve tarihçileri yanıltmıştır. Tarihin kendini yinelediği (tekrarladığı)nı söyleyenler, sentezi birinci anlamda anlayanlardır. İster Hegelci anlamda idealist, isterse Marksçı anlamda maddeci olsun, tarihin diyalektiği ya da diyalektik tarih, geriye *dönüşüm* değil, *değişimdir*. İlk durumuna dönüşenler tarihi olaylar değildir. Onun için tarih bilincine sahip sosyal bilimciler, dönüşümden değil, "değişim"den söz ederler. Süreç aynı kalsa da sonuç (sentez) daima değişir.

Tarihi ve kültürel sentezler, geriye ya da aslına dönüşen değil yeni sentezlere yönelen değişimlerdir. Öyleyse hemen şu gerçeği saptayalım ki kültür olgusunu bir sentez olarak görüp de bu sentezde *değişmeyen öz ve cevherleri* savunan Türk–İslamcılar, "Sentez" sözcüğünü her iki anlamda da doğru kullanmıyorlar. Hele ikinci anlamda, tümüyle yanlış kullanıyorlar.

Tarihi bir sentez olayında, ister canlı (ölümlü), ister canlıüstü (ölümsüz) olsun, *değişmeyen öz ve cevherden* söz edilemez. Eğer ediliyorsa, orada tarihin değişen akışı ile diyalektik tarih felsefesinin açıklama şeması birbirine karıştırılıyor demektir. (A+T=) Sentez şemasıyla milli kültürün değiştiği açıklanabilir. Ama kültürün değişmezliği kanıtlanamaz. Sorun budur.

Türk toplumunun geçen yüzyıllarda başlayan, günümüzde süren çağdaşlaşma çabaları geriye dönüşümlü sentezler değil, canlıüstü sentezler arayan atılımlardı. Tanzimat, çok dinli bir ortaçağ devletinden bir Osmanlı Milleti yaratmayı; yani Müslüman olan ile olmayan milletleri Batı Avrupalı'ya benzetme sentezini denedi, başaramadı. Birinci Meşrutiyeti rafa kaldıran İkinci Abdülhamit, aynı ülkede İslam Birliği politikası izledi, o da başarılı olmadı. Jön Türkler ise çokuluslu İmparatorluğu Türkçülük senteziyle kurtarmaya çalıştılar. Peyami Safa (1963: 57–60), Doğu–Batı Sentezi'nde, 1839 Gülhane Hatt-ı Hümayûnu'ndan 27 Mayıs (1960) Milli Birlik müdahalesine uzanan 120 yıllık sürede, uygulanan 14 değişik reçetenin "Hasta Adam"a iyi gelmediğini ileri sürdü. Tarihi yanılgının ana sebebini, monizm ile ircacılıkta (indirgemecilikte), daha doğrusu "sentez yokluğu"nda buldu. Her atılım, tarih sürecini kendi yönüne çekmiş, sentezi başaramamıştı. Safa'ya göre sihirli formülü uygulayacak bir sihirbaz aranmış bulunamamıştı. Bulunamazdı çünkü öyle bir sihirli formül

yoktu. Bulunamazdı çünkü kültür olayı tek sebebli değildi. Hür düşünce yoluyla dogmatizmden kurtulmak belki çözüm olabilirdi, ama öyle düşünürler çıkmamıştı. Hür düşünceli Peyami Safa doğruyu söylüyordu ama eleştirdiği dogmatizmden (bağnazlıktan) kendi yakasını bir türlü kurtaramıyordu. Sözü ve çözümü, döndürüp dolaştırıp, İslam dinine getiriyor; "din ile bilim arasında– çatışma yok–saygı var!" diyordu. İşte burada, tarihi gerçeğe ters düşüyor, yanılıyor ve yanıltıyordu. Çünkü din ile bilim arasındaki– Batı'nın yaptığı türden senteze varabilmek için– çelişkiyi ve karşıtlığı önce kabul etmek gerekiyordu. Bir yandan din tezi ile bilim antitezi arasındaki çelişkiyi yadsımak öte yandan bu ikisinin – Batı'da gerçekleştirilmiş– sentezini önermek, Peyami Safa'nın yanılgısıydı. *Doğu ile Batı*'nın, *Türk ile İslam*'ın, *Din ile Bilim*'in sentezi isteniyorsa bunların önce karşıtlığının sonra da birbirinden doğduğunun yani tez ve antitez olduğunun kabûlü gerekiyordu. Oysa Peyami Safa, laik (dinsiz) Batı'nın hasta olduğunu, Türk Toplumunun da tedaviyi, kendisinden daha hasta olan bir hekimden beklediğini söylüyordu. Görüşüne ve söylediklerine bakılırsa, 1930'ların inkılapçısı, 1950'lerde inkılap düşmanı bir sentezci olup çıkmıştı. Gerçi hâlâ bir *Doğu–Batı* Sentezi'nden söz ediyordu ama bu, kurtuluşu ve çözümü mistik – neresi olduğu belirsiz– Doğu'da arayan, çoktan çökmüş olan Batı'dan, Japonya'yı saran İslamiyet'ten , "İnancı temelerin"den (Balfour 1896), ilmin iflası"ndan (Brumetiére) söz eden, gericilerle devrimcilerin Toynbee'deki ahenkli dengesinden dem vuran, çağdışı ve gerçek üstü bir sentezcilikte; yıkılmış, kokuşmuş bir Batı ile yükselen ve sağlıklı Doğu'nun nasıl bir sentezi olabilirdi ki? "Bilimci Batı'da din "Doğu" da olduğuna göre, Doğu'da (yani bizde) neden bilim "Batı" olmasın? diye soruyordu. Çapraz simetriler güzeldi ama gerçek değildi. Bilimi Batı'ya, dini Doğuya mal etmek doğru muydu? Tarihi soruları sorar ve yanıtlarken, Osmanlı tarihinden, düşüncenin ve karşı düşüncenin başına gelenlerden, A. Adıvar'ın "Bilim Tarihi" çalışmalarından, tümüyle habersiz görünüyordu. (Zelyurt 1986). "Türk düşüncesinde ve dünyasında neden bilim olmasın? diye sorarken, çok değil 10 yıl sonra, Ansiklopedistlerden Freudçu hekimlere kadar bütün Batı Bilmi'nin "din ve ahlak düşmanı" ilan edileceğini bilemezdi tabii. Aydınlar Ocağı'nca Peyami Safa, Batı dünyasını, İkinci Savaş sonrasının geleceğe yönelik, yeni tezleriyle değil, 19.yy. sonrasının günü geçmiş antitezleri (boşa çıkmış umutları) ile değerlendiriyordu. Gösterdiği başlıca tanıklar, Batı'nın Çöküşü'nü haber veren Spengler gibi romantikler, ya da İslam Âlemi'nin zaferini müjdeleyen Kadı Abdülreşit İbrahim gibi hayalcilerdi.

Yıllar yılı, her hafta ya da her ay bir inkılap reddiyesi yazıp, tümünde yanılmak mümkün ve kolay değildi. Arada bir, yakından izlediği Batı dü-

şüncesinde geçerliğini bugün hâlâ koruyan felsefi fikirler de aktarıyordu: Söz gelişi, Tarih bilinci kazanmadan toplumsal sorunlar çözümlenemez, felsefesiz bilimden fazlaca bir hayır umulamazdı. Russell gibi bir pozitivist filozofun varlığından bile habersiz Türkiye'de Peyami Safa, ilerde Russel'in temel varsayımını çürütecek olan "Gödel Teoremi"nden söz ediyordu! Filozof yetiştirmeden millet olunamazdı. Gerçi, P. Safa'nın 1938'de yazdıklarını izleyen, tartışan, değerlendiren bir Mümtaz Turhan (*Kültür Değişmeleri* 1950) çıkmıştı ama o da yeterli değildi. Bu yüzden P. Safa 1930'larda savunduğu inkılapçılık tezinin antitezini yapmak zorunda kalıyor; İnkılap-karşı İnkılap diyalektiğinden yeni bir Doğu–Batı veya Türk–İslam sentezine ulaşmaya çalışıyordu. Sentezci görünen P. Safa, aslında, Büyük Doğu'da şair Necip Fazıl Kısakürek gibi, karşı–devrimci bir akımın sözcülüğünü yapıyordu. Laikliğin sesi–soluğu öyle kesilmişti ki, Safa, şimdi sıranın dini (İslami) restorasyonda olduğunu iyi biliyordu. Babıali'nin usta kalemi bu yeni akımın dışında kalamazdı. Sandığınca yalnız değildi ama ya sürekli yazmaktan yeterli okumaya zaman bulamıyordu ya da işine gelmeyenleri görmezlikten geliyordu. 1930'larda Marksçı *İnsan* dergisini çıkaran Hilmi Ziya Ülken, *Tarihi Maddeciliğe Reddiye* (1951) eseriyle, yalnız komünizmi değil, İdealist Hegel'in *"tez + antitez sentez diyalektiğini"*de reddediyordu. Oysa, Marks'ı eleştirmek için Hegel'in diyalektiğini (Tarih felsefesini) reddetmek gerekmezdi. Türkiye'de filozof olmadığından belki de, haklı olarak yakınan P. Safa, E. Erişirgil'in "Bizde neden Filozof Yok?" adlı küçük fakat önemli eseriyle de ilgilenmemişti. Eğer Erişirgil'i okusaydı, İslamcı Şair Mehmed Akif'in şu açıklamasıyla tanışacaktı:

"Sizde Erbab–ı tefekkürle avamın arası pek açık. İşte budur bence vücudun yarası.

Batı'ya yönelik inkılapçılığın Türkiye'deki iflasını ilan eden P.Safa, Batı'nın çağdaşlaşma tarihini bilmediğini, kültür değişmesi sürecinin sebep ve sonuçlarını anlıyamadığını saklıyamıyordu. Eğer anlasaydı, "Otuzbeş yıldır inkılap içindeyiz neden hâlâ endüstrileşemedik?" sorusunu elbette soramazdı. Eğer yeterince tarih okusaydı, Endüstri Devrimi'nin 1450'lerde Matbaa'nın keşfiyle başladığını ve bizim bu işte –35 değil– tam 350 yıl geçiktiğimizi bilecekti. Din ve devrim yobazlarını eleştiren P. Safa, her medeniyetin bir sentez olduğu gerçeğini haklı olarak savunurken, teknoloji ve ekonomi birikiminin, çağdaşlaşmadaki veya sanayi toplumuna geçişteki etkilerinden sanki habersiz gibi görünüyordu. Tıpkı eleştirdiği devrimciler, dinciler ve Bergsoncu yöneticiler gibi, "sol eğilimli aydınlarla yazarlar denetim altına alındığı takdirde, kültürel geri kalmışlığın hemen ortadan kalkacağını" savunuyordu. Solu kınarken onun

sağdan doğduğunu inkar ediyordu:

"Biz, Batı ilminin, teknolojisinin değil, XIX yy'ın Marxçı ve pozitivist bilim görüşünün düşmanıyız" diyordu.

Özetle, 1960'ların *Doğu–Batı* Sentezcisi Peyami Safa, 1930'ların Türk İnkılabına bakan P. Safa'sını reddederken, *Türk–İslam Sentezinin* fikir temellerini de atmış oluyordu. Bu eseri ile P. Safa, Ziya Gökalp'ın (1924) Türk Ocağı Türkçülüğü ile Aydınlar Ocağı'nın (1973) "Türk–İslam Sentezciliği" arasındaki tarihi köprüyü de kurmuş oluyordu.

P. Safa, bu görevini yaparken de, Yusuf Akçura ve Ahmet Ağaoğlu gibi Türkçülerden, Z.F. Fındıkoğlu gibi bütüncülerden, H.Z. Ülken gibi gerçek sentezcilerden etkilenmemeyi başarmıştı. P. Safa, *Doğu–Batı Sentezi* ile "Türk–İslam Sentezi"nin adeta senaryosunu yazdı, uygulamasını Aydınlar Ocağı'nı kuracak olan yandaşlarına bıraktı. Bu senaryonun devlet kültür politikası olarak uyarlanması 10 yıl, sahneye konması 20 yıl sürdü.

Türk–İslam Sentezcileri, ortaya attıkları ve savundukları dünya görüşünün ve Türkiye tezinin fikri kaynaklarını Ziya Gökalp ile Mehmet Akif'e götürürken izledikleri senaryonun yazarı P. Safa'nın telif haklarını nedense gözetmiyorlar. Tarih araştırmaları, Ocağın, Gökalp'ten çok Safa'dan etkilendiğini, fakat bu ilişkisini nedense gizlemek gereğini duyduğunu gösterecektir. Aydınlar Ocağı'nın yayımlarında sık sık okunması önerilen *Türk–İslam Sentezi* fikri, Kafesoğlu'nun değil, P. Safa'nın eseridir. Kafesoğlu'nun Türk–İslam Sentezi, en az 1000 yıl önce gerçekleşmiş bitmiş bir sentezdi. P. Safa da tıpkı bugünkü sentezciler gibi, diyalektik tarih görüşünden etkilenmeden bu görüşü etkilemeye çalıştı ve bir süre etkili de oldu. Ancak, Ocaklı sentezciler, P. Safa'nın kişisel yanılgısına düşüyorlar: Türk ile İslam, din ile bilim arasında bir çelişki yoksa, aradıkları ve buldukları sentez ne mene bir sentezdir?

8.

SENTEZİN DİL VE TARİH GÖRÜŞÜ

Aydınlar Ocağı üyelerinin ve Türk–İslam Sentezi yandaşlarının özledikleri senteze ulaşabilmek için Dil'i ve Tarih'i bir araç olarak kullanmak istedikleri açık seçik belirmektedir. Onların, baştan beri, Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleştirilen devrimleri içlerine sindiremiyenleri de yanlarına alarak, Türkçenin özleşmesi, gelişmesi ve ulusal bir dil olarak çağdaş bilim ve teknolojinin getirdiği tüm kavramları karşılayacak bir zenginliğe kavuşması çabalarına karşı çıkıp bunu "uydurmacılık diye suçladıkları bilinmektedir. Tarih'e bakış açıları da onu salt ulusal duyguları besliyen bir kaynak olmaktan başlayarak İslamiyet'e doğru uzanan bir köprü üzerinden ümmetçiliğe doğru yol almaktadır. Bu genel çizgiler içerisinde, biraz ayrıntıya inildiğinde ise, gerek değerlendirmeler gerekse öngörülen tedbirler açısından hem farklı gruplara hem de aradan geçen zamana göre değişen ayrılıklar görülmektedir. Bu nedenle Aydınlar Ocağı'nın Dil ve Tarih görüşlerini belli başlı metinlere dayanarak ayrı ayrı ele alıp incelemekte yarar olsa gerektir.

Dil

Muharrem Ergin'in 1973'de yayınlanan *Türkiyenin Bugünkü Meseleleri* adlı kitabında Dil sorununa değinilirken, "Sadeleşmenin, Osmanlıca'nın Türkiye Türkçesine dönmesi" olduğu belirtilerek "1908'den sonra Ziya Gökalp ve Atatürk gelişmeleri ile" bunun yapıldığı, sadeleşmenin gerçekleştirildiği öne sürülmekte idi. Devamla, amaç edinilen "Türkçenin istiklalini kazanması" sağlandıktan

sonra, bunun ötesinin eskiden "Tasfiyecilik bugün de Öztürkçecilik denen" hareket olduğu, Öztürkçeciliğin ise "uydurmacılık" anlamına geldiği söyleniyordu. Sonuç olarak da Dil siyasası ya da parolası şöyle saptanıyordu:

"Demek ki sadeleşme bitmiştir, hedefine ulaşmıştır. Artık Türkçe'nin böyle bir meselesi yoktur. Osmanlıca ile raydan çıkan tren sadeleşme ile Türkçe rayına oturtulmuş, fakat bu sefer de uydurmacılıkla tekrar rayından çıkarılarak Türkçe olmayan, öztürkçe diye yakıştırılan boşluğa düşürülmüştür. Onun içindir ki *parola şu olmalıdır: Türkçeye evet, Osmanlıcaya da öztürkçeciliğe de hayır!"*

Böylece suçlanan özleştirmeye karşı cephe alınırken yeniden Osmanlıcaya dönmeye de görünüşte hayır deniliyordu. Ancak 1950'den sonra "dejenere" edildiği öne sürülerek yapay bir sınır çizilen öztürkçeciliğe karşı "Yaşayan Türkçe" ya da başka sloganlar altında büyük bir kampanya başlatılırken görüldü ki uydurma denilen sözcükler yerine konulmak istenenler Osmanlıca kelimelerden başkası değildir! Ve giderek Türk–İslam sentezine yaraşır bir "sentez dil" olan Osmanlıca açıkça yeğlenir oldu.

Aslında kendi öz kaynaklarına dayanarak geliştirilmek, zenginleştirilmek istenen her ulusal dil hareketi, yeni kavram ve terimlere karşılık olarak bulunan her sözcük başlangıçta hep "uydurmacılık" la suçlanmamış mıdır? Geçen yüzyıl Almanya'da ya da Macaristan'da böyle olmamış mıdır? Tanzimat döneminde Hoca Tahsin Efendi okul kitaplarında kullanılacak terimlere Arapça'ya dayanarak karşılıklar bulduğunda, "muhafazakâr" Ahmed Cevdet Paşa Fransızcadaki *"crise"* deyimine karşılık "buhran" (bunalım), *"périodique"* karşılığında da *"evrak–ı mevkute"* (süreli yayın) dediğinde, bunların uydurma olduğu öne sürülmemiş miydi? Dahası o dönemde değişik eğitim–öğretim kurumlarına verilen *"Darü'l-muallimîn Darü'l–fünûn, Dârü'ş–şafaka, Dârü'l–bedâyi, Dârü'l–elhan"* adları, Farsça "dâr" sözcüğü ile çeşitli Arapça kelimelerin biraraya getirilmesiyle yapılan "uydurma" tamlamalardan başka nedir?

Bir dil bilgiminizin belirttiği gibi, "Yeni sözcüklere, yeni göstergelere karşı çıkma -eğer bir art düşünceye dayanmıyorsa- İnsanoğlunun yeniliği yadırgama, alışkanlıklarından kurtulamama niteliğiyle de açıklanabilir." Ama eğer *"Devrim"* ve *"Ulus"* sözcüklerini bugün uydurma ve sakıncalı diye suçlayanlar, vaktiyle bu sözcükleri içeren *Türkçe Sözlük*'ü denetleyip uygun rapor verenler ya da bu sözcükleri kullanarak ödül alanlar arasında iseler, onları art düşünceli ya da "yön değiştirenler" olarak nitelemekten başka deyim kullanılamaz. Kaldı ki Dil devrimi ve Türkçenin özleştirilmesi çabaları sonucunda söz varlığımıza bugün '10.000'den fazla sözcük kazandırılmış bulunmaktadır. Bunlardan '50' kadarının köken ya da kuruluş bakımından tartışmalı olması çok olağan karşılanmalıdır.

"Yaşayan Türkçe" sloganı altında yürütülen kampanyanın sonucunda 12 Eylül 1980 sonrasında Atatürk'ün kurduğu ve varlığını koruması için kendi mal varlığından bir pay ayırdığı *Türk Dil Kurumu* devletleştirilip bir resmi daireye dönüştürüldüğü sırada toplanan Devlet Planlama Teşkilatı Özel Komisyon'unda ise dil sorunu ve önlemler daha geniş bir açıdan ele alınmış görünmektedir. Sözkonusu komisyon raporunda ağırlık Türkçenin korunmasına verilerek şöyle denilmektedir:

"Türkçenin yapısının korunması, *dilin ilim ve millî kültür dışı müdahalelerden korunması demektir...* Dolayısıyle Türkçenin aşırılıklardan, uydurmacılıktan uzak tutularak tarihten gelip istikbale giden bir kültür unsuru olması ve *tabiî, yaşayan Türkçe esası, hiçbir şekilde* gözden uzak tutulmamalıdır."

Vaktiyle "dile müdahale ediliyor" diye Türk Dil Kurumu'nu ve ona paralel çalışmaları suçlayanlar ve dili "tabii" yani doğal gidişine bırakmak gerektiğini savunanlar şimdi işbaşına geldiklerinde ona müdahaleyi gerekli buluyorlar, ancak bunu "ilim ve milli kültür" ile sınırlayarak kendilerine özgü kılmak istiyorlar demektir. Öyle ki *"Standart Türkçe"* diye niteledikleri İstanbul Türkçesine dayalı bir yazı dilinin "edebi dil ve kültür dili olarak konuşmada ve yazıda.. kabulü mutlak olmalı" diyecek kadar bir zorlamaya gitmektedirler.

Bunun dışında 'Teşkilatlanma" olarak söz konusu alt komisyon raporunda kurulması öngörülen birimlerin her biri ayrı yönlerden dikkati çekmektedir. Buna göre *Dil Akademisi* ya da o nitelikte bir "müesseseden başka her üniversitede birer *Türkoloji Enstitüsü*, Milli Eğitim Bakanlığında yeni bir birim, TRT'de bir *Türk Dili Dairesi* ve nihayet YÖK içerisinde de bir *Türk Dili Komisyonu* kurulmalıdır.

Başbakanlığa bağlanan eski *Türk Dil Kurumu*'nun çalışma koşulları yeterli bulunmamış olacak ki kurulması istenen Akedimi'nin *"siyasi iktidarların veya bürokratik kadroların eline bırakılmaması"* gerektiği belirtilmektedir. Asıl çarpıcı olanı ise söz konusu Dil Akademisi'nin bilim kadrosu kadar yürütme kadrosunun da *"milli şuur sahibi dil bilginlerinden"* oluşmasının şart koşulmasıdır. İşte yalnızca dil bilginlerine özgü, ayrıcalıklı yeni bir kuruluş... Peki, bu bilginlerin "millî şuur sahibi" oldukları nasıl ölçülecek? "Ocak" varken bu da sorulur mu?

Bugün bütün üniversitelerde birer *Türk Dili ve Edebiyatı* bölümü varken *Türkoloji Enstitüsü* kurmak gerekir mi? Eğer Türkoloji Enstitüleri'nin Batı'daki örneklerinde olduğu gibi Dil ve Edebiyat yanında Türk Tarih bölümleri ile değişik adlardaki Folklor, Etnoloji, Halkbilim kürsüleri ne güne duruyorlar? Bu yolda ilk adım 1984'den sonraki resmi Türk Dil Kurumu içinde atılarak çeşitli kollara ek olarak bir de Türkoloji kolu kurulmuştur ama bu kolun aradan geçen süre içinde

hiçbir etkinliği görülememiştir.

TRT'ye gelince, 1983'te bir dizi Türkçe sözcüğün kullanılmasını yasaklayan bu kurum, Yönetim Kurulu'nda bir Dil Profesörünün bulunmasına karşın kendi personeline, spikerlerine Türkçenin telâffuzuna, ahengine ve vurgulamasına uygun bir metin okumasını öğretememişken, yeni bir Dil Dairesi de kursa bu düzeye ulaşacak gibi görünmemektedir.

Aydınlar Ocağı üyelerinden üçünün imzasını taşıyan Milli Mutabakat metninde, "Dil'de fertler arasında da, nesiller arasında da uçurum açılmasına asla müsaade etmeyeceğiz. *Dil'de zorlamayı kabul etmeyecek, dilin tabiî gelişme yolunu açık tutacağız"* denilmekte, ve "uydurma" dilin Türkiye'nin en "hayatî" sorunu olduğu öne sürülerek, o gündemde kaldıkça Türkçenin, milli kültürün, hatta vatanın tehlikede olduğu iddia edilmektedir.

Vatan tehlikede olduğuna göre onu kurtarmaya koşmalıdır. Ama hem dilde zorlama olmayacak, dil doğal seyrine bırakılacak, hem de kuşaklar arasında uçurum açılmasına "asla" izin verilmeyecek. İşte sihirli formül bu "asla" sözcüğünde yatmaktadır. Türkçeyi, milli kültürü, vatanı korumak için her alanda ve düzeyde örgütlenme, denetleme ve zorlama artık doğal sayılmalıdır!

"Milli Mutabakatlar"ı kaleme alanlar dili Konuşma, Yazı ve Terim dili diye üçe ayırıyorlar. Böylece de her alanda genelleşmiş "umumi kabul görmüş terimlerden oluşan bir Terim Dili aracılığı ile Ziya Gökalp'in "Ümmet"e mal ettiği Arapça ve Osmanlıca terimlere dönmek istiyorlar.

Türkçenin yapısını ve güzelliğini bozacak davranışlara izin verilmiyeceği, dilin doğal seyri içinde gelişmesi gerektiği yolundaki Aydınlar Ocağınca formüle edilen görüş ANAP Hükümeti programına da girmiş ve oradan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulunun raporuna aktarılmış bulunmaktadır. Hem de böylesine bir görüş, sözkonusu kurumun kuruluş yasasında dil için saptanmış olan ilkelerle pek bağdaşmadığı halde.. Çünkü ilgili yasanın 37/b maddesinde "Türk dilinin özleşmesi ve zenginleşmesi" gerektiğinden söz edilmektedir.

Kısacası, Aydınlar Ocağı çevresindekilerce ve Türk–İslam Sentezinden yana olanlarca en azından İkinci Meşrutiyet dönemindeki Osmanlıca'ya dönüş amaçlanmış olmakla birlikte, Cumhuriyet döneminde büyük ölçüde özleşmiş, güzelleşmiş, zenginleşmiş ve kolaylaşmış olan Türkçenin gücünden de çekinilmektedir. "Dil"e karışmamak gerektiğinden söz ederken güçlenen bir akımı zorla geri döndürmeğe acaba olanak var mı?

Tarih

Ocakçıların ve Türk–İslam sentezcilerinin yanılgıları, yukarıdaki bölümlerde de değinildiği gibi, büyük ölçüde Tarih'in yanlış algılanmasından kaynaklanmaktadır. "Antikacı Tarih" anlayışını yansıtan bu değerlendirmedeki yanılgı ve çıkış yolu olarak öne sürülen "Türk tarihinin bütünlüğü "ya da "Milli Tarih" kavramlarına yeterli içerik kazandırılamaması tarihi siyasal ideolojilerin bir aracı durumuna indirgemeye doğru yönelmiş bulunmaktadır.

Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri kitabında, Cumhuriyet döneminde akademik düzey dışında, kimi aydın çevrelerde bilimsel Tarih anlayışından sapmalar olduğu, hatta sistemli olarak "tarih şuuru"nun tahrib edildiği ve bu tahribatta en büyük düşmanlığa uğrayan dönemin "Osmanlı Tarihi" olduğu, ayrıca Türk tarihinin bırakılarak "başkasının tarihine ilgi" duyulduğu öne sürülmekte ve büyük bir yakınma ile "artık tarihe sövme alışkanlığı son bulmalıdır" denilmekte idi.

Bu nedenle varlığı iddia edilen tahribatı önlemek için Türk tarihini dünya tarihinin akışı içerisinde değerlendirmeğe çalışan çağdaş anlayıştaki tarih araştırmalarına ve Türk Tarih Kurumu'nun çalışmalarına karşı çıkılmıştır. *Tarih Kurumu*'nun da Türk Dil Kurumu gibi devletleştirilmesinin sağlandığı dönemde Devlet Planlama Teşkilatınca oluşturulan alt komisyon raporunda konunun geniş ölçüde ele alındığı ve birtakım yeni önerilerde bulunulduğu görülmektedir.

Sözkonusu raporda hızlı sanayileşme dönemine girildikten sonra Türk Tarihi ile Türk Kültürü'nün ihmal edildiği, bu yüzden de *'Yeni nesillerin manevi buhrana sürüklendikleri*"nin gözlendiği bir kez daha vurgulandıktan sonra "Türkiyemizde *tarih araştırmaları, milli birlik, bütünlük, milli gurur ve dış kültür saldırılarına karşı bizi koruyacak olan tek kaynaktır"* denilmektedir. Tarih'in ulusal birliği sağlama ve gururu okşamada etkin bulunduğu kuşkusuz doğru olmakla birlikte ona bu konularda "tek kaynak" gözüyle bakmak hayli abartmalıdır.

Öte yandan Tarih'i sürekli bir "değişmenin, kalkınmanın ve ilerlemenin" bilimi olarak nitelemek de artık gerilerde kalmış (idealist) bir anlayışı yansıtmaktadır. Çünkü insanlığın ve ulusların tarihleri salt gelişme ve ilerlemelerle değil, duraklamalar, gerilemeler ve iniş-çıkışlarla doludur. Ve geçmiş yalnızca övünülecek değil, ibret alınması gereken olayları ve davranışları da sinesinde barındırmaktadır. Geçmişi yargılamak ne denli tutarsız görünürse, dünü olduğu gibi bugüne taşımaya çalışmak da o kadar verimsizdir.

Raporda bir ilke olarak benimsenen "Türk Tarihinin bölünmezliği ve bütünlüğü" deyimi de uygulamada ve öğretimde kimi tutarsızlıklara ve açmazlara

yol açmış bulunmaktadır. Öncelikle sözkonusu komisyonun, "Cumhurbaşkanlığı bayrağındaki Onaltı Türk devleti sembolü buna örnek gösterilebilir" şeklindeki görüşü hiçbir bilimsel dayanağı bulunmayan bir yanılgının kanıtıdır. Çünkü Atatürk döneminde Cumhurbaşkanlığı forsunu tasarlıyan ressamın simgesel bir sanat buluşundan başka bir şey olmayan 16 yıldızın sayıları yüzleri aşan Türk devletlerinin bir kısmını yansıttığını belirleyen herhangi bir belge bugüne kadar bulunamamıştır. Bundan böyle de bulunması düşünülemez. Öte yandan tarih olaylarını Türk tarihinin bütünlüğü açısından inceleme ve değerlendirme eğilimi öğretimde ya Osmanlı kurumlarını Göktürk kurumlarının devamı saymak gibi bilimsel tutarsızlıklar ya da Türk Kurtuluş savaşını anlatmak için Altay'lardan yola çıkarak dört yıl boyunca Sakarya'ya ulaşamamak gibi bir çıkmaza sokmaktan başka bir sonuç doğurmamıştır.

Devlet Planlama Teşkilatınca kabul edilen raporda Tarih alanında üniversiteler içinde "Araştırma Merkezleri" kurulması da öngörülmektedir. Nitekim bunu izleyen dönemde kimi üniversitelerde ve bu arada Ankara Üniversitesi'nde bir "Osmanlı Araştırmaları" ile bir "Atatürk İlkeleri Uygulama Merkezi" kurulmuştur. Ne var ki uzmanlıklarına bakılmaksızın "güvenilir" kimi kişilerin yönetimine verilen ve alanın yetkili öğretim üyelerine kapalı tutulan bu merkezlerinde yaptıkları, nasıl çalıştıkları henüz bilinmemektedir.

Sözkonusu raporda okullardaki tarih öğretimi "düzeltilmesi ve onarılması gereken bir problem" olarak nitelendirilmektedir. Bunun uygulamasına da geçilmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim kurumlarının Tarih müfredatını yeniden düzenleyerek buna uygun yeni kitapların yazımına geçmiştir. Ancak *'Milli Tarih"* adı verilen bu düzenlemede bilimsel pek çok yanlış yapıldığı ve bir "seferberlik" havası içinde toplanan konunun yabancısı müfettişlere çalakalem kitaplar yazdırılması yoluna gidildiği için umulanın aksine yeni sorunlar ve aksaklıklar başgöstermiştir.

Bu hava içinde hazırlanan Milli Mutabakatlar metninde Türk tarihinin bütünlüğü, Milli Tarih anlayışı bir kez daha dile getirildikten sonra Osmanlı tarihini "küfür tahtası haline getirmek alışkanlığımızı terk edeceğiz" denilmektedir. (*) Bu saplantıdan kurtulmanın yolu ise, Atatürk'ün tarih anlayışına ve çağdaş değerlendirmelere uygun olarak, tarihi gelecek kuşuklara güç ve güven aşılayacak bir kaynak olmanın yanıbaşında onu toplumsal olayların ve değişmelerin sergilendiği bir alan, ulusal oluşumun gerçekleştiği bir süreç, bireyin ve ulusların güncel gibi görünen olayları değerlendirirken yararlanabilecekleri bir bilim ve tüm insanlığın gelişmesine paralel olarak Türk uygarlığının da tanığı olan bir dal olarak algılamaktır.

9.

AYDINLAR OCAĞININ KURULUŞ VE GELİŞMESİ

Aydınlar Ocağı'nın bir dernek olarak doğuşunun öyküsünü derneğin bu günkü Başkanı Prof. Süleyman Yalçın *Yeni Gündem* dergisinde şöyle anlatıyor:

"1968 yılında Fransa'da başlayan öğrenci hareketleri Türkiye'ye intikal etti O sırada hepimiz doçent, profesör olmuştuk. Üniversitede solcu arkadaşlar fi kirlerini değişik şekillerde mütemadiyen gösteriyorlar ve gençleri de tekliyorlardı. Sağcı bilinen insanlara saldırılar oluyor, hakaretler yapılıyordu Biz de, bu vatana, bu devlete inanıyoruz. Bunun manevî değerlerini müdafaa et meliyiz diye düşündük. Birkaç toplantı sonunda Aydınlar Ocağı teşekkül etti. (*Yeni Gündem:* Yıl.3, Sayı 51)

"Aydınlar Ocağı" derneğinin kuruluşu 14 Mayıs 1970'de olmuşsa da, köken daha gerilere gider. Kuruluşun gerekçesi de, 1968'lerin çalkantıları içinde bir sa vunma güdüsüyle bir araya gelmenin ötesindeki ideolojik ayrımlara dayanıyor Nitekim Prof. Süleyman Yalçın, Aydınlar Ocağı'nın "Milli Kültürümüz v Temel Meseleleri" seminerinin açılışını yaparken Ocak için daha gerilere gide bir tarihçe veriyor:

"Aydınlar Ocağı, Türk'ü, tarih içinde millet yapan, devlet yapan, kendine ha medeniyet kurduran değerlere sahip bir avuç genç insan ve değerli hocaların yar dımı ile 1960 senesinde "Aydınlar Kulübü" adıyla ortaya çıktı. Bu zuhuru da de mokrasi ve iktidar kavgası yanında devlet nizamına karşı olanların, onu yıkmak isteyenleri de beraber getiren bir 27 Mayıs gece hareketinden sonraki karışık at mosfer mayaladı. Prof. Başgil, Prof. M. Turhan, N.Topçu, N.S. Banarlı ve daha pekçok değerli hoca, ilim, fikir ve sanat adamını bu vesile ile rahmetle ve hayırla

anarken, Aydınlar Kulübü hizmet zemininden 1969 içi ve 1970 başında daha güçlü bir kadro ile Aydınlar Ocağının gelişmiş bulunduğunu hatırlatalım." (Aydınlar Ocağı, 1964: 17)

1960'lı yıllarda, Türkiye'deki büyük uyanışa ve gelişmeye paralel olarak, Türk sağı bütünleştirici bir ideolojiye gereksinme duymaya başlamıştır. Önce 1962 yılı Mayıs ayında "Aydınlar Klübü" adlı bir örgüt kurmuşlar. Özellikle, toplumda sol düşüncenin yayılmasına karşı ideolojik mücadele yapmak amacı ile kurulan bu örgütün kurucuları arasında Profesör Süleyman Yalçın, Profesör Faruk Timurtaş, Profesör Ayhan Songar gibi isimlere rastlanmaktadır.

Temel amacını "milliyetçi hareketin (yani sağın) bütünlüğünü sağlamak" olarak tanımlayan ve sol düşünceye karşı ideolojik mücadele veren kulüp, faaliyetlerini esas olarak konferanslar ve seminerler tertiplemek biçiminde sürdürmüştür. Profesör Ali Fuat Başgil, Nihat Sami Banarlı, Arif Nihat Asya, Tarık Buğra gibi sağın önde gelen isimleri bu faaliyetlere katılmışlardır.

Kulüb aşaması sağ için bir ideolojik formülasyon arayış dönemi olmuştur. 1967 yılında I., 1969 yılında II. *Milliyetçiler Kurultayları* toplanmıştır. Kültür Ocağı, Milliyetçiler Derneği, Muallimler Birliği ve Aydınlar Kulübü üyelerinin katılmasıyla İstanbul'da toplanan II. Milliyetçiler Kurultayı, Aydınlar Ocağı'na geçişi ve Türk İslam Sentezi'nin ortaya çıkışına olanak sağladı. Profesör İbrahim Kafesoğlu tarafından "Türk-İslam Sentezi"nin ortaya atılması, Türk sağı'nın iki kampını; *İslamcılar* ile *Türkçüleri* bir araya getirecek ideolojik bir çerçeve yaratmıştı. Süleyman Yalçın'a göre, "Kafesoğlu'nun fikirleri, Ziya Gökalp ve Nihal Atsız'dan" geliyordu. Kafesoğlu 1970'lere kadar orada kalmış sonra İslamın vazgeçilmezliğini anlamıştı. (*Yeni Gündem* Dergisi: Sayı 51, 11) Aydınlar Ocağı'mn doğuşu sağın Türkçü kesiminin İslama önem vermeye başlamasıyla gerçekleşti.

14 Mayıs 1970'de Aydınlar Ocağı'nın kurulmasında, ilk başkan Prof. İbrahim Kafesoğlu, şimdiki başkanı Prof. Süleyman Yalçın, bir dönem başkanlık yapan Prof. Salih Tuğ, derneğin Bugünkü İkinci Başkanı Profesör Muharrem Ergin, Profesör Nevzat Yalçıntaş, Prof. Sabahattin Zaim gibi üniversite mensupları, Kemal Ilıcak, Ahmet Kabaklı, Nihat Sami Banarlı gibi gazeteciler, eski Milli Eğitim Bakanı Profesör Tahsin Banguoğlu, Said Bilgiç gibi siyasetçiler önemli roller oynamıştır.

1970'li yıllarda esas olarak İslamcı hareketin örgütü olma özelliği taşıyan İlim Yayma Cemiyeti ile Aydınlar Ocağı arasında çok sıkı ilişkilerin olduğu ortaya çıkmıştır. Hürriyet gazetesinde yayınlanan Çetin Yetkin'in araştırmasında Aydınlar Ocağı'nın önde gelen kişilerinin İlim Yayma Cemiyeti üyesi oldukları

görülmektedir. Örneğin Mehmet Aydın, İbrahim Bodur, Prof. Mustafa Köseoğlu, Aydın Bolak, Dr. Asım Taşer, Prof. Salih Tuğ, Prof. Süleyman Yalçın, Prof. Nevzat Yalçıntaş, Prof. Sabahattin Zaim her iki örgütün üyeleri arasında yer almaktadır (Hürriyet, 8 Mart 1988). İlim Yayma Cemiyeti üyeleri 1970'li yılların başında İlim Yayma Vakfı'nı kurmuşlar ve bu Vakıf ile Aydınlar Ocağı aynı mekânı paylaşmaya başlamışlardır. Vakfın kurucuları arasında Turgut ve Korkut Özal ile ANAP'ın önde gelen kişilerinin bulunması İlim Yayma Cemiyeti ve Aydınlar Ocağı ile ANAP bağlantısı hakkında ilginç hipotezleri gündeme getirmektedir.

Aydınlar Ocağı, seçkinci bir dernek olarak kalmak istemiş ve hızla büyümemiştir. Dernek, üye sayısını arttırmaktan çok etkili kişileri bünyesinde toplamayı amaç edinmiştir. 1987 yılında, *Nokta* dergisinde yayımlanan bir konuşmasında Süleyman Yalçın derneğin bu özelliğini şöyle dile getirmektedir:

"Son beş yılda İstanbul ve Ankara dışında, İzmir, Bursa, Balıkesir, Konya ve Antalya'da kuruluş gerçekleşti. Üye sayısını artırmak diye bir hedefimiz yok. 150 kadar üyemiz var. Kaliteyi esas alıyoruz. Aydınlar Ocağı mensubu bir takım insanların bakan, genel müdür, vali olduğu doğrudur." (*Nokta* Dergisi, 1987: 7)

Süleyman Yalçın'ın verdiği üye sayıları, İstanbul derneği içindir. Aydınlar Ocağı'nın diğer kentlerdeki örgütlenmesi, bağımsız dernekler yoluyla olmuştur. İlk kurulan Ankara derneğinin üyeleri arasında Milli Eğitim Bakanı Hasan Celal Güzel, Doğru Yol Partisi eski Genel Başkanı Yıldırım Avcı, Osman Bölükbaşı, Adalet eski Bakanı Necat Eldem, Ankara Valisi Saffet Arıkan Bedük, Ankara Üniversitesi eski Rektörü Tarık Somer gibi isimlere rastlanmaktadır. Ankara'daki örgütlenmeyi diğer illerdeki yayılmalar izledi.

Aydınlar Ocağı örgütlenmesinin bir parçası da bu Ocağın düşüncelerini yayarak yayın organları ağının kurulmasıydı. Sahibi aracılığıyla ocağın kuruluşuna katılan Tercüman Gazetesi, Ocağın görüşlerini savunan yayın organı oldu. *Ortadoğu*'da ocak mensuplarının görüşlerini yansıtan bir gazete olmuştu. Aydınlar Klübü döneminde, Türk-İslam Sentezi görüşleri *Yeni İstiklal* dergisinde yayınlandı. 27 Mayıs sonrasında, Sağ'ın yeniden toparlanması döneminde, 1960–1967 yılları arasında çıkarılan bu dergide, Mehmet Şevki Eygi, Necip Fazıl gibi İslamcılar yanında Mümtaz Turhan, Nihal Atsız, Osman Yüksel Serdengeçti gibi milliyetçi sağın ideologları da yazmıştır. Bu, birleşme arayışlarının başlangıcı olmuştur. Ocak üyeleri ile daha yakın ilişkide olan dergiler; Edebiyat Cemiyeti'nin daha sonra *Türk Edebiyatı Vakfı* adına Ahmet Kabaklı'nın sahibi olduğu Türk Edebiyatı dergisi ile Aydınlar Ocağı üyelerinin ortaklığı ile kurulan Boğaziçi Yayınevi tarafından çıkarılan *Boğaziçi* dergisidir.

Ocak bu dergilerle birlikte seminerler, toplantılar düzenlemekte, sonuçlarını buralarda yayınlamaktadır.

1970 yılında kurulan Ocak, yeni kurulmuş olması dolayısıyla 12 Mart 1971 askeri müdahalesi üzerinde, 12 Eylül dönemindeki kadar etkili olamamıştır. Ancak, bu dönemde yayınladığı, *Üniversite Meselesi, Toprak ve Tarım Reformu, Milli Basın Meselesi* adlı kitaplarla siyasal gündemi, sağ ve otoriter görüşler yönünde etkilemeye çalışmıştır.

Aydınlar Ocağın'ın görüşünü bir bütün olarak formüle etmesi, 1973 yılında *Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri* adlı kitabı çıkarmasıyla olmuştur. Aynı kitap genişletilerek 1975 yılında Muharrem Ergin imzasıyla yeniden yayımlanmıştır. *Cumhuriyet* gazetesinde yayınlanan yazımızda bu kitap üzerinde durulduğu için, burada ayrıca ele alınmayacaktır.

Bu yıllardan sonra Aydınlar Ocağı'nın siyasi etkinliğinin arttığı görülmektedir. "Milliyetçi Cephe" hükümetlerinin kurulmasına, Ocakçılar öncülük etmişlerdir. "Sol kanatta olmamak üzere, hangi siyasi kurulaşa mensup bulunursa bulunsun, her Türk milliyetçisi bu birliğin kapısından bütün siyasi görüşlerini bir kenara bırakarak girmelidir" tezinden hareket eden Ocak, Kıbrıs Barış Harekâtının kendisine sağladığı büyük prestije rağmen Ecevit'e ve CHP'ye karşı Milliyetçi Cephe Hükümetlerinin kurulmasında, "Milliyetçi Cephe"yi teşkil edemezsek, Türk milliyetçiliği'nin bahtsız, fakat liyakatsız nesilleri olmanın lanetini omuzlarımızdan nasıl silkip atacağız" çağrısını yaparak, önemli roller oynamıştır.

Türkeş'in İslamcılığı benimsemesiyle, MHP, Türk–İslam Sentezi çizgisiyle buluştu. Adalet Partisi'nin yeniden toparlanması için sağın bütünleşmesini gerekli gören Süleyman Demirel'i ikna etmek zor olmamıştı. En zor ikna edilenlerse MSP ve Necmettin Erbakan olmuştu. İslamcı kesim, Aydınlar Ocağı'na uzak duruyordu.

Bu dönemde, Aydınlar Ocağı, *Topyekün Kalkınma ve Siyasi İstikrar, Türkiye'nin İç ve Dış Güvenliği, Sanayi Meselesi, Anayasa, ve Güçlü İktidar, Üniversiteler Yasa Tasarısı Hakkında Görüşler ve Türkiye Hukuk Çıkmazı* adlı çalışmalarını yayımladı.

Ocak, 26–28 Mayıs 1978'de Milliyetçiler III. Büyük İlmi Kurultayı'nı topladı. Kültür, Eğitim , Sanat, Din hayatı, İktisat, Çalışma Hayatı, Dış Siyaset, Hukuk, Sağlık, Basın–Yayın ihtisas komisyonlarında çok sayıda bildiri sunuldu. Toplantı tertip komitesini Süleyman Yalçın, Gürbüz Azak, Nihat Bozkurt, Rasim Cinisli, Altan Deliorman, Uğur Derman, Metin Eriş, İsmail Kanıyılmaz, Salih Tuğ oluşuruyordu. İktisat ve çalışma komisyonlarının çalışmalarına katılanlar arasında

Turgut Özal, Tunca Toskay, Tevfik Ertüzün, A.Aydın Bolak, Kaya Özdemir, Eymen Topbaş, Turhan Yazgan, Hikmet Büyüklimanlı gibi isimler dikkati çekiyordu. (Aydınlar Ocağı: 1980)

Ocak, 1979'da Ankara'da "Türkiye'nin Sosyo–Kültürel ve Ekonomik Meseleleri" seminerini ve 14-17 Mayıs 1980'de İstanbul'da "Milli Kültür Meseleleri" seminerlerini düzenledi. Bu seminerin "sonuç" bildirisinde "İnaç dünyası ahlak ve hayat nizamı olarak, Türk–İslam Sentezi'ne göre, Kültür ve Milli Eğitim Bakanlıkları bünyesinde ve TRT hizmetlerinde Devlet ve Hükümetçe ciddi, ehline değer veren bir kadrolaşmaya ve konunun ağırlığı ve ehemmiyeti ile mütenasip bir teşkilatlanmaya gidilmelidir" deniyordu. (*Türk Edebiyatı Dergisi*, 1980:80)

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi Aydınlar Ocağı'na bu fırsatı verdi. TRT, YÖK, Üniversite Rektörleri, Milli Eğitim Bakanlığı, vb. kadroların oluşturulmasında Aydınlar Ocağı üyeleri önemli sayılan yönetim görevlerine atandılar. 12-Eylül rejimi döneminde 23–27 Ekim 1982 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın topladığı Birinci Milli Kültür Şurası'na Ocak üyeleri etkin olarak katılmalarına rağmen komisyon raporlarını tam denetleyemediler. Oysa, DPT'nin 9 Haziran 1982'de topladığı V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Milli Kültür Özel İhtisas Komisyonu Çalışmalarına büyük ölçüde egemen oldular. 1983 yılında yayınlanan *Milli Kültür* Raporu adeta bir Ocak belgesi hüviyetini taşıyordu.

Ocak, 12 Eylül'ün kültür politikasında etkili olmakla da yetinmedi. Anayasa'nın hazırlanmasına da katıldı. "Aydınlar Ocağı 1982 Anayasası hazırlanırken fiilen işin içindeydi. Kurumlar adına öneri yapılmasının yasak olduğu bir dönemde, Ocak kolektif çalışma sonucu bir Anayasa taslağı hazırlamış ve iki genel başkanın (Süleyman Yalçın ile Salim Uğur) imzalarıyla Milli Güvenlik Konseyi'ne göndermişti. Anayasa komisyonu üyelerinden Sener Akyol ile Yılmaz Altuğ dernekten üyesi. Başkanı Orhan Aldıkaçtı ise Ocağa yakın çevredendi. Halkoyuna sunulan Anayasa ile kendi önerileri karşılaştırıldığında Süleyman Yalçın "Bizim hukukçu, tarihçi, sosyolog arkadaşlarla çalışarak oluşturduğumuz taslağın içindekilerde Konsey'in bugün kabul ettikleri yüzde 75–80 aynıdır" diyordu. (*Yeni Gündem* Dergisi, No.51: 13)

Din eğitimini zorunlu hale getiren maddenin Anayasa'da yer alması da, Aydınlar Ocağı'nın ideolojisi doğrultusunda bir gelişmeydi. Ocağın 1981 Mayıs'ında Ankara'da "Eğitim ve Din Eğitimi Semineri" toplaması herhalde rastlantı sayılmazdı.

Aydınlar Ocağı üyelerinin 12 Eyhül sonrası demokrasiye geçiş ortamında etkin olduğu ANAP, MDP, ve DYP'ye üye verdiği anlaşılmaktadır:

"Turgut Bey, Aydınlar Ocağı içinde kıymetli, toplayıcı bir insan olarak bi-

linir. Başbakan Yardımcılığından istifa ettiği sırada Ulusu başkanlığında bir parti oluşturma çabası vardı. Konsey sağda ve solda iki ayrı parti kurdurarak istikrarlı bir devir geleceğini zannediyordu. Turgut Bey, o sırada görüştüğümüzde, kendisinin ayrı bir parti kuracağını söyledi. Benim ve bazı arkadaşların bizzat kurucu olarak girmesi için teklifler oldu. Birkaç defa görüştük. Ben kendimi yokladım. Siyasete girecek bir karaktere sahip olmadığımı düşündüm. Bunu mukabil mesela Kazım (Oksay) girdi. Aydınlar Kulübü'nde kurucu olan İsmail Dayı ve birçok başkaları girdi." (*Yeni Gündem* Dergisi, No: 51:13)

ANAP'a katkısı olan Ocak, DYP'ye Yıldırım Avcı'yı, Ankara Aydınlar Ocağı eski genel sekreteri Rıza Akdemir, Ayvaz Gökdemir ve diğerlerini verdi.

1983 seçimleri sırasında ve sonrasında Ocak faaliyetlerini 1982-*Anayasası*'na ve 12 Eylül rejimine sahip çıkmak yönünde topladı. Muharrem Ergin, Aydın Bolak ve Süleyman Yalçın imzasıyla *Türk Kültürü*'nde "Milli Mutabakatlar" belgesini yayınladı. Buna göre "Milletin yüzde 91'den fazlasının oyu ile kabul edilen 1982 *Anayasa*'sının karşısında milli düşünce dışında bir yaklaşımla tavır almaya hele hele şahsi ihtirasa asla yer yoktu."

Aynı paralelde olarak Ocak 14-15 Eylül 1984'de İstanbul'da "Ülkemizi 12 Eylül'e Getiren Sebepler ve Türkiye'deki Oyunlar" adlı semineri topladı. Bildirileri daha sonra yayınlanan bu seminerin açılışına Celal Bayar, Başbakan Turgut Özal, Vehbi Dinçerler, Mükerrem Taşçıoğlu, Ali Tanrıyar gibi bakanlar ve DYP Başkanı Yıldırım Avcı katılmıştı. Süleyman Yalçın açılışta "Türkün devlet düşmanlarına karşı aldığı tedbirler, uyguladığı ceza sekilleri ve bu meyanda Batı'da israrla tekrarlanan işkence sorunu, suçlunun ve anarşistin psikolojik yapısı gibi aktüel konular yine mütehassıs ve yetkilileri tarafından değerlendirilecektir. Bu vesile ile Türkün maddi ve manevi değerlerine dost olmayan kutupların neden, ne zaman ve kimler için insan hakları savunucusu ve demokrasi havarisi olduğu gerçeği bir kere daha gün ışığına çıkacaktır." (Aydınlar Ocağı, 1984:147) diyerek, 12 Eylül rejiminin insan haklarına aykırı uygulamalarına sahip çıkıyordu. Seminere katılanlar arasında Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer, Doç. Hasan Köni, Em. General Hasan Sağlam, Prof. Kemal Dal, Cevdet Akçalı, Prof. Ayhan Songar gibi isimler görülüyordu.

12 Mayıs 1984 günü İstanbul'da Aydınlar Ocağı ile Boğaziçi dergisi "Milli Kültürümüz ve Temel Meseleleri" adlı bir seminer düzenlemişti. Seminere katılan Kültür ve Turizm Bakanı Mükerrem Taşçıoğlu, Ocağa üye yazıldı. Semineri açarken Süleyman Yalçın: "12 Eylül 1980 mübarek hareketi, Türk'ün millî ve tarihi değerlerine sahip çıkan bir devlet anlayışı ile yeni bir noktaya ulaşırken, 1983 seçimleri milli iradenin tasdikinden geçen *Anayasa* doğrultusunda

1984 baharında, vatan ve millet yeni bir dönemin eşiğinde ve içinde olmanın idrakini taşıyor. Yeni nesillerin *milli kültür* köküne daha da sağlam bağlanarak yetiştirilmesi meselesi, millet iradesinin ve iktidarının kaçınılmaz bir tarihi vazifesi halinde önümüzde dururken, Aydınlar Ocağı bu vazife idraki ile konuyu, âlim ve mütahassısların dilinden yeni boyutları ile huzurunuza getirmenin mutluluğunu duyuyor" diyerek, yeni iktidara yol gösterme görevini üstleniyordu.

Aydınlar Ocağı'nın bir yandan 12 Eylül rejimine sahip çıkarken, öte yandan ANAP'la ilişkileri sıklaştırması, sağ içindeki birleştiricilik ve bütünleştiricilik işlevinin son bulmasına yol açtı. Aydınlar Ocağı'ndan uzaklaşan Süleyman Demirel, "Ben demokratım ve bu çizgiden de ayrılmaya hiç niyetim yok. Dolayısıyla "efendim kan dökülüyordu" türü gerekçelerle 12 Eylül müdahalesini haklı gören bir değerlendirmeyle birlikte olmama imkan yoktu. Bana göre, hürriyet ve demokrasiyi anarşinin sebebi olarak görmek son derece yanlıştır. Esasen 12 Eylül '80 sonrasında bu arkadaşlardan uzaklaşmamızın nedeni budur" diyerek ayrılığın gerekçesini açıklıyordu. (*Yeni Gündem* Dergisi, No: 51:15)

Bu kitabın diğer bölümlerinde ayrıntılı biçimde üzerinde durulduğu üzere, Aydınlar Ocağı 1987 yılı içinde basında ve Türk Kamuoyunda dikkatli inceleme ve eleştirilere konu oldu. 1987 yılının öyküsü bu dosyada ayrıntılı olarak anlatıldığı için, burada ayrıca üzerinde durmadık. Yalnız bir noktayı eklemek gerekiyor. 24–26 Nisan 1987 tarihinde Aydınlar Ocağı Milliyetçiler IV. Büyük İlmi Kurultayını topladı. (*Türk Edebiyatı* Dergisi, 1987, No: 64) Bu Kurultay ile, Aydınlar Ocağı'nın ANAP yörüngesine girmesi süreci tamamlandı. Halen çalışmalarını bu doğrultuda sürdürüyor. Ancak, ANAP ve bazı ANAP'lı üyeler son bir yıldan beri, Aydınlar Ocağı çizgisinde görünmemeye dikkat ettiği izlenimini veriyor.

Aydınlar Ocağı'nın (Tespit Edebildiğimiz) Yayınları

1. *Üniversite Meselesi.*
2. *Toprak ve Tarım Reformu.*
3. *Milli Basın Meselesi, İstanbul, 1972.*
4. *Aydınlar Ocağı'nın Görüşü, Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri*, İstanbul, 1973.
5. Muharrem Ergin,*Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri*, İstanbul, 1975.
6. *Topyekün Kalkınma ve Siyasi İstikrar.*
7. *Türkiye'nin İç ve Dış Güvenliği.*
8. *Sanayi Meselesi.*
9. *Anayasa ve Güçlü İktidar.*
10. *Üniversiteler Yasa Tasarısı Hakkında Görüşler.*
11. *Türkiye'de Hukuk Çıkmazı.*
12. *Kurultay Kararları.*
13. *İktisat ve Çalışma Hayatı*, İstanbul, 1980.
14. *Ülkemizi 12 Eylül'e Getiren Sebepler ve Türkiye Üzerindeki Oyunlar*, İstanbul, 1984.
15. Muharrem Ergin, A. Aydın Bolak, Süleyman Yalçın, "Milli Mutabakatlar", *Türk Kültürü*, 279, Temmuz 1986.
16. İbrahim Kafesoğlu, *Türk İslam Sentezi*, İstanbul, 1985.
17. Süleyman Yalçın ve diğerleri, *Mehmed Akif'i Anlatıyor*, Aydınlar Ocağı Yayınları, İstanbul, 1986.

10.

AYDINLAR OCAĞI DOSYASINI KAPATIRKEN

Giriş

12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra Aydınlar Ocağı'nın ve onun savunduğu Türk–İslam Sentezi ideolojisinin Türkiye'de uygulanan kültür politikalarının ve siyasal yaşamın yeniden düzenlenmesinde artan etkisi, 1987 yılının ilk yarısında basında ve kamuoyunda ilk kez açıkça tartışıldı. Bu ideoloji, değişik yazarlar tarafından hem ideolojinin iç tutarlılığı hem de Türkiye'nin sorunlarına çözüm getirmekte yeterli olup olmayacağı açısından irdelendi.

1987 yılının ilk yarısında yaşanan bu tartışmanın belki de en ilginç yanı Türk–İslam Sentezi'ni ortaya atan Aydınlar Ocağı'nın, kendi ideolojisini eleştirilere karşı açıkça savunmaması; ileri sürülen eleştirilerin geçersizliğini göstermeye çalışmamasıydı. Bilimsel olarak toplumun yolunu aydınlatmak savında olan Ocak bilimsel bir tartışmaya girmemeyi yeğliyordu. Böyle bir tartışmadan kaçınmasına karşın, Ocağın kamuoyundaki bu gelişmelerden etkilendiği görülmektedir. Bunun bir işareti "Ocak"tan olan ya da bu çevreye yakın olan bazı yazarların Türk–İslam Sentezi'ni eleştiren bazı kimselere karşı kişisel saldırılarda bulunmasıdır. Kuşkusuz bunlar önemli değildir. Daha önemli etkilenme Aydınlar Ocağı'nın 24–26 Nisan 1987 tarihinde İstanbul'da toplanan IV. Milliyetçiler Kurultayı'nda yapılan konuşmalarda ve komisyon raporlarında ortaya çıkmaktadır. Basına yansıyan konuşmalarda, konuşmacılar "parlamenter, çoğulcu ve hürriyetçi demokrasiden" söz ederek, Türk–İslam Sentezi ide-

olojisinin "totaliter" ve otoriter" olduğu konusundaki eleştirilerin yarattığı kuşkulu havayı dağıtmaya çalışmışlardır. Öte yandan Kurultayın komisyon raporlarının *Türk Edebiyatı* dergisinde yayınlanan özetlerinde, Türk İslam Sentezi yerine "*milli kültür*" deyiminin yeğlendiği görülmektedir. Bu etkilenmeler ideolojinin yapısına değişiklik getirmiyor, sadece eskilerin deyimiyle "rüşveti kelam" düzeyinde kalıyor.

Burada, 1987 yılının ilk yarısında basında yer alan tartışmaların ortaya çıkardığı, Türk–İslam Sentezi ideolojisine ilişkin ana tartışma konuları üzerinde durulmaktadır.

Çözümü Geçmişte Aramak ve Geleceğe Güvensizlik

Türk–İslam Sentizi'ni savunan Aydınlar Ocağı 1970'li yıllarda kuruldu. Dünyada ve Türkiye'de toplumsal bunalımlar sürerken Türkiye'de sağ düşünceyi benimseyen üniversite öğretim üyeleri ve siyaset adamlarından oluşan bir grup biraraya gelerek, Türkiye'de sağın iki kampı olan Türkçüler ile İslamcıları bir araya getirecek ideolojik çözümü arıyorlar. Eğer kısaca özetlenecek olursa, ulaşılan sonuç, bunalımın "milli kültür"ün bozulması yüzünden doğduğu; bunalımdan çıkış için "milli kültür"ün yeniden "ihya" edilmesi gerektiğidir. "İhya" edilecek bu "milli kültür"ün içeriğini, en başarılı örneği Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda gerçekleşmiş Türk–İslam Sentezi oluşturmalıdır.

İşte ilk önemli tartışma konusu buradan doğmaktadır. Gelişen dünyanın sorunlarına 1000 yıl önce yapıldığı söylenen bir kültürel sentez çözüm olabilir mi? Geçmişe hasretle bakmak gerçekte yalnız günümüzde duyulan sıkıntıyı değil, geleceğe ve toplumun yaratıcı gücüne karşı bir güvensizliği içinde barındırmaktadır. Eğer toplum bir bunalımdan geçiyorsa, bunalım o toplumun bir *değişme* içinde olmasındandır. Geçmişin kültürel ve kurumsal kalıpları günün sorunlarına yanıt getirememekte, bunun baskısıyla değişmeye zorlanmakta değişmenin gereğini kavramayanlara, bu bir bozulma (çözülme) olarak görünmektedir. Değişme olgusunun sürekli ve kaçınılmaz olduğunu kavrayamayanlar, çözümü bu yetersiz kalmış kalıpları topluma zorla kabul ettirmekte aramaktadırlar. Oysa çözüm geriye dönüşte değil değişerek ileriye gidiştedir. Günün koşullarına uygun olan yeni sentez ve çözümleri yaratabilmektedir. Çözüm geçmişe dönüşte değil yaratıcılıkla yeniyi kurabilmektedir.

Bu noktada Türk–İslam Sentezi düşüncesinin bir çelişkisi ortaya çıkıyor. Bir yandan Türk Milletini yüceltiyor, öte yandan onun yüceliğini 1000 yıl öncesine

hapsediyor, artık günümüzde ve gelecekte yaratıcı olabileceğine inanmıyor. 1000 yıl önce başarılı olduğu savunulan sentezi gerçekleştiren o yaratıcılığa sahip olan Türk Milletinin bu yaratıcılığını kullanarak yeni ve daha üstün çözümlere niçin gidemeyeceği, sorusunun yanıtını vermeyen Türk–İslam Sentezi ideolojisi inandırıcılık kazanamıyor.

Türk–İslam Sentezi üstünde tartışmalar başladığında, bu ideolojiyi savunanlar belki biraz da şaşırarak soruyorlardı; "Nedir suçladıkları, nedir tahammül edemedikleri? Türk olmamız mı? Yoksa İslam olmamız mı?" Eleştirilen kuşkusuz ne Türk olmak ne de İslam olmaktır. Eleştirilen Türk'ü de İslamıda 1000 yıl öncesinin sentezine hapsetmek. Türk–İslam Sentezi düşüncesine inananlar Batının etkisi altında kalmaya, Batı kültürünün benimsenmesine karşı çıkıyorlar. Bu tepkiyi anlamak kolay ama bu tepkiden doğan çözüme katılmak zor. Doğu yaratıcılığını koruduğu sürece Batı ile kültürel ilişki kurmaktan çekinmiyor. Ama Doğu'da yaratıcılığın dizginlendiği dönemde Batı yaratıcılığını hızlandırıp ilerledikten sonra, Doğu Batı'dan etkileniyor, yakınılan "taklit" sorunu ortaya çıkıyor. Bilimsel, teknolojik ve kültürel yaratıcılık Batı'yı ve kimliğini güçlendiriyor. Batı değişerek daha güçlü bir kimliğe sahip oluyor. Doğu üstünde özendiriciliği artıyor. İşte Batı'dan taklit yoluyla etkilenmeye karşı olanların ilk önce kavraması gereken bundan kaçınma yolunun kültürü tarih içinde belli zaman ve mekana hapsetmek değil, tersine yaratıcılığa, geleceğe ve evrene açmak olduğudur. Eğer kültürünüzü, zamana ve mekana hapsetmeğe çalışırsanız, ne türlü baskı mekanizmaları kullanırsanız kullanınız, ya sürekli olarak taklid etmeğe ya da yok olmaya mahkum olursunuz.

Soruna bulunacak çözümün değişmeden ve yaratıcılıktan geçtiğini kavradığımız zaman uygulanması istenen (gereken) kültür politikasının niteliği tamamen değişir. Bu durumda Türk Kültürü için yapılması gereken şey geçmişteki kalıpları sürekli olarak benimsetmeye çalışan baskıcı bir ortam kurmak değildir. Tersine izlenebilecek en iyi yol düşüncenin özgürce söylenip yayılabildiği evrensel değerlere açık dünyaya yaratıcı bir ortam oluşturmaktır.

Türk–İslam Sentezcileri yeninin ve yaratıcılığın önemini kavrayabilirlerse, bir yandan, "eğer Türk Milli Kültürü devlet eliyle yaygınlaştırılabilirse bireyin özgürlüğü sorunu ortaya çıkmaz. Türkiye'de hiçbir zaman özgürlük sorunu olmamıştır, özgürlük sorunları hep Batı'ya özenti olarak çıkmıştır" demek; öte yandan "parlamenter, çoğulcu ve hürriyetçi demokrasinin Türk halkı için vazgeçilmez bir hayat tarzı olduğunu söylemek" çelişkisinden kurtulabileceklerdir.

Laiklik'ten Daha İyi Sentez Olur Mu?

Aydınlar Ocağı, sağın Türkçü ve İslamcı kanatlarını aynı çatı altında toplayabilmek için Sentez sözcüğünden yararlanıyor. Sentez Türk ve İslam sözcüklerinin olumlu etkilerinin her ikisinide Aydınlar Ocağına maletmek için kullanılıyorsa da beraberinde birçok sorunun da sorulmasına neden oluyor.

1987 yılının ilk yarısında ortaya atılan soruların bir bölümü ne tür bir sentezden söz edildiğinin belirtilmemiş olmasından doğuyordu. Sentezi, diyalektik bir düşünce biçiminin öğesi olarak ele alanlar soruyor, Türk ve İslam Kültür öğeleri arasında tez ve antitez ilişkisi var mıdır ki bir sentez söz konusu olsun? Hangisi tez? Hangisi antitezdir? Gerçekte Aydınlar Ocağı'na bu soruların sorulması yerinde ve olası değil. Çünkü diyalektik olarak düşünmüyorlar.

Değişmeye kapalı olmaya çalışanlardan diyalektik bir sentez kavramı kullanmaları nasıl beklenebilir? Onlar sentez kavramını daha çok bireşim anlamında kullanıyorlar, sentez kelimesinin yanısıra zaman zaman terkip sözcüğünü de kullanmaları bu kavrama açıklık getiriyor. Ama bu da yeni soruların sorulmasına neden oluyor. Bir bireşimde iki farklı şeyin bir araya gelerek yeni birşey, yeni bir bütün oluşturması söz konusudur. Öyle ise bu sentezle ortaya çıkan kültürün "Türklükten" ve "İslamlıktan" farklı olan özellikleri nelerdir? Her ikisinden de ödün verilmiş bir şeyler olması gerekiyor, deniliyordu.

Sağ ideolojinin Türk ve İslam kanatlarını bir araya getirmek isteyenler için bu sakıncalı bir sorudur. Daha bu soru sorulmadan önce ortaya çıkan sentezin ne Türk'te ne de İslam'da bir değişiklik yaratmadığının anlatılması gerekir. Türk–İslam Sentezini savunanlar arasında bu soruna iki farklı biçimde yaklaşıldığı görülmektedir. Birinci tür açıklama, İslam kültürünün Türk göçebe kültürünü tamamladığı biçiminde olmaktadır. Bu açıklamada Türk kültürüne geride bir rol düşmektedir. Türk kültürüne böyle ikincil bir rol vermeğe razı olmayanlar ise Türklerin bozkır kültürüne sahip bulunduğunu, bunun gelişmiş bir kültür olduğunu, Türklerin bu dönemdeki dinlerinin tek tanrılı ve İslam inancına yakın bulunduğunu, dolayısıyla kültürlerinin İslam ile senteze önemli bir değişme geçirmeden girdiğini ileri sürmektedirler. Bu formüllerle bireşime giren iki farklı kültür öğesinin değişme geçirmeden bir arada bulunduğu gösterilince sağın iki kesiminin bir arada bulunabilmesi de temellendirilmiş olmaktadır.

Aydınlar Ocağı için sağın bu iki kesiminin bir araya getirilmesi çok önemli bir iktidar pratiği sorunudur. Bunun başarılabilmesi için her iki öğenin özellikle İslamın olduğu gibi benimsenmesi gerekiyor. Bunda değişiklik getirebilecek bir

sentezin İslamcı kesimleri bu birliğe çekmesi olanaksız görülüyor. Gerçekte bu düşünce akımının tarihsel uzantısını oluşturan, Ziya Gökalp'ın ve Peyami Safa'nın sentezlerinde Batı da yer alıyordu. Peyami Safa"nın önerdiği sentezin ismi *Doğu–Batı Sentezidir*. Bu sentezlerin İslamcıların Türkçülerle birliğini yeterince sağlayamadığı görülünce, Türk–İslam Sentezi ortaya çıktı. Bu yeni formülle bazı pratik hedefler çözülse bile birçok yeni kuramsal ve pratik soru beliriyordu. *Doğu–Batı* Sentezi içinde sosyal değişme ve kalkınma sorunlarına daha kolay yanıtlar geliştirilebilirken, *Türk–İslam Sentezi* içinde bunlara yanıt vermek güçleşiyordu.

Tüm zorluklar, İslamın ideolojik yapısından kaynaklanıyor. İslamın, hem inanç alanını hem günlük yaşamı hem de devlet biçimini kapsayan, total bir ideoloji, ayrıca değişmez bir din olduğu kabul ediliyor. Bu durumda Türk İslam Sentezi ideolojisi açısından en kritik konu, İslamın sentez içindeki yerinin yorumu oluyor. Sentezciler Türiye'de yaygın olan İslami düşüncenin paralelinde İslamda reform olamayacağını söylüyorlar. Ama öte yandan Milli Mutabakatlar belgesinde faizin yorumunun yeniden yapılması gerektiğini kabul etmek zorunda kalıyorlar. Ne varki hem Gazali'ye uyarak içtihad kapılarının kapandığını kabul etmek hem de günün koşullarına uymak olanağı bulunamıyor. Nitekim Türkiye'de İslamı yeniden canlandırmak isteyen genç İslamcı düşünürler bu güçlüğü görerek içtihat kapısının yeniden açılmasını savunmaya başlamışlardır. Ama Türk–İslam Sentezini savunanlar böyle bir bakış açısından uzaktırlar. İslamın yorumunda karşılaştıkları tek zorluk değişmeye uyum sorununda ortaya çıkmıyor, daha önemli sorunlar İslamın total bir ideoloji olmasından kaynaklanıyor. İslam yalnız Allaha ilişkin inançlar ve ibadet yollarını belirlemiyor, bunun ötesine de geçerek, toplumsal düzene ilişkin olarak aile hukuku, ticaret hukuku, ceza hukuku, miras hukuku, vb. konusunda ilkeler (hükümler) getiriyor. Başka bir deyişle bir şeriat düzeni getiriyor. Sosyal değişmeye uyumdaki zorluklar da şeriat düzenine ilişkin bu ilkelerinden kaynaklanıyor. İslam sentezinden sözedenlerin ilk belirginleştirmesi gereken düşünce şeriat konusundaki yorumları olması gerekiyor. Bu konuda Türk–İslam Sentezcilerinin düşünceleri berraklık kazanamıyor. Belki de Aydınlar Ocağı üyeleri bu konuda tek bir düşünce etrafında toplanamıyor, aralarında bu konuda değişik düşüncelere sahip kimselerden oluşan bir düşünce yelpazesi bulunuyor.

Bir yandan İslamın reform kabul etmez olduğunu söylerken *Şeriat* düzeninin İslam içinde bulunduğunu kabul etmiş oluyorlar; öte yandan laikliği benimseyerek bunun karşısında yer alıyorlar. Kuşkusuz Ceza Yasasının 163'üncü maddesi hüküm sürerken Aydınlar Ocağı'ndan bu konudaki tutumunu be-

rıklaştırmasını istemek haksızlıktır. Ama Aydınlar Ocağı'nın bu konuda berraklığa ulaşamamasının tek nedeninin bu olmadığını, 163. madde kalksa bile bu berraklığa kavuşamayacakları kanısı ağır basıyor. Bu bulanıklık, Ocağın hem Türkiye'de "zinde güçler" diye bilinen güçler üzerinde hem de İslamcılar üzerinde birden etkili olma çabasından kaynaklanıyor.

Şeriat konusundaki isteklerdeki bulanıklığı kimi düşünürlerin ileri sürdüğü gibi, açıkça ifade edilmemiş olsa da, Türkiye'de İslamcı akımın artık Cumhuriyet karşısında bir şeriat düzenini savunmadığı ve sadece İslami bir hayat tarzının savunmasıyla yetindiğini söyleyerek açıklayabilir miyiz? IV. Milliyetçiler Kurultayı'nda toplanan komisyonlardan birinin, adının "dini hayat komisyonu" olması Türk–İslam Sentezini savunanların da aynı çizgi içinde olmalarının bir kanıtı olarak görülebilir mi? Halen İslamcı akımların dini hayat tarzı savunmasını benimsemesinin iki türlü açıklaması olabilir. Ya gerçekten bir şeriat talebleri yoktur ya da dini hayat tarzının yaygınlaştırılması, şeriat talebinin ileri sürülmesi için bir aşama olarak görülmektedir. Denilebilir ki gerçekte her iki eğilim de vardır. Bu eğilimlerden hangisinin baskın olduğu konusunda 163. maddeye ilişkin yasak varken fazla birşey söylemek zordur.

1987 yılının ilk yarısında kamuoyunda yeralan tartışmaların en ilginçleri bu noktada çıktı. Türk–İslam sentezini Büyük Selçuklulara giderek aramanın gereksiz olduğu Cumhuriyetin gerçekte laiklikle bu sentezi gerçekleştirdiği ileri sürüldü. Cumhuriyet "Laiklik" ilkesini benimseyerek, gerçekte Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılda başlamış bir tarihi süreci mantıksal sonuca ulaştırdı. Din ve devlet işleri ayrılarak İslamın toplumsal düzene ilişkin ilkeleri uygulama dışı kaldı, din pratikte inanç sistemi oldu. Böylece de toplumda çağdaş bir ulus ideolojisinin yaratılma yolu açıldı. Böyle bir durumda din daha geri planda bir kurum haline geldi.

Türk–İslam Sentezi'ni önerenlerin bu laiklik sentezinden hiç de hoşnut kalmadığı anlaşılmaktadır. Dinin geri planda bir kurum olmasına razı değillerdir. Bunalımsız toplum için dinin ön plana geçmesini istemektedirler. Türk halkının dinsel değerlere uygun bir yaşam biçimini benimsemesini de arzu ediyorlar. Aynı zamanda da bunun Laiklikle çelişmeyeceğini savunuyorlar. İşte bu noktada hemen şu sorular ortaya çıkmaktadır: Dinde reform yapılmıyacağına göre, Türk toplumuna kültürünün bir parçası olarak İslam dini yeniden öğretilecektir. Üzerinde ısrarla durulan merkezi bir kurum haline getirilmesi istenilen İslam öğretisini öğrenen ve benimseyen halkın şeriat düzeni isteğinin ortaya çıkmaması için hangi gerekçeler vardır? Eğer Türk İslam Sentezi ideologları kendi önerilerinin iç tutarlığını kurmak istiyorlarsa bu nedenler konusunda ikna edici açı-

klamalar getirmek durumundadırlar. Bu açıklamalar yapılmadan Aydınlar Ocağı'nın Laiklik din düşmanlığı değildir, aydınların din alerjisi tedavi edilmelidir! vb. sözlerinin anlamı kalmaz. Laiklik din düşmanlığı değildir sözü pek çok ülke için geçerli olabilecek bir doğrudur. Ama İslam dini söz konusu olduğunda, İslam bir şeriat düzeni de önerdiği için bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Laiklik din ve devlet işlerinin ayrılmasını içermektedir. Oysa İslam bu ikisinin bütünlüğünü istiyor. Dolayısıyla İslamın toplumsal düzene ilişkin önerileri olan şeriat konusunda açıkça tavır alıp onu yadsımadan "Laiklik din düşmanlığı değildir" demek yeterli olmuyor.

Eğer dinde reform yapılması ister toplumsal koşullar ister 21.inci yüzyılın eşiğine gelinmesi dolayısıyla önerilemiyorsa, galiba yapılabilecek en iyi sentezi Cumhuriyet'in yaptığı Laiklik ilkesinin kabulü ve dinin kişisel inanç düzeyine çekilmesidir. Bu nedenlerle ister Ulusal kimliğin korunması, ister toplumun kalkınması açısından olsun Türk–İslam Sentezi ideolojisinin Cumhuriyetin sentezine bir üstün yanı görülmemektedir.

Aydınlar Ocağı'nın Karanlıkçılığı

24–26 Nisan 1987'de İstanbul'da toplanan IV. Milliyetçiler Kurultayı'nın "dini hayat komisyonunun" raporunda "Din eğitimi" sadece "Din ve Ahlak Kültürü" dersleri içinde değil, diğer derslere de yansıtılarak verilmeli. "Din ilimleri" ile "Fen İlimleri"nin mütealaları arasında çatışma olduğu şeklindeki yanlış anlayışa meydan verilmemelidir" deniliyordu. Bu ifadeden ne anlaşılması gerektiğini ise Vehbi Dinçerler'in Milli Eğitim Bakanlığı sırasında Darwin'in evrim kuramının başına gelenler gösteriyor. Gerek "dini hayat komisyonu" raporunda yer alan ifade, gerek Vehbi Dinçerler'in uygulamaları sadece İslamcı kesimden taraftar toplamak için yapılmış olsaydı burada üzerinde durmak gerekmeyebilirdi. Oysa bu öneriler Türk–İslam Sentezi'nin düşünce alanında gerçekleştirmeyi amaçladığı bir hedefle doğrudan ilgili olduğu için önem kazanıyor. İman ile aklı birleştirmek istiyorlar. Türk–İslam Sentezinin daha gerisinde asıl ulaşılmak istenilen işte bu iman ile aklın sentezidir. Bu hedef İbrahim Kafesoğlu'nun yazılarında önemle üzerinde durularak belirtiliyor.

Önce böyle bir hedefin günümüzün bilim anlayışı karşısında geçersiz olduğunu belirtmek gerekiyor. Bilim, iman ve aklın senteziyle gelişmiyor, tersine akıl üstünde imanın baskısı ne kadar kaldırılabilirse bilim o kadar gelişiyor. Günümüzün bilimsel gelişmesini hazırlayan en önemli atılımlardan biri olan Aydınlanma çağının başardığı da akıl üstünde dinsel inançların baskısını kal-

dırmak olmuştur. Aydınlama düşünürleri, evrenin akıl aracılığıyla kavranabileceği, bu yolla insanoğlunun bilgiye, özgürlüğe ve mutluluğa ulaşabileceğini savunmuşlardı. Açılan bu aydınlanma yolunda gelişen bilim önermelerinin niteliklerinin ne olduğu biliniyor. Bir önermenin bilimsel olması için sınanabilir olması gerekiyor. Sınanamayan, dolayısıyla yanlış çıkartılamayan bir önermenin bilim içinde yeri yok. Bilimin mutlak doğrusu bulunmuyor. Bilim sürekli olarak değişiyor. Eskinin yerini sürekli olarak yeni alıyor. İşte bu noktada Türk-İslam Sentezi'nin kendisine seçtiği hedefin yanlışlığı açıkça ortaya çıkıyor. İman dogmalara dayanıyor. Doğruluğu ve yanlışlığı sınanmadan kabul edilen, her zaman geçerli olan önermelerden oluşuyor. Böyle olunca doğruluğu sürekli olarak sınanan ve yanlış çıkarılarak gelişen bilimle bir arada yaşanmasına olanak bulunamıyor.

Din ilimleri ile fen ilimlerini birbiriyle çatışmayacak hale getirecek bir eğitim programının uygulanmasını istemek gerçekte bilimde OrtaÇağlar'ın karanlığına dönmek oluyor. Aydınlanmanın dünyayı kurtardığı bu karanlığa dönmenin bilim ve felsefe dünyasındaki adı "*obskurantizm*" yani karanlıkçılıktır. Bu da bizi Aydınlar Ocağının bir tür karanlıkçılık yaptığı sonucuna getirmiş oluyor.

Laikliği salt din ve devlet işlerinin ayrılması diye düşünmek yetersizdir. Onu bir dünya görüşünün anaöğesi olmaktan çıkarıp bir yönetim pratiğine indirmektir. Laiklik aynı zamanda bilim ile dini inançları ayırmaktır. Cumhuriyetin Atatürk devrimleriyle getirdiği laiklik ilkesi İslam ortacağını aydınlatacak bir pencere açıyordu. Din ilimleri ile Fen ilimlerini uzlaştıracağız diyenler işte bu pencereyi kapatmaya çalışıyorlar. İnaçla bilimi durdurdunuz mu karanlık kaçınılmazdır. Aydınlanma, durmayan, durdurulamayan sürekli bir süreçtir. Oysa Aydınlar Ocağı bilimi inançla birleştirerek bu süreci durdurmak istiyor. Bu konuda yapılmak istenilen başarılırsa Türkiye'de çağdaş bilim gelişemez, Türkiye çağdaşlaşamaz.

Din ilimlerinin dogmalarını ve fen bilimlerinin bazı bulgularını bir araya getiren metinler kuşkusuz yazılabilir. Ama bunlar artık bilim olmazlar. Olsa olsa ideoloji olurlar. Bunlara belli çevrelerce inanılabilir. Bunlar bilim adamı ünvanına sahip kişilerce ileri sürülse bile bilim alanı içinde yer almazlar.

Aydınlar Ocağı'nın kullandığı sözcükleri, ideolojik amaçlı seçimleri sadece Aydınlar Ocağı ismini seçmelerine rağmen karanlıkçılık yapmalarında görülmüyor. İlim sözcüklerini kullanışları da böyle, ilim Türkçede iki türlü anlaşılabiliyor. Hem bilim anlamını taşıyor hemde dinsel ilimler anlamına geliyor. İki bilgi türü arasındaki farklılığın ortaya çıkmasını gizliyor. Bu ikisini bir araya getirmek isteyenler de bu özellikten yararlanıyorlar. İlim, din ve do-

ğabilimlerinin sentezini içerecek amaçla kullanıldığında daha önce de belirttiğimiz üzere ideoloji oluyor. Aydınlar Ocağının ideolojilerini topluma bilim yerine kabul ettirmek istekleri başkı önermelerinde de kendini belli ediyor. Bu doğrultuda okullara konulan Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri bunun bir kanıtıdır. Bilimin temel özelliklerinden biri de evrenselliğidir. Bilimin temel özelliklerinden biri de evrensel düzeyde geçerlidir. Dünya biliminden ayrı bir millete ya da dine özgü bir bilimden söz ediliyorsa artık o bilim, bilim olmaktan çıkar ideoloji haline gelir. Türkiye'de olan da budur.

Sağ "Kadrocu" Bir Hareket Olarak Aydınlar Ocağı'nın Başarı Düzeyi Nedir?

Aydınlar Ocağı'nın gelişim tarihine ve siyaseti etkileme için seçtiği yollara bakarak onun sağda "kadrocu" bir hareket olduğunu söyleyebiliriz. Daha önce Türkiye'de "Kadro" ve "Yön" dergileri etrafında iki kadrocu hareket olmuştu. Bunlar esinini sol akımlardan alarak Kemalist ideolojiyi yeniden tanımlamak istemişlerdir. Aydınlar Ocağı ise sağdan yola çıkan bir kadrocu harekettir. Başarısını da başarısızlığını da bu belirlemektedir.

Her kadrocu hareketin ortak özellikleri vardır. "Kadro"culuk temelde bir "seçkinler" hareketidir. Kendisi bir siyasal harekete yani partiye dönüşmez. Var olan siyasal örgütleri, özellikle yöneldikleri kesimi doyuracak bir ideoloji üretememekle suçlar. Bu eksikliği giderme görevini kendiliğinden üstlenir. Bunu üstlenme yetkisini kendisinin siyaset pratiği içinde bulunanlara göre daha üst düzeyde bilgilenmiş olması inancından alır. Ayrıca siyasal örgütlerin dıştan tavsiyelerle yönlendirilebileceği ve etkilemeyi amaçladığı siyasal partilerin yöneticilerinin de bu etkilenmeye daha doğrusu iktidarı bölüşmeye hazır oldukları kanısındadırlar. Bu, temelde iktidarda olanların iktidarını onların saflığından yararlanarak kullanma önerisidir. Ama çoğu kez iktidarı elde etme başarısını gösterene iktidar sahiplerinin saf olmadığı "kadro" hareketlerini işlerine geldiği süre kullandıkları, kendilerine zararlı olmaya başladıklarında da tasfiye ettikleri görülmüştür. Türkiye'de gelişen "kadrocu" hareketler kendilerine legalite (yasallık/meşruiyet) sağlamak için genellikle Kemalist ideolojiyi kendi ideolojileri yönünde yeniden yorumlamak yolunu seçmektedirler. Var olan bir ideolojik çerçeveyi yeniden yorumlamak etkilemek istedikleri siyasal güç ile kolay ilişki kurabilmek için onlara kolaylık sağlamaktadır. Kadrocular hareketlerini iki düzeyde yürütmek durumundadırlar. Bir yandan ideolojilerini toplantılarla ve yayınlar yaparak yaygınlaştırmaya çalışırlar; öte yandan ise, iktidar odaklarıyla kurulan kişisel

ilişkiler yoluyla kadronun üyeleri savunulan ideolojiyi uygulayabilecek bürokratik makamlara getirilirler. Bu yolla hem güç odaklarını etkileme kanalları artırılmış, hem uygulama denetlenmiş olur. Bu hareketler küçük kapalı grup hareketleri olmanın ve iktidarı doğrudan denetleyememenin zayıflıklarını taşırlar. Sürekli olarak iktidarların bağımsız kararları karşısında etkilerini sürdürebilmek için ideolojilerini yeniden formüle ederler. Elitist ve kapalı niteliği ise bir süre sonra etkilemeyi amaçladığı kitlesel hareketlerin tepkisini çeker.

Denilebilir ki Aydınlar Ocağı hareketi yukarıda özellikleri belirlenen kadrocu hareketlerin çizgisine uymaktadır. Bu hareket kendi amaçları doğrultusunda bazı başarılar elde etmiştir. Bu başarıları Aydınlar Ocağı şöyle sıralamaktadır: Sağdaki partiler arasında MC Hükümetlerinin kurulmasına yardımcı olmak, özellikle 12 Eylül döneminde askeri iktidara yardımcı olmak, 1982 Anayasa'nın hazırlanmasında ve Milli Kültür Politikası'nın saptanmasında düşüncelerini kabul ettirmek, Milli Kültürü etkileyecek Milli Eğitim Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi önemli bakanlıklarla, TRT, üniversiteler gibi kurumlarda yönetim yerlerine Ocak içinden ya da ona yakın olan kişilerin atanmasını sağlamaktır. Bu sayılanlar doğrudur ve bir kadrocu hareketin amaçları bakımından ulaşılmak istenilen hedeflerdir.

Bu saptamadan sonra şu sorular sorulabilir: Bu başarılar hangi özel koşullar sonunda elde edilmiştir? Demokratik sürecin işlemeğe başladığı bir toplumda böyle bir "kadrocu" hareketin başarı şansı nedir? Aydınlar Ocağının demokratik dönemler için etkisini artırmada yararlanabileceği yeni yaklaşımları olabilir mi? Acaba bu sorular kadrocu hareketlerin genel özellikleri ve Aydınlar Ocağı hareketinin gözlenen nitelikleri gözönüde tutularak nasıl yanıtlanabilir?

Aydınlar Ocağı önce İstanbul'da üyelerinin sayıları 100 düzeyinde olan bir dernek olarak kuruluyor. Sonra bağımsız yeni bir dernek olarak Ankara'da örgütleniyor. Bunları daha sonra diğer Anadolu kentlerinde kurulanlar izliyor. Bu gelişme Ocağın etkinliğinin artmasına paralel olarak gerçekleşiyor. Bu niteliğiyle Türkiye'de daha önceki kadrocu hareketlere göre daha geniş bir örgütlenmeye gitmiş oluyor. Bu da beraberinde (üyeleri arasında) belli bir heterojenleşme getiriyor. Ocağın yayınları incelendiğinde heterojenlik çok açık olarak ortaya çıkıyor. Prof. Erol Güngör'ün Kültürel Değişme Konusundaki kendi yazdıklarıyla Aydınlar Ocağı Görüşünde, Milli Kültür Özel İhtisas Komisyonu raporunda söylenenler arasındaki farklılıklar açık olarak görünüyor. Nitekim III. Milliyetçiler Kurultay'ında Ocak içinde ya da çevresinde yer alan DPT kökenli bürokratların savunduğu ekonomik politika görüşlerini Ocak üyeleri kendilerine sunulan "Milli Kültür" ideolojik çerçevesiyle bağdaştırmakta zorluk çe-

kiyorlar.

Bir tartışmacı şöyle diyor: "Milliyetçiler ilmi Kurultayında Türkiye'nin iktisadi meseleleri tartışılırken kanaatimce üzerinde durulması gereken en önemli husus milli bir iktisadi sistem veya yapı meselesi olmalıdır. Oysa burada sunulan tebliğlerin ve tartışmaların bir kısmı mevcut kapitalist ekonominin daha iyi ve daha rasyonel nasıl işletilebileceğinin münakaşasını yapmakta ve bunu yaparken de kapitalist değer sisteminden hareket edilmektedir.... Oysa bizim burada tartışmamız gereken şey her konuda milli olanı aramaktır. Türkiye'deki mevcut iktisadi uygulamanın nasıl daha rasyonel hale getirileceğinin tartışılacağı, başka mahfiller ve bu tartışmayı yapacak pek çok başka gruplar ve müesseseler vardır.... Binaeneleyh komisyonumuz milli bir iktisadi sistemin veya yapının nasıl olması gerektiği sorusuna yanıt aramalıdır."

Ocağın içinden sorulan bu tutarlılık sorusu önemli yankı bulamaz, çünkü Ocak için önemli olan tutarlılık değil etkinliktir. Etkinliğini koruyup yönetim kademelerinde varlığını sürdürdükçe tutarlılık bir sorun olarak ortaya çıkmaz.

Ocağın ilk önemli siyasal başarısı, Milliyetçi Cephe Hükümetlerinin kurulmasında (1975'ler) sağdaki üç partiyi bir araya getirmesi olmuştur. Bu Türkiye'de sol partilere giden oyların artuğı sağ partilerin sayısının çoğalarak sağ oyların bölündüğü bir dönemdir. Böyle bir aracı role gereksinme de vardı. Bu rolü Ocak başarmıştır. Ama Ocağın ideolojik çerçevesi bu grupları sürekli olarak bir araya getirebilme işlevini görmemiştir. Nitekim 12 Eylül 1980 kesintisinden sonra her siyasal çizgi kendisini yeniden üretmiştir. Bunlardan Türk–İslam Sentezi ideolojisini benimsediğini açıkça ilan eden tek parti Milliyetçi Çalışma Partisi olmuştur. Aydınlar Ocağı üyelerinin kabinesinde yer vermesine karşın ANAP bile açıkça, bu ideolojik çerçeveye sahip çıkamamıştır. Aydınlar Ocağı'nın bir araya getirmeyi amaçladığı Türkçü ve İslamcı kesimlerden, İslamcı kesim üzerinde etkili olmadığı görülmektedir. Önce MSP, daha sonra RP'den bir yakınlık görmemişlerdir. Kanımızca, ideolojilerini İslamcı öğelerle yükleyerek onun kanalına girmiş olan Türk–İslam Sentezcileri salt İslamcı akımları etkileyememektedir. Ocağın elitist ve kapalı yapısı ilişki içinde bulunduğu güç kesimleri İslamcıları ondan uzaklaştırmaktadır. 12 Eylül 1980 sonrasından Aydınlar Ocağının 12 Eylül hareketinin savunuculuğunu üstlenmesi ve "kadrocu" akımların doğasında bulunan otoriter eğilimlerin, ordu ilişkilerinin açığa çıkması Demirel'i de Aydınlar Ocağı'ndan soğutmuştur. Bu Ocağa karşı olduğunu ifade etmiştir. Kısacası sağda bütünlük sağlamak için hazırlanmış bu ideolojik çerçeve bu bütünlüğü koruyamamıştır.

Aydınlar Ocağı'nın en başarılı olduğu dönem kuşkusuz 12 Eylül sonrası as-

keri yönetim dönemidir. Siyasal partiler gibi bir tabanı, dolayısıyla onlara karşı sorumluluğu olmayan askeri yönetimler "kadrocu" hareketler için en uygun ortamı sağlarlar. Bir yandan Aydınlar Ocağı üyelerinin kurduğu kişisel ilişkiler, öte yandan Ocağın kendine seçtiği "bunalıma düşmeyen bir toplum" sorunsalının, askeri yönetimin sorunsalına paralel düşmesi ve askeri yönetimin ideolojisini savunmada başka grupların istekli olmaması gibi nedenler bu etkiyi sağlamıştır. Aydınlar Ocağı'nın askeri yönetim üzerinde en etkili olduğu husus dini inançların geliştirilmesinin anarşinin doğmasını engelliyeceği ve ulusal bütünlüğü sağlamakta bir araç olacağı düşüncesini kabul ettirmesi olmuştur. Osmanlı tarihinde en önemli ayaklanmaların suhtelerce ve Yeniçeri- Ulema işbirliğiyle gerçekleştiğini Cumhuriyetin ilk yıllarındaki irtica ayaklanmalarını askeri yöneticilere unutturabilmiş olmaları, üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Aydınlar Ocağı askeri yönetim döneminde yönetimde sağladığı etkiyi ANAP döneminde de sürüdürebilmiştir. Ama Türk İslam Sentezi konusunda tartışmalar açıldığında, ANAP bu sentez yanında MÇP gibi açıkça yer almamıştır. 1987 milletvekili seçimleri kampanyasında Özal'ın yürüttüğü kampanya içinde Türk–İslam Sentezi sloganı yer almadı. ANAP'ın dışa açılması ekonomik politikası ve kurmak istediği dış ilişkiler açısından bu sentez yeterli bir ideolojik çerçeve oluşturamıyordu.

Nitekim dışa kapanmacı, Sentezci düşünce içinde AET'ye yer yoktu. Geçmişte Aydınlar Ocağı toplantılarında buna karşı çıkılmıştı. İktidar üstündeki etkinliğini sürdürmeğe uğraşan her "kadrocu" hareket gibi Aydınlar Ocağı da IV. Milliyetçiler Kurultayı'nda ANAP'ın AET'ye giriş kararına uyum sağlamağa çalıştı. Bu konuda ANAP'a karşı çıkmadı, ona uyum sağladı. Temelde Aydınlar Ocağı gibi kadrocu akımların toplumu kendi ideolojileri doğrultusunda etkileme için seçtikleri yol iktidar ile ilişkileri iyi tutmak ve bunları koparmamaktır. Tüm çabalar iktidarı paylaşmaya yönelmiştir. Ama Aydınlar Ocağı'nın yayınlarında zaman zaman bir başka stratejiden söz edilmiştir. O da yabancı kültürlerin topluma daha çok üst toplumsal tabakalar eliyle girdiği, üst ve orta sınıfların Batı modeli yaşantıya özendiği, bu sınıfların Batı modeli yaşantıyı benimsemesinin diğer sınıfları da bu değerleri benimsemeye ittiği gözlemine dayanarak geliştirilmiştir. Batı kültürünün girişini yavaşlatmak için Batı Modeline göre yaşantısı olmayan orta ve üst sınıflar yaratılmalıdır. Bu orta ve üst sınıfların milli–dini yaşantısı etrafında yaratılan örneklerle Batı kültürünün yayılması yavaşlatılacak ve engellenecektir.

Bugün için böyle bir stratejinin Türkiye'de uygulanmaya çalışıldığı söylenebilir, ama bunu uygulamaya çalışanlar Aydınlar Ocağı'ndan çok, İslamcı çe-

Ulusal Kimliğin Ancak Yaratıcılıkla Güçlenip Süreklilik Kazanabileceği Üstüne

Türk-İslam Sentezinin 1987 yılının ilk yarısında gündeme gelmesiyle ortaya çıkan bazı konuların tartışmasını sona erdirirken *"Ulusal Kimlik"* sorununun nasıl ele alınması gerektiği üzerinde durmak istiyorum. Türk İslam Sentezi taraftarları, bu konudaki eleştirileri anti–Türk, anti–İslam mı? diye kolaycı polemiklerle karşılamaya çalışıyorlar. Türk İslam Sentezi üzerine yapılan eleştirilerin yanlış anlaşılması, ancak bu eleştirilerin arkasında nasıl bir ulusal kimlik arayışı bulunduğunun berraklaştırılmasıyla önlenebilir. Böylece Türk–İslam Sentezi düşüncesinin kendine seçtiği ana sorunsaldaki yanılgılarından biri daha açıklık kazanmış olacaktır.

Türk–İslam Sentezini eleştirmek, ulusal kimliği ve ulusal kültürün önemini yadsımak demek olmuyor. Tersine bunun önemi dolayısıyla geçmişe hapsedilmeyip sürekli olarak geliştirilmesi gereği vurgulanıyor. Bugün yaşanan bir kültür ve ulusal kimlik sorunu varsa bunun saf hali geçmişte bulunan milli kültürün yozlaşmasından değil, çağdaş bir ulusal kültürün geliştirilememiş olmasından kaynaklandığı düşünülüyor. Tarihin belli bir dönemine, evrenin belli bir yöresine hapsedilmiş "milli kültür" politikalarının zorla uygulanmaya çalışılmasının da çağdaş bir ulusal kültürün kurulmasını geciktireceğinden, yaşanan sorunları daha da arturacağından korkuluyor. Ulusalcılığın kendi içine kapanmış bir sistem olarak görülmesinin onu yok olmaya götüreceğine, varlığını sürdürebilmesi için sürekli olarak kendini yenilemesi ve geliştirmesi gereğine inanılıyor.

Türk–İslam Sentezi düşüncesinin yanılgılarının önemli bir bölümü kültürün değişmesine ilişkin yeterli ve çağdaş bir kurama dayanılmamasından kaynaklanıyor. Önce kültürün bir bütün olduğu, değişik kesimlerindeki değişmelerin tümü üzerinde degişmeler yaratacağı gerçeğinden habersiz görünülüyor. Bu temel kuram, teknolojiyi alalım, diğer kültür öğelerini almayalım diyebilmek için yadsınıyor.

İkincisi kültürün çok çabuk değişip yozlaşabileceği sanılıyor. Oysa kültürlerin bütün olması, ona çok kolay değişmeme özelliği sağlıyor. Kültürün öğeleri arasındaki karşılıklı etkileşim ona süreklilik ve göreli olarak yavaş değişme özelliği veriyor. Bir kültür dıştan yeni öğeler alırken bu nedenle seçici oluyor. Onları kendine göre yeniden biçimlendiriyor. Yüzeysel olarak, taklit olarak, alınan öğeleri bunlar toplum içinde işlevsellik kazanmazsa eliyor. Başka bir deyişle hem değişiyor hem kimliğini sürdürüyor. Kültür değişmesinin bu ni

teliğinin kavranması Türk–İslam Sentezcilerinin iki korkusunu yersiz hale getiriyor. Türk toplumu kültürel kimliğini kaybediyor diye bir telaşa kapılmaya gerek kalmıyor. Gerçekte buna gerek olmadığının bir kanıtı Türk–İslam Sentezini savunan yazılarda bulunuyor.1000 yıldır bozulmasına ve özellikle de 19.yüzyıldan sonra sürekli kültür emperyalizminin saldırısına uğramasına karşın hâlâ kimliğini koruyor. İkinci korkusu olan Batı kültürü ile ilişkiye girmekten ve ondan yeni öğeler almaktan çekinmek için gerek kalmıyor. Toplum seçiciliği ve kültür bütünlüğü ile onu kendi kimliğinin bir parçası haline getiriyor. Bunun en iyi örneklerinden biri "milliyetçilik ideolojisi" değil mi? Yirminci yüzyılın başına kadar Osmanlı toplumuna yabancı olan bu ideoloji, Batı'dan geliyor ve bugünkü kimlik arayışına temel oluşturuyor. Yabancı kaynaklı tüm "izm"lerin Türkiye'ye sokulmamasını isteyen Türk–İslam Sentezcileri bunu unutmuş görünüyorlar. Türkiye milliyetçilik ideolojisini Batıdan almakla kötü bir şey mi yapmış oldu?

Bu nedenle Batıyla ilişkiye girmekten kaçınmak gerekmiyor. Bugün toplumda Batıdan alınmasında yarar görülen pek çok şey vardır. Bunlar belki de kimliğimizi zayıflatmaktan çok güçlendireceklerdir. Kuşkusuz burada iki kaygıya hak vermemek olanaksız. Birincisi, Batının gereksiz yücelтilmesi ulusal kültürel değerlerin horlanmasıdır. İkincisi ise yüzeysel olarak yapılan taklidçilik. Ama bu sorunlara Türk İslam Sentezinin milli kültür politikasındaki önerileri çözüm getiremiyor. Belki de tam tersine benzer kusurları taşıyor. Gençliğin dış dünyaya kapatılarak ona sadece belli bir zamanın ve mekanın kültürünün öğretilmeye çalışılması gerçekte bu kültüre karşı bir güvensizlik demek olmuyor mu? Eğer bu kültürün üstünlüğüne güvenilirse diğer kültürlerle karşılaşmasından çekinilecek bir şey kalmaz. Taklid kuşkusuz bir kolaycılıktır. Başka mekanda yaşayan toplumların kültürlerinden aktarmalar yaparak bir sorunu çözmeğe çalışmanın çok öğünülecek bir yanı olmadığı söylenebilir. Ama 1000 yıl geriden yararlanılacak kültür öğeleri aramak da aynı tür bir kolaycılık olmuyor mu? Mekanlar arasında yapılmış olan taklid, zamanda da tekrarlanmış oluyor.

Bu eleştirinin yanlış anlaşılmaması için açıklamakta yarar var. Bu eleştiri hiçbir biçimde kendi tarihimizi, kültürümüzü derinliğine araştırmayalım, öğrenmeyelim anlamına gelmiyor. Tersine bunun tüm evrenin tarihi ve kültürü ile birlikte araştırılmasını ve öğrenilmesini savunuyor. Ancak böyle araştırıldığı ve öğrenildiğinde gerçekten araştırılıp öğrenilmiş olacağını ve bu yolla yaratıcılığın getirilebileceğini göstermek için söyleniyor.

Bir ülke için kültür politikası önerdiğimiz zaman bu politikanın üç şeye

çözüm getirmesi gerekir. Birincisi, *yaratıcılık*, ikincisi *bütünlük*, üçünsü *süreklilik*: Türk - İslam Sentezi politikası bu üç konuya da çözüm getirmiyor. Yaratıcılık ve değişmenin sağlanması, Türk–İslam Sentezi içinde özendirilmesi değil, önlenmesi gereken bir sorun. Bütünlük konusundaki tutumu teknik ve teknik dışı kültür öğelerinin ayrılığı varsayımına dayandığı için yetersiz. Süreklilik konusunda ise başka ilginç durumlarda söz konusudur. Türk–İslam Sentezinde gerçekte bugün yok. Bugün sadece yadsınanı temellendirmek için var. Bugünden başlayıp bir süreklilik içinde değişerek geleceğe uzanma söz konusu değil. Tarihte yüceltilen bir zaman aralığının doğrudan geleceği belirlemesi ümidi var. Süreklilikten çok yaşanmışı da silerek zamanda bir dondurma söz konusu. Gerçekte tarih yadsınmış oluyor. Yaratıcılık, bütünlük ve süreklilik sorunlarını çözemeyen bir kültür politikasının ulusal kimlik sorununun çözümüne katkısı olamayacaktır, ancak bu çözümü zorlaştıracak ve geciktirecektir.

Günümüzün yaratıcı ve sürekli değişen yoğun etkileşim içindeki dünyasında kendini yaratamayan bir ulus, bir kültür kozası içine çekilerek kimlik sorununu çözemez. Kendine güveni olamaz. Bu dünyada hiçbir toplum tüm kültür öğelerini kendisi yaratamaz. Başka kültürlerden alır. Ama kendi yaratıcılığını da sürdürdükçe sorun yoktur. Kendine güvenle diğer kültürlerle karşılıklı ilişkiye girer, hem gelişir hem de sürekli olarak yeni kimliğini üretir. Kimlik ancak yerelden başlayıp evrensele uzanabilen, özgünlükle, ve yaratıcılıkla korunur. Hem yeniyi yaratmayan hem de kültür emperyalizmi korkusuyla dışa kapanan bir kültürün uzun vadede ulaşacağı gerikalmışlıktır. Yaratan ve suni olarak dondurulamayan kültürün öğeleri karşılıklı etkileşim içinde hem bütünlük hem sürekillik sağlayacaktır. Bu bütünlük ve süreklilikde, o toplumun bireylerinin sağlıklı toplumsallaşmasını getirecektir.

Ulusal kimliğin oluşması ve sürdürülmesinin ön koşulu olan kültürel yaratıcılığın gerçekleştirilmesi için o toplumda bireylerin özgür ve bağımsız yurttaşlar olarak yetişmesi gerekir. Yoksa Aydınlar Ocağı'nın hedeflediği gibi "Allaha kul olma şuur ve mesuliyetiyle dolu bir ferdi hayat" için yetiştirilirse kültürel yaratıcılık elbette yeşeremez. Bir ülkede kaderine razı kullar yetiştiriliyorsa o ülke için demokrasinin işlevi de kalmaz. Çoğulcu demokrasi ancak kendi kaderine sahip olmak isteyen, aydınlanmış, özgür yurttaşların bulunduğu toplumlarda değer kazanır. Çağdaş ulusal kimliğin gelişmesine olanak sağlar.

Son Verirken

Eğer Türkiye, insanlık ailesine, eşit, barışçı, kimlik ve kişilik sahibi bir üye olarak katılmak ve kalkınmasını bu amaca ulaşacak biçimde yönlendirmek istiyorsa Türk–İslam Sentezi ideolojisi, ona yol göstermekte yetersiz kalacaktır.

Oluşumuna her birimizin katıldığı ve bizi oluşturan kültürümüz, Anadolu insanının ortaya çıkışından günümüze kadar uzanan tüm tarihi içinde oluşmuştur. Bizim ulusal kimliğimizi oluşturan bu kültüre sahip olmanın dünya ailesi içinde onurunu ve sorumluluğunu taşımaktayız. Bu bize bir yandan onun sürekliliğini sağlamak, öte yandan çağdaş düzeyde geliştirmek, çağdaşlaştırmak sorumluluğunu da yüklemektedir.

Bunun yolu ise çoğulcu demokrasiyle hoşgörülü ve laik bir toplumsal düzen içinde akılcılık, araştırıcılık, şüphecilik, evrensellik gibi değerlere en az dayanışmacılık, bağlılık, ulusal kimlik vb. değerler kadar önem vermekten geçmektedir.

EKLER

Ek A: DPT– MKP'Den Seçmeler
Ek B: Basın– Yayından Kesikler
Ek C: Ord. Prof. Reşat Kaynar ve Prof. Hüseyin Hatemi'nin Türk–İslam Sentezi Yorumları
Ek D: MEB Yayınevi vitrininde TIS.
Ek E: Milli Mutabakatlar" Çağrısı
Ek F: Genel Kaynakça
Ek G: Kültür Bakanlığı Kültür Siyaseti (1979)
Ek H: Aydınlar Ocağı ve Türk–İslam Sentezi (Tercüman Gazetesi 1–6 Şubat'88)
Ek İ: Söz Konusu Cevaba Cevap

EK:A

V. Beşyıllık Kalkınma DPT Planı Özel İhtisas Komisyonu Milli Kültür Raporu'ndan (1983) Seçmeler...

1. Rapor'un Önsözü'nden (s. IV)

"Özel İhtisas Komisyonu Raporları'nda belirtilen fikir ve görüşlerin Devlet Planlama Teşkilatı'nı, üyelerin mensup bulunduğu kamu ve özel sektör kuruluşlarını bağlamadığını belirtmek gerekmektedir. Buna rağmen, Özel İhtisas Komisyonu Raporlarının, planların hazırlanmasında temel yardımcı dokümanlar hüviyetinde olduğunu da belirtmeliyiz."

–Yıldırım Aktürk, *DPT Müsteşarı*

2. Kültür Komisyonu Üyelerine Mesaj (s.XXIII)

"Devletin kültür faaliyetlerinin düzenlenmesi, toplumun maddi refahı ile manevi mirası arasında ahenkli bir bütünleşme sağlamak ve kalkınma yoluyla elde edilen gelişmeleri neticede insanlarımız için bir iç zenginliğinin kaynağı haline getirmek hedefine dönük olmalıdır."

–Turgut Özal, *Başbakan Yardımcısı*

3. Kültür Planlaması ve Aydınlar

"Aydınların kültür hayatına ilham vermediği, onu yönlendirmediği toplumlar, yabancı kültür istilasına açık hale gelmektedirler."

–DPT–*MKR* (1983: 10)

4. Dil Akademisi ve İktidar

"Böyle bir kuruluşun, siyasi iktidarların veya bürokratik kadroların eline bırakılmaması gerekir. ...Yürütme kadrosunu, milli şuur sahibi dil bilginlerinin meydana getirmesi lazımdır. Bu müessese, dil işlerinde, ana merkez ve tek otorite sayılmalıdır." (S.33)

"Başta Kültür ve ME Bakanlığı olmak üzere, bütün devlet yayınları, bu yeni dil ve kültür politikasının icabına uymakla ve akademinin tespit edeceği esaslara bağlı kalmakla vazifeli olacaktır." (S.35)

5. Kültür- Din ve Ahlak

"Sayın Cumhurbaşkanımızın Ramazan Bayramı mesajında ifade ettikleri gibi, milletimizin ahlaki anlayışının kaynağı İslami inançlardır."

"Bu kadar canlı olarak yaşanan bir dinin ve ahlakın milli kültür planlamasında ihmal edilmemesi gerekir." (S.141).

"Türk seciyesine uygun olan İslam'ın..." (S.143).

"Sosyal ve ekonomik kalkınmada rol oynadığına şahit olmaktayız."

"Laikliğin dinsizlik ve din düşmanlığı olmadığı iyice anlatılmalıdır." (S. 144)

"Bu durumda din, kültürün özü, kültür de dinin formu olmaktadır." (S. 514)

"Ancak böyle bir kültürle, iyimser, itaatli, ümitli ve akılcı bir nesil yetiştirmek mümkün olabilir..." (S. 515)

"Bu bakımdan, bir din ve ahlak planlamasına ihtiyaç olduğu ortaya çıkmış olmaktadır." (S. 516)

"Hapse girenlerin sayısı, okur yazarlarda, okuma yazma bilmeyenlere nazaran daha fazladır (S. 516)

"Geniş bir yelpaze teşkil eden kültür unsurları arasında din ve dine bağlı ahlak, en önemli yeri işgal etmektedir." (S.518)

6. Din ve Devletler

"Osmanlı Devleti, dinin bu bütünleştirici ve dağılmayı engelleyici rolü sayesinde İstiklal Harbini kazanarak Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşuna imkân vermiştir." (S. 520

7. Din ile İlim

"Din ile ilim çatışma halinde değildir." (S. 527)

"Dinsiz ilim felâket kaynağıdır." (S. 538)

EK:B

Basın–Yayından Seçilmiş Kesitler

"Erkeğin Okumuşu Kadı,
Kadının Okumuşu Cadı!"

–Türk Atasözü

"Bunlar (Doğu Türkistanlı Uygurlar)
İslâmdan önce Budist olan
Türk Müslümanlardır!"

TRT Sentezi
(Belgesel, 8 Ocak 1988)

Türk- İslam Sentezi Üzerine

(Bilim ve Sanat Sayı 77, Mayıs 1987)

Türk–İslam Sentezi bir resmi ideoloji haline getirilmek isteniliyor. Son onbeş yıl içinde de bu ideolojiyi yaygınlaştırmak isteyenler önemli kazanımlar sağladılar. Bu kazanımlarda bu ideolojinin kamuoyunda açıkça tartışılmamasının da önemli bir payı var. Bu ideoloji açıkça tartışılmayınca Türk ve İslam sözcüklerinin yarattığı duygusal yakınlıkla etki sağlıyor. Oysa bu ideoloji açıkça tartışıp, gelişmeye kapalı bir toplum, demokrasiyi yadsıyan bir devlet arayışı olduğu ortaya konuldu mu bu etkisi kaybolacak, gerçek yüzü ortaya çıkacaktır. Bugün için yapılması gereken Türk–İslam Sentezi ideolojisini sistemli bir irdelemeyle tüm yönleriyle gün ışığına çıkarmak ve sergilemektir. Bu yazıda bu yolda bir denemeye girişilmektedir.

Türk–İslam Sentezinin Önermeleri

Türk–İslam sentezi adı altında sunulan ideolojik çerçevenin yapısı ana hatlarıyla şu önermelerden oluşmaktadır:

1. Türk toplumu değişik nedenlerin üst üste düşmesiyle kültürel saldırı karşısında kalmıştır. Batının kültür emperyalizmi sürekli olarak "Milli Kültürü" zayıflatacak, ortadan kaldıracak bir baskı yaratmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılında ve Cumhuriyet döneminde, Atatürk dönemi dışta kalmak üzere yanlış bir Batılılaşma politikası izlenmiştir. "Milli Kültür" öğelerine sahip çıkılmamıştır. Ayrıca, kaçınılmaz olarak yaşanmakta olan kentleşme "Milli Kültür" öğelerini tahrip etmektedir. Bu etkiler sonucu Türkiye'de "Milli Kültür" planlaması içinde yeniden canlandırılmalıdır.

2. "Milli Kültür" toplumdaki bireyleri birbirine bağlayıp kaynaştırarak, bütünleştiren bir "öz" olduğu gibi, milletleri birbirinden ayıran temel niteliktir de. Türkiye'deki milliyetçilik bir kültür milliyetçiliği olmalıdır. Türk milliyetçiliği kültür ile temellendirildiği için "Milli Kültür" Türk toplumunun tüm bireylerine yeknesak bir biçimde yayılmalıdır. Ancak bu yaygınlaştırma başarıldığında dünya milletlerinden ayrı bir bütün olması sağlanacaktır.

3. Türkiye'deki "Mili Kültürün" iki kaynağı vardır. Bunlardan biri Türk ka-

vimlerinin Orta Asya'dan beri getirdikleri öz değerler, diğeri ise İslam dinidir. İslam dini Türk'lere en yatkın dindir. Başka dinle yapamazlar. Türkler birbirlerine yabancı olmayan iki kültürün sentezini yaparak "Milli Kültür"lerini oluşturmuşlardır. Türk–İslam sentezinin değişik yandaşları arasında bu sentezdeki "Türk" öğelerle; "İslam" öğelerin göreli önemi üzerine farklı görüşler vardır. Bir kısmına göre esas olan "Türk" öğelerdir. "İslam" ona yardımcı ve tamamlayıcıdır. Diğerlerine göre asıl olan, öncelikli olan İslamdır. Millileştirme din ile başlar din ile tamamlanır. Türkler Anadolu'yu önce İslamlaştırmış sonra Türleştirmişlerdir.

4. Türkiye'nin Batı'nın gelişme düzeyine ulaşabilmesi için akıl ve ilim ışığında teknik ve medeniyet alması yeterlidir. Bunun için Batı'nın kültürünü alması gerekmez. "Milli Kültürünü" değiştirmesi gereksizdir. "Milli Kültürün" de değiştirilmeye çalışılması "medeniyet" yolundaki ilerlemeyi hızlandırmaz yavaşlatır.

"Milli Kültür" için değişme söz konusu olamaz. O ancak özü aynı kalmak üzere zenginleştirilebilir.

5. "Milli Kültür"ün planlı olarak devlet eliyle yaygınlaştırılması gerekir. Bu bir milli devletin varlığı için gerekli koşuldur. Bu bireyin özgürlüğü sorununu ortaya çıkarmaz. Önceliği olan millet ve devlet gerçeğidir. Kaldı ki Türk Milli Kültürü özgürlüğe gereksinme duyurmayacaktır. Türkiye'de hiçbir zaman gerçek özgürlük sorunu olmamıştır. Özgürlük talepleri hep Batı'ya özenti olarak çıkmıştır. Dünyanın en büyük devlet nizamına binlerce yıldan beri sahip Türk Milleti, bu nizam içinde adaleti, hakiki fazileti mükemmel şekilde yürütmüş; kimseyi ezdirmemiştir. Bu yüzden Türk insanı daima özgür olmuştur. Türk milletinin tek özgürlük sorunu, kendi kültürü içinde yaşama özgürlüğüne sahip olmasıdır. Milli Kültürün planlı olarak yaygınlaştırılması bir özgürlük sorunu yaratmayacaktır.

Nasıl Değerlendirilmeli

Türk–İslam sentezi ideolojik çerçevesini önerenler, kendi ideolojik çerçevelerini bizim burada yaptığımız gibi açıkça sistemleştirmemişlerdir. İzledikleri yol, daha çok toplumda sorun olarak gördükleri konuları birer birer ele alarak onlara çözüm önerirken, ideolojilerini dolaylı yoldan ortaya koymak olmuştur. Böyle bir tutum seçmekle ideolojilerin iç tutarsızlıklarını gizlemişler, bilimin gerçekleri karşısında yanlışlığın sergilenmesini zorlaştırmışlardır. Kuşkusuz böyle bir tutum bu ideolojiyi yaymak isteyenler bakımından yararlı olmuştur. Ama böyle bir ideoloji tartışma alanına çekilmek istenildiğinde ilk ya-

pılması gereken, onun ana önermelerini bir araya getirmek, sistemleştirmeğe çalışmaktır. Yoksa bu ideolojinin yayılmasında yapıldığı gibi her sorun karşısındaki önerilerini birer birer yanıtlamak, sonu olmayan bir tartışmaya gitmek olur. Bu nedenle bu yazıda Türk–İslam Sentezi adı altında sunulan ideolojik çerçeve beş ana önerme altında toplanarak tartışmaya açılmaya çalışılmıştır. Kuşkusuz, bu beş önerme grubuna yeni önermeler eklenebilir ama bu, tartışmayı dağıtmanın ötesinde bir sonuç vermez.

Önce bu ideolojik çerçevenin, çıkış noktası olan Türkiye'nin yakın geçmişinde yaşadığı bunalımın nedenlerine ilişkin yorumunu ve Türk toplumu için seçtiği hedefleri irdeleyelim.

Milli Kültürün Korunması Yanlış Bir Hedef Seçmesidir

Türkiye'nin yakın geçmişindeki yaşadığı bunalımı salt "milli kültürün" tahrip olmasına bağlamak yeterli bir açıklama değildir. Toplumlar çok karmaşık yapılardır. Bu nedenle tek nedenli açıklamalar gerçeğe ulaşmakta yetersiz kalırlar. Böyle bir bunalıma düşüşün, dünya ekonomik bunalımından, iç siyasal düzenin özelliklerine kadar uzanan pek çok nedeni vardır. Kültür ancak bu çok sayıdaki nedenden biri olabilir, kaldı ki bu nedenler arasında bile olsa kültürdeki değişmelerin etkisinin ne olduğu Türk–İslam sentezlerinin açıklanmalarında gösterilmemiştir. Bunalıma düşüşün bir nedeni belki de kültürün değişmesi değil, yeterince hızlı değişme göstermemesi çağdaşlaşmanın yeterince yaygınlaştırılmamış olmasıdır.

12 Eylül öncesi ortama gelişin nedenini "Milli Kültürün" tahrip olması olarak ortaya koymak gerçek nedeni açıklamasa da, bunalıma çözüm arayan iktidar sahiplerini etkileyerek, bu ideolojiyi satabilmek için, fırsatları değerlendirme açısından iyi bir taktik olmuştur.

Bu ideolojinin temellendirilmesinde 12 Eylül öncesinin kullanılmasını konjonktürel bir fırsatın değerlendirilmesi olarak görmek gerekir. Daha uzun erimli temellendirme, kültür emperyalizminin sürekli varlığıyla yapılmaktadır. Türkiye dışındaki tüm dünyanın kültür öğelerine salt bir saldırı mantığıyla yaklaşmak, Türkiye'deki bilim, sanat ve kültüre yapılabilecek olumlu katkılara sırtını dönmek olmaktadır. Bu dış dünyanın paranoid bir değerlendirmesidir. Kendisini dış dünyadan tecrid eden bir kültür politikasının kaynağı olmaktır.

Öte yandan emperyalizm olgusuna "salt kültür emperyalizmi" kavramıyla yaklaşma, gerçekte emperyalizmin işini de kolaylaştırmaktır. Kültürün teknik öğelerini alırım, kurulan ekonomik ilişkilerin biçimine aldırmam, sadece "milli kültürü" korumak bana yeter denildi mi, daha sonra üzerinde duracağımız

üzere kültürün bütünlüğü yadsındı mı, emperyalizm bir ülkede kolayca denetimi kurar. Milli kültürü koruyorum diyenlerin elinde birtakım içi boşaltılmış kalıplar kalır. Onlar da emperyalizmin aracı olarak kullanılır.

Dış dünyaya paranoid bir tepkiyle yaklaşılıp yaratıcı olma ve kültürel değişme yadsınarak, kültürün sadece bir bölümünü korumaya dönük bir kültür politikası uygulanmaya kalkıldımı ulaşılacak sonuç dış dünyadan gittikçe kopan, geri kalan, yalnızlaşan bir ülke olur. Bu nedenle bir ülkede izlenecek kültür politikası sadece ülkeyi bütünleştirici olduğu varsayılan değerleri, inançları, tutumları pekiştirmeye yönelik olarak kurulmamalıdır. Bir ülkenin kültür politikasının amacı, bilimde, sanatta, kültürde yeni buluşlar yaparak uluslararası kültür değerlerine katkıda bulunarak kültürün özgürlüğünü sürekli olarak yeniden üretebilen, bu yolla ulusal bütünlüğünü koruyan bir düzen kurmak olmalıdır. Çağdaş dünyada saygınlığı olan bir ulus olmanın yolu budur. Kendi kabuğuna çekilmek, eskiye dönüşten medet ummak değil.

Doğru Hedef Özgünlüğü Üreterek Değişme

Türkiye'nin ulusallaşması bu biçimde ortaya konuldumu kültür politikasının önemle üzerinde duracağı ana öğelerinin ne olması gerektiği de ortaya çıkar. Bunları üç grupta toplayabiliriz. Birinci grupta yaratıcılığı, değişmeyi sağlayacak, değerler, tutumlar, inanışlar yer alabilir. Bunlar araştırıcılık, eleştiricilik, dış kültürlerle ilişki kurmaya önem verme, yenilikçilik, yaratıcılıktır. İkinci grupta sayabileceğimiz öğeler toplumun sürekliliğini sağlama işlevini yükümlenecektir. Bunlar ulusal kimlik, süreklilik, bağlılık, bütünlük vb. dır. Üçüncü grupta ise ilk iki gruptaki öğelerin bir arada bulunmasına ve çatışmasına olanak vererek sistemin bütünlüğünü korumasını sağlayacak öğelerdir. Çoğulculuk, demokrasi, hoşgörü, laiklik vb. İşte bir kültür politikası ancak bu çok yönlülük ve çeşitlilik üzerine kuruldumu, çağdaş uluslar arasında saygın bir yeri bulunan bir ulusa kaynaklık edebilir.

Türk–İslam Sentezi üç ana grupta toplandığımız kültür öğelerinin sadece ikincisi üzerinde durmaktadır. Türkiye'nin eksikliğini gördüğü husus sadece ikincisidir. Oysa kültürü yukarıdaki gibi ana öğelerini sınıflandırarak ortaya koydunuz mu, Türk–İslam sentezinin denetlemeyi ve yaymayı amaçladığı alanın yetersizliği, sınırlılığı gün ışığına çıkar. Yine böyle bir üçlü ayırım içinde soruna yaklaştığımızda Türkiye'de eksikliği olan kültürel öğelerin ikinci gruptakiler değil, birinci ve üçüncü gruptakiler olduğunu kavramak kolaylaşır. Hatta denilebilir ki ikinci gruptaki öğelere aşırı ağırlık verilmesi birinci ve üçüncü gruptaki öğelerin gelişmesini engellemiştir. Geri kalmışlığını nedenlerinden biri olmuştur.

Çağdaş bir ülkenin kültür politikasının temel amacı yaratıcılık üzerinde odaklanmaya başladı mı, tüm ulusa yaygın yeknesak bir "Milli Kültür" politikası uygulamanın yaratıcılığının engeli olduğu görülebilir. Yaratıcılık çoğulcu, kültürel çerçeveleri gerektirir. Ancak değişik kültür çerçevelerinin üst üste gelebildiği ortamlarda yaratıcılık gelişir. Ba da dışa kapanmayla değil, açılmayla olur.

Öz Arayışı Metafiziktir

Bu ideolojik çerçevenin çok değişik biçimlerde kullanıldığı bir temel kavram da "Öz"dür. "Milli Kültür" tüm olarak milletleri birbirinden ayıran bir "öz" olarak yorumlanabildiği gibi, "Milli Kültürün" de tüm değişmelere karşı değişmeyen ya da değişmemesi istenilen bir özü olduğu ileri sürülmektedir. "Öz" felsefi bir terimdir. Değişik felsefelerde değişik anlamlar kazanır. Türk–İslam sentezini ileri sürenler bu kavramı hangi anlamda kullandıklarına açıklık getirmemişlerdir. Hangi anlamda kullanılırsa kullanılsın "öz" kavramı kültür için kullanıldı mı metafizik bir nitelik kazanır. O, varlığına inanılan ama ulaşılamıyandır. Görgül olarak temellendirilemeyendir. Böyle olunca pratiğe, başka bir deyişle politikalara yol gösteremez. "Öz"ün varlığını savunanlar, onu metafizik olmaktan kurtarmak isteyenler bu özün hangi öğeleri içerdiğini ortaya koymalıdır. Eğer bunu yapmak için yeterli kaynak ve zamanları yoksa, en azından böyle bir öze nasıl ulaşılabileceğinin yöntemine berraklık getirmeleri gerekecektir. Bir özün varlığını iddia etmek Milli Kültürün özünün belli değerler olduğunu ilan etmek yetmez. Bu değerlerden çıkarak Milli Kültürün nasıl kurulabileceğini de göstermek gerekir.

Bu tür yöntemsel sorunlar üzerinde ısrarla durmadan, sanatım ve kültürün "milli ruhu", "milli özü" korumasını temel ilke haline getirdinizmi geçmişteki sanat motiflerinin, kültür öğelerinin tekrarından başka bir şey yapma olanağı kalmaz. "Öz" beraklaşmayınca yeni yaratılanın da, "öz"e uygunluğunun sınanması olanaksızlaşır. Uygunluğu sınanabilenler varlığı açık olan sanat motifleri ve kültürel öğelerdir. Yeninin milli oluşu bu öğelerle ölçüldüğünde yinelemek kaçınılmazdır.

Değişme halinde olan bir toplumda ilişki içine girilen kültürlerin ya da sanatların yüzeysel bir taklidi, kolayca eleştirilebilir. O ülkenin kültürüne özenti olarak getirilen yeni kültürel öğeler, başlangıçta o ülkenin çoğunluğu tarafından yadsınacak ve gülünç bulunacaktır. Türkiye'de batılılaşmanın değerlendirilmesine bu kolaycılık içinde yaklaşılmıştır. Kuşkusuz yüzeysel özentiler bir oturmamışlık ve kolaycılıktır. Ama salt geçmişi tekrarlayan bir tutum da

aynı biçimde kolaylıktır. Belki de tek farkı oturmuş olan bir kolaylık olmasıdır. Önemli olan o toplumun değişen özgünlüğünü sürekli olarak yeniden yaratabilmesidir. Bir toplumda yaşayan kişi yeni ilişki içine girdiği kültürlerden aldıklarıyla sürekli olarak değişir. Bu değişme içinde ortaya çıkan yeni kültür kendi geçmişinden de öğeler taşıdığı için o ülkeye ya da yöreye özgü olur. Yeni yaratılan kültür de o ülkeye özgüdür. Ama bu, korunan bir özü bulunduğu savı olmayan özgünlüktür.

Tarih araştırmaları bize göstermektedir ki uluslaşma süreçlerine girişen ülkelerin çoğu geçmişteki geleneklere dönüyorum diye gerçekte yeni gelenekler yaratmaktadırlar. Bu da bir yenidir, ama geçmişe dönüktür. Geçmişte var olmayan bu gelenekler bugünün geçmiş imgesine ve çıkarlar bileşkesine göre yeniden yaratılmıştır. Bir ülkenin uluslararası düzeyde saygınlığı ise geçmişini yaratmaktan çok geleceğini yaratmaktan geçer.

Ulaşacakları Bir Sentez Değil İslam'dır

"Öz" kavramı üstündeki irdelemelerimizi bu noktada keserek, bu ideolojinin adı olan Türk–İslam sentezi kavramını ele alalım. Bu kavram ileri sürülen ideoloji açısından değişik çelişkileri barındırıyor. "Sentez"le söz konusu olacak olan Milli Kültür için yeni bir öz oluşturulmasıdır.Bu nedenle "sentez" kavramı "öz"e yöneltilen eleştirilerin tümünü içeriyor. Ama bunun ötesinde sorunlar da içeriyor. Bunlardan ilginç olan biri değişmeye karşı tutumudur. Eğer tarihte Türk ve İslam kültürlerinin bir sentezi oldu ise Türk Kültürüne ilişkin öz en azından bir kere değişmiş demektir. Denilebilir ki bu daha iyiye giden bir birleşmedir. Bu noktada iki sorun karşımıza çıkar. Birincisi bu sentezin niye geçmişteki bir tarihte dondurulması gerektiğidir. Eğer sentezlerle bir kültür "özü" gelişebiliyorsa, yeni sentezlerle bu kültürel "öz"ün daha da gelişebileceği olasılığı her zaman açık tutulmalıdır. Bu durumda ileri sürülebilir ki Batı Kültürü ile yeni sentezlere gidilerek daha da geliştirilebilir. Dolaylı olarak yeni kültürel sentezlere kapanmayı öneren bu ideoloji bu dondurulmaların temellendirilmesini yapmamıştır. Bu temellendirilmemiş bir tutuculuktur. İkinci sorun böyle bir temellendirme çabasına girilerek sergilenebilir. Türk–İslam senteziyle kendine yeterli monist bir kültürel sisteme ulaşıldığının gösterilmesi gerekir. Böyle bir çabaya girilmemiştir. Belki de olanaksızdır. Çünkü İslam kendisinin monist ve total bir ideoloji olduğunu iddia etmektedir. Öyle ise bu monist ve total ideoloji ile sentez nasıl gerçekleştirilmiştir. Eğer monist ve total bir ideoloji ile bir başka ideolojinin sentezinden söz ediliyorsa, iki mantıksal olanak vardır. Ya ortaya çıkan ideolojik yapı artık monist değil eklektidir, dolayısıyla yeni eklemlenmelere açıktır. Ya da Türk–İslam sentezi altında ileri sürülen gerçekte salt İslam'dır. Eğer monizme ulaşmaya dinamik bir şekilde yaklaşırsak Türk–İslam

sentezi içinde monist bir ideoloji olan İslam Türk öğeleri zaman içinde ortadan kaldırarak salt İslam'a doğru götürecektir. Belki de bugünlerde Türkiye'de yaşananlar bu tür bir gidişin görüntüsüdür.

Günümüz dünyasında hiçbir ideoloji dünyada yaşanan teknolojik gelişmeye sırtını çevirememektedir. Türk–İslam sentezi de bunu yapamamaktadır. Öyle ise "Milli Kültürün" değişmesi nasıl sağlanacaktır. Bu kültür alanının ikiye bölünmesiyle ya da teknolojiyi ve bilimi kültür dışında tutarak sağlanmaya çalışılmaktadır. Oysa kültürel antropoloji incelemeleri açıkça göstermektedir; teknoloji ve bilim de birlikte değişirler. Türk–İslam sentezini önerenlerin Ziya Gökalp'in medeniyet ve hars (Milli Kültür diye okuyabilirsiniz) ayırımına dayanarak yaptıkları birinci değişir, ikincisi değişmez kabulünü kültürel antropolojinin bilimsel bulguları karşısında sürdürmek olanağı yoktur. Kültürün söz konusu iki alanı sürekli karşılıklı etkileşim içindedirler. Bir alandaki değişmeler diğer alanda da değişmelere sebep olur. Batı'nın teknolojisini alırım, kültürümün diğer alanını değiştirmem demek, olamıyacağı istemektir. Bu sav'a dayanak diye verilen Japonya örneğinde bile bu sözkonusu değildir. Teknolojide parlak atılımlar yapan Japonya'nın "milli kültürü"nü koruduğu savı gerçek değildir. Bu sav'a en çok şaşıranlar Japon bilim adamları olmaktadır. Japonya'da da teknolojik gelişme yanısıra diğer kültürel öğeler de değişmektedir. Bu değişmede Batı"dan alınan kültürel öğelerin payı da yüksektir. Ama böyle bir etki o kültürün kendine özgü renkler taşımasına, yeniden üretilmesine engel olmamaktadır.

Otoriter Devlet İçin Kılıf

Türk–İslam Sentezi ideolojik çerçevesinin ilk dört önermesi incelenerek dayanakları ortadan kaldırıldı mı, beşinci önerme kendiliğinden anlamını yitiriyor. "Milli Kültürü" bireyin özgürlüğünü ikinci plana iterek devlet eliyle yaygınlaştırmayı savunmak güçleşiyor. Ama "Milli Kültür" ideolojisinin bir otoriter devlet uygulaması için nasl bir kılıf oluşturduğunu göstermek için üstünde yine de durmak gerekiyor. Oysa kültür politikasında, bütünleştirici ve durağanlığı sağlayıcı değerler yerine, yaratıcılık ve değişme geçince özürlük de olması gereken önemi kazanıyor.

Eğer irdelememizin sonuçlarını bir cümle ile özetlemek gerekirse AET'nin eşiğindeki Türkiye için Türk–İslam sentezinin mutluluk getirebilecek bir idcoloji değil, sıkıntıların, sorunların sürüp gitmesini sağlayacak bir ideoloji olduğu söylenebilir.

Türk–İslâm Sentezi Mümkün mü?
(Yeni Düşünce, 1 Mayıs 1987)

Son zamanlarda Türk–İslam sentezi "yeniden" tartışılıyor. Yeniden diyorum, zira takdim ediliş biçimine göre, hafızası zayıf olanlara bu kavram yeni gelebilir.

Liberal–laik milliyetçilerin yer aldığı Aydınlar Ocağı'nın Türk–İslam Sentezi'ni Türkiye için bir kurtuluş reçetesi olarak takdimi yenidir. Sol cenahın fikri kısırlık ve konu sıkıntısı arasında, bu kavramı ve temsil ettiği ideolojiyi laik Türkiye için büyük bir tehlike olarak takdimi de yenidir. Yeni olmayan bu sentezin, bu sentezle ifade edilen düşüncenin kendisidir.

Meselenin biri felsefi, diğeri siyasi iki boyutu var. Felsefi boyutla; böyle bir kavramın ifade ve temsil ettiği düşüncenin iç tutarlılığını, teorik bütünlüğünü kasdediyorum. Siyasi boyutu ise böyle bir düşüncenin niçin "yeniden" üretilmeye ihtiyaç hissedilmesi. Hangi siyasi icapların böyle bir seneteze gerek duyması.

Önce felsefi boyutu üzerinde duralım. Türklük ve İslamiyet arasında "sentez" kavramı ile ifade edilebilecek böyle bir telif yapmak mümkün müdür? Bunun için "sentez" ibaresi üzerinde bir nebze durmak gerekir. Bizi ilk kuşkuya düşüren, Türklük ve İslamiyet gibi "yerli" iki niteliğin yerli olmayan "sentez" ibaresiyle bir araya getirilmesi. Sentez, felsefede diyalektik metodun kullandığı bir istilattır. Türklük ve İslâmiyeti içeren"sentez"le bir araya getiriyoruz da, bunun dilimizdeki karşılığı olan "terkib"i kullanmıyoruz. Diyalektik metor da geçelim: Her hareket zıddını yaratır. Düşüncenin gelişmesi zıtlıkların gelişmeden ibarettir. Diyalektik olarak vasıflandırılan bu metod Antik Yunan düşüncesinden beri vardır. Modern Felsefe'de Hegel, gerçeğin tekamülünü zıtlıkların mücadelesi yoluyla açıklar. Her hareket bir reaksiyon yarattıktan sonra birbiriyle bütünleşir, yeni bir hareket yaratır. Buna sentez diyoruz. Hegel diyalektik metodu düşüncenin gelişmesine uygulamıştır. Marx Hegel'in idealist diyalektiğini tersine çevirerek, düşünce yerine maddi şartları ve ekonomik faktörleri ferdi hareketlerin ve insanlık tarihinin gelişmesini belirleyen temel unsurlar olarak koymuştur. Buna da Diyalektik materyalizm diyoruz. Marx'ın üçlemesi (tez–anti tez–sentez) tarihi açıklayan ve geleceği kestirmeyi sağlayan bir şema verir.

Her iki metotta da "sentez", bir tezin kendi anti–tezini yaratır. Diyalektik ge-

lişme yasası bu minval üzre sürer gider. Batı felsefesindeki diyalektik metod ile Hıristiyan ilahiyatındaki teslis (üçleme: Hz. İsa, Meryem–Ruhül Kudüs) arasında benzetme yapanlar vardır. Sentez'i felsefi boyutundan sıyırıp, daha basit kullanışlarıyla ele alsak bile, temelde iki farklı unsurun birleşerek yepyeni (daha önceki unsurlarda olmayan) bir birleşim yarattığını gözden uzak tutamayız. Hidrojen atomu ile oksijen atomunun birleşerek suyu ortaya çıkarması gibi.

Şimdi tekrar "Türk–İslâm Sentezi" ibaresine dönelim. Bu ibarede Türklük bir tezdir. İslâmiyet ise anti–tez. İkisi birleşerek yepyeni bir sentez yaratmıştır. Veya, basitleştirerek farklı iki unsurun Türklük ve İslâmiyetin birleşerek yepyeni bir nitelik ortaya çıkardığını kabul ediyoruz. Buna da "Türk–İslâm Sentezi" diyoruz.

Böyle bir sentez mümkün müdür? Bunun mümkün olup olamayacağını belirlemek için şunu sormak gerekir. Bir milliyet, bir din ile birleşerek ortaya orjinal bir bileşim çıkarıyorsa, bu bileşim nedir; milliyet midir din midir? Sentez kendisini meydana getiren unsurlardan hangisinin sınıfına giriyor. Yani "Türk–İslâm Sentezi" dediğimiz şey, bir dini mi nitelemektedir, yoksa bir milliyeti mi? Bir milletin başka bir milletle karışarak yeni bir millet yarattığını söyleyebiliriz: Amerikan milleti gibi. Teorik olarak başka bir din ile etkileşim içinde yeni bir dinin ortaya çıktığı da söylenebilir. Ancak bir milletle birdinin birleşerek ortaya çıkardığı şeyin ne olduğunu söyleyebilir miyiz? Eğer söylemek mümkünse adını koyalım. "Türk–İslam Sentezi" ile ortaya çıkan nedir? Buna ne diyoruz?

Türk–İslâm Sentezi lafzının, teorik olarak tartışılabilir nitelikte olduğunu sanmıyorum. Zira elimizde bu sentezi piyasaya sürenlerin yaptığı bir açıklama da yok. Biz sadece Sentez ibaresinden yola çıkarak böyle bir şeyin, sadece kavram bazında bile savunulamayacağını gösterdik.

Şimdi işin siyasi boyutuna gelelim. Ber :e üzerinde durulması gereken de bu. Siyasi olarak böyle bir sentez ihtiyacı hangi şartlardan doğuyor ve böyle bir kavram niçin piyasaya sürülüyor.

Bunun için geçmişe doğru bir gezinti yapmak gerekiyor.

Türkçülük 2. Meşrutiyetle birlikte siyasi bir akım olarak ortaya çıktığı zaman çözmek zorunda olduğu en zorlu teorik açmaz din, milliyet ilişkisinden kaynaklanıyorudu. Dönemin İslâmcı düşünürleri, dergi sayfalarında uzayan mülahazalarında İslâmiyetin kesinlikle "kavmiyet" davasına izin vermediğini vurguluyorlardı. Bu itiraz, neredeyse dönemin Türkçülerinin uğraştığı en zorlu mesele olmuştur. İslamiyetin toplum katında vazgeçilemeyen yaygınlığı ve kapsayıcılığı yüzünden Türkçüler tevil yolunu seçmişlerdir. İslâmcıların kullandığı metodu takip ederek, Kur'an ve Hadislerden hareketle İslâmiyetin milliyet da-

vasını reddetmediğini ispatlamaya çalışmışlardır. Türkçülerin bu tartışmalar boyunca başvurdukları yol, tevilciliktir. Z. Gökalp'in Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak üçlemesi bu tevilciliği slogan şeklinde ifade eder. Ziya Gökalp gibi Türkçe bir düşünürün İslam Birliği konusunda (Türkleşmek–İslâmlaşmak Muasırlaşmak makalelerinde) geniş teorik açıklamalara girişmesi şaşırtıcıdır. Ancak Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, Türkçüler açılan yeni laik ufukla, tevilciğini bir kenara bırakarak Türkçülüğü Cumhuriyetin resmi ideolojisi haline getirdiler. Ziya Gökalp gibi, İslâmiyet konusunda yığınla laf etmiş birisinin, 1924' de yayınladığı "Türkçülüğün Esasları" kitabında, "Dini Türkçülük" başlığı altında sadece ezanın ve Kuran'ın Türkçeleştirilmesinden bahsetmesi bu yeni ufku ifade eder.

Cumhuriyet, Osmanlı mirasının olumsuzlanması üzerine kurulduğu için, bu mirası hatırlatacak bütün kurumlarla mücadele ederken laikliğe dört elle sarılmıştır. Günümüze kadar süregeldiği şekliyle Cumhuriyetin ideolojisi, Atatürk milliyetçiliği olarak ifade edilen laik milliyetçilik olmuştur.

1960'lardan 1980'e kadar yaşanan herçü merc içinde, Cumhuriyetin kendi ideolojisini vatandaşlarına benimsetmede, tarihe gömülen eski kimlik yerine toplumun ihtiyacını karşılayacak yeni bir kimlik yaratmada başarısız kaldığı anlaşılmıştır. Toplumda bir kimlik bunalımı yaşanıyor ve bu bunalıma cevap Cumhuriyetin resmi ideolojisinde değil başka yerlerde aranıyor. 12 Eylül yönetimin, aşırı uçların yarattığı bıkkınlıktan istifade ederek yeniden canlandırmaya çalıştığı Atatürk milliyetçiliğinin bu boşluğu dolduramadığı bugünlerde açığa çıkmıştır.

Öbür yandan, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de bir İslami dirilişten bahsediliyor. Rejimi kollamak ve korumakla görevli olanlar dikkatlerini bu yeniden diriliş hamlesine çeviriyorlar. Tehdit marksist akımlardan değil, müslümanların inandıkları gibi yaşamak istemelerinden, "İslâmiyet hükümeti emreder" hükmünden kaynaklanıyor.

Başından beri eklektik davranan rejimin, İslamcı gelişmelere karşı da tavrı tam eklektik olacaktı. Bunun için, hızla gelişen İslâmcı potansiyeli absorbe edecek, rejim için tehdit olma niteliğinden çıkaracak düzenlemelere ihtiyaç duyuluyor. İşte "Türk–İslâm Sentezi" böyle bir ihtiyacın ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Bu haliyle "Türk–İslâm Sentezi" , laik–milliyetçi rejimin, yeni gelişmeleri kontrol altına almak, toplumumuzun yeniden İslâmlaşmasını belli bir yöne kanalize ederek rejim için tehdit unsuru olmaktan çıkarmak üzere bulduğu bir formüldür. Bu anlayışta İslâmiyet, Türk milletine bugünkü hasletlerini veren renklerden biridir, bir kültür unsurudur.

Ancak, İslâmiyet ve Türklük birbiriyle telif edilecek, aynı seviyede yer alan iki unsur değildir. İslâmiyeti Türklüğün dengi olarak nitelemek, zorlama, dinin kendisinde olmayan sınırlamaları getirmek demektir. Böyle bir telif yapılamaz. Daha önce de denendiği halde yapılamadığı görülmüştür. Böyle bir telifin inananı muhatap alınanlar değil söyleyenler olabilir.

Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türkmen aşiretleri, millet özelliğini taşımıyordu. Onlara millet olma vasfını kazandıran İslâmiyet olmuştur. Aşiret asabiyetinin, boy asabiyetinin, yani alt kültür bağlarının güçlü olduğu bu topluluklar, Osmanlı Devletinde ifadesini bulan cihanşümül anlayışı İslâmiyetin açtığı yeni ufukla geliştirmişlerdir.

İslâm bu dağınık toplulukları, tek bir gaye tek bir düzen etrafında birleştirmiş; ataklıklarını, cesaretlerini, teşkilatçılıklarını makul ve insani gayelere tevcih etmiştir. Bu İslâmlaşma sürecinin yeni bir sentez yarattığını söyleyemeyiz zira, –iki unsurun birbirinin zıddı olmamasının yanı sıra istihaleye uğrayan sadece Türk milletinin kavmi özellikleri olmuştur. Bu buluşmayla İslâmiyetin de bir istihâleye uğradığını söylemek, evrensel ve değişmez esasları tahrif etmek olur.

Türk milleti, diğer İslâm dayanışmasına engel değil, bizatihi bunun ön şartıdır. Milli kültürleri sağlam, şahsiyeti temayüz etmiş milletlerin yardımlaşması ve işbirliği ile ortaya çıkacak islâm dayanışması daha kalıcı ve kapsayıcı olacaktır. Gerçekte milli kültürlere karşı tehdit, milli kültürlerin özünden olmayan, suni olarak üretilen –Türk–İslam Sentezi– gibi düşüncelerden gelebilir.

Önümüzde 1400 seneden beri değişmeden bugüne kadar gelen açık seçik bir rehber var.

Biz müslümanız, dinimizin gereklerini hiç bir kısıtlama ve sınırlamaya tabi olmadan yerine getirmek zorundayız. Türküz, "Ben sizi tanışasınız, anlaşasınız diye şubeler, kabileler halinde yarattım" hükmü gereğince, bizi diğer müslüman milletlerden ayıran farklı özelliklerimizin olduğunu biliyoruz. Bu özelliklerimiz – milli kültür farkları– bizim inananların kardeşliği idealimizle çelişmez, onu bütünler.

Türk–İslâm Sentezi Üzerine Tartışma

(Yeni Düşünce, 8 Mayıs 1987) Mustafa Güngör'e cevap

"Mustafa Güngör'ün düştüğü hata, Türlüğü tez, İslâmiyeti anti-tez olarak ele alıp, bunların 1100 sene evvel Maveraün–nehirde karşılaşarak bir sentez oluşturdukları yönündeki yargısıdır..."

Türkiye'de alışılmamış şeylerden birisi de, aynı dergi veya gazete sayfalarında düşünenlerin birbirlerini eleştirmeleri, uzlaşamadıkları noktaları dile getirmeleridir. Hatırlarsınız Mustafa Güngör geçen hafta bu sayfada Türk–İslam Sentezi Mümkün mü? adlı makalesinde Aydınlar Ocağı'nın muhtevası pek açık olmayan 'Türk–İslam' sentezi sloganını eleştirmişti. Eleştirinin ana hatlarına katılmama rağmen, Mustafa Güngör'ün kullandığı metodun izahında eksiklikler– bu yer darlığı ve konunun ağırlığının başka bir noktada toplanması ile izah edilebilir– ve metodun olayların izahında kullanıldığında yanlışlıklar göze çarpmaktadır. Diyalektik metodun Antik Yunan'daki köklerini gösteren Güngör, Antik çağdan Hegel'e sıçrayarak, aydınlanma çağının son büyük filozofu ve Alman İdealizminin ilk büyük temsilcisi olan Kant ve onun zamansal artılları olan Alman İdealizminin vaz geçilmez isimleri olan Fichte'nin ve Schelling'in kavranmasıdır.

Kant'da diyalektik transantantal diyalektik olarak karşımıza çıkar ve 'görüntünün mantığıdır'. Aklımızın doğal ve engellenemez olan hayallerini ortaya çıkarır fakat yok edemez. Kant diyalektik ile varılan sonuçları 'aldatıcı sonuç' olarak nitelendirir.

Fichte'de ise diyalektik olumlu rol oynamaya başlamıştır. Ben ve Ben–Olmayandan hareket eden Fichte, 'Bilim Teorisini', sübjektif idealizm üzerine oturtmuştur. Fichte'deki Ben ve Ben–Olmayan, diyalektikden doğar.

Schelling ise bütün zıtlıkları bir kaynakta birleştirmeye çalışan 'Özdeşleştirme Felsefesi de diyalektik metodu obje ile subjenin birleştirilmesinde kullanmıştır. Schellingif objektif idealizmi savunur.

İşte Hegel "subjektif idealizm" ile "objekti idealizm" arasındaki kavgayı Mutlak idealizm ile neticelendirmiş, subjektif ruhun ve objektif ruhun üstüne mutlak ruhu koymuştur. Hegel diyalektiği, Güngör'ün de vurguladığı gibi idealisttir. Hegel'den tez–anti–tez–sentez üçlemini alıp, materyalist kalıba döken Marx, tarihe, diyalektik zorunluluğu getirmiştir.

Güngör'ün düştüğü hata, kanaatimizce Türklüğü tez, İslamiyeti anti-tez olarak ele alıp, bunların 1100 sene evvel Maveraün nehirde karşılaşarak bir sentez oluşturdukları yönündeki yargısıdır. Güngör ya, anti–tezin, tezin içinden çıktığı gerçeğini unutuyor ya da kasıtlı olarak kafasındaki doğruya diyalektiği çarpıtarak uyguluyor. İslamiyet Türklüğün içinde mi çıkmıştır? Bu soruya herhalde Güngör de hayır diyecektir. Peki neden anti-tezi olmak durumunda?Güngör öyle istediği için. Türklük ile İslamiyetin bir yeni bütün oluşturdukları gerçektir.

Ama burada Türklük, tezin anti–tez tarafından yok edildiği gibi yok edilmeden, İslamiyet içinde yeni ruhunu bulmuştur. Diğer bir ifade ile Türk fiziği ile İslam ruhu birleşmişler ve birleşme Osmanlıyı üç kıtaya yaymıştır. Burada sözkonusu olan sosyolojik olgu olan millet ile dinin birleşmesi, yani iki denk unsurun birleşmesi değil ruh ile fiziğin birleşmesidir. Ruh ile fizik ise tez ve anti–tez değildirler. İlahi aklın birleştirdiği en güzel uyumu sergiler.

Mustafa Güngör dostumuz diyalektik metodu hakkı ile uygulamalı ki bu metod bir sonuç alacağı kanaatinde değiliz.

Mehmet Nejat

Gereksiz ve Yararsız Bir Korku

Boğaziçi, (Aylık Kültür Dergisi) Sayı 56, (Mart 1987)

Milli kültür politikasının tesbiti için Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nda başlatılan çalışma, Marksist çevrelerin telâşına ve taarruzuna sebep oldu. Yüksek Kurum'un hazırladığı ve sınırlı sayıda dağıtarak görüş topladığı bir rapor, kâfi miktarda Atatürkçü olmamakla ve milli kültürümüzün geçmişten gelen esaslarını Türk–İslâm çerçevesinde toplamakla suçlandı.

Cemiyetimizde milli kültür meselelerinin geniş bir alâkayla karşılandığını söylemek zor, hatta imkânsız. "Aydın" kesimlerde dahi meselâ bir futbol karşılaşması, meselâ magazin dedikodu veya cinayet haberleri, herhangi bir kültür meselesinden katbekat heyecanla konuşuluyor. Bu uzak duruş, kültürün, hâlihazır ve gelecekteki millî hayatımıza ne derece müessir olacağını kestirememekten ileri gelebilir. Ayrıca, milli kültür konuları üzerinde ısrarlı durulması, henüz yeni sayılacak bir gelişmedir. Fakat, bunların da ötesinde, bilgi ve düşünce ortamımız yeterli bir muhtevâdan mahrum görünüyor.

Bu "enteresan" sessizlik, arasıra bozulma istidadı göstermiyor değil. Milli kültür veya onun politikası üzerindeki belki iyi niyetli, fakat henüz pek yetersiz çalışmalar dahi, çok kere yanlış veya peşin hükümlü itirazlarla karşılaşıyor. Böylece, nizamî bir yüzme havuzunda basketbol karşılaşması yapmak cinsinden seyirlik garabetlere rastlanıyor. Sayı levhasındaki gayrınizami rakamların ise, bir yüzme yarışının bitiş zamanını mı gösterdiği, yoksa basketbol takımlarının kaydettikleri sayılar mı olduğu pek anlaşılamıyor.

Ama bu hercümercin dahi hayırlı bir tarafı var: Hiç değilse kültür problemlerini kuşatan kahredici sesizlik bir ucundan yırtılıyor, yürümeğe yeni başlamış çocuk acemiliğinde olsa dahi, tartışma belirtileri ortaya çıkıyor.

Milli kültür politikasının tesbiti için, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'ndan başlatılan bir çalışma Marksist çevrelerin telâşına ve taarruzuna sebep oldu (İkibine Doğru, 8.2.1987, 5. sayı ve 15.2.1987, 6. sayı). Yüksek Kurum'un hazırladığı ve sınırlı sayıda dağıtarak görüş topladığı bir rapor, kâfi miktarda Atatürkçü olmamakla ve milli kültürümüzün geçmişten gelen esaslarını

Türk–İslâm çerçevesinde toplamakla suçlandı. Bütün bir milleti kapsayan topyekun bir kültür plânlamasından bahsedilerek, bunun demokrasiye aykırı olduğu ileri sürüldü. Bu anlayışla tesbit edilecek bir kültür politikasının Türk–İslâm Sentezi'ne dayanacağı endişesi belirtildi.

Bahsi geçen çevreler, milli kültür politikasının mahiyetinden ve lüzumundan habersiz görünüyorlar. Yahut, merkezi bir Marksist kültür plânlamasına taraftar oldukları halde, bunu açıkça ifade edemedikleri için, dolambaçlı yollara başvuruyorlar.

Yüksek Kurum'un hazırladığı raporda, milli kültür unsurları araştırılırken, eskilik ve tarihlilik vasfı gözönünde tutulmuştur. Bu takdirde, kültürümüzü meydana getiren başlıca iki unsurun Türk ve İslâm kültürleri olduğu ortaya çıkmıştır. Zaten, başka türlüsü mümkün ve ilmi olamazdı. Bin yıldan beri içiçe yaşayan ve kaynaşan bu iki kültürün, sonunda, tamamen milletimize has, yüksek değerlerde bir sentezi meydana çıkardığı da inkâr edilemez Yüksek Kurum, bu sentezi "kendisini yenileme gücünü yitirmiş ve yenik düşmüş" olarak vasıflandırıyor ve ancak Batı kültürü ile kaynaştırarak üçlü bir senteze gitmenin "çağdaş içerik" kazandıracağını savunuyor.

Kültürlerin kendilerini yenileme, geliştirme ve çağın gereklerinden uzak kalmama fonksiyonları elbette vardır. Ama, mevcut bir kültürü, bambaşka bir kültür çevresi ile aşılayarak, değişik yapıda, suni bir kültür meydana getirme niyetleri, bu fonksiyonlar arasında sayılamaz.

Yüksek Kurum raporunun bu tarafına itiraz etmeyen Marksistler, Türk ve İslâm karakterlerinden fevkalâde rahatsız olmuş görünüyorlar. Türk Milletinin, bu kültür esasları içinde yoğurulmasından ürktükleri aşikâr. Hattâ, şaşırtıcı bir yanılmayla, milli kültür politikasını, yeni bir ideoloji veya doktrin olarak anlıyorlar.

Milli kültür politikası, kültürü meydana getiren unsurların düzenlenme, zenginleştirilme ve geliştirilmelerinde takip edilecek yolları ve metodları tesbit etmektir. Bundan maksat, milletin çeşitli maddi–manevi ihtiyaçlarını sağlamaktır. Bu ihtiyaçları karşılamak üzere, topluluklar bir hayat tarzını benimser, yaşatır ve güçlendirirler. Böylece, uzun yıllar içinde standard hale getirilen usuller ve vasıtalar meydana çıkar. Bunlar başıboş ve gelişigüzel bırakılamaz. Bir sistem dahilinde geliştirilmesi için de milli kültür politikalarının tesbiti tatbiki gerekir.

Bu politikanın tesbiti, bir ideoloji veya doktrin meydana getirmek olmadığı gibi, rejim meselesi de değildir. Çünkü, kültürün en önemli özelliği eski, tarihi ve devamlı oluşudur. Kültür unsurları için de aynı şeyi söylemek durumundayız. O halde, zaten var olan, yerleşmiş, müesseseleşmiş (dil, din, san'at, tarih, hukuk, vb. gibi) unsurların, çağın gereklerine göre düzenlenmesi sırasında yeni icatlara veya keşiflere ihtiyaç yoktur. Bu, mümkün de değildir.

Ancak, ideolojiler, yeni sistemler, farklı dünya görüşleri teklif ederler ve bunları hayata geçirmek için çareler ararlar... İdeolojiler, çok kere, mevcut kültür sistemi ile çatışır ve onu yok ederek, kendi anlayışı doğrultusunda yeni bir kültür "empoze" etmek isterler. Ekim ihtilâlinden sonra Rusya'da ve Mao zamanında Çin'de bunun çarpıcı örnekleri görülmüştür. Bu rejimler, bütün zorbalık imkânlarına sahip oldukları halde, tasavvurlarını tatbikte tam başarılı olamamışlardır. Çin ve Rus kültürleri, tarihlilik ve devamlılık hususiyetleri dolayısiyle, rejimin tasallutuna meydan okuyabilmiştir.

Bizdeki Marksistlerin de aynı veya benzer tasavvurlar taşıdıklarından şüphe edilemez. Ortaya çıkan belirtiler de bunu gösteriyor. Onun için, ilerde karşılarına çıkacak güçlü bir milli kültürün varlığından endişe duymaları yadırganamaz. Türk ve İslâm esaslarına dayalı milli kültürümüzün, isabetli bir politika ile daha da güçlendirilmesi, yaygınlaştırılması ve sonraki nesillere intikali, Marksistlerin korkulu rüyası olmuştur.

Tabii ki, Atatürk Yüksek Kurumu'ndan ve onun hazırladığı raporun müzakere edildiği 20 Haziran 1986 oturumuna başkanlık eden Sayın Cumhurbaşkanından fazla Atatürkçü görünerek, "İnkilâplar elden gidiyor" tarzında kazan kaldırıcılığına kalkışmanın, bu korkulu rüyaya fazla bir tesiri olmayacaktır.

Demokratik sol veya sosyal demokrat olarak bilinen çevrelerde ise memleketin bütün meselelerine siyasi gözlükle ve günübirlik politika açısından bakma alışkanlığının devam ettiği anlaşılmaktadır. Sağdaki bölünmenin çok derin olduğu ve giderilmesinin güçlük arzettiği tarzındaki tesbitler sırasında, Türk–İslam Sentezinin kolay sağlanamıyacağı ifade edilmektedir. (Bülent Ecevit'in Beyanatı Güneş, 22.2.1987). Bu görüşe göre, İslamda kavmiyet yoktur tezini savunanlarla, ırkçı ve Turancı milliyetçiler, isteseler de kolay birleşemezler. Hele "liberal sağ" ile bunların bütünleşmesi büsbütün imkânsızdır.

Burada dikkati çeken hususlar Türk–İslâm Sentezinin yorumundaki hatanın ne kadar büyük olduğudur. Demokratik Sol sözcüleri zannediyorlar ki, Türk–İslâm Sentezi, Türkçülerle İslâmcıları bir araya getirmek için icat edilmiş, zorlama bir slogandır.

Kültür plânında bakıldığı zaman Türk ve İslâm kültürlerinin birleşip bütünleşerek güçlü bir sentez meydana getirişleri yeni bir hadise değildir. Bu sentez, iki kültürün karşılaştığı çağlarda, kısa bir zamanda oluşmuş ve o tarihten bu yana güçlenip yaygınlaşarak hayatiyetini korumuştur. Milli kültür temellerimizi araştırdığımız zaman, bu gerçekle karşılaşmamak imkansızdır. Nitekim, Atatürk Yüksek Kurumu da, milli kültür politikası için yola çıktığında,

ister–istemez bu tarihi realite ile karşılaşma ve ondan başka bir tesbitte bulunmanın imkansız olduğunu görmüştür. Bundan meselâ 300 sene önce Türkçülük ve İslâmcılık gibi cereyanlar yoktu ama Türk–İslam düşüncesi ve yaşayışı, cemiyetin içinde canlı idi.

Demokratik Sol, Türk–İslâm Sentezi'ni, halihazır milli kültürümüzün bir başka ifadesi olarak görmekten ziyade politika ve düşünce hayatında yeni bir unsur şeklinde telâkki ediyor.

Bu yanlışlar veya yanıltmaya kalkışlar, belirsiz bir vade içinde herhalde son bulacak ve milli kültür gerçeği, erişilmez kudreti ile, kendisini anlamak istemeyenlere dahi gücünü kabul ettirecektir.

Milli kültür politikası olmayan millet, hayat damarlarından en büyüğünü kaybetmiş demektir. Anlamsız ve faydasız itirazlar, böyle bir politikanın tahakkukunu belki geciktirebilir ama, ilânıhaye önleyemez. Asla!

Hayalî Türk–İslam Sentezi

Boğaziçi (Mart 1987-6)

İKİBİNE DOĞRU dergisi 25–31 Ocak 1987 tarihli nüshasında "sansasyonel" bir kapak konusu ortaya atmıştı. "Resmi istikamet Türk–İslam Sentezi/Kenan Evren Başkanlığında toplanan Atatürk Yüksek Kurulu Kararı" şeklindeki başlıklarla takdim edilen olay 20 Haziran 1986 tarihli bir toplantıya dayandırılıyordu. Amerikanvarı bir senaryonun girişi gibi başlayan haberin özü, söz konusu tarihte Cumhurbaşkanı Kenan Evren Başkanlığı'nda Atatürk Yüksek Kurulu'nda yapılan toplantıda, devletin "Türk–İslâm Sentezi" çerçevesinde bir kültür politikasını benimsediği iddiasıydı. İddia doğru muydu?... Derginin "mal bulmuş mağribi" heyecanıyla ortaya attığı "gizli kararın aslı astarı neydi? Doğru değilse derginin niyeti neydi?... "Bütün bu soruların hükmünü hiç bir yan hesaba kapılmadan peşin olarak koyuyor ve "ne idüğü belli Doğu Perinçek"in dergisinin "demokrat provakasyon" örneği verdiğini bildiriyoruz. Yan sütunlarımızda Boğaziçi'nin konu ile ilgili araştırma ve değerlendirmesini sunmaktayız. Bu sütunlarda söz konusu derginin nasıl bir "tezgah"ta çalıştığını göreceksiniz...

Geride bıraktığımız yılın Haziran ayının 20'sinde yapılmış bir toplantıda alınan "süper gizli" ve "süper yüksek" bir kararla Türkiye Cumhuriyet Devleti'nin cümle çağdaş niteliklerinin imha edildiğini biliyor muydunuz? Aslında toplantıyı

biz de biliyorduk ama böylesine "dehşetengiz" neticeleri olacağının anlamamıştık... Eğer Doğu Perinçek'in İKİBİNE DOĞRU adlı dergisini görmeseydik anlayacağımız da yoktu. Meğer ki, olay "en hakiki Atatürkçü"lerin ölmüşlerinin kemiklerini sızlatacak, yaşayanların da kanlarını donduracak nitelikteymiş... Hem de "Atatürkçülük" noktasında kimsenin tartışamadığı Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in başkanlığında alınan kararla "Atatürkçülüğün özünün özü"ne dinamit konuyordu... Kısacası ölmüştük de haberimiz yoktu... Devletimiz, en yüksek makamlarıyla "irtica" karşısında savaş verirken İKİBİNE DOĞRU bu savaşı verenlerin "iki yüzlü" olduğunu da ortaya çıkarmak mı istiyordu? Öyle ya, "şeriat" heveslisi diye cümle müslümanı avlamak için ağların örüldüğü bir ortamda, devletin en yüksek katlarında "Türk–İslam Sentezi"nin kültür politikası olarak resmen benimsediği söz konusu dergi tarafından ispatlanmıyor muydu?...

Acaba ne oluyordu Türkiye'ye?... Resmi bir cinnet mi baş göstermişti? Sahiden, böyle bir politika benimsenmiş, bunun ilk sonucu olarak bazılarının bir süre öncesine kadar ideal bellediği tekerine taş mı konmuştu?...

Olaya İlk "Yanaşma"lar

İKİBİNE DOĞRU dergisi daha bayilere yeni ulaştığı saatlerde, aynı günün gazetelerinden ikisi, iki ayrı "alıntı" tarzı ile konuya "yanaşmış" bulunuyordu... Bunlardan biri Cumhuriyet'ti... Türk basınında solun en müstahkem mevzii olan bu gazete için olay, inanılır olmasa da "önemli haber" değerindeydi. Yalan bile olsa bu haberi koymakla "irticai vaziyetlerin ne derece vehamet kesbettiği" yolunda bir mesaj daha verilmiş oluyordu.

Ya öteki "ceride"ye ne demeliydi?... Türk basınında sağın en "müstahdem" (Bir sürü solcuyu çalıştırıp milliyetçi ve muhafazakâr görüşe hizmet ettirir...) mevzii olan Tercüman da "haberin önemi"ne inanmıştı. Bu, dergiden yapılan alıntının bir hayli iyi değerlendirilerek sunulmasından anlaşılıyordu. Ne var ki, bu "iyi değerlendirme" tabiri sadece haberi sunuş açısından "teknik bir değer" taşıyordu... Tercüman alıntıyı "nötr" olarak yapmıştı. Belli ki, İKİBİNE DOĞRU dergisinin rahatsız olarak verdiği haber eğer doğru ise, "İyi bir haber"di...Böyle bir sentezin benimsenişi Tercüman okuyucularını sevindirirdi... Doğrusu kimi sevindirmezdi?...

Ancak, acaba söz konusu rapor, gerçekten "Türk–İslam Sentezi"ni benimsemeyi resmileştiriyor, Tercüman yayın politikasına şekil verenlerin savunduğu yaklaşıma uyuyor muydu?... Bu sorunun cevabı elbette "hayır"dı ama sağdaki hemen bütün "kulağı delik"lerin bildiği "yavan gerçek", sağın "haber"e

en çok yatırım yapan ve en çok para ödeyen kuruluşu tarafından bilinmiyordu.. İşin aslı, ilerde üzerinde etraflıca duracağımız gibi "yavan bir gerçek"ten ibaretti... Ülkenin samimi ve ciddi bir kültür politikası olmasına inanan bir kısım aydınların telkini ve bütün ihtilâllerden sonra yaşanan fikri temel yokluğunun farkedilişinden doğan zorlama ile girişilmiş bir arayışın hemen "sulandırılması"ndan ibaretti.

Dergi Ne Diyordu?

Doğu Perinçek'in İKİBİNE DOĞRU'su kapak yaptığı ve 6 sayfasını ayırdığı "rapor"u alabildiğine çarpıtarak sunuyordu. Daha başyazıda Doğu Perinçek kaleminden ilerici kanlar damlata damlata dini ve milli nitelikli gelişmelerin memleketi nasıl bir uçuruma sürüklediğini "irdeleme"ye aldıktan sonra "demokratik provakasyon"u noktalıyordu. Doğu Perinçek'in son cümlesi şöyleydi:

"Sayın Cumhurbaşkanı ve Sayın Genelkurmay Başkanı, laiklik konusunda ifade ettikleri duyarlığın inandırıcı olabilmesi için, Türk–İslâm sentezini esas alan bir ideolojik yönelişe ve Doğu Bölgesinde ayetli hadisli bildiriler dağıtılmasına karşı açık ve kesin bir tavır almak durumundadır."

Artık siz bu "demokrat aydın"a, sakın bir genelkurmay başkanından "kültür ve siyaset kurmayı" misyonu bekleme anlayışındaki "ileri demokrasi" sırlarını sormayın. Asker, solun istemediği siyasi ve kültürel gelişmelere karşı tavır aldığı zaman "demokrat" aksini yaptığı zaman Amerikan uşağı ve faşist değil midir?... Yalnız bu arada hemen işaret koyalım ki Doğu Perinçek'in artık Çin Halk Cumhuriyeti kadar bile "Amerikancı" olmadığı kesinleşmiştir... Zira sözkonusu ettiğimiz başyazıda Amerika'nın Türkiye'de "Türk–İslâm Sentezi"ni yerleştirmeyi neredeyse "aşk edindiği"ni de öğrenmiş bulunuyoruz.

Dergiyi ürperten hazırlık neler getiriyordu?

Haa, bir kere MHP ideolojisini resmileştiriyordu. Nasıl mı? MHP yıllar yılı "Türk–İslâm Sentezi'nden bahsedegelmemiş miydi? Atatürk'ün adının verildiği bir kurum böyle bir sentezi nasıl benimseyebilirdi. Üstelik raporda daha büyük bir cinayet işleniyordu:

"Atatürk Türk–İslam Medeniyeti denilen Osmanlı devleti, kurumlarını ve kültürünü, yıkan değil, esas olarak sürdüren kişi" olarak gösterilmişti.

"Din Tehlikesi"

Dergi'nin raporla ilgili haberinin bir bölümünde de çok tehlikeli bir konuya ağırlık verildiği anlatılmak istenir gibidir:

(AYK'nın raporunda en çok tartışmaya yol açan konu, dindi. Türk–İslâm sentezine dayalı, "milli" bir kültürde, din, milleti bütünleştiren ve birinci sırada sayılan unsur olarak değerlendiriliyordu.

"Türk–İslam Sentezi"ne yöneliş ve dinin "bütünleştirici" olduğu tezleri Atatürk Yüksek Kurumu içinde belli bir huzursuzluk yaratıyordu. Bir kısım "gerçek Atatürkçü" üyeler, bu görüşleri Atatürk'ün düşünceleriyle bağdaştırabilecek kadar esnek davranamıyorlardı. Yüksek Kurul üyesi Prof. Reşat Kaynar'ın "Türk–İslâm Sentezi" görüşüne kolay kolay evet demiyeceği biliniyordu. Peki Prof. o zaman nasıl olmuştu da 20 Haziran 1986 günü toplantıda raporun benimsenmesine olumlu oy verebilmişti? Bu yorumcu, bunu Cumhurbaşkanı'nın ağırlığına bağlıyordu. Yüksek Kurul üyesi olmamakla birlikte Kurum'da önemli yerlerede bulunan Kurum Başkan yardımcısı vekili Profesör Utkan Kocatürk'ün, Atatürk Kültür Merkezi Başkanı Aydın Saygılı'nın ve hatta TV'deki din saati konuşmalarıyla tanınan İlahiyet Fakültesi Profesörü İbrahim Agâh Çubukçu'nun "Türk–İslam Sentezi" görüşüne bütünüyle "angaje olmadığı" gene Kurum'un içinden bildiriliyordu.)

Veminelgaraip...Sahiden böyle mi olmuştu?... Milliyetçilik ve mukaddesatçılık planında attığı "kapalı devre nutukları" ile meşhur bir patronumuzun önemli danışmanı "üstad" Reşat Kaynar nasıl olur da "milliyetçi ve mukaddesatçı" sıfatlarının "nâam–ı diğeri" olan "Türk–İslam Sentezi"nden rahatsızlık duyardı?

Ya İbrahim Agâh Çubukçu?... O da "Türk–İslâm Sentezi"nden böylesine ürkenlerden miydi?... Öyle idiyse acaba "sentez"in hangi yarısına daha çok "allerji" duyuyordu?...

BOĞAZİÇİ'nin baskıya girdiği saatlere kadar isimlerde açıklama ve tezkip görülmemiş, yalnız İKİBİNE DOĞRU'nun bir sonraki sayısına resmi bir yalanlama gönderilmişti. Burada "Türk–İslâm Sentezi"nin benimsenmesi yolunda bir karar alınmadığı bildiriyordu.

Asıl Soru

Şimdi İKİBİNE DOĞRU'nun kapıldığı "profesyonelce panik"ten bir ibare alalım.

"... Türk–İslâm Sentezi'nin resmi ideoloji haline getirilmesinden..."

Gerçekten Türk–İslâm Sentezi, söz konusu raporla birlikte resmi ideoloji haline mi getiriliyordu? Getirilmesini bir yana bırakalım, rapor böyle bir şey istiyor mudu?

Bu sorunun doğru cevabı tam bir sahtekarlığı ve "sol üçkağıtçılığı" belgeleyecektir. İşte İKİBİNE DOĞRU dergisinin sarıldığı raporun bir paragrafı.

"Kültür konusunda yapılacak planlama, toplumdaki kültür değerlerinin devlet tarafından tayin edilmesi, planlanmış resmi bir kültür yaratılması demek değildir. Planlama, kültür değerlerinin araştırılması, tanıtılması, yayılması ve paylaşılmasının sağlanmasıdır. Bu alanda devletin kültür politikasının tesbiti, kültürün bütününde değil, daha sınırlı olarak kültür faaliyetleri alanında düşünülmelidir. Buna bağlı olarak sorun, devletin kültür sahasındaki sorumluluklarının tesbit edilmesi ve bu sahada girişilecek olan faaliyetlerin sosyal ve ekonomik planlama ile bağdaştırılması olarak ortaya konabilir.)

Bu satırlardan hareketle, raporun bir resmi ideoloji tesbiti niyetini ifade edebilmek için "geri zekalı" olmak yeterli değildir... Böyle bir iddiayı ortaya atabilmek için ya bu satırları raporda görmemiş olmak, yahut bir provokasyon hedeflemek gerekir. Şüphe yok ki, söz konusu raporda binbir zorlama ile "istismar?" edilebilecek noktaları tırnaklayıp çıkarabilen zeka bu satırları "sehven" atlamış olamaz... Mesele son derece açıktır. Söz konusu rapor, Türk devleti için hiç de "Türk–İslâm Sentezi" tehlikesi (!) vadetmediği halde, daha başlangıçta "ne olur, ne olmaz" düşüncesiyle yıpratılmalıydı. Nitekim bu hedefe varılmıştı. Üstelik bu hedefe varılmasında, raporun görüşüldüğü kurulun "rahatsız" üyelerinden birinin veya birkaçının önemli katkıları da olmuştu... Kısacası bir kere daha böylesine "dengeci" anlayışlarla oluşturulmuş "Kurul'ların klasik "çıkmaz"ı ile karşı karşıya geliniyordu. Belli ki Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in milli kültüre sahip çıkma gereğine kuvvetle inanmış olması karşısında "suskun" kalan bazı üyeler "misyon"larını yerine getirmek için raporu "ilgili yan kuruluş"a iletir gibi Doğu Perinçek'e ulaştırıvermişti. Bunlar da her öküzün altında birer buzağı bulunduğu kanununu hatırlatarak hemen Türk–İslâm Sentezini MHP'ye maletme uyanıklığını gösterdiler. Öyleyse ne demek oluyordu?... Kenan Evren'in liderliğinde gerçekleşen bir harekatın ardından, önemli kurmayları idam talebiyle yargılanan bir partinin programı yine Kenan Evren'in başkanlık ettiği bir kurulda nasıl benimsenirdi? Böyle bir durumda Doğu Perinçek ve yandaşları "Bu ne perhis, bu ne lahana turşusu?" demez de ne yapardı.?... İşte onlar da bunu dediler, muratlarına erdiler. Gelen resmi açıklama neredeyse "hâşâ biz hiç Türk–İslâm sentezini düşünür müyüz?demeye getiriyordu. Belki de devletin yüksek katlarında ağırlığı hissedilen ciddi bir milli kültür politikası ihtiyacı, böyle doğrudan Atatürkçülüğe; dolaylı olarak da 12 Eylül felsefesine aykırı, hatta suç gibi takdim edilmiştir. Tabii milletten ve milletin isteklerinden başka her türlü odak karşısında müzmin ürkekliklerini sürdürenler hemen geri adım atacaklardı...

Baştan "Sulandırma"

Aslında alınmış bir mesele, hazırlanmış ciddi bir rapor da yoktu. İKİBİNE DOĞRU dergisinin diline doladığı rapor gerçekte belki bazı iyi niyet işaretleri taşıyordu ama tepeden tırnağa, yetersiz ve çelişkiliydi. Muhtemelen milli kültür politikası ihtiyacı olarak kabul gördükten sonra sıra raporun hazırlanmasına geldiği zaman teşebbüsünü gerçek bir milli kültür politikası çizgisine varmaması için gerekli bütün "sulandırıcı" fırsatlara kapılar açık tutulmuştu. Böyle ortaya adı konmadan, bir nevi "Kemalist Türk–İslam Sentezi" denemesi çıkıyordu. İşin özü şuydu ki, Doğu Perinçek ve yoldaşları "Kemalist Türk–İslâm Sentezi"nin de Türkiye için büyük tehlike olduğuna emin bulunmaktayıdı. Şimdi uyarılarını yapmış, görebildiğimiz kadarıyla cidiye de alınmış durumdalar.

Raporun Korkutan Paragrafları

İKİBİNE DOĞRU dergisinden farklı bir yaklaşımla incelendiği zaman raporun ne "milli kültür"e inananları sevindirici, ne de "milli kültür"e karşı olanları üzücü nitelik taşımadığı görülmektedir. İşte "Türk–İslam Sentezi" vehmine yol açma ihtimali bulunan bir paragraf:

(Bugünkü nesiller Türk–İslâm ve batı kültürüne dayalı üç nitelikli kültür mirası ile karşılaşmaktadır. Bu üç nitelikli mirasın her birisinden çağdaş insanımızın ihtiyacı olan ve amaç olarak belirlenen kültür bütünün tamamlayan, amacı kültürü güçlendiren unsurların uygun öncelik ve uygun ağırlıkla seçimi ve Türk milli kültür bütünü içerisinde ahenkleştirilmesi sorunu ile karşı karşıyadır...)

Yaklaşık 40 sayfalık koca raporda bir "sentez" vehmi uyandırmaya en elverişli paragraf bu... Dikkat çekeceği gibi Türkçe ve fikri seviye itibariyle yüksek bir devlet kurumuna hiç yakışmayan bu satırların zerrece yönlendirici değeri de yoktur. Burada sadece Türk ve İslâm kültür miraslarının realite olduğu belirtilmektedir. Ayrıca zaten, İKİBİNE DOĞRU dergisi ve benzeri kafaların isüsmarını peşin olarak önlemek için bu paragrafta bile yeteri kadar esnek ifadeler ihtiva eden bir tesbitten ürkülmesinin manası açıktır... Hesap, bu esneklikte "milli çizgide" bulunanları memnun edebilecek yönelişlere açık kapı kalmasını önlemektir... Bütün bu korku bir kere daha göstermektedir ki, Türkiye'de komünizme ve her türlü yıkıcı akıma karşı tek panzehir gerçek manada "Türk–İslâm Sentezi"dir... Onun için de, böyle bir ihtimalin en uzak çağrışımları bile solu ürpertmekte, hemen provakasyonlara sürüklemektedir. Ama ne hazindir ki, ülkemizde Türk Kültüründen ve Türk milliyetçiliğinden korkanlar ve korkması gerekenler hâlâ korku verebilmekte, etkili olabilmektedir.

EK: C

Üç Profesörün Görüşleri

Basında yer alan tartışmalardan sonra Atatürk Yüksek Kurulu'ndan beklenen açıklama gelmedi. Ancak Yüksek Kurul üyesi Ord. Prof. Reşat Kaynar'ın "Ziya Gökalp ve Türk–İslam Sentezi" başlıklı bir değerlendirmesi yayımlandı. (Cumhuriyet, 2 Şubat 1988) Türk İslam Sentezi'ni Atatürkçü düşünce sistemine aykırı bulan bu değerlendirmeyi aşağıda aynen sunuyoruz.

"Aşırı Sağcı" olduğu gerekçesiyle 1402 ile Üniversite'den uzaklaştırılan "İslamcı" Profesör Hüseyin Hatemi'nin "...İslamı Kullanıyorlar" başlıklı görüşleri (Cumhuriyet, 23 Nisan 1987) ile Yazar–Sosyaloji Profesörü Cahit Tanyol'un "Türk–İslam Sentezcileri" başlıklı tarih incelemesi (Güneş, 12 Temmuz 1987) aynen alınmıştır.

Atatürkçü İdeoloji, İslam felsefesi ve Osmanlı–Türk tarihi açısından kaleme alınan bu üç yazı, Türk–İslam Sentezi'nin daha iyi bir değerlendirmesine yardımcı olabilir.

"Teksas Medeniyetinden Olanlar İslamı Kullanıyor"

İslam felsefesi ve dünya görüşü konusunda önde gelen bir uzman olan Profesör Hüseyin Hatemi, Cumhuriyet'in Türk–İslam sentezi görüşü ile ilgili sorularını şöyle cevaplandırdı.

Siz İslam düşüncesinin önde gelen temsilcilerinden biri sayılıyorsunuz. Türk–İslam Sentezini kavramsal olarak değerlendirir misiniz?

HATEMİ – Türk–İslam Sentezi terimi her şeyden önce, derhal teorik bir yanlışlığı ve tutarsızlığı gösteriyor. Dünya görüşleri alanında tez ve anti–tezden sonra sentez doğar. Bunun için söz konusu görüşe göre İslam tezine karşı bir Türkçülük anti–tezi vardır. İslam Allah'ın tezi olduğuna göre Allah'ın dışında bir varlığın kotaracağı bir sentez ancak resmi ideoloji gereği olarak var olabilir.

Türklük sosyolojik bir olgudur, yoksa İslam'ın anti–tezi değildir. Bütün insanlar Kuran–ı Kerim'in açık beyanına göre, ırk, dil, renk ve cins farkı ol

maksızın eşittir. Bu özellikleri gidermeye kalkışıp veya bunlardan yalnız Arap ırkı özelliklerine üstünlük tanıyıp, hepiniz Araplaşacaksınız denseydi (Emevilerin dediği gibi) Emevileri karşı görüldüğü gibi bir İran-İslam ve daha sonra ortaya çıkan Türk–İslam sentezi haklı görülebilirdi. Ama İslam için böyle bir sentez anlamlı ve gerekli değildir.

Türk–İslam Sentezi görüşüne göre tarih milletlerin arasındaki yarış ve çatışmadır; millet denrilen toplumsal birim de 'ezelden ebede' var olacaktır. Bu görüşü nasıl değerlendiriyorsunuz?

HATEMİ – Kitaplarında Kuran–ı Kerim'de olduğu kadar açık ilkeler bulunmayan Hıristiyanlar bile, mesela uzun süre Alman Protestan Kilisesi Meclis Başkanlığı yapmış bugünkü Alman Cumhurbaşkanı olan Von Weizäcker, bu yıl yayımlanan ve konuşmalarını toplayan bir kitabında çok doğru olarak şunları söylüyor: "Ben bir Almanım, fakat Alman olmak başlıbaşına ne bir liyakat ve üstünlük belirtisi ne de esef edilecek birşey ya da dezavantajdır.' Bu doğru bir görüştür ve Hitler olayından ders alındığını gösterir. Şovenizmi sözüm ona dinle uzlaştırmaya kalkmak faşismin artık çoktan iflas etmiş olması gereken bir oyunudur.

Adaletsiz Savaşlar

İnsanlık tarihi boyunca savaşlar çoğunlukla başka toplulukları sömürmek için, yani adaletsizlik uğruna yapılan savaşlardır. Bu savaşları çıkaranlar uydurdukları kılıfa kendileri inansalar ve bunun başka renk ve dilden olanlara karşı bir savaş olduğunu gerçekten söyleyebilselerdi her şeyden önce kendileri aynı dili konuşan, aynı soydan olan içteki tebalarını ezmezlerdi, iç savaş diye bir kavram olmazdı.

Osmanlı mesela aynı dili konuşan İran Türkleri ile savaşmazdı. Celali isyanları ile uğraşmazdı; sadece Batı ülküleri ile savaşırdı. Şu halde savaşların saiki adaletsizliği tesistir. Ancak Hak Peygamberlerinin savaşları, adaleti getirmek için olmuştur. Bir de savunma savaşları vardır ki, haksız bir saldırıya karşı savunma, her bireyin ve toplumun meşru hakkıdır.

Bunun dışındaki ırkların ya da milletlerin savaşı nazariyesi, "orman kavgasına" tarihi ve sözde bilimsel kılıf giydirmekten ibarettir. İslam'ın minare gibi dosdoğru tezini bir senteze katmak isteyenler, buna bir kılıf arayacaklardır. Bu kılıf en bilimsel şekli ile ilk önce Ziya Gökalp tarafından biçilmiştir. Daha sonra altı kaval, üstü şişhane olmaz diyen Batıcılar sözüm ona sentezden İslam ümmetini çıkarmışlardır.

Oligarşinin Çıkarları

Her ideoloji ya da dünya görüşü bir değerler düzenidir, hiçbir ideolojide bu

temel değerler düzeni değişmez. Şu halde değişmezlik İslama atfedilen bir kusur olamaz. Ancak üçkâğıtçılık dünya görüşünde, bugünkü bilimsel adı ile Amerikan pragmatizminde değişmez tek değer vardır: Hakim baskı grubunun veya oligarşinin çıkarı. Oligerşinin içinde dengeler değiştikçe, bizim ideologlara da dağıtılmış olan "made in USA" kaledeiskoplar içinde, zamana göre değişen, çeşitli alacalı bulacalı, kırpıntı bahçesi ideolojiler görünebilir. Bu görünüm bizi aldatmamalıdır.

–Her ideolojinin arkasında maddi ve nesnel çıkarlar sistemi olduğuna kuşku yok.Siz Türkiye'deki ideoloji karmaşasının altında ne tür çıkar ya da tercihler olduğunu düşünüyorsunuz?

Bunun arkasındaki temel tekelci emperyalizmdir. Biz örneğin Atilla İlhan'ın sorduğu "Hangi Batı?" sorusunu sormaksızın ve hiç değilse Batının göstermelik ve bayramlık, kendisinin bile ancak bayramdan bayrama giydiği değerler düzenine sahip olmaksızın 1970'leri bulduk. 12 Mart'tan sonra mesela Cumhuriyet ekibi, sünnet edilmiş, İslam ümmeti unsuru çıkarılmış Gökalp formülünde diretti. Buna karşılık bu formülden Batı medeniyeti unsurunu çıkartıp, yerine "Sadık bir Amerikan bağımlısıyım" veya "Texas medeniyetindenim" formülünü koyanlar oldu.

1945'lerden 1970'lere kadar, "İslam ümmetindenim" sözü daha bu formüle girmemişti, esasen şimdi bile Gökalp'in söylediği tarzda girmemiştir. Gökalp'in istediği, Kayzer Wilhelm'e bağımlı ve her ne istenirse imzalayacak olan Dolmabahçe noteri bir Sultan Reşat (halife) ve ondan sonra gelen bir Süleymaniye noterini (şeyhülislam) muhafaza ederek diğer İslam toplumlarını da bize bağlamaktı.

Şimdi Kayser Wilhem'in yerini Başkan Reagan almıştır, ayrıca formülün ikinci şekli ile uygulanması döneminde çok kesin laiklik tedbirleri alındığından bazı ihtiyat tedbirleri de alma gerekmiştir. Buna rağmen özellikle İran devriminden sonra "Müslüman yazarlarca" kâğıt üzerinde şu görüşün teorisi yapılmaktadır: "İslam laiktir."

Nitekim bu görüş, İmam–ı Azam'dan nakledildiği iddia edilen ipe sapa gelmez bir aktarma ile 9 Nisan tarihli Cumhuriyet gazetesinde işlenmektedir. Bu görüşün altında yatan gerçek ise, Türkiye'nin gerçek sünni bir toplum olması, yani Amerika'ya yakın İslamın temsilcisi olmasıdır. Böylece Türkiye , Amerika'nın üstün hilafetini kabul eden bütün İslam topluluklarının ikinci dereceden halifesi olmaya layık görülmektedir. Tabii bu ikinci dereceden halifelik laik bir halifelik olacaktır. Esasen Protestan propagandacılarının iddia ettiği gibi, "Martin Luther, Kanuni'den arpalık alan ve gizli din taşıyan bir diyanet işleri görevlesiydi." Yani Sünni olan diğer Müslüman ülkeler, henüz laik olmasalar bile, Beyaz Saray'ın rehberliğinde ve bizim de gayretlerimiz ile hidayete erişebileceklerdir. Fanatik,

fundamentalist (bu sözcüğün Türkçesini bulmak kolay değil) Şiilere gelince, onlar Latin Amerika Katolikleri gibi kabul edilmektedirler, hidayete erme umutları yortur.

–Ortaya attığımız bu görüşler çerçevesinde Türk–İslam Sentezi görüşünün nihai değerlendirmesini nasıl yapıyorsunuz?

Texas Medeniyeti

HATEMİ – Özetlersek, Türk–İslam sentezinin arkasında yatan gerçek formülün şu olduğunu söyleyebiliriz: Texas medeniyetindenim. Bununla çakışmadığı ve icazet verildiği ölçüde Türk ırkçısıyım. Önceki 2 ilke ile çakışmadığı ve yine Beyaz Saray'dan izin verildiği ölçüde petrolden kazandığı doların kısmen bize akması şartı ile diğer laik veya görünürde laik olmasa bile İslamın adalet ilkesi yerine çıkar ilkesini geçirmiş İslam ülkeleri ile işbirliğine hazırım.

Görüldüğü gibi Türk–İslam sentezinin, İslam değerler düzeni ile hiç ilgisi yoktur ve bir siyasal düzenin yığınlar tarafından desteklenmesi için İslamın adı kullanılmaktadır. Hemen ekleyeyim ki Texas medeniyetinin dolaylı ya da doğrudan etkileri yalnız sağ kesim ya da "milliyetçiler" arasında değil, kendini solcu sayanlar arasında da odaklanmış bulunmaktadır. Maddi kriterler uygulanırsa, bu gerçek turnusol kâğıdında olduğu gibi açığa çıkacaktır.

Ziya Gökalp ve Türk–İslam Sentezi

İkinci Meşrutiyet döneminde egemen olan Türk–İslam Sentezi, Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesini ve yıkılmasını önleyememiştir. Bu çeşit bir sentez iddiası, Atatürkçü düşünce sistemine göre çağdışıdır. Atatürkçü düşünce sistemindeki millileşme, laikleşme ve çağdaşlamşma ilkelerini zedeleyicidir. Türk milli kültürü, Atatürkçü düşünce sistemindeki millileşme, laikleşme ve çağdaşlaşma ilkelerini zedeleyicidir. Türk milli kültürü, Atatürkçü düşünce sisteminin millileşme – laikleşme ve çağdaşlaşma temellerine dayanacaktır.

Ord. Prof. Reşat Kaynar
Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yük. Kur. Üye.

Günümüzde "Türk–İslam Sentezi" adıyla bir sav (iddia) ileri sürülmüş bulunmaktadır. Bu görüş eskidir. İkinci Meşrutiyet'in teokrasi (din iktidarı) ve kle-

rikalizm (din iktidarcılığı) döneminde ortaya çıkmıştır.

Bu konuda önemli iki kaynak vardır. Bunlardan ilki, Türk düşünür Ziya Gökalp'in "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" ve ikincisi, "Türkçülüğün Esasları" adlı yapıtlarıdır.

Gökalp, bu hususu "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" adlı kitabının 9–10'uncu sayfalarında şöyle belirtmektedir :

"Her birinin nüfuz dairelerini tayin ederek bu üç düşünce akımının üçünü de, (Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak) kabul etmeliyiz. Daha doğrusu, bunların bir ihtiyacın, üç muhtelif noktadan görülmüş safhaları olduğunu anlayarak (Muasır bir İslam Türklüğü) yaratmalıyız."

Gökalp aynı yapıtın 24. sayfasında ise şu direktifi vermektedir:

"Biz Türkler, asri medeniyetin (çağdaş uygarlık) akıl ve ilmiyle donatılmış olduğumuz halde, bir "Türk–İslam" harsı (kültür) ibda etmeye (yaratmaya) çalışmalıyız."

Yine aynı yapıtın 33. sayfasında da, bu görüş şu biçimde yinelenir:

"Türklerde milliyet hissi uyanmaya başlayınca, Türk kelimesi başka hücumlara maruz oldu. Bir taraftan da, Türkçülük, İslamcılığa muhalefetle suçlandırıldı. Halbuki Türkçülerin gayesi muasır (çağdaş) bir İslam Türklüğüdür. Türkçülerin millet mefkûresi (ülkü) Türklükse, ümmet mefkûresi de İslamlıktır"

Gökalp, Tehlikeyi Anladı ve Görüşünü Değiştirdi

Yukarıdaki düşünceler incelenirse, (Türk–İslam sentezi) kavramıyla, Gökalp'in (muasır bir İslam Türklüğü) kavramı arasında yön birliği olduğu görülür. Şu var ki, muasır bir İslam Türlüğünü savunan Gökalp, o dönemde (Osmanlıcılık) ve (İslam birliği) fikirlerinin etkisi altında idi. Bu durumu "Türkçülüğün Esasları" kitabının 12. sayfasında şöyle anlatır:

"Osmanlıcılıktan da İslam İttihatçılığından da memleket için tehlikeler doğacağını gören genç ruhlar, kurtarıcı bir mefkûre arıyorlardı."

Bu durum karşısında Gökalp, "Muasır bir İslam Türklüğü" ile "Türk–İslam kültürü yaratma" düşüncelerinin tehlikelerini anladı ve ölümünden bir yıl önce Ankara'da yeni Türk devletinin kurulup gelişmeye başladığı sıralarda yayımladığı "Türkçülüğün Esasları" kitabında, Türk–İslam kaynaşmasına ilişkin bir düşünceye yer vermedi. Tersine laikliğe yol açan düşüncelere yön verdi.

Bu konuda "Türkçülüğün Esasları"nın 75. sayfasında şunları yazar:

"Bir zamanlar İttihad–ı İslam (İslam Birliği) mefkûresi Müslüman kavimlerin bağımsızlığa kavuşmasını, ülkelerinin sömürge halinden kurtulmasını sağlar sanılıyordu. Halbuki, ameli tecrübeler gösterdi ki İslam İttihadı bir taraftan teokrasi ve klerikalizm gibi irticaii (gerici) cereyanları doğurduğudan, öte yandan da İslam aleminde milliyet mefkûrelerinin ve milli vicdanlarının uyan-

masına aleyhtar bulunduğundan Müslümün kavimlerin terakkisine (ilerlemesine) engel olduğu gibi, bağımsızlığına da engeldir. Çünkü İslam âleminde milli vicdanın inkişafına (gelişmesine) engel olmak, Müslüman milletlerin bağımsızlığına engel olmak demektir. Teokrasi ve klerikalizm cereyanları ise cemiyetlerin geride kalmasına, hatta gittikçe gerilemesine en büyük sebeptir.

O halde ne yapmalı?

Her şeyden önce gerek ülkemizde, gerek öteki İslam ülkelerinde daima milli vicdanı uyandırmaya ve kuvvetlendirmeye çalışmalı. Çünkü bütün terakkilerin kaynağı milli vicdan olduğu gibi, milli istiklalin mastar (kaynak) ve istinatgâhı (dayanağı) yalnız odur."

Görülüyor ki, Gökalp, 1918'lerdeki "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" kitabından beş yıl sonra 1923 yılında yayımladığı "Türkçülüğün Esasları" kitabında "Muasır İslam Türklüğü" terkibini (sentezi) terk etmiştir. Ardından yayımladığı "Doğru Yol –(Hakimiyet–i Milliye ve Umdelerin tasnif, Tahlil ve Tefsiri)" adlı broşürü ile de bu hususu kuvvetlendirmişler.[3]. Günümüzde savunulan (Türk–İslam sentezinini) tersine, Türk kültürünün klerikalizm ve teokrasi ile birleşemeyeceğine, Türk kültürünün İslam kültürüyle bir sentez olamayacağına inanmıştır. Bu görüşler ve inanışlar, "Türkçülüğün Esasları" kitabının 170-171. sayfalarında bu konu üzerinde şöyle denilmektedir:

"Türk harsı sair mefkûrlerle beraber siyasi mefkûrelere de maliktir. Mesela Türkçülük hiçbir zaman klenikalizmle, Teokrasiyle istibdatla bağdaşmaz. Türkçülük asri bir cereyandır. Ve ancak asrı mahiyette bulunan cerayanlarla ve mefkûrelerle bağdaşabilir.

Aynı kitabın 39–40. sayfalarında şunları belirtir:

"Bir millet ya Şarklı olur ya Garplı olur. İki dinli bir fert olamadığı gibi iki medeniyetli bir millet de olamaz. Türkçüler tammiyle Türk ve Müslüman kalmak şartıyle Garp medeniyetine tam ve kati surette girmek isteyenlerdir."

Görülüyor ki Gökalp, Balkan Harbi'nden önce benimsediği Osmanlılık ve İslam Birliği akımlarının etkisi altında "Muasır bir İslam Türlüğü" mefkûresine yönelmiştir. Fakat Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra, görüşlerini ve düşüncelerini değiştirmiştir.

Gökalp, 1924 yılında hayata gözlerini yumduğu için, Atatürk'ün yaratıp uyguladığı teokrasi ve klerikalizmden uzak, laik ve çağdaş milliyetçilik sistemini görememişti.

İkinci Meşrutiyet döneminde egemen olan Türk–İslam Sentezi, Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesini ve yıkılmasını önleyememiştir. Bu çeşit bir sentez iddiası, Atatürkçü düşünce sistemine göre çağdışıdır. Atatürkçü düşünce sistemindeki millileşme, laikleşme ve çağdaşlaşma ilkelerini zedeleyicidir.

Türk milli kültürü, Atatürkçü düşünce sisteminin millileşme–lakileşme ve

çağdaşlaşma temellerine dayanacaktır.

Bundan sapmalar, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını ve bağımsızlığını tehlikeye düşürür.

Türk–İslam Sentezcileri

Cahit Tanyol

Belli bir derneğin patenti haline gelmiş bir laf var: Türk–İslam Sentezi... Bugünkü iktidarın başta gelenleri de bu derneğin üyesi imiş. Çoğunun bu derneğin toplantılarında boy gösterdiğini biliyoruz. Öyle ki son üniversite rektörlerinin seçiminde bu derneğin etkin olacağına dair kuşkular gazetelerde yer aldı.

Görünüşte kültürel, amaç ve eylemde politik içeriği var bu derneğin. Fikir, sanat ve politika alanında kalbur üstü ne kadar isim varsa onları hep kendi saflarında görüyor veya gösteriyorlar. Mehmet Akif'den Ziya Gökalp'a, Yahya Kemal'den Mehmet Emin Yurdakul'a kadar bir çok şair ve düşünürler için anma törenleri düzenliyorlar. Türklük ve Türkçülük onların tekelinde. Türklüğü, Müslüman potasında eritmeyi Türk-İslam Sentezi olarak düşünseler gerek. Düşüncelerinin içeriği Mehmet Akif'in: Türk Arapsız yaşamaz kim ki yaşar der delidir/ Arap'ın Türk ise hem sağ gözü hem sağ elidir / dizelerinde özetlenebilir. Oysa bu aydınlar Mehmet Akif'in temsil ettiği İslamcı Akım'ın ardılı değil. Akif'in savunduğu bu ümmetçi dünya görüşünün, hiç olmazsa, Tanzimat'tan bu yana bütün diğer düşünce akımlarından ayrıcalıklı ve hatta üstün bir yanı var, o da Doğu–Batı çatışmasının gerisinde emperyalizmi görmüş olmalarıdır. Ne Batıcılar ve ne Türkçü ve Turancı akımın ardından gidenler Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkan Batı emperyalizminin farkında idiler. Gerçi İslamcı akım da bu emperyalizim kavramını ekonomik anlamda değil dinsel açıdan düşünüyordu. Fakat bu yeni Türk–İslam sentezcileri, petrol kralı Arap şeyhlerinin yol göstericiliğinde, bu haç ve hilal düşmanlığını da bertaraf edebilirler.

Nedir bu Türk–İslam sentezi? Bundan daha anlamsız ve daha saçma bir söz olamaz. Çünkü Türk–İslam sentezi çağımızın sorunu değil. Bu, Türklerin İslamlığı kabul döneminde ortaya çıkan bir sorunu değil. Olumlu ya da olumsuz birtakım somut ve düşünsel çözümlerle varılmış ve bizim İslamiyetten almış olduğumuz atılım tarihin sayfalarına intikal etmiştir.

İslam uygarlığı bilim, sanat ve dünya görüşü açısından devresini kapamıştır. Biz ikiyüzelli yıldan beri bu uygarlıktan çıkmanın yollarını arıyoruz. Bu Türk–İslam Sentezi de ne oluyor.

Üçüncü Selim'den günümüze kadar bizim asıl sorunumuz Türk–İslam Sentezi değil, Doğu–Batı sorunudur. Bu sorun Türk düşüncesinin odak noktası olmuş, Tanzimat'tan günümüze kadar düşünsel bir akım olarak geçerliğini korumuştur. Gerek edebiyat, gerek bilim ve gerekse sosyal alandaki bütün yenilik hareketlerinin amacı Türk–İslam sentezi değil Batılaşma olmuştur. Doğu–Batı sorunu bu Batılaşma sürecinde sürekli bir arayışı simgelemiştir.

Batı'yı ve onun kültürünü bize ilk aktaranlar Doğu–Batı arasındaki uçurumun nelerden kaynaklandığına dikkat etmişlerdir. Onlar için Batı hem bir düşünüş, hem bir eleştiri ve hem de bir örnek olmuştur. Ziya Paşa: "Diyar–ı küfrü gezdim beldeler keşaneler gördüm/Dolaştım mülk–i İslamı bütün viraneler gördüm." Derken her halde bununla Türk–İslam sentezine bir özlemi açığa vurmuyordu. Geriliğimizin nedenlerini araştırıyor ve bunu düşüncenin kalıbı olan dilin Arapça ve Farsça kelime ve kurallar içinde boğulmasında görüyordu. Doğu–Batı uçurumunun ancak, ilk aşamada, aydınla halk arasında açılmış olan dil, uçurumunun kapatılması ile mümkün olacağına inanıyordu.

Zengin ve bereketli bir aydın akımının öncülüğünü yapan Şinasi Efendi, Batı kurumlarını ve kuruluşlarını Osmanlı toplum ve devlet yaşamında gerçekleştirmeye çalışan Reşit Paşa için yazmış olduğu kasidede: "Ettin âzâd bizi olmuş iken zulme esir/Cehlimiz sanki idi kendimize bir zencir / Olmuş insana taassup bir unulmaz illet / Hüsn–i tedbirin ile kurtuldu andan millet". Cehaletimizin bir zincir vurduğunu ve taassubun şifasız bir hastalık olduğunu söyleyerek bizi bundan kurtaran Reşit Paşa'yı alkışlıyor Şinasi Efendi. Her halde bu alkış ve hayranlığın nedeni Türk–İslam sentezi olması gerek. Tam tersine, bu ocak aydınlarının savunduğu Türk–İslam sentezine en büyük darbeyi indiriyor. Ve bunu iki kavramda özetliyor: Cehalet ve taasup... Şinasi Efendi için de en önemli sorun: Doğu–Batı çelişkisidir. O da bu çelişkiyi kaldırmak için önünde iki uçurum görüyor.

1– Doğu–Batı, 2– Aydın Halk

Doğu–Batı, Şinasi Efendi için, bilim teknik ve ona bağlı yeni bir evren görüşünü içeriyor.

Aydın ve halk arasındaki uçurumu dil ve ona bağlı olan düşünce yaratıyor. Maliye tahsil etmek için Fransa'ya giden Şinasi Efendi'nin Türkiye'ye dönüşünde en önemli iş olarak gazete çıkarması aydınla halk arasına ilk düşünsel köprüyü kurma amacını taşıyor.

Türk–İslam sentezcileri ise Tanzimat'tan beri sürüp gelen bu düşünsel birikimi görmezlikten gelerek aydınla halk arasına inanç yoluyla girmeyi yeğliyorlar.

Hele Namık Kemal bu Türk–İslam sentezine karşı bayrak açan onun dünya

doğa ve insan görüşünü hicveden bir tutum içindedir.

Ve yine de ocak aydınlarının başlarına taç ettiği Ziya Gökalp, bu Türk–İslam sentezinden kurtulmak için, Osmanlı kültürünü İslam uygarlığının bir uzantısıdır diye kapı dışarı ediyor ve İslamiyeti sadece inanç alanının sınırları içinde düşünüyor.

Ziya Gökalp:

"Türk milletindenim, İslam ümmetindenim. Batı medeniyetindenim" derken bizim Araplarla ve diğer İslam miletleriyle bağlantımızın İslam inancını özetleyen "Kelime–i Şahadetten" ibaret olduğunu ve olması gerektiğini vurguluyor

Ve yine bu ocak sentezcilerinin benimsediği önemli isimlerden biri de Yahya Kemal'dir. Doğu ile Batı arasındaki çelişki ve uçurumu gören ve kapatmak için çaba harcayanlardan biridir Yahya Kemal. Tarihimize, Anadolu'nun Türk vatanı oluşuna Batılı düşünüş açısından ilk bakan insandır.

Onun için de söz konusu olan Türk–İslam sentezi değil, Doğu– Batı çelişkisidir. Bizim için Türk–İslam sentezi diye bir şey yoktur artık bu gün için. Buna inananlar eğer tutarlı olmak istiyorlarsa, Türk büyüklerini bir yana iterek kendilerine şimdi cemaati kalabalık olan Nakşibendi tekkesinde ya da Nurcular safında epey yandaş bulabilirler.

EK: D

20.9.1987 Tarihinde M.E.G.S.B. Yayınevi Satış Bürosu (Maltepe Camii Karşısı-Ankara) Vitrininde Kamuoyunun İlgisine Sunulan Kitapların Dökümü (Teknik Ders Kitapları Dikkate Alınmamıştır)

Kültür Bakanlığı Yayınları

Yazar adı	Kitap adı
İ. Habip Sevük	**"O Zamanlar"**
Müjgan Cumbur	**"Karacaoğlan"**
K.Edip Kürkçüoğlu	**"Seyyid Nesimi Divanından Seçmeler"**
Muhammed-i İsti-lâmi	**Bugünkü İran Edebiyatı Hakkında Bir İnceleme"**
Dr.Battal İnaldı (Çev.)	"Herman Hesse"nin Mektupları"
Jane Austen	**"Sağduyu ve Duyarlık"**
Mehmed Çavuşoğlu	**"Yahya Bey ve Divanından Örnekler"**
Y.Kadri Karaosmanoğlu	**"Ergenekon"**
Dursun Yıldırım (Der.)	**"Bulud Karaçorlu Sehend: "Sazımın Özü"**
Peçevi İbrahim Efendi	**"Peçevi Tarihi II"**
R. Eşref Ünaydın	**"Diyorlar ki"**

Abdullah Uçman	**"Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı ile İlgili Makaleleri"**
	"Gülşehri ve Felek-Nâme"
Sadettin Kocatürk	**"Nedim Divanı'ndan Seçmeler"**
Şavket Kutkan	**"Türkmenler Arasında"**
Henri De Gouliboeuf De Blocqueville	**"Vatan Hizmetinde"**
Y.K. Tengirşek	**"Eflatun Kanunlarının Özeti"**
Farabi	**"Yeni Türk Devletinin Öncüleri"**
Y. Akçura	**"Gazinin Doğuş Destanı"**
	"Erenlerin Bağından"
Bekir Tünay	**"Gazi Osman Paşa ve Plevne**
Y. Kadri Karaosmanoğlu	**Savunması"**
(Derleme)	**"Ekmek Elden"**
	"Saz Şairlerinin diliyle Atatürk"
Somerset Maugham	
Fevzi Halıcı (Haz.)	**"Kuşlar ve İnsanlar"**
	"H. Cahit Yalçın'ın Hayatı Hikayeleri ve Romanları Üzerine
Mustafa Ne Karaer	**Bir Araştırma"**
Faruk Huyugüzel	**"Rumeli Türk Pehlivanları: Kurtdereli Mehmet- Adalı**
Murat Sertoğlu	**Halil"**
	"KIRK HADİS"
	"Müşir Gazi Ahmet Muhtar Paşa Askeri Yönü ve Türk Askerinin Kahramanlığı"
	Çanakkale"
	"Babile Bir Melek İniyor"
Haluk Nihap Pepeyi	**"Sergüzeşt (Bir Esir Kızın Ro-**
Durenmatt	**manı"**
Sami Paşazade Sezai	**"Arthur Schnitzler'in Hikâyelerinden Seçmenler**
Semahat Yüksel (Çev.) (Doç. Dr.)	**"Üç Türk-İslam Mütefekkiri:**
Fahrettin Olguner (Yard. Doç. Dr.)	**İbn-i Sina, Fahreddin**

	Gazi-Nasireddin Tûsî Düşüncelerinde Varoluş"
Haluk Nihat Pepeyi	**"Milli Mücadele Destanı"**
Kamil San	**"Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları"**
–	**"Yanya Savunması ve Esat Paşa"**
Coşkun Ertepınar	**"Destan Atatürk"**
Haluk Nihat Pepeyi	**"Mütareke"**
Abdurrahman Güzel (Doç. Dr.)	**"Kaygusuz Abdal'ın Mensur**
Osman Keskinoğlu	**Eserleri"**
Lermontov	**"Bulgaristan'da Türkler"**
R. Oğuz Arık	**"Zamanımızın Kahramanı"**
(Derleme)	**"Coğrafyadan Vatana"**
	"Devrin Yazarlarının Kalemiyle Milli Mücadele ve Gazi Mustafa
G. Allona	**Kemal II"**
	"Bir Milletin Yaratıcısı Cinnah"
Bahaeddin Ögel (Prof. Dr.)	**"Türk Kültür Tarihine Giriş"**
Doç. Dr. Bahriye Üçok	**"İslâm Devletlerinde Türk Naibeler ve Kadın Hükümdarlar"**
Joseph Conrad	**"Karanlığın Yüreği"**
Auguste Comte	**"Pozitivizm İlmihali"**

M.E.G.S.B. Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi

Doç. Dr. Bahriye Üçok	**"İslam Tarihi - Emeviler - Abbasiler"**
Reşit Rahmeti Arat	**"Baburnâme - Babur'un Hayatı"**
Şeyh Galip	**"Seçmeler"**
F.N. Çamlıbel	**"Han Duvarları"**
–	
S. Hayri Bolay	**"Seçme Hikayeler"**
	"Aristo Metafiziği ile Gazali "Metafiziğinin Karşılaştırıl

	ması"
–	**"Aziz İstanbul"**
–	**"Yaprak Dökümü-eski Şarkı"**
–	**"Eğil Dağlar: İstiklâl Harbi Yazıları"**
	"Maarif"

Şark - İslam Klasikleri

	"Saadetname"
–	**"Makamat"**
–	**"Bostan"**
Hariri	**"Hüsrev ve Şirin"**
–	**"İlahinâme"**
Nizami	**"Mevlana Celaleddin"**
–	**"Gülşeni-Raz"**
Prof. B. Fürüzanfer	**"Yedi Askı"**
–	**"Sefernâme"**
–	**"Rübaîler ve İlk Gazeller"**
–	**"Mahzen-i Esrar"**
Nizami	**"Parıltılar"**
–	**"İlimlerin Sayımı (İbsâ-ül ulûm)"**
Mehmed Farabi	**"Mevlananın Rübaileri"**
–	**"Nur Heykelleri"**
Sühreverdi	**"Pendnâme (Öğüt Kitabı)"**
Güvahi	**"Beş Şehir**
–	**"İbn Batuta Seyahatnâmesinden Seçmeler"**
İbn Batuta	**"Bize Göre Gurebâhâne-i Laklakan-Frankfurt Seyahatnamesi"**
Ahmet Hasım	**"Yalnızız"**
–	**"Mukaddime I"**
İbn Haldun	**"Hafız Divanı"**
–	**Ariflerin Menkıbeleri"**
Ahmet Eflâki	**"Kısas-ı Embiya"**
Ahmet Cevdet	

Batı Klasikleri

Henri Poincare	**"Bilim ve Varsayım"**
David Hume	**"İnsan Zihni"**
Willam James	**"Pragmacılık I"**
Bergson	**"Ahlak ve Dinin Hakiki Kaynağı"**
Bergson	**"Yaratıcı Tekâmül"**
Henri Poincare	**"Bilim ve Metod"**
(?)	**"Son Düşünceler"**
Henri Bergson	**"Düşünce ve Devingen"**
Jules Lachelier	**"Tümevarımın Temeli"**
Emile Durkheim	**"Meslek Ahlâkı"**

M.E.G.S.B. Yayınları - İmam Hatip Okulları Ders Kitapları

"Arapça"
"Tefsir"
"Tecvid ve Kur'an Kıraat"
"Akaid"
"Siyer"
"Hitabat"
"Kelam"

M.E.G.S.B. Yayınları - Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi

(Derleme)	**"Atatürkçülük- Atatürkçü Düşünce Sistemi"**
–	**"Yaratılış Modeli"**
–	**"Bilim Tarihi (Matematik-Astronomi)"**
–	**"İlkokul Çocuklarının Ağız ve Diş Sağlığı Sorunları Sempozyumu"**
E. Ziya Karal	**"Atatürkten Düşünceler"**

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları

K. Edip Kürkçüoğlu	**"İslam Dinine Toplu Bir Bakış"**
	"İslamiyette Kadın Öğretimi"
M. Tayyip Okiç	**"İlim, Ahlâk-İman"**
	"250 HADİS"
Rahmi Balaban	**"Gurbetçinin El Kitabı"**
A. Himmet Berki (Der.)	**"Kıyas-İstihsan-İstihlas"**
Eyüp Sanay	**"İlahi Hadisler"**
A. Kadir Şener	**"DİLEK (Şiirler)"**
H. Hüsnü Erdem	**"Maturidiya Akaidi"**
–	**"CEP İLMİHALİ"**
Nurettin Es-Sâbuni	**"Okul Bitti"**
–	**"İlk Kurşun"**
Aziz Sivaslıoğlu	**"Düşlerin Dili"**

Öğretmen Yazarlar Dizisi

Çetin Özdemir	**"Kar Yağar Gülün Üstüne"**
–	**"Çocuklar ve Papatyalar"**
–	**"Gülnihal**
Coşkun Ertepınar	**Big Bang. Kainat Doğuşu**
Namık Kemal	**Bir Arının Hatıra Defteri**
Ümit Şimşek	**Etrafımızdaki Hava**

1000 Temel Eser

–	**Hayat Kaynağımız Güneş**
Taşkın Tuna	

Yeni Asya Yayınları (Bilim ve Teknik Serisi)

–	**Güneş Sistemi**
–	**Çevre Kirliliği**
–	**Enerji ve Hayat**
Ayhan Songar	**Beynimiz ve Sinirlerimiz**
–	

Munip Yeğin	**Atomdan Hücreye**
Yılmaz Muslu	**Yaşayan Gezegen**
Alpaslan Özyazıcı	**Hücreden İnsana**
–	**Harika Sistemler Alemi, İnsan Vücudu**

Yeni Asya Yayınları (İlahiyat Serisi)

	İstikamet
–	**İbadet**
–	**Tefekkür**
–	**İktisat**

Yeni Asya Yayınları (Can Kardeş İlahiyat Serisi)

–	**Nur**
Salih Suruç	**Şanlı Bedir**
– Sevinç	**Sevgi Yumağı**
Yavuz Bahadıroğlu	**Kırım Kan Ağlıyor**
–	**Kara Şövalye**
–	**Sunguroğlu I-II**
–	**Tuzak**
–	**Çelebi Mehmet**
–	**Selahattin Eyyubi**
–	**Osman Gazi**
–	**I. Murad**
–	**Şahzade Selim**
–	**Merhaba Söğüt**
–	**Sahipsiz Saltanat**
–	**Yolbaşı**
–	**Zafer Yolunda**
–	**Cengaver**
–	**Köprübaşı**
–	**Buhara Yanıyor**
–	**Malazgirtte Bir Cuma Sabahı**
	Endülüs'e Veda
–	**Bin Adlı**
–	

–	**Turgut Alp**
Cemal Kutay	**Pembe Mendil**
Şaban Doğan	**Vahşetten Kurtuluşa**
Bahadır Alp	**Ateş Mehmet**
Niyazi Birinci	**Suçlu Biziz**
Halûk Nurbaki	**İnsan ve Hayat**
Salih Suruç	**Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı**
Mehmet Dikmen	**Peygamberler Tarihi**
Bünyamin Ateş	

Yayınevi belli olmayanlar

Sadri Karakoyunlu	**O Günden Beri**
Nevin Halıcı	**Akdeniz Bölgesi Yemekleri**
Çoşkun Ertepınar	**Küçük Dünyanın İçinden**
Melih Bayrı	**Güneş Gözlü Mustafa Kemal**
Gelibolulu Mustafa Ali	**Halâtü'l Kahire Mine'l Adatiz Zahire**
Mehmet Neşri	**Neşri Tarihi I**

Angı Yayınları

Hacı Angı	**Okumayı Öğrendim**

EK: E

Millî Mutâbakatlar

Türk Kültürü
(Sayı 279, Temmuz 1986)

Türkiye, 12 Eylül Harekâtı'ndan sonra yeni bir devreye girerek tarihi yürüyüşüne devam etmektedir. Bu hayati gelişme içinde Türkiye'nin, yolunu şaşırmaması ve sarsıntılara uğramaması için, millet ekseriyeti olarak, birtakım esaslar üzerinde mutabakatlara varmamız gerekmektedir. Aşağıda, varılacak mutabakatların bir dökümü sıralanmıştır. Büyük Türk Milleti'nin yüksek dikkatine arz olunur.

Prof. Dr. Muharrem ERGİN – A. Aydın BOLAK - Prof. Dr. Süleyman YALÇIN

1. Bugün Türkiye'nin bir numaralı meselesi, en büyük davası bekâ davasıdır. Beka davası, Türklüğün bu topraklardan tutunması, var veya yok olması, Türk istiklâl ve cumhuriyetinin ilelebet muhafazası ve müdafaası davasıdır. Bin senelik tapusuna rağmen, bugün maalesef Türk Milleti'nin bu vatanda oturması istenmemektedir. Türk Milleti, dünyada kendisine oturduğu topraktan kalk git denilen tek millettir. Bunun çeşitli tarihi, jeopolitik, ideolojik, iç ve dış sebepleri vardır. Bu sebeplerin hepsi haksızdır. Fakat Türk vatanını bölmek ve Türk milli birlik ve beraberliğini parçalamak, Türkiye Cumhuriyeti'ni tarihe gömmek isteyen asla küçümsenemez dış ve iç güçler ve niyetler sürekli hareket halindedirler ve öyle kalacaklardır. Yapılacak tek şey onların karşısında daima çelik gibi bir Türkiye olmaktır. Bunun için de ilk şart, Türk olarak ve Türkiye olarak bu konuda devamlı, ısrarlı ve inatçı bir uyanıklığın içinde bulunmaktır. Türkler ve Türkiye için herşey, bütün hesaplar bu uyanıklıktan sonra gelir, bütün meseleler bu uyanıklığın yanında ikinci planda kalır.

2. Türkiye'nin ikinci ana davası siyasi huzur'dur. Siyasi huzurun sırrı ise, son kırk senesi apaçık olmak üzere, yüz seneden beri olmuştur: Türkiye için tek yol demokrasidir. Bu demokrasi ise en kısa ifadesiyle Türk demokrasisi olacaktır. Her milletin ayrı bir sosyal ve kültürel yapısı olduğuna göre, elbette ki kendisine göre bir idare tarzı, kendi tercihini ortaya koyan bir demokrasi tatbikatı olacaktır.

Demokrasinin esası, milli hakimiyet, milli irade rejimi olmasıdır. Bunun temel usulü de iktidarın hür ve serbest seçimle tayin edilmesidir.

Bu esaslar çerçevesinde, Türk Milleti'nin tarihi karakterine uygun olarak, Türk demokrasisi hür seçime dayalı parlamenter demokrasi olacaktır. Bu demokrasi sokağa değil, hukuka bağlı olacaktır. Bu demokraside seçilenin idare etme

hakkına reayet prensibi asla gölgelenmeyecek, seçilmeyenin muhalefet hakkına saygı gösterilecektir. Bu demokraside partiler mücadelesi kan davasına dönüştürülmeyecek, kavgacılık yerine karşılıklı haklara rıza ahlakı hakim kılınacaktır.

Bu demokraside insan hakları ve kanun hakimiyeti, muhtevanın hedefini ve idealini teşkil edecek: fakat güçlü devleti ve kudretli devlet başkanlığını Türk Milletinin gözden uzak tutamayacağı unutulmayacaktır.

Milli kültüre dayalı olması söz götüremiyecek bu demokrasinin yolunu Türk Milleti nihayet 1982 Anayasası'nda bulmuştur. Şimdi yapılacak şey, bu anayasanının gösterdiği istikametteki tabii gelişmeyi takip etmektir.

Fertlerin hayatı gelip geçicidir. Esas ve ebedi olan devlet ve millet hayatıdır. Devlet ve millet hayatı ferdlerden fedakârlık ve feragat ister. İstenen fedakarlık ve feragat şartaların icabına göre bazan aşırı da olabilir. Fertlere düşen buna katlanmaktır. Bu hususta vatan ve millet için canını veren aziz şehitleri düşünmek kafidir.

Esasen devlet hizmetinde de, politika ve parti hayatında da mukadder bir nöbet devresi vardır. Nöbet değişikliğinden kaçınılamaz. Aslında demokrasi bir değişiklikler rejimidir. Demokraside tedbirler, kadrolar, şahıslar bitmez. Şartalara göre sırası gelen, hizmette devreye girer. Bunu kıyametin kopması gibi birşey telakki etmek yanlıştır.

Milletin %91'den fazla oyu ile kabul edilen 1982 Anayasası esas muhtevası itibariyle milli mukaddesata, milli kültüre yeterince kucak açan ve millete en uygun anayasa olmak vasfını haizdir. Demokrasiyi devletle birlikte, vatanın bölünmezliği milli birlik ve beraberlik aynı hizaya getirmekte ve yürütmektedir. Böyle bir anayasa karşısında, milli düşünce dışında bir yaklaşımla tavır almaya, hele hele şahsi ihtirasa asla yer yoktur.

Türkiye'nin her on yılda bir buhrana düşmesi kader değildir ve olmamalıdır. Olmamalıdır, çünkü yeni bir buhrana Türkiye'nin bünyesinin ve şartlarının tahammül edebileceğini artık kimse temin edemez. Düşünmeli ki bu anayasa bir meydan muharebesindeki kayıplar kadar insanın kanı üzerine yazılmıştır. Mehmed Akif "Allah bu millete bir daha İstiklâl Marşı yazdırmasın" demişti. Şimdi biz de pekâlâ "Allah bu millete bir daha anayasa yazdırmasın" diyebiliriz. Sırası gelince bazı değişikler herzaman yapılabilir ve bunun yolları açıktır. Ama bundan sonra yazılacak her yeni anayasanın Türkiye için ölüm fermanı mı, kalım fermanı mı olacağını kestirmek mümkün değildir.

3. Türkiye'nin üçüncü ana meselesi iktisadi kalkınma davasıdır. Bu uğurda Türkiye'de büyük gayretler gösterilmiş; fakat ondan daha büyük kavgalar ve tereddütler ortaya konulmuştur. Bugün artık istikamet kesinleşmiş, model arayışı bitmiş, devletin nazım rolü altında serbest piyasa ekonomisi, serbest rekabet ekonomisi hedefinde karar kılınmıştır.

24 Ocak istikrar tedbirleri kararıyle başlayan ve bugün daha ısrarlı bir hız kazanmış bulunan bu yeni devrenin ilmi esası iktisat'ı kendi kanunları içinde yürütmektir. Şimdi artık elbirliğiyle asırlık ve aşırlık fukaralıktan kurtulma mücadelesi verilmektedir ve verilecektir.

Bu mücadelede üretimi artırarak, bütün sektörleri canlılığa kavuşturarak, bütün kaynakları işleterek, israfı haram bilerek, tasarrufu sağlayarak, tasarrufu yatırıma dönüştürerek, kazandığından az harcayarak değil harcadığından fazla

kazanarak, sanayileşme ile zirai kalkınmayı birlikte yürüterek, suistimâl kapılarını kapatarak, vergi adaletini sağlayıp vergi kaybını önleyerek, kaynakları kurutmadan dış ticareti ve bilhassa ihracatı körükleyerek, somunu mütemadiyen büyüterek, kanaatkar olmasını bilerek, mutlaka daha çok çalışarak, ferdi zengin / devleti zengin büyük Türkiye hedefine ulaşacaktır. Hedef yalnız büyük Türkiye ideali değil, Türkiye'yi süper devlet yapmaktır... Süper devlet ekonomisine sahip kılmaktır.

4. Türkiye'nin dördüncü büyük meselesi, aklın ve ilmin hakimiyetini kurmak davasıdır. Tarihin, sağduyusu ve ilme susamışlığı en büyük milletlerinden biri olan Türk Milleti'nin akıl ve ilim pazarından çekineceği hiçbir şey yoktur. Türk Milleti'nin akla ve ilme aykırı hiç bir tarafı mevcut değildir. Akla ve ilme ne uygunsa, o Türk Milletine de uygun demektir. Türk Milletinin akıl ve ilim yolunda hiçbir gizlisi saklısı yoktur. Türkiye akla ve ilme açık olacak, ona güvenecek ve teslim olacaktır.

Aklın ve ilmin hakimiyetini kurmak, bilakis Türkiye'yi peşin hükümlerden, sığ düşünceden, donmuş kalıplardan, doğmatizmden ve kavram kargaşalığından kurtaracaktır.

5. Türkiye'nin beşinci ve bütün ana meselelerinin düğümünü teşkil eden davası milli eğitim davasıdır. Herşey neticede insan unsuruna dayanır. Milli eğitim de insan yetiştiren mekanizmadır. Bu mekanizma çocuğu ana okulundan alıp onu mükemmel aydın insan haline getirerek cemiyete kazandırmakla vazifelidir. Milli eğitimin talim ve terbiye olmak üzere iki cephesi vardır. Talim cephesi, çocuğu ilim ve meslek sahibi olarak yetiştirmekle mükelleftir. Terbiye cephesi ise çocuğun milli şahsiyetini oluşturarak onu Türk insanı haline getirir. İşte Türkiye'de milli eğitim, aklın ve ilmin hakimiyeti altında ve milli terbiye içinde, nesilleri bundan sonra daha iyi yetiştirecek bütün şartları temin ederek, çağın ihtiyaçlarına uygun gerçek Türk aydınını memlekete kazandırmaya çalışacaktır.

Türkiye'nin diğer bütün meseleleri, dalbudak sarmış kollar olarak, bu beş ana dava etrafında toplanırlar. Türkiye, yaşamak için, iyi yaşamak için bütün bu ana davaların ve onların yan meselelerinin altından kalkmak mecburiyetindedir. Türk Milleti'nin bütün tarih boyunca sabit olmuş müthiş yaşama kudreti, hiç şüphe edilmesin ki, bu mecburiyetin de hakkından gelecektir.

6. İktisat, fert ve cemiyet hayatında çok mühim, vazgecilmez bir yer işgal eder. Esasen iktisadi kalkınma yalnız maddi değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel kalkınmayı da beraberinde yükseltirse asıl muhtevasını kazanmış olur. Ancak millet hayatında iktisat değil, kültür esastır. Millet iktisada dayanan bir şirket değil, herşeyden önce bir kültür birliğidir. Ama bu kültür birliğinin tok olması, elbette ki uykuları kaçıracak bir hedef, yaslanılacak en büyük mesnettir. Yalnız, mütemadiyen iktisat, iktisat deyip, kültürü görmezlikten gelmek, onu yüzüstü bırakmak, onu birinci planda tutmamak affedilmez bir hata olur. İnsan nasıl sadece vücut, vücut deyip ruhu bir tarafa bırakamazsa, millet hayatında da aynı şekilde kültür gözden çıkarılamaz.

7. Türkiye daima milliyetçi olacaktır. Çünkü Türk Milleti'nin başlıca güvencesi yine kendisidir. Türk'e ancak yine Türk'ten hayır vardır. Türkiye esas kuvveti herşeyden önce kendisinden alacaktır. Türkiye bütün dünyada yalnız kalmaya belki de en çok mahkum bir millettir. Bu sebeple milliyetçilik Türkiye için vazgeçilmez bir hayat kaynağıdır.

Milliyetçilik ise, kültürcülük, milli kültürcülük demektir. Çünkü kültür, milleti millet yapan, onu başkalarından ayıran, fertleri mensubiyet duygusuyla birleştirerek millet dediğimiz tabir cemiyeti meydana getiren sosyal akrabalık bağlarının bütünüdür.

Kültür, insanoğlunun karşıkarşıya kaldığı üç ihtiyaçdan doğmuştur. Bu ihtiyaçlar bedeni, ruhi ve sosyal ihtiyaçlardır. Her kavim bu ihtiyaçlara ayrı tarzda, kendisine göre cevap vermiş, böylece her milletin kendisine mahsus ayrı bir kültürü olmuştur.

Kültürde bir tavır bir de eser vardır. Tavır, ihtiyaç karşısında alınan hayat yaklaşımıdır. Eser ise bu tavırla ortaya çıkan netice demektir. Meselâ bir kavim kainatı seslendirmek ihtiyacı karşısında bir tavır almış, bu tavrın neticesinde o kavmin dili ortaya çıkmıştır. Barınma ihtiyacını gidermeğe kalkmış, neticesinde kendi ev tipi, mimari eseri meydana gelmiştir. Dolayısıyla kültüre kısaca, her milletin hayat tarzıdır, karakteridir diyebiliriz.

8. Kültür değerleri, milli kültürün sosyal akrabalık bağları altı unsur etrafında toplanır. Bunlar dil, din, örf ve adetler, dünya görüşü, san'at ve tarih'tir. Bunların sosyal kardeşlik bağları olduğunun farkına varılması ise milli şuur'dur.

Dil, bir milletin kainatı kendisine göre seslendirmesidir.

Din, bir milletin iman ihtiyacına cevap veren kültür unsurudur. Dil ve din en kuvvetli kültür unsurlarıdır.

Örf ve adetler, bir millete mahsus yazılı olmayan hukuk kaideleridir.

Dünya görüşü, bir miletin ferdi telakkileridir ve hayat felsefesini teşkil eder: Devlet, vatan, aile, askerlik, kahramanlık, namus, ahlak telakkikleri vs. gibi...

San'at, bir milletin güzeli arama ve ortaya koyma yolundaki kültür unsurudur.

Tarih, bir milletin kültürünün aksiyon haline gelmesi, zaman içindeki yürüyüşüdür.

Bu kültür unsurları başlıca şu vasıflar taşırlar: 1. Millilik, 2. Orjinalik, 3. Tabiilik ve canlılık, 4. Devamlılık, 5. Müştereklik, 6. Şümullülük ve sirayet, 7. Öz'ün değişmezliği, 8. Asıl ve tali unsurlar taşıması, 9. Serbest değişme ve gelişmeye açık zorla değişmeye kapalı olması, 10. Maddi veya manevi unsurlar olması, 11. Başka kültürden tesir alabilmesi, 12. Ahenk ve bütünlük taşıması, 13. Başka kültürlerle akrabalık ve benzerlik taşıyabilmesi, 14. Kültürün duyguların; medeniyetin bilgilerin birikimi olması, 15. Kültürün milli, medeniyetin milletlerarası olması, 16. Kültür ve medeniyetin karşılıklı tesirler içinde olması, 17. Kültürün nesilden nesle terbiye ve öğretimle intikali, 18. Kültürün, cemiyeti sıhhatli, ferdi vatansever yapması, 19. Kültürün istiklâl ve hürriyet aşkı.

Bütün bu vasıfları taşımayan kültür değerleri, milli kültür unsurları değildir.

Türk kültürü en yüksek beşer kültürlerinden biridir.

9. Türk kültürü Türk-İslam-Batı sentezine dayanan üçüzlü bir terkiptir. Bu saçayağına dayanan yapının birinci sütununu Türklük, ikinci sütununu İslâm, üçüncü sütununu Batı unsurları oluşturur. Bu milli kültürün içinde 2500 yıllık Türklük, 1000 senelik İslâm, 150-200 senelik Batı değerleri vardır.

Türk-İslam sentezi bu kültürün değişmez özü, Batı kolu ise değişen ve gelişen unsurudur.

Batı kanadı, medeniyeti, çağdaşlığı, sanayileşmeyi, müsbet ilmi, teknolojiyi

ve medeniyetin kültür üzerindeki tesirlerini ihtiva eder.

Milli kültür bu üçüzlü yapıyı kendi içinde bir terkip süzgecinden geçirerek benimseme muamelesine tabi tutar.

Türk kültürü içinde bu üç kültür çevresinin izlerini görmek tabii ve normaldir.

10. Türkiye'de neticeleri zaman zaman bir kriz halinde ortaya çıkan ve sürekli sürtüşmelerin sebebi olan asıl buhran kültür buhranıdır. Bu buhran, milli kültürün üçüzlü terkibini ve onların hudutlarını farklı ve yanlış yorumlamaktan doğmaktadır. Türkiye bu konuda tek ve doğru bir yoruma ulaşmadan, dalgalanmalardan kurtulamayacak ve rahata kavuşamayacaktır. Bu yorumun temel engeli de, Batılılaşmanın medeniyet sınırında kalması, modern teknolojinin alınması hedefinden şaşmaması gerçeğine erişememektir.

11. Türkiye'de zararlı akımların başında komünizm gelmektedir. Komünizm'in, Marksizm olarak teoride de karşısındayız. 70 senelik komünist icraat olarak tatbikatta ise büsbütün karşısındayız.

Marksizim'i, tarihi maddecilik, diyalektik metaryalizm felsefesiyle; ferdi mülkiyeti tanımayan hedefiyle; ilmi sosyalizm diyerek kendisine yakıştırdığı ilmilik sıfatiyle; sınıf mücadelesi ve ihtilalci metodu ile; proleterya diktatörlüğü merhalesi ve ondan sonraki devletsizlik hayaliyle reddediyoruz. Yalnız katı Marksizm'i değil, Marksist düşünceye dayanan her hareketi, faaliyeti ve kuruluşu da reddediyoruz. Marksizm, dünya için bir kurtarıcı olmamış, kan ve gözyaşından başka bir şey getirmeyen bir başbelası olmuştur.

Komünist tatbikat ise dışta 70 senedir hala insan yüzüne çıkamayan, hür bir boy ölçüşmeye cesaret edemeyen bir sitem olduğunu demirperdesiyle ispat etmekte, buna rağmen, dünyayı komünistleştirmek hedef ve gayretinden bir an bile geri kalmamakta; içte ise fertlerin ve milletlerin hak ve hürriyetlerini bir kan deryasında boğmak suretiyle totaliter devlet gücünü kullanarak, tarihin son fakat en zalim imparatorluğunu kurmuş bulunmaktadır. Kendi kabuğunu zorlayarak veya ülkelerin üstünden atlayarak dünya imparatorluğunu kuracak görülmemiş bir emperyalizmin peşinde olan komünist imparatorluğunun ilk muhatabı da Türklük ve Türkiye'dir. Bu sebeple komünizm herkesten farklı olarak Türkiye için sadece bir esaret değil, Anadolu'nun ve Trakya'nın Türkler'den boşaltılması demek olur. Türkiye'nin bu tehlike karşısında peyk olmak şansı dahi yoktur. İşte bu şuurla komünizmin karşısında olmalıyız.

Öte yandan Türkiye yalnız sınıf hakimiyetine değil, zümre hakimiyetine dayanan diğer zorbalık rejimlerinin, bütün diktatörlüklerin de karşısındadır.

12. Türkiye, insanlık idealine bağlıdır. Bu sebeple hümanizmin kelime manasıyla beraberdir. Ancak hümanizm, fikir akımı olarak aslında Grek ve Latin'e dayanan değerleri üstün insani değerler olarak kabul eden, onun dışındaki değerleri horgören, böylece diğer milli kültürleri ikinci plana atan kozmopolit bir cereyandır. Bu sebepledir ki Batı medeniyeti, Hıristiyanlığın hümanizm ile restorasyonuna dayanır. Eski Grek ve Latin'e dönüş manasıyla Batı yalnız bu cereyanın hakimiyetin kıymet verir. Dolayısiyle; yarı kapalı veya açık dernekleriyle te'sir vasıtalarıyla, teşkilatlarıyla ve emperyalist güçleriyle Batı hümanizmi heryerde milli kültürleri tahribe yönelmiştir. Kültür emperyalizmi denen şey de aslında budur. Türkiye, Atatürk'ün ölümünden sonra kuvvetlenen ve kültür hayatının hakim olan bu hümanizmin elbette ki karşısında olacaktır.

13. Materyalizm, maddecilik olarak maddeyi esas alır ve fikrin önünde tutar

Müsbet ilimlerin son asırlardaki inkişafı bu cereyanı kuvvetlendirmiştir. Bu akımın cemiyetlerdeki neticesi ise çıkarcılığa dönüşür. Madde ve menfaat gaye haline gelir. Maddi hayat manevi hayatı geri iter. İdealizm kaybolur, madde putlaşırılır. Türkiye, insanları yalnız şahsi menfaatlerini düşünen maneviyatsız ve mukaddesatsız varlıklar haline getirici bu akımı da tabii, zararlı akımlar hanesine kaydedecektir.

14. Bölücülük, Türkiye'nin büyük başağrılarından biridir. Bölücülüğün son zamanlarda parlamasından komünizmin tahrik ve işbirliğinin büyük rolü vardır. Esasen bölücülük ayrılık-gayrılığını, Türkiye için sun'i bir etnik farklılık problemini ilk defa otaya çıkaran da, yabancı güçler, yabancı devletler olmuştur.

Halbuki Türkiye için bu konuda büyütülecek bir durum yoktur. Dünyada etnik yapısı Türkiye kadar sağlam az ülke vardır. Ayrıca Türkiye ırkçı bir devlet değil, bir kültür devletidir. Anadolu'da bin seneden beri yaşayan kültür ise Türk-İslam kültürüdür. Anadolu'da bin senedir bu Türk kültüründen başka birşey yoktur. Bu, insanıyla da, taşı toprağıyla da, san'at eserleriyle de, tarihiyle de, vatanıyla da, dünya görüşü ve örf ve adetiyle de, milli ve manevi mukaddesatıyla da, Anadolu'nun en büyük gerçeğidir. Türkiye'deki 55 milyon evladına ne Devlet farklı bir muamele yapar, ne de onların sevinçleri, kederleri, kaderleri, emelleri, hayatları birbirinden farklıdır. Hem soy, hem tarih, hem devlet, hem vatan, hem kader kardeşleri arasında sokulmak istenen bu nifakı Türk halkının sağduyusu, çok şükür ki hergün biraz daha tesirsiz hale getirmektedir. Türkiye'ye düşen, bu sağduyuyu ihtimamla ve dikkatle ayakta tutmaktır. milli birliğimiz ve bölünmez vatanımız bunu başaracaktır.

15. Din, milleti oluşturan en mühim kültür unsurlarından biridir. Hatta eski devirlerde insanlar kendilerini bağlayan kültür unsurları arasında yalnız din birliğinin şuuruna varmışlardır. Milliyetçilik ve milli devletler çağında ise, bütün kültür sahasını kaplayan bu din şemsiyesi diğer kültür unsurları arasındaki yerine çekilmiş ve onlarla birlikte hizmetine devam etmiştir. Fakat dinin yeri bu birlikte de bütünleştirici büyük fonksiyonunu muhafaza etmektedir.

Dinin tek en azından başlıca kültür unsuru olmasından çıkarak bir kültür manzumesi içine dahil edilmesi ameliyesi Türkiye'de Cumhuriyet'in kurulması devresine rastlamış, birtakım tereddüd ve duraklamalardan sonra gerekli tecrübelerden geçerek bugünkü durumuna gelmiştir. Bugün her seviyede öğretimi yapılarak cemiyetin din ihtiyacı karşılanmakta, dinin ehemmiyeti kavranmakta, dine saygı duyulmaktadır. Bu, bundan sonra da böyle olacaktır.

Bundan sonra da imanda, doğru yolda ve iyiliklerde birleştirici din duygusunun kuvvetlenmesi teşvik edilmelidir. İnsanlarımızın dindar olmasına gayret gösterilmelidir. Fakat din ve vicdan hürriyeti de hassasiyetle korunmalıdır.

Dinde zorlama olması düşünülemez. Zorlama önce dinin kendisine zarar verir. Bugün artık dinde dışa dönük cihat devri de kapanmıştır. Artık her insan, cihadı içinde, nefsini terbiye etmek için yapmalıdır. Dinin müsamahasının çağın toleransından daha geride olduğunu zannetmek için bir sebep yoktur.

Bu itibarla, din hürriyetinden istifadeye kalkarak bazı dini grupların herhangi bir müsamahasızlığa, zorlamaya ve baskıya teşebbüs etmeleri akıldan geçmemelidir. Dinin kendi içinde sürtüşmelere de, cemaatler ve mensuplar arasında bir kardeş kavgasına da asla tahammülü yoktur. Dinde birlik esastır.

Mezhep ayrılığını körüklemek de artık Türkiye için düşünülemeyecek bir hu-

sustur. Tarihin acı tecrübelerinden başka, bazı Orta doğu ülkelerindeki mevcut çatışmalarda yeter derecede ibret dersi taşımaktadır. İnsanlar mensup oldukları dini de, mezhebi de doğuşta hazır bulurlar. bu gerçeği unutmayarak, tabii karşılıklı müsamahanın dışına kimse çıkmamalıdır. Tarikatçılık için de aynı şeyleri söyleyebiliriz.

Netice olarak; Türkiye'de milli birliğe zarar verebilecek dincilik, mezhepçilik ve tarikatçılık yapmaya asla yer yoktur.

16. Türkiye'nin felsefesi milli devletler düşüncesi üzerine oturacak, çıkan telakkisi de milli devletler politikasına istinat edecektir. Yeryüzünde tabii en büyük cemiyetler milletlerdir. Dünya da milletlerden ve onların milli devletlerinden ibaret bir insanlık manzumesidir. Milletten ne büyük, ne de küçük bir siyasi yapı, tabii bir sosyal hakimiyet yapısı düşünebiliriz. Çağımız, milletler ve milli devletler çağıdır. Dünyada milletler ve milli devletler vardır. Bu hududun dışında kalanlar da zamanla bu sosyal ve siyasi hizaya geleceklerdir.

17. Türkiye milli devlet olarak içerde cemiyeti milli kültür içinde yaşatmak hedefinden şaşmayacak, fertleri ise iman, hürriyet, mülkiyet, emniyet ve çalışkanlık nimetleriyle besleyecektir. Yalnız, hürriyetin başkalarının hürriyetinin sınırında bittiği, hürriyetinin başkalarının hürriyetine imkan vermek demek olduğu iyice hazmettirilecektir.

18. Çalışmak, çalışmak, çalışmak!... Türk insanının başlıca eksiği ve Türkiye'nin başlıca ümidi bu büyülü kelime üzerinde toplanmaktadır. Türk insanı, okulda tarlada, yolda tezgahta, dairede büroda, pazarda-fabrikada, gurbettememlekette... hasılı heryerde ve her işte daha çalışkan olacaktır. Büyük Türkiye idcali herşeyden önce buna bağlıdır.

19. Atatürk, Türkiye'den tecrit edilemez ve Türkiye üzerinde daima en müessir isim olacaktır. Bu sebeple, her niyetin bu büyük isim arkasına sığınmasına göz yumulmayacak, Atatürk ve Atatürkçülük istismar edilemeyecektir.

Atatürkçülük felsefe olarak, metod olarak, sistem olarak, tek kelime ile milliyetçilik demektir ve Atatürk en büyük Türk milliyetçisidir. Diğer bütün Atatürk ilke ve inkılapları, milliyetçilik yapısının sütunları, payandalarıdır. Son zamanlarda Türk milliyetçiliğine Atatürk milliyetçiliği de denmesinin sebebi budur.

Bu payandaların üç tanesi üzerindeki istismara bilhassa imkan verilmeyecektir; laiklik, inkılapçılık, akılcılık-ilimcilik.

Laiklik, din ve mezhep istismar, baskı, zorlama, sürtüşme ve müdahalelerin, önlemenin, dini huzurun tek çaresidir. Bu bakımdan vazgeçilemez.

Laiklik, din ve dünya işlerinin ayırtedilmesi, devlet işlerinde fetva alınamaması demektir.

Laiklik, dinsizlik demek değildir.

Laiklik, din ve vicdan hürriyeti demektir.

İnkilapçılık, olmuş bitmiş tarihi bir vakıadır. Atatürk inkılapları, yapıldığı anı geride bırakarak milletin hayat tarzı olmuş ve kesinleşmiştir. Atatürk İnkilaplarını herşeyi her an değiştiren Marksizmin sürekli devrimiyle karıştırmaya kimsenin hakkı yoktur. Mesela siz bugün bir değişiklik yapacaksınız ona Atatürk inkılabı diyeceksiniz!.. Bu, eşyanın tabiatına aykırıdır.

Akılcılık-ilimcilik ise normal bir muasır medeniyet yoludur. Bu prensibi hedefinden saptırarak, o, pozitivist materyalist bir hududa vardırılamaz ve bundan manevi hayatın, kültür hayatının, milli kültürün hiç düşünülmemesi, bir kenara

itilmesi manası kat'iyen çıkarılamaz.

20. Türkiye hem muhafazakarlık, hem ilericilik dengesini iyi koruyacaktır. Milli kültürde muhafazakar; medeniyetçilik, ilimcilik ve teknolojide ilerici olacağız. İlimde esas itibariyle ilk merhalede dünyada varılan hazır neticileri sür'atle alıp benimseyecek, bu gayret içinde aynı zamanda ilim adamlarının yaratıcı ilme yönelmesinin şartlarını hazırlayacağız.

21. Türkiye ırkçılığı hiç düşünmeyecektir. Milliyetçiliğimiz sadece kültür milliyetçiliği; tabii, canlı, ilmi, toplayıcı ve bütünleştirici olan milli kültürcülüktür. Mühim olan kafatasçılık, kan arayışı değil; Türkten doğmak değil; Türkçe yaşamak, Türk gibi davranmak, Türklük şuuru taşımak şahsiyetinde türk karakteri taşımak, Türk'üm diyebilmek... ne mutlu Türk'üm diyebilmektir. Bunun için de esas olan Türk gibi yetişmektir.

22. Türkiye'de sosyal adaletin yolunu, tarihi Türk-İslâm dayanışma ve yardımlaşma ruhu aydınlatacakur. Komşusu, yakını, kardeşi, sosyal akrabası aç iken Türk'ün gözüne uyku girmez. Sosyal adaletin en kestirme çaresi de, evvela sosyalleştirecek bir adaletin, yani zenginliğin, varlığın mevcut bulunmasıdır. Fakir bir cemiyette sosyal adaletin ne hükmü olur? Onun için Türkiye'yi zenginleştirdikçe zenginleştirecek, böylece teşekkül eden varlıktan, çalışanlara, dar ve sabit gelirlilere, muhtaçlara pay aktaracağız. Bu pay aktarma, sosyal yardımlaşma, kanuni ölçüler ve kuruluşlar, yaygın ve müessir vergi adaletiyle en iyi şekilde sistemleştirilecektir.

23. Temizlik, Türkiye'nin fert ve cemiyet olarak titizlikle gözeteceği bir konu olarak karşımızdadır. Suyu ve yeşili bol, tozsuz ve çamursuz pırıl pırıl bir Türkiye gözümüzde tütmektedir. Temizliğin imandan geldiğini biliriz de, bunun tam çaresini bulmayı pek beceremeyiz. Artık milli kültür de, medeniyet de bu konuda kesin netice bekliyor. Eğitim yoluyla, faaliyet, icraat ve tesis yoluyla hep beraber bir seferberliğin içine girmemiz gerekmektedir. Böyle bir temizlik seferberliği ile Türkiye'nin evini sokağını, insanını eşyasını, şehrini, köyünü, yiyeceğini içeceğini, hülasa memleketin bütün görünüşünü en kısa zamanda pırıl pırıl bir cennet vatan hâline getirmeliyiz.

24. Tarih, kültür unsuru olarak milleti ayakta tutan başlıca kuvvetlerden biridir. Türkiye tarih şuurunu güçlendirmeğe devam etmelidir. Milli kültürün cemiyeti ne şekilde hareket ettirdiği, milli kültürün vasıfları ve milli davranış tarzı ile faaliyetler, milli karaktere ışık tutacak şekilde tarih içinde mevcuttur. Tarih, fertleri zengin bir hatıra mirasına ortak kılar. Fertlerde bu mirasın birlikte muhafazası fikrini geliştirir. Fertleri beraber yaşamak arzusuna sevkeder. Tarih, kültür, devlet ve vatan birliğinin varlığını ve ehemmiyetini ortaya koyarak günümüze ve geleceğe ışık tutar.

Bu sebeple tarihi daha iyi bilmeğe, daha derinden işlemeğe ve öğrenmeğe çalışacağız.

Türk tarihi bir bütündür ve bu bütünün hepsi bizimdir. Türk tarihine bir bütün olarak sahip çıkacağız. Onun bütününden istifade edeceğiz.

Türk tarihi, keyfimize göre şu tarihten veya bu tarihten, orta bir yerden başlamaz, başından başlar. Türk tarihi Hunlar'la başlar ve en az 2500 yıllık geçmişe sahiptir.

Türkiye'yi tarihi devirler, yaklaştıkça daha çok ilgilendiriler. Bu sebeple Türkiye'ye yaklaştıkça tarihimize bakış açımız genişleyecektir. Osmanlı tarihi,

en yakın tarihimiz olarak dikkatimizi üzerinde en çok toplayacağımız devre olacaktır.

Tarihe düşmanca bakmayacak; ihtimamla, sevgiyle ve saygıyla bakacağız. Bilhassa Osmanlı tarihini küfür tahtası haline getirmek alışkanlığımızı terkedeceğiz. Tarihimize sövmeyeceğiz. O bizimdir ve bizim milletimizin bugüne kadarki ömrüdür.

Bazı sahalarda bir yenilik, tutunmak için kendisinden öncekini reddeder. Fakat bu tarih için geçerli bir tutum değildir. Bilhassa hemen ve kolay kökleşmiş bulunan Türkiye Cumhuriyeti'nin, kendisinden öncesini redde ihtiyacı yoktur.

Bu arada arşiv ve vakıf sahasına ilgi göstermek tarihin takviyesinde mühim bir yer tutacaktır.

25. Dil, kültür unsurlarının en başta gelenidir. Onun içindir ki millet demek herşeyden önce dil birliği demektir. Atatürk'ün dediği gibi "Türk dili Türk milletinin kalbidir, zihnidir".

Dil'i anlaşma vasıtası, düşünme vasıtası ve kültürün hazinesi olarak en büyük milli müessese, en aziz sosyal varlık şeklinde göreceğiz. Türkçe, anamızın ağzımızdaki ak sütü, Türkçe, müşterek vatanımızdır. Aynı dille konuşacağımız gibi, dil üzerinde kavga da etmeyeceğiz. Dil'in tarihi derinliğini de, coğrafi yaygınlığını da şuurla tabii bir vakıa olarak göreceğiz, seveceğiz, inceleyeceğiz, işleyeceğiz. Dil'de birliğe toz kondurmayacağız. Türkçeyi nesillere çok iyi öğreteceğiz.

Dil'de fertler arasında da, nesiller arasında da uçurum açılmasına asla müsaade etmeyeceğiz. Dil'de zorlamayı kabul etmeyecek, dil'in tabii gelişme yolunu açık tutacağız. Bir beyin yıkama aleti olan tasfiyecilik, uydurmacılık gibi akıl dışı, ilim dışı ve çağ dışı akımların tahribine mutlaka son vereceğiz. Uydurma dili gündemden kaldırması Türkiye'nin en hayati meselesidir. Uydurma dil gündemde kaldıkça Türkçe tehlikededir, milli kültür tehlikededir, vatan tehlikededir!

Türkiye'de umumi konuşma dili tabii, canlı, yaşayan Türkçe olacaktır ve unutulmayacaktır ki, Türçe Türk milletinin konuştuğu dildir. Zorlamadan, sun'iliğe kaçmadan samimiyetle konuştuğu dildir.

Türkiye'de yazı dili, sadeleşme ile milli çizgisine oturmuş, istiklaline kavuşmuş, milli edebiyatla en güzel örneklerini vermiş Cumhuriyet devrinin temiz kültür dilidir.

Türkiye'de terim dili ile her sahada umumileşmiş, umumi kabul görmüş terimlerin oluşturduğu dildir.

Öte yandan Türkçe büyük bir millet dili, devlet dili, edebi dil, kültür dili, ilim dilidir. Öyle olmalıdır, öyle kalmalıdır. Bu sebeple Türkçe'ye küçük bir dil, mahalli bir dil, ilim yapılamaz bir dil, bir müstemleke dili gözüyle bakamayız; onu böyle bir muameleye tabi tutamayız. Yabancı dil mühimdir. Yabancı dil öğretimi için herşeyi yapmalıyız. Ama, Türkçe'ye kıyarak değil!

26. Türkiye'de bugün Türk musikisi ve Batı musikisi olmak üzere iki musiki vardır. Osmanlıların son devrinden beri bu böyledir. Bundan sonra da böyle olmaya devam edecektir.

Musiki, kültür unsurudur. Hem de duygu ve zevklerde fertleri besleyen büyük ve temel bir kültür unsurudur. Türk musikisi Türkiye için milli kültür musikisidir. Batı musikisi ise Türkiye için medeniyet musikisidir. Batı musikisi Türkiye'de, Türk musikisine teknik ve mukayese yardımı için vardır.

Nitekim en büyük zorlama bu kültür sahasında vukubulmuş olmasına rağmen,

Batı musikisi Türkiye'de millet ölçüsünde benimsenmemiştir. Bundan sonra da benimsenmeyecek ve dolayısiyle, Türk musikisi milet musikisi olarak, Batı musikisi ise zümre musikisi olarak kalacaktır.

Uzun tecrübelerden sonra şimdi yapılacak şey, bu iki musikiyi aynı şekilde yanyana yaşatmak, fakat bu ikili sistemden yarının sentezi için en faydalı neticeyi çıkarmaktır. Bunun yolu ise devletçe Türk musikisine daha ciddi olarak sahip çıkmak, okullarda musiki derslerine Türk musikisini ilave etmek, bütün konservatuvarlarda Türk ve Batı musikilerini yanyana, birlikte okutacak bir reforma gitmek, bu beraber öğretimde Türk musikisini hedef alan bir ağırlık gözetmek, fakat yetişen musiki mensupları için hür bir tercihi kabullenmektir. Böylece hem musikideki asıl parlak sonuç gerçekleşecek, hem de lüzumsuz kutaplaşmalar ortadan kalkacaktır. İki kanatlı bu tek tip konservatuvarlar reformu artık musikide Türkiye'nin kapısını çalmıştır.

Türk müsikisi büyük bir musikidir. Asırlarca bu büyük milletin duygularına, sevinçlerine, kaderlerine, çoşkunluklarına, iman ve güzellikte ruhunun yıkamasına hizmet etmiştir. Diğer Türk kültür unsurlarıyla ahenkli bir bütünlük teşkil eder. Milletin konuşma musikisi demek olan Türk dili ile ses sisteminde ve hançerede ayrılmaz bir karakter paralelliği taşır.

Fakat bu musiki uzun zamandır üvey evlat muamelesi görmüştür. Bu yüzden son devirde verimi, gelişmesi ve seviyesi eski klasik devreye nazaran düşmüştür. Artık şimdi Türk musikisi, ses sistemini ve kendi kültür karakterini bozmadan yeni atılımlar ve gelişmeler bekliyor. Büyük orkestrasyonlar bekliyor. Daha çok saz musikisi haline gelmek bekliyor. Sazlarda inkişaf bekliyor. Tek bir konseri dolduracak büyük soluklu uzun, geniş ve çok cepheli eserler, poemler, hikayeler, tabiat ve kainat sesleri bekliyor. Yeni şahaserler, yeni büyük bestekarlar bekliyor. Sür'atle mektepleşmek ve akademileşmek, ciddiyet, disiplin ve yüksek iltifat bekliyor. Hareket noktası olarak klasik musiki ile halk musikisi büyük bir hazine halinde elimizin altındadır. Bu hazineyi başlangıç olarak daima ihtimamla gözönünde bulunduracağız.

27. Türk edebiyatı asırlardan beri büyük yürüşüne devam etmektedir. Günümüzde hem şekil, hem muhteva bakımından iki istikamete ayrılmış bir edebiyat manzarası vardır. Bunlardan biri milli edebiyatın uzantısı olan edebiyat, diğeri yenileşme histerisine veya ideolojiye kendisini kaptırarak yozlaşan ve milletten kopmuş bulunan edebiyattır. Bundan sonra edebiyatta da kendimize dönüş sağlanmalı ve milli edebiyatın bıraktığı noktadan yola devam olunmalıdır. Bunun başlıca yolu da, eğitimde ve büyük tesir vasıtalarında resmi ilginin Orhun Abideleri'nden milli edebiyata kadar Türk klasiklerinin ve o istikametteki eserlerin yanında yeralması; yozlaşmış edebiyat akımının söndürülmesidir.

28. Diğer san'atlar konusunda; mimari, resim, heykel, süsleme ve sinema bahsinde de milli ve orijinal ruhu en azından muhteva, imkan dahilinde ise muhteva ve şekil olarak ortaya koymak zorundayız. Bu san'atlarda mevzular kendi cemiyetimizden, şekiller renkler ve temler Türk san'at anlayışından ve geleneğinden nasibini almalıdır. Mesela mimaride, mesela halı san'atında, mesela diğer birçok el san'atında Türk üslup ve karakteri yeni mucizeleri her an yaratabilir. Bunun için Türk san'atını öğretim hayatına daha fazla sokmak kafi gelecektir.

29. Titizlikle korunması lazım gelen bir kültür değeri de ahlaktır. Her işte; hayatın her teşebbüs, tavır ve faaliyetinde ahlaklı olmak başlıca düstürümüz haline

gelecektir. Şahsi ahlaktan vatani ahlaka kadar vicdani hükümlerde ve iyi ile kötüyü birbirinden ayırmada Türk-İslam ahlakı yolgösterici temel görüşü teşkil etmelidir ve edecek kudrettir. Bu sebeple okullarda ahlak dersi gitikçe daha mükemmelleştirilerek devam etmeli, ayrıca hayatın her kesiminde ahlaklı şahsiyet aramak ölçüsü kökleştirilmelidir. Önce ahlak/sonra kâr bilgi ve meslek esası unutulmamalıdır.

30. Aile, Türk cemiyetinin temelidir. Ahlak, namus, akrabalık, hak, vazife mes'uliyet telakkileri ile, sağlam Türk aile tipi ehemmiyetle korunmalıdır. Ailenin temellerinin sarsılmasına, tarihi Türk aile anlayışı yerine başka milletlerin çözülmüş aile düzenlerinin taklid olunmasına asla müsaade edilmemelidir. Ancak çağın aileye getirdiği çok zaruri yenilikler tabii karşılanmalıdır. Bir yenilik, eski büyük aile tipi yerine küçük aile tipinin kaçınılmaz bir sonuç olmasıdır.

İkinci temenniye değer yenilik, çocuğun himaye devresinin kısaltılmasında kendisini göstermektedir. Çocuklarımızı ne kadar erken üretici yaparsak, ne kadar çabuk kendi hayatını kazanan insan haline getirirsek, çocuğun arkasındaki aile desteğini ne kadar önce çekmek imkanını bulursak Türkiye için o kadar iyi olacaktır. Herhalde rüşd yaşından sonra çocuğun tek başına hayat karşısında şaşırmaması hedef olmalıdır.

Bunlara mukabil akrabalık duyguları; iffet, namus ve şeref telakkileri ailede her zaman kuvvetli tutulmalıdır. Ayrıca aileyi devrin getirdiği müstehcen yayın ve tesir vasıtalarından dikkatle korunmak gerekir.

31. Devlet, Türk dünya görüşünde mukaddestir. Ayrıca devlet, fazilet üzerine oturur. Bu iki ana vasfıyla ebed-müddet devlet anlayışında Türkiye ısrarlı olacaktır.

Devletin en büyük manevi desteği, milli kültüre dayalı millet hayatıdır. Böyle bir hayat içinde devlet, milli ve manevi mukaddeslerini kanunlardan törenlere kadar türlü faaliyetlerle daima ayakta tutmalıdır.

Devletin koruyucu kuvvetleri ise kanun, ordu, idare, adliye, istihbarat ve emniyet unsurlarıdır. Bu güçlerin sağlam, uyanık ve müessir tutulmasını bir an bile ihmal etmemek lazımdır. Devlet ve vatan unsurları, çağımızda milleti teşkil eden değerler arasında ön plana çıkmış milli birlik şartlarıdır.

32. Ordu, Türk Devletinin temel direğidir. Türk Milletinin her sahada örnek alınacak en sağlam müessesesidir. Esasen Türk milleti ordu millettir. Türk halkı ordu ile bütünleşir. Kimse ona toz konduramaz. Çok şükür Ordumuz da buna layıktır.

Türk ordusu ne paralı ordu, ne devrim ordusudur. Türk Ordusu milli ordudur ve hep öyle kalacaktır. 12 Eylül'de bu vasfını bir kere daha ortaya koymuş ve memleketi uçurumun kenarından tutup çıkarmıştır. Bu kurtarıcı harekatı yapmak için takdire değer büyük bir azim ve feragatle kışlasından çıktığı gibi, işi bitince de programla ve sözünde durarak aynı takdire değer vatanperverlik ve vekarla demokrasi için kışlasına dönmeyi bilmiştir.

Bu itibarla Ordumuz'un eşsiz kıymetini çok iyi bileceğiz. Ona yardımcı olacağız.

33. Hukuk anlayışımızın temeli tarihi ve üstün Türk nizam fikridir. Bu esas dahilinde, hukukun bir kültür, bir de medeniyet cephesi vardır. Kültür unsuru olarak hukuk Türk nizam fikriyle örf ve adetlere bağlılığı ifade eder. Medeniyet unsuru olarak hukuk ise çağın icaplarına uymanın zaruretiyle karşı karşıyadır.

Özünü kaybetmemek üzere Türk hukukunun Tanzimat öncesinden beri gelen bir geleneği vardır. Modern hukuka intibak diyebileceğimiz bu yeni gelişme Cumhuriyet devrinde yerine tam oturarak Türkiye'nin hukuk sistemini oluşturmuştur. Bu sistem devam edecektir. Mesela ceza hukukunda kısas yerine, suçluyu terbiye ve suçtan caydırıcılık fikri kaim olmuştur ve tabii bu anlayış devam edecektir.

Bu arada modern hukukun içinde gelişmeler oldukça Türk örf ve adetlerini de gözönünde bulundurmaktan vazgeçmemeliyiz. Nitekim bu hususta müsbet inkişaflar olmakta son zamanlarda tercüme hukuk safhasından milli hukuk safhasına geçiş sür'atlenmiş bulunmaktadır.

Ayrıca modern hukuk yolunda yürürken hukuk fakültelerinde Türk ve İslâm hukunun da mukayese ve bilgi için mutlaka okutulması cihetine gidilmelidir.

1982 Anayasası merkez olmak üzere bütün kanunlar ahenkli bir bütün halinde Türk hukuk sistemi içindeki ideal yerini almalıdır.

Bunlara ilave olarak hukukun her sahadaki düzen kurucu tatbikatında başarılı olmaya çalışmalı ve adalet dağıtımını güven verici ve sür'atli bir şekilde yerine getirmeliyiz.

34. İktisat, hem kültür ve hem de medeniyet unsurudur. Ancak iktisatta medeniyet, medeni kalkınma tarafı ağır basar. Bu sebeple medeni ve maddi kalkınmanın kaçınılmaz zaruretlerini ve iktisadın kendi kanunlarını daima gözönünde bulundurmak gerekir.

İktisatta, içte ve dışta kapalı ekonomi yerine açık ekonomi, Türkiye'de bundan sonra değişmez bir esas olmalıdır. Bu arada hem temas ve faaliyetler, hem de ihracat bakımından Türkiye dışa açılmaya devam edecektir.

Bu açılmada mal ihracının yanında işgücü ihracı, sektör ve firma gücü ihracı ve kültür ihracı da daima gündemde bulunacaktır. İşgücü ihracında gönderilen kütlelerin erimemesi için, onların kültür ve eğitimlerine hususi bir itina gösterilmeli, böylece gittikleri yerlerde Türkler'in sağlam bir yapı içinde kolonileşmeleri hedefi gözden kaçırılmamalıdır. Bunlara mukabil beyin göçü ihracını önleyecek tedbirler muhakkak bulunmalıdır.

Sendikacılık, Türk ekonomisinin temposuna ve büyümesine zarar vermeyecek bir düzene oturtulmalıdır. Bu arada sendikacılığın kaba bir kavga vasıtası değil, huzur verici manevi bir uzlaşma mekanizması haline gelmesi zihinlerde kökleşmelidir. Bunun içinde işçi isteyebildiğin kadar iste, işveren de mümkün olduğu kadar az ver anlayışından uzaklaşmalı ve pazarlığı, helal-haram olmayacak ve helal ücreti istemek haline getirmelidir. İşçi hakettiği ve içinde haram olmayacak ve helal ücreti istemeli, işveren de işçinin helal hakkını vererek kendi sermayesine haramı katmayacak helal para seviyesinin dışına çıkmamalıdır.

İktisadi hayatta mülkiyet ve mirasın mevut kanuni şartlara uygun varlığına saygı göstermeli, veraset ve intikal vergileri asla yıkıcı nisbetlere vardırılmamalıdır.

Faiz'i İslam'ın kabul etmediği malumdur. Ancak, bu konuda varlığı inkar edilemiyecek asrın icapları da gözönündedir. Bunlardan ikisi bilhassa çok mühimdir: Enflasyon ve iktisadi rabıtalar.

Altın ve gümüş gibi kıymetli madenlerin "para"nın, kullanılması halinde söz konusu olmayan enflasyon; kağıt para veya itibari paraların kullanıldığı zamanımız iktisadi hayatının temel konularından birisidir. "Para"nın, para sahibinin

iradesi dışında azalan satınalma değerinin verdiği zararın telafisi çarelerini veya kaydi veya itibari "para"ların tedavülü için istenen menfaatlerin meşruiyetlerini tespit etmemiz lazımdır.

Diğer yandan, artan haberleşme ve ulaşma imkanlarıyla gelişen aksiyon ve obligasyon borsaları ve para pazarlarının faize dayalı dünyası ile kurulmuş ve kurulacak rabıtaları da düşünmek mecburiyetindeyiz.

Bir insanın, ihtiyacı olan başka bir insana, sahip olduğu mal ve hakları kullandırarak, alınteri dökmeden diğerinin alınteriyle geçinip onu sömürmesine riba diyen İslam'ın yüce anlayışını esas alarak; altın ve gümüş gibi bizatihi kıymet taşıyan madenler, yerine kağıt parçalarına veya "itibar"a dayanan vesaike "para" denen bir dünyada, faiz mevzuunun, ilmin ve aklın ışığında yeniden ele alınması gerektiğine inanıyoruz.

35. Dış Türkler konusunda Türkiye hassa olacak, fakat maceracı olmayacaktır. Bu bahiste Türkiye'nin gözeteceği başlıca iki esas mevcuttur. Bunlardan biri, Türkiye'nin beka, saadet ve selametinin herşeyin üstünde olduğu keyfiyetidir. Türkiye hiçbir şekilde tehlikeye atılamaz. Diğeri ise, dış Türklerin Türkiye'nin alakasından zarar görmemeleri esasıdır.

Bu hassas denge ve şartlar içinde olmak kaydıyle, Türkiye dış Türkler bahsine ilgisiz de kalamaz. Bunun da başlıca iki sebebi vardır. Biri yeryüzünde ne kadar fazla bölge Türklerle mensun ise Türkiye'nin güvenliğinin o nisbette sağlam olacağı hususudur. Diğeri ise Türkiye'nin ilim ve kültür bakımından bütün Türklükten tecrit edilemeyeceği gerçeğidir. Türkiye ilim ve kültür bakımından yalnız kendi içinde izah edilememekte ve Türklüğün tarihi derinliğiyle coğrafi yaygınlığına müracaat mecburiyetinde bulunmaktadır.

Meselenin sınırları bu şekilde çizilince Türkiye'nin dış Türklere karşı ilgisinin mahiyeti de şu şekilde aydınlığa çıkmaktadır. Türkiye dış Türklerle ilim ve kültür sahasında ilgilenecektir. İlim sahasında yapılacak şey Türkiye'de Türkoloji ilmini hem kadro, hem de alan bakımından genişletmektir. Kültür sahasında ise dış Türklerin kendi kültürleri içinde yaşamasına mümkün olduğu kadar yardım etmektir.

36. Türkiye'nin nüfusunun uzak olmayan bir gelecekte 100 milyona ulaşacağı anlaşılmaktadır. Şimdi bu büyümenin ve çoğalmanın sıhhatli olmasını düşünmek zamanı gelmiştir. Büyüme ve çoğalma gerçekten sıhhatli, dengeli ve ahenkli olmalıdır. Öyle ki bu gelişme Türkiye için beklendiği gibi yalnız güç kaynağı halinde ortaya çıkmalı; iktisattan huzur ve emniyete, sosyal ve kültürel kalkınmadan milli birlik ve bütünlüğe kadar hiçbir sahada memlekete birtakım başağrıları getirmemelidir. Bu arada anne ve çocuk sağlığı için şimdiden ileri tedbirler alınarak milletin bu iki kıymetli kaynağına hepimiz gözümüz gibi bakmalıyız.

37. Türkiye'nin İslam alemiyle son zamanlarda başlatmış olduğu yaklaşma ve dayanışma politikası gittiçe kuvvetlendirilmelidir. Türkiye'nin Doğu ile Batı arasında köprü olmak vazifesinin icabı ciddiyetle takip edilmelidir. Bu iki alemin geçmişte olduğu gibi çatışması değil, barışıp uzlaşması nihai hedef olarak düşünülmelidir. Bunun için de aradaki dengeler iyi kurulmalı ve bunda Türkiye büyük roller oynamalıdır. Bilhassa İslam aleminin aleyhinde olan gelişme eşitsizliği sür'atle ortadan kaldırılmalıdır. Bu arada Türkiye İslam dünyası ile iktisadi münasebetlerini daha çok ileriye götürmeli, bir İslam ortak pazarı dahil, bu yolda her çareye başvurmalıdır. Ayrıca manevi bağların daha kuvvetli olmasına chemi-

yet verilmeli ve Türkiye bu aleme kültürü ile açılmaya büyük ağırlık atfetmelidir.

38. Dış politikada daima şahsiyetli, tedbirli, uzak ve yakın vadeli planlara sahip bir tutum içinde bulunmalıyız. Komünist tehdit varoldukça Türkiye hür dünya ve NATO ittifakına sımsıkı bağlı kalmalıdır. NATO ile beraber bilhassa Amerika ittifakı Türkiye dış politikasının esas mihveri olmalıdır. Türk-Amerikan işbirliğine ve itifakına en büyük değeri veriyoruz. Bu arada Stratejik Savunma Teşebbüsü'nün nükleer tehlike karşısındaki en müessir kalkan olduğuna inanıyor ve insanlık namına bu projeyi başlıca kurtuluş çaresi olarak gönülden destekliyoruz.

39. Türk Milleti'nin tarihi misyonunun, Türk kültürünü korumak, yaşatmak geliştirmek ve yaymak olduğuna inanıyoruz. Türkiye'nin cihandaki hikmet-i vücudu budur. Bu sebeple milli kültürümüze mutlaka sahip çıkacak ve onun içinde yaşamayı, hayat telakki edeceğiz. Bu konuda Kültür Bakanlığı'na büyük işler düştüğünün farkındayız ve Kültür Bakanlığı'nın da bunun farkında olmasını bekliyoruz. Bir kültür bakanlığı eğer milli kültürle meşgul olmayı tek vazife bilmiyorsa, o kültür bakanlığının varlığına ihtiyaç yoktur. Kültür Bakanlığı'nın Türkiye için yalnız milli kültür yolunu açık tutmayı vazife telakki etmesi gerekir. Bu, mutlaka sağlanmalıdır.

40. Bütün meselelerin son düğümü milli eğitimdir. Milli eğitim bir türlü hakkından gelinemeyen köklü cehaleti muhakkak ortadan kaldırmalıdır. Gençlerimizi yetiştirmelidir. Çocuklarımıza milli terbiyeyi vermelidir. Çocuklarımızı hayata hazırlayacak mesleki bilgilerle teçhiz etmelidir. Türkiye'yi beklediği irfanlı ve bilgili aydın tipine nihayet kavuşturmalıdır. Yüksek münevver, yüksek vatanperver yetiştirmelidir. Bunlar için her kademedeki müfredatını ve ders kitabını kaliteli, öğretmenini ehliyetli, okulunu disiplinli yapmanın her türlü imkan ve şatlarını sür'atle gerçekleştirmelidir. Çocuklarımız ve insanımız imanla devlet ve kanuna bağlılıkla, okuma alışkanlığı ve tabiat sevgisiyle, büyük bir milletin evladı olmak şuuruyla güzel Türkiye'yi hakiki bir cennet vatan haline getirmelidirler. Getirebileceklerinden de hiç şüphe etmiyoruz.

EK:F

Metin'de Anılan Başlıca Kaynaklar (Türk-İslam Sentezi Dosyası)

AFET, İnan
1982 **Atatürk ve Kültür.** Ankara: H.Ü.
1939 "Atatürk'ün Tarih Görüşü" **Belletow,**
1969 **K. Atatürk'ten Yazdıklarım.**
1969 **Medeni Bilgiler ve M.K. Atatürk.**

AKSAN, Doğan
1981 **Atatürk'ün Yolunda Dil Devrimi.** TDK.

ALKAN, Türker
1987 Türk-İslam Sentezcisine Laik Sorular. **Saçak,** 41, 22-24.

ATATÜRK
1959 **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,** I. TDK.

AYK (Atatürk Yüksek Kurul)
1987 "Türk Kültür Planlama Teşkilatı Raporu." **Saçak,** 27: 28-45.

AYDINLAR OCAĞI (A.O.)
1973 **Aydınlar Ocağı'nın Görüşü: Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri,** İstanbul: A.O.

BALFOUR
1896 **İnancın Kaynakları** (P. Sefa'nın ref.)

BELGİL, Vehbi
1986 Kültürümüz Üzerine Söyleşi. **Cumhuriyet,** 11 Eylül 1986.

BERKES, Niyazi
1976 **Asya Mektupları.** İstanbul Çağdaş.

BRAUDEL, F.
1980 **Ecrits sur l'histoire** veya **On History.** Chicago: Chicago Uni-

versity Press.
(Bkz: Yediyıldız, B. Çağdaş Tarihçilik, **Töre** 158: 34-38)

CELALEDDİN Paşa, Mustafa
1869 **Les Turcs anciens et moderns.**

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı)
1983 V. Beşyıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu: **Milli Kültür.** Ankara: DPT (1920/300).

ERİŞİRGİL, M.Emin
1986 **İslamcı bir şairin romanı.** Ankara: İş Bankası. **Neden Filozof Yok.** Ankara: Maarrif, Yayınevi.

ERGİN, Muharrem
1973 **Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri.** İstanbul: A.O.

GELLNER, Ernst
1987 **Muslim Society.** Cambridge University Press.
1983 **Nations and Nationalism.** Ithaca: Cornell University Press.

GEORGEON, François
1986 Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri: **Yusuf Akçura** (1876-1935). Ankara: Yurt

GÖKALP, Ziya
1918 (1912) **Türkleşmek-İslamlaşmak, Muasırlaşmak.**
1970 (1924) **Türkçülüğün Esasları.** TTK.
GÜVENÇ, Bozkurt,
1983 **Japon Kültürü,** Ankara İş Bankası.
1985 **Kültür Konusu ve Sorunlarımız**
(V. Bölüm). İstanbul: Remzi.

HEGEL, G.W.F.
1965 (1837) **The Philosophy of History** (Tarih Felsefesi). Almanca **Die Philosophie der Geschichte**'den Çeviri.

KAFESOĞLU, İbrahim
1985 **Türk-İslam Sentezi.** İstanbul: Aydınlar Ocağı.

KAPLAN, Mehmet
1983 Büyük Senteze Doğru, **Türk Dili,** 384, ss. 509-11.
KÜLTÜR Bakanlığı
1979 **Kültür Siyaseti.** Ankara: Kültür Bakanlığı

KÜLTÜR VE TURİZM Bakanlığı
1983 **Milli Kültür Şûrası.** Ankara: Kültür Bakanlığı.

LEWİS, Bernard
1984 (1970) **Modern Türkiye'nin Doğuşu.** Ankara: T.T.K.

LINTON, Ralph
1936 **The Study of Man.** N.Y.: Appleton-Century.
1956 **The Tree of Culture.** N.Y.: Alfred A. Knopf.

POLLANYİ, Karl
1987 (1957) Büyük Dönüşüm (The Great Tranformation'dan Çeviri.) İstanbul: Alan Yayıncılık.

RİTTER G.
1944 Tarih ve Hayat: Nietzsche ile Münakaşa. **DTCF Dergisi.** II, 2, 251.

SAFA, Peyami
1930'lar **Kültür Haftası** (Dergi)
1938 **Türk İnkılabına Bakışlar.**
1950'ler **Türk Düşüncesi** (Dergi).
1963 **Doğu-Batı Sentezi.**

SOROKİN, Pitirim A.
1964 **Sociocultural Causality, Space, Time.** N.Y. N.Y.: Russel and Russel, Inc.

SEPNGLER, Oswald
1978 (1926) **Batı'nın Çöküşü** (Çeviri). İstanbul: Dergâh.

SÜLEYMAN PAŞA
1874 **Tarih-i Alem.**

TURHAN, Mümtaz
1959 (1951) **Kültür Değişmeleri,** İst: MEB.

TİMUR, Taner
1986 **Osmanlı Kimliği,** İst: Hil Yayın.

ÜLKEN, Hilmi Ziya
1951 **Tarihi Maddeciliğe Reddiye.** İstanbul.
YOUNG, Kimball
1942 **Sociology: A Study of Society and Culture.**

ZELYURT, R.
1986 **Osmanlı'da karşı Düşünce ve İdam Edilenler.** İstanbul: Alan Yay.

YALÇIN, S. - ERGİN, M. ve A.A. BOLAY
1986 Milli Mutabakatlar. **Türk Kültürü,** 279, S. 405-418.

Basın'daki Yankılar Bildirler

Gazeteler

Cumhuriyet

7.1.1987	(Uğur Mumcu)
9.1.1987	(Uğur Mumcu)
12.1.1987	(Hasan Cemal)
13.1.1987	(Uğur Mumcu)
14.1.1987	(Gencay Şaylan)
7.2.1987	(İlhan Selçuk)
10.2.1987	(Uğur Mumcu)
11.3.1987	(Uğur Mumcu)
11.3.1987	("Ankara Taşı" köşesi)
13.3.1987	(İlhan Selçuk)
16.3.1987	(Şahin Yenişehirlioğlu)
24.3.1987	(Ali Sirmen)
31.3.1987	(Uğur Mumcu)
2.4.1987	(Suna Kili)
8.4.1987	(İlhan Selçuk)
10.4.1987	(Ali Sirmen)
12.4.1987	(Ali Sirmen)
14.4.1987	(Haber: "Milliyetçi Çalışma Partisi Dünya Görüşünü Açıkladı: MÇP: İslam-Türk Sentezi")
18.4.1987	(Ali Sirmen)
18.4.1987	(Uğur Mumcu)
19.4.1987	(Hasan Cemal)
20.4.1987	(Hasan Cemal)
22.4.1987	(Ahmet Tan)
29.4.1987	(Oktay Akbal)
1.5.1987	(Melih Cevdet Anday)
6.5.1987	(Ali Sirmen)
8.5.1987	(Uğur Mumcu)

14.5.1987 (Oktay Akbal)
19.5.1987 (M. Tali Öngören)
20.5.1987 (Ali Sirmen)
22.5.1987 (Uğur Mumcu)
3.6.1987 (Jale Candan)
5.6.1987 (Attila Dorsay)
7.6.1987 (Hıfzı Veldet Velidedeoğlu)
11.6.1987 (Uğur Mumcu)
21.6.1987 (Hıfzı Veldet Velidedeoğlu)
28.6.1987 (Selçuk Erez)
19.7.1987 (Cahit Tanyol)
7.2.1987 (Başyazı)

Güneş

6.5.1987 (Mümtaz Soysal)

Milliyet

2.6.1987 (Haber: "Batı Ocağı Kuruluyor")
3.6.1987 (Melih Aşık)
13.6.1987 ("Söz Okurun" köşesi, Dr. Haydar Altınok'un Mektubu)
25.1.1987 (Mim Kemal Öke)
3.5.1987 (Ayhan Songar)
22.5.1987 (Ergun Göze)

Tercüman

23.5.1987 (Ergun Göze)
26.5.1987 (Mim Kemal Öke)
28.5.1987 (Ergun Göze)
1.6.1987 (Ergun Göze)
2.6.1987 (Altemur Kılıç)
27.6.1987 (Ergun Göze)

Yeni Düşünce

1.5.1987	(Mustafa Güngör)
8.5.1987	(Mehmet Nejat)

Zaman

19.12.1986	(Haber Bürosu: "Din ve Siyaset" açık oturumu)
4. 3.1987	(Mustafa N.Önay)
20. 4.1987	(Fehmi Koru)

Dergiler

Bilim ve Sanat

Mayıs - 1987 (Sayı:77)	İlhan Tekeli: "Türk - İslâm Sentezi Üzerine"

Boğaziçi

Mart - 1987 (Sayı 56)	Altan Deliorman: "Gereksiz ve Yararsız Bir Korku"
Mart - 1987 (Sayı 56)	Haber-tartışma: "Hayalî Türk-İslâm Sentezi"

(Milliyet) Haftaya Bakış

14-20.6.
(Sayı 34)

İkibin'e Doğru

25-31.1.1987	Doğu Perinçek: "Tablo Tamamlanıyor"

EK: G

Kültür Bakanlığının "Kültür Siyaseti" (1979)

Giriş, Amaç, İlkeler, Genel Öncelikler Etkinlikler, Araçlar, OlanaklarYöntemler

Giriş

Cumhuriyetin ilanından bu yana Milli Eğitim alanında belirli ilkeler saptanmış, izlenceler uygulanmış, bu çabalar genel kültür sorunlarını da içermiştir.

Ancak, genel kültür sorunlarını eğitim sorunlarından ayrı, bir bütün olarak ele almak gereği yeni yeni duyulmaya başlanmıştır.

Kültür Müsteşarlığı'nın ve daha sonra da çeşitli hükümetlerde Kültür Bakanlıklarının kurulmasını, kültür sorunlarını başlı başına bir bireşim içinde ayrı bir açıdan ele almak gereksinmesinin Batıda olduğu gibi bizde de duyulmaya başlamasının somut işaretleri saymakta hata yoktur.

Adı geçen Müsteşarlık ve Bakanlıklar, belki de çok yeni oluşları nedeni ile, ilk ağızda geniş değerlendirme ve planlamalardan çok, kültürel alanın tekil ve güncel sorunlarını çözmeye koyulmuşlar; sürekli bir kültür siyasetini saptama gereğini ya hiç duymamışlar ya da şimdilik ertelemeyi yeğlemişlerdir.

Kültür Yüksek Kurulu göreve başlar başlamaz bu boşluğu doldurmayı kendine erek olarak seçmiştir.

Kültür Bakanlığı'nca 4.4.1978 tarihinde kurulan Kültür Yüksek Kurulu, 18 ay içinde 14 toplantı yapmış ve Kültür Bakanlığı'nın izleyeceği kültür siyasetini oluşturmuştur.

Bu, demokratik bir ülkede zorunlu iktidar değişikliklerinin üstünde, ulusal kalıcılıkta, sürekli, geniş kapsamlı bir kültür siyasetidir.

Amaç

Ulusal Kültür Siyasetinin ereği Türk insanıdır; kendisi ile doğa, öteki insanlar, toplum ve çevresi arasındaki her türlü sorunu çözmek için çalışan; toplumuna yabancılaşmayan; edilgin ve uydu olmayan, barışçı ve hoşgörülü, başkalarının düşünce ve inançlarına saygılı; haklarının, görevlerinin ve sorumluluklarının bi

lincinde; kendini sürekli yenileyebilen ve üretici olan; geçmişinden, bugünü kavramak ve geleceği yaratmak için yararlanan; kendi mutluluğunu toplumun ve giderek tüm insanlığın mutluluğunda arayan Türk insanıdır.

Ulusal Kültür Siyasetinin amacı; bu insanın içinde yetişeceği; doğal çevresiyle, öteki insanlarla ve toplumuyla çelişkilerini çözmeye yönelik olan çabalara açık bir toplumu geliştirmek ve Türk toplumunu kültürel çeşitlilik içerisinde bütünleştirecek koşulları sağlamaktır.

İlkeler

1. Ulusallık İlkesi

Ulusal Kültür Siyaseti, her türlü sömürüye karşı, insanlar arasında hak ve görevler bakımından ayrım gözetmeyen, barışçı bir ulusallık anlayışından kaynaklanır. Toplumun tüm kesimlerinin yaratıcı gücünü, ulusal kültürün zenginleşmesi için vazgeçilmez kaynaklar olarak kabul eder. Kültürel çeşitlilik içinde ulusal birliğin korunabileceğine ve kültürün ulusallaştığı ölçüde evrensel kültür değerlerinin oluşmasına katkıda bulunacağına inanır.

2. Demokratik İlkesi

Demokratik Kültür Siyaseti, özgürlükçü demokrasiden kaynaklanır. Bu demokrasi, azınlıkta olan düşüncenin, zamanla çoğunluğun desteğini kazanabilmesi yolunun açık bulunduğu bir yönetimdir. Demokratik kültür siyaseti, düşünce ve inanç özgürlüğünü böyle bir demokrasi anlayışının temel ve vazgeçilmez koşulu sayar. Kültür alanında çoğulcu bütünlüğü, sadece çoğulcu demokrasi uygulamasının doğal sonucu değil, aynı zamanda sağlıklı bir toplum yaşamının da gereği olarak benimser.

4. Halkçılık İlkesi

Halkçı Kültür Siyaseti, ekonomik bakımdan genellikle güçsüz olan ve toplumda ayrıcalıklara sahip bulunmayan kesimlerin de kültür olanaklarından hakça yararlanması gerektiği ve ancak bunun gerçekleşmesi ölçüsünde halktaki yaratıcı gücün yeterince harekete geçirilebileceği inancından kaynaklanır. Halk kültürünün, ulusal kültürün temel ve en zengin öğesi olduğunu kabul eder.

5. Devrimcilik İlkesi

Devrimci Kültür Siyaseti, toplumun yapısal değişmelere açık bir biçimde gelişmesine katkıda bulunur. Toplumun daha ileriye gitmesine yol açacak olan üretici güçlerin yaratıcılığının ulasal ve evrensel kültürün içindeki önemini vurgular. Bu yeni kültürel öğelerin, kültürel birikim içinde işlevsel olarak bütünleşebileceğine inanır.

6. Çağdaşlık İlkesi

Çağdaş Kültür Siyaseti, ulusal kültürümüzün, çağın bütün gereklerine uygun ve ileriye dönük bir biçimde geliştirilebileceğine inanır. Türk Kültürünü, tüm insanlığın çağdaş kültür düzeyine katkıda bulunabilecek bir biçimde geliştirilmesine yönelik çalışmaları, kültür siyasetinin vazgeçilmez koşulu sayar.

7. Özgürlükçülük İlkesi

Özgürlükçü Kültür siyaseti, en verimli ve özgün kültürel etkinliklerin tam bir özgürlük ortamında gerçekleşeceği inancından kaynaklanır. Ulusal ve evrensel bütünleşmenin ancak en ileri özgürlük düzeyinde sağlanacağı bilinci ile bu düzeyi oluşturacak koşulların hazırlanmasına yönelir.

Genel Öncelikler

1– Ulusal Kültür kalıtının aşınmasını ve yok olmasını engellemek, koruyucu önlemler almak.

2– Her tür kültürel etkinlikten bütün yurttaşların yararlanması ve kültür üretilmesi yönünden bölgeler arasındaki dengeyi sağlamak.

3– Toplumun çeşitli kesimleri ve katmanları arasında kültürel olanaklardan yararlanış ve kültürel üretime katkıda bulunuş dengesizliklerini gidermek.

4– Bölgelerin kültürel etkinliklerinden karşılıklı yararlanmalarını sağlamak.

5– Sanat dallarının gelişmesinde dengeyi ve eşitliği sağlamak.

6– Güncel ya da ivedi kültür gereksinimlerini karşılamak için gerekli çabayı göstermek.

Etkinlikler

Kültür Bakanlığı aşağıda belirtilen etkinliklerin bir bölümünün gerçekleşmesini doğrudan üstlenirken, bir bölümünün gerçekleşmesi için de öncülük eder, yardımcı olur: Bu amaçla ilgili kurum ve kuruluşlarla ilişki kurar, gerektiğinde onlarla ortak çalışmalar yapar.

1. Saptama – Derleme – Tarama

1. kültür kalıtımızın her türden belge ve kaynaklarını saptamak, derlemek ve taramak.

2. Kültür kalıtımızın yazılı kaynaklarını saptayarak bunların önemlilerini bugünkü dile kazandırmak.

3. Türk Kültürü hakkında yabancı dillerde yazılmış önemli yapıtları dilimize çevirmek.

4. Dış ülkelerde bulunan kültür ürünlerimizin fotoğraf ya da kopyalarını sağlamak.

5. Müze, kitaplık ve özel koleksiyonlardaki kültür varlığının eksiksiz sayım ve dökümünü yapmak, çizelgelerini hazırlamak.

6. Yöresel ve bölgesel kültür ürünlerini, özelliklerini derlemek.

7. Yöresel, bölgesel ve ulusal değerleri olan kültür ürünlerini üreten işlikleri ve ustaları saptamak (dokuma, baskı, elişi, çanak–çömlek vb).

8. Şimdiye dek varlığından habersiz olunan ya da giderek yitmeye yüz tutan kültür değerlerini ortaya çıkarma amacıyla yurt çapında dizgesel bir taramaya girişmek.

2. Koruma – Yaşatma

1. Derlenen her türden kültürel ürünü, bu amaçla kurulan kurum ve kuruluşlarda çağdaş bir anlayışa, dizgeli bir biçimde, teknik olanaklardan ve aygıtlardan yararlanarak korumak, onarmak, arşivlemek, kataloglamak ve sınıflamak; üzerlerinde işleme ve çalışma yapabilecek duruma getirmek.

2. Kütüphanelerimizdeki her tür yapıtın bibiliyografik denetim ve gözetimini sağlamak amacıyla kataloglar ve toplu kataloglar yapmak.

3. Yetenekli yerel sanatçı ve zanaatçıları etkinlik gösterdikleri yerlerde korumak; ürettiklerini pazarlamak, yaymak; yaşamlarını devlet güvencesine bağlamak, yaptıkları işe ve kendilerine saygınlık kazandırmak; meslekteki bilgi ve becerilerini kendilerinden sonrakilere bırakmalarını ve öğretmelerini sağlamak.

4. Her türlü kültür etkinliğinde sanatçıya ve uygulayıcıya fırsat eşitliği sağlamaya çalışmak; ürerilen kültür değerlerini, hizmetlerini yaymada ve bunlardan başkalarının yararlanmasında aynı ilkeyi korumak.

5. Taşınmaz kültür yapıtlarını, dönemlerinin özgün yaşam biçimlerini belgeleriyle birlikte bulundukları yerlerde korumak, onarmak, yaşatmak ya da bunların gerçekleşmesine yardımcı olmak. (Tek konutlarla birlikte, semtler, öbekler, bölgeler halinde korumak için planlar yapmak ve bu planları gerçekleştirmek).

6. Kültür kalıtımızın, bir daha yerine konamayacak değerdeki taşınır ürünlerinin yurt dışına kaçırılmaması için gerekli önlemleri almak; bu önlemlerin uygulamasını izlemek; yurt dışına kaçırılmış bu gibi ürünlerin geri getirilmesi için çaba harcamak.

3. İşleme – Geliştirme – Çağdaşlaştırma

1. Saptanan, derlenen, arşivlenen kültürel varlığımızın maddi ve manevi alanlardaki gereçlerini, özlerini ve niteliklerini bozmadan işlemek, geliştirmek, canlandırmak, çağdaşlaştırmak.

2. Kültürel kuruluşların etkinlik alanlarını genişletmek, başka kurum ve kuruluşlarla işbirliğini sağlamak.

3. Bu kuruluşların işledikleri, derledikleri ve ürettiklerini hizmete dönüştürmek, halka açmak ve yaymak.

4. Uzman ve görevlilerin bilgi ve becerilerini geliştirmek için kurslar, seminerler ve benzeri çalışmalar düzenlemek; gerekirse yabancı ülkelere göndermek.

5. Kurum, kurul ve yankurulların önerilerini değerlendirmek, gerkçekleştirmek; gerektiğinde yeni kurum ve kurullar kurmak.

4. Özendirme – Destekleme

1. Kültürel etkinliklere öncülük eden, katkıda bulanan kuruluşlar sanatçı, yazar, bilim adamı ve uygulayıcıları desteklemek, onların yaşam düzeylerini yükseltmek ve toplumsal güvencelerini sağlamak.

2. Bu amaçla ödüller koymak, burslar vermek, işlikler açmak.

3. Özellikle yetenekli gençlerin çalışmalarına, tanınmalarına destek olmak; onları özendirmek için yarışmalar açmak; maddi olanaklar sağlamak.

5. Yayma – Yaygınlaştırma – Hizmet Götürme

1. Derlenen, işlenen, geliştirilen, canlandırılan ve çağdaşlaştırılan Kültür ürünlerini ve yaratılarını dergi, kitap, sergi, tiyatro, film, radyo televizyon, plak, konser, konferans, açık oturum, seminer, kongre ve şenlikler aracılığıyla yurt düzeyine yaymak, yaygınlaştırmak.

2. Her türden eğitim ve kültür etkinliklerinden yararlanamayanlara fırsat eşitliği veren bir ortamın yaratılmasına çalışmak; böyle bir ortamdan yararlanmamış bulunanlara da, sonradan, yetenekleri ve çalışmaları oranında her türlü yükselme fırsat ve olanakları sağlamak; üretilen kültür değerlerini, hizmetlerini yaymada ve bunlardan başkalarının yararlanmasında aynı ilkeyi korumak.

3. Büyük kentlerde yoğunlaşan kültürel etkinlikleri (tiyatro, opera, konser, sergi vb.) merkezden taşraya taşımak; bu görevi düzenli ve hakça bir biçimde gerçekleştirmek.

4. Kültürel hizmetleri götürmede öncelikler bölümündeki ilkelere önem vermek.

5. Halkın kültürel hizmetlerden yararlanmasını engelleyen siyasal, yönetsel ve parasal tıkanıklıkları gidermek.

6. Dışa Hizmet Götürme

1. Yurt dışında yaşayan işçi, öğrenci ve görevlilerimizle bunların eş ve çocuklarının kültürel gereksinimlerin karşılamak amacıyla düzenli bir biçimde kitap, dergi, plak, sergi, film, tiyatro, halk oyunları vb. etkinlikleri götürmek; sanatçılar göndermek.

2. Yurttaşlarımızın yoğun bulunduğu ülkelerdeki "Türk Kültür Evleri"ni ve benzeri kuruluşları daha etkin bir duruma getirmek; yeni kültür evleri açmak.

3. Yurt dışındaki soydaşlarımızla kültürel bağlarımızı korumak için buralara sanatçı göndermek; oralardan sanatçı çağırmak.

4. Başka ülkelerle olan kültürel alışverişimizi yoğunlaştırmak; bu amaçla oralarda kültür merkezleri ve dostluk dernekleri kurmak.

5. Türk kültürünü tanımak amacıyla başta bir kültür ve sanat dergisi olmak üzüre yabancı dilde yayınlar yapmak, yapılan yayınları desteklemek ve bunları dış temsilcilerimiz aracılığıyla yaymak.

7. Yozlaşmayı Önleme

1. Kültürel ürünlerimizin gelişigüzel kullanılışını, ticari amaçla araç edilerek yozlaştırılmasını; gelgeç, köksüz beğenilere yol açan ya da gerçek amacından saptırılmış şenliklerle benzeri etkinliklerin gelişmesini ve yayılmasını önlemek için girişmlerde bulunmak.

2. Yurt dışına gönderilen sanatçıların, tiyatroların, toplulukların, sergilerin, yayınların vb. etkinliklerin seçimlerinde belirli ölçütleri uygulamak; yoz örneklerin çıkışların önlemek.

Kültür ürünlerimizi, doğamızı, kentlerimizi, mimarimizi, toplumumuzun beğenisini ve ulusal davranışımızı bozan, yozlaştıran, saptıran ve çarpıtan her türden çirkinliği önlemek için ilgili kurum ve kuruluşlarla ilişki kurmak reklam, tabela, vitrin düzenleme, ad koymak konularında etkili bir savaşım yürütmek

Araçlar

1. Kurumlar

Siyasal iktidarların doğrudan etkisi altında bulunmasında sakınca bulanan alanlarda özerk kurumlaşmaya özen gösterilecektir. Türk Kültürü Araştırma ve Derleme Kurumu ile Türk Sinema Kurumu'na özerklik ilkelerine uygun olarak oluşturulacak kurumlar arasında öncelik verilecektir.

Yönetsel olarak kültür Bakanlığı'na doğrudan bağlı olan kurumlar içinde, kısa dönemde özerklik kazanmalarına zorunluk bulunmayanların, daha demokratik ve ilgili kamuoyunun etkilerine daha açık bir yapıya kavuşturulmaları sağlanacaktır. Yayın, yapıt alımı, oyun seçimi gibi konularda kararların demokratik süreçlerle oluşturulması bu düzenlemenin temel ereği olacaktır.

2. Örgütler

Kültürel örgütlenmede hizmetlerin yaygınlaşması temel amaç alıncaktır. Bu amaçla her türlü kültür ve sanat etkinliğini gerçekleştiren bölgesel kültür merkezleri ve konservatuvarlar yanında, bu hizmetleri bölge ve yörelerin kültürel gereksenimlerine ve özelliklerine uygun olarak yerine getiren kütüphane, müze, galeri, tiyatro vs. gibi eğitim ve sanat birimleri kurulacaktır.

Kültür ve sanat hizmetlerinden toplumumuzun en geniş ve etkili biçimde yararlanabilmesi için, kültür ve sanat etkinliklerinin yöresel düzeyde örgütlenmesine ve en küçük yerleşme merkezlerine ulaştırılmasına çalışılacaktır.

3. Kurullar

Çağdaş toplumlarda, özellikle kültür hizmetlerinin, ancak toplumla bütünleşmiş bir süreç içinde amacına ulaşması olanaklıdır. Hazırlayan, götüren ve yararlananlar arasında sürekli bir iletişim, hizmetin başarılı olmasının kaçınılmaz koşulu haline gelmiştir. Bir yandan bu koşulun yerine gelmesi, öte yandan devlet örgütü dışındaki yaratıcı düşüncelerden de doğrudan yararlanılması ve nihayet özerk kurumlaşmaya gidişi kolaylaştırması amacıyla Kültür Bakanlığı'nın çeşitli düzeylerinde görev yapan kurulların oluşturulması yararlı görülmüştür.

Kültür Yüksek Kurulu ve yankurullar, kültür hizmetlerinin gereği gibi yerine getirilmesinde önemli bir işlev kazanmıştır. Demokarit kurallara göre oluşturulan bu kurulların yasal yetki ve güvencelerle donatılması gerekmektedir.

Olanaklar ve Uygulama

Ulusal Kültür Siyaseti'nin uygulamadaki başarısı, başta kültürel etkinlik programlarının geliştirilmesi olmak üzere, bu programlar için gerekli insan gücü; eğitim öğretim; yapı tesis; araç gereç ve bütçe olanaklarının sağlanmasına bağlıdır.

Bu gerekçeyle, bugünkü olanaklar, yaratılacak yeni olanaklar ve geçiş döneminde başvurulacak olanaklar uyumlu ve verimli bir biçimde hak hizmetine sunulacaktır.

(a) Eldeki Olanaklardan Yararlanma

1. Kültür kurumlarında ve bu kurumlarımızda görevlendirilmiş bulunan insan gücünden etkili ve verimli biçimde yararlanma önlemleri alınacak, kültür kurumlarının bölge için, bölgelerarası, ulusal ve uluslararası etkinliklere katılması olanakları arttırılacaktır.

2. Tek amaçlı bir kültür Sanat etkinliği için tasarlanmış ve gerçekleştirilmiş olan kurumlar, insan gücü desteği, program geliştirme ve küçük ölçekli yapı kuruluş değişiklikleriyle, çok amaçlı merkezlere dönüştürülerek kullanılacaktır.

3. Konservatuvarların benzeri eğitim – öğretim yapan kurumlarla bunların öğrenci sayıları arttırılırken, teknik ve yönetici insan gücünün bugünkü kurumlarda ve iş başında yetiştirilmesi olanakları aranacaktır.

4. Bugünkü yapılardan, araç–gereçlerden, daha verimli ve etkili düzeyde yararlanma olanakları araştırılacaktır. Elverişli görülen kültür ve sanat merkezleri, anma – kutlama gibi sosyal toplantılara, halk oyunları gösterilerine, müzik ve el sanatları şenliklerine açık tutulacaktır.

5. Yapı ve kuruluşların haka açılmasından sağlanacak ek gelirler, bütçe olanaklarına yardımcı olarak kullanılacaktır.

(b) Yeni Kültür Kurumları ve Merkezleri

Yeni Kültür Kurumları ve Merkezleri, beş yıllık kalkınma planları ile yıllık uygulama programları içinde ve sağlanacak bütçe olanakları oranında gerçekleştirilecektir. "Araçlar" bölümünde söz konusu edilen "Türk Kültürünü Derleme ve Araştırma Kurumu" ile "Ulusal Müze"nin bir an önce kurulmasına çalışılacaktır.

Yeni Kültür Kurum ve Merkezleri için:

1. Her türlü insan gücünün seçilip eğitilmesiyle iş başında yetiştirilmesine çalışılacaktır.

2. Yeni yapı ve kuruluşların tasarım ve üretim işleri, planlı bir eşgüdüm içinde yürütülecektir.

3. Yapıların tasarımında ve gerçekleştirilmesinde, tasarımcı kullanıcı ve yönelticilerden oluşan danışma – değerlendirme – geliştirme ekipleri oluşturulacaktır.

4. Planlama ve uygulamada, ulusal standartlara gitmeden önce, ülkemizin kültürel zenginliğine ve çeşitliliğine, doğa özellikleri ve iklim koşullarına uygun nitelikte denemelere yer verilecektir.

5. Yeni merkezlerin yapı tasarılarında ve programlarında, yurt içindeki ve yurt dışındaki deneme ve uygulama sonuçlarından yararlanılacaktır.

(c) Geçiş Dönemi Olanakları

Yeni Kültür merkezleri yurt düzeyinde gerçekleşinceye kadar, bir geçiş dönemi uygulamasına gidilecektir. Bu dönem boyunca tüm ulusal kültür ve sanat örgütleriyle işbirliği yapma; gezici kültür ve sanat kervanlarıyla gezici hizmet birimlerinden yararlanma olanakları geliştirilecektir.

1. Kültür ve Sanat Örgütleriyle İşbirliği

Geçiş dönemi süresince , başta Milli Eğitim, Dışişleri, Turizm Tanıtma, Gençlik ve Spor Bakanlıkları , Üniversite, TRT ve Vakıflar Genel müdürlüğü ile bugünkü yapı ve kuruluşlardan, insan gücünden, etkinliklerden ortak yararlanma yönünde işbirliği yapılacaktır.

2. Gezici Kültür ve Sanat Birimleri

Yurt düzeyindeki her tür kültür merkezinin programı ile gizilgücünün küçük yerleşemelere ve kırsal yörelere ulaştırılması amacıyla gezici kültür ekiplerinden yararlanma olanakları araştırılacak, başarılı denemeler yaygınlaştırılacaktır.

3. Prefabrike Hizmet Birimleri

Büyük yerleşme çevrelerindeki kentsel büyüme ve gelişmelerin kültür gereksinimlerini karşılamak üzer prefabrike yapı birimleri kurulacaktır.

Yöntemler

1. Yerinden ve Demokratik Yönetim

Kültürel çeşitlilik içinde ulusal bütünleşmeyi öngören bir anlayış, aynı zamanda kültürel çeşitliliğin, kültürel zenginliğin ana kaynaklarından birisi olduğu inancına dayanır. Yerinden ve demokratik yönetim, halktaki yaratıcı gücün harekete geçirilmesi açısından en etkin yöntemlerden birisidir. Bu yöntem aynı zamanda külütrel etkinliklerin hızlı ve sürekli bir biçimde gerçekleşmesinin de temel koşulunu oluşturmaktadır.

2. İletişim ve Etkileşim

Devletin kültürel alandaki çabalarının yeterince etkili olabilmesi, etkinlikleri planlayan, uygulayan ve onlardan yararlananlar arasındaki sağlıklı bir iletişim ve etkileşim ile olanaklıdır. Ancak bu yolladır ki, halkın denitimi ve bunun doğal sonucu olarak desteği, yeterli bir düzeyde sağlanabilir. Yapılanların ve yapılması istenenlerin ilgili kamuoyuna etkili bir biçimde yansıması ve onun tepkilerinin aynı duyarlıkta karar alma süreçlerini etkilemesi gerekir.

3. Örgütlerarası İşbirliği ve Eşgüdüm

Her türlü kültürel etkinlikler, özerk olsun olmasın, bu etkinliklerin oluşmasında görev alan kurumlar arasındaki sürekli bir eşgüdüm ve işbirliği ile yürütülmelidir. Bu işbirliği ve eşgüdümün ulusal kültür siyaseti doğrultusunda olması doğaldır. Sınırlı olanakların verimli bir biçimde kullanılması ancak böyle bir işbirliği ve eşgüdüm ile olanaklıdır.

4. Hizmetin Yaygınlaşması

Tüm kültürel ürün ve değerler, toplumun bütün bireylerine ulaşacak biçimde yaygın ve etkin kılınmalıdır. Bu hem daha hakça bir düzenin, hem de halktaki yaratıcı gücün harekete geçirilmesinin temel koşuludur. Hizmetin yaygınlaşması ölçüsünde kültürel yaşam zenginleşecek, ulusal kültür evrensel kültürel değerlerin oluşmasına daha çok katkıda bulunacaktır.

Bu "Kültür Siyaseti"ne temel olacak Kültür varlığımız ve bu konuda yapılan çalışmalar 1979 yılında sayısal açıdan şöyledir:

Bölgeler arasında dengeli olamayan bir dağılımla, 1975 sayımlarına göre, Türkiye'de nüfusun % 62'si okur-yazar durumdadır.

Kültür Bakanlığına bağlı 623 kütüphane bulunmaktadır. Halen 261 ilçede (okul kitaplıkları dışında) halk ya da çocuk kütüphanesi yoktur. Başka bir deyişle; ilçelerimizin % 46'sı kütüphaneden yoksundur. Nüfusu 10 bini geçtiği halde bu olanağa sahip bulunmayan yerleşme merkezlerinin sayısı 83'dür.

Halen Türkiye'de ancak 64.763 kişiye bir halk ya da çocuk kütüphanesi düşmektedir. Fakat bölgeler olarak alındığında bu sayı örneğin Karadeniz Bölgesinde 92.786 kişiye, Güneydoğu Anadolu'da 214.168 kişiye çıkmaktadır. Kültür Bakanlığı kütüphaneleri dışında, 296 okul, 50 üniversite ve yüksekokul, 55 özel, 5 belediye ve 4 vakıf kütüphanesi vardır. Kültür Bakanlığı'na bağlı kütüphanelerdeki toplam kitap sayısı 4.980.021'dir. Ortalama 8 kişiye bir kitap düşmektedir. Ne var ki, aynı sayı Güneydoğu Anadolu'da 18 kişiye Doğu Anadolu'da 13 kişiye ulaşmaktadır

Üç üniversitemizde kütüphanecilik öğrenimi yapılmaktadır.

1978 yılında yurdumuzda 5.133 kitap basılmıştır. Bunlardan 4. 383'ü telif 650'si ise çeviridir. Bu yayınların baskı toplamı hakkında sağlıklı bir bilgi bulunmamaktadır.

Anadolu, Tarih boyuncu birbirini izleyen çok sayıda uygarlığın izlerini taşımaktadır. Kültür Bakanlığı'na bağlı halen 79 Müze Müdürlüğü, 14 Müze Memurluğu, 2 Teknik Müdürlük, 50 Müze deposu, 150 kadar örenyeri bulunmaktadır. Örenyerlerinden 53 tanesi ziyarete açık olup, kısmen düzenlenmiştir.

Cumhuriyet döneminde Anadolu'nun 150 yerinde 1200'den fazla kazı yapılmıştır. Bu paranın 300 milyonu çeşitli Türk kuruluşlarınca, 700 milyon lirası ise yabancılarca karşılanmıştır.

Yapılan çalışmalarda 127 arkeolojik sit saptanmışur. Ayrıca 30.000 kadar höyük ve tümülüsün olduğu kabul edilmektedir.

Üniversitelerimizin bir çoğunda arkeoloji ve sanat tarihi eğitimi yapılmaktadır. Restoratör – Mimar yetiştiren kurumların sayısı ise 3'tür.

Üçü İstanbul, ikisi de Ankara ve İzmir'de olmak üzere Türkiye'de halen beş konservatuvar bulunmaktadır. Bunların dışında müzik eğitimi yapan kurumların sayısı altıdır.

Plastik sanat eğitimi yapan kurumlar, yedisi üç büyük kentimizde ve ikisi de Samsun ve Bursa'da olmak üzere dokuz tanedir.

Kültür Bakanlığı'na bağlı 19 güzel sanatlar galerisi bulunmaktadır. Ankara'da 14, İstanbul'da 25, İzmir'de ise 5 özel galeri bulunmaktadır.

Üç büyük kentte senfoni orkestrası vardır. Ankara ve İstanbul'da opera ve bale vardır. İzmir'in de yakında devreye girmesiyle gene aynı kentlerde opera ve bale etkinlikleri sürekli biçimde sergilenecektir. İstanbul'da bir Devlet Klasik

Türk Müziği Korosu vardır.

1978–79 mevsiminde toplam izleyici sayısı Opera ve Balede 58.121'i senfoni orkestralarında 301.720'yi bulmuştur.

Devlet Tiyatroları'nın halen Ankara'da 4, İstanbul'da 3, İzmir ve Bursa'da da 1'er olmak üzere 9 yerleşik sahnesi bulunmaktadır. İstanbul'da 5 yerleşik, 1 gezici ve Ordu'da 1 yerleşik Belediye Şehir Tiyatrosu etkinlikerini sürdürmektedir. Özel tiyatroların sayısı ise İstanbul'da 8, Ankara'da 3'tür. Bazı illerde amatör topluluklara da rastlanmaktadır.

Devlet Tiyatroları'nın oyunlarını 1978–79 tiyatro mevsiminde toplam 538.080 kişi izlemiştir.

Üç büyük kentimizdeki dört üniversitede tiyatro öğrenimi yapılmaktadır.

Türkiye'de halen 1229 adet yazlık ve kışlık sinema vardır. 1978 yılında seyirci sayısı 79.206.209'a ulaşmıştır. Aynı yıl içinde 126 konulu film çevrilmiş ve 185 yabancı filmin dışalımı yapılmıştır. Yabancı ülkelere ise 199. 837 dolarlık film satılmıştır. Sinema konusunda eğitim yapan kurumların sayısı 4'dür.

Kültür Bakanlığı Kültür Yüksek Kurulu Üyeleri

Doç. Dr. Ahmet Taner Kışlalı	**Kültür Bakanı**
Prof. Dr. Şerafettin Turan	**Kültür Bakanlığı Müsteşarı**
Doğan Ergun	**Kültür Bakanlığı Başmüşaviri**
Yılmaz Dağdeviren	**TRT TV Dairesi Başkanı**
Prof. Dr. Bozkurt Güvenç	**Hacettepe Üniversitesi Öğr. Üyesi**
Dr. Cahit Kınay	**Sanat Tarihçisi**
Prof. Sadun Ersin	**DGSA Öğretim Üyesi**
Prof. Dr. Osman Ersoy	**Fırat Üniversitesi Dekanı**
Prof. Dr. Doğan Kuban	**İTÜ Mimarlık Fakültesi Öğr. Üye.**
Aziz Nesin	**Yazar**
Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek	**Yazar**
Nijat Özön	**Yazar**
Haldun Taner	**Yazar**
Hikmet Şimşek	**Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Şefi**
Mahmut Makal	**Kültür Bakanlığı Müşaviri**

EK: H

Aydınlar Ocağı ve Türk–İslam Sentezi

Tercüman (1–6 Şubat 1988)

Manevi Borcun Ödenmesi

Aydınlar Ocağı (A.O) ve onun 17 senedir yürüttüğü, geliştirdiği fikir hareketi, bu kuruluşun başlangıcından beri çeşitli vesilelerle Türk basınının üzerine eğildiği konulardan birisidir. Hususiyle son yıllarda, bu teşekkülün çalışmalarından çok, mensupları ve özellikle A.O.'nın Türk İslâm Sentezi görüşü basın organlarımızın önemli konularından biri haline getirilmiş bulunuyor. Nitekim A.O. mensuplarına, onun ilmî–fikri çalışmalarına ait bu tür yazıların haber, haber–yorum, fıkra, başmakale, araştırma, ilmi tahlil–tenkid veya suçlamalar halinde boy gösterdiği malumdur. Bu tür konuların, günlük gazeteler kadar haftalık–aylık, değişik mezhep ve meşrebdeki dergiler tarafından da ısrarla ele alındığı dikkatlerden kaçmamaktadır.

A.O. konusunun canlı tutulmasında basınımıza, bazı siyasi parti lider ve mesuplarının, meslek teşekküllerinin de yardımcı olduğu inkâr edilemez.

Hususiyle son bir yıl içinde bu yöndeki haber, yorum, tenkid ve bazen suçlamaların yoğunlaşması A.O. hareketi, fikriyatı ve tesirleri hakkında bazı çevre ve kafalarda yanlış kanaat ve tereddütlerin doğmasına sebep olmuşa benzemektedir. A.O. ve onun mensupları için olay, bu tereddüt ve endişelerden çok doğru ile yanlışın, hayir ile şerrin birbirleriyle karıştırılması yönünden ehemmiyet kazanmaktadır. Bize göre insanoğlu için önemli olması gereken husus, birtakım tutku ve saplantılarla hadise ve gerçekleri çarpık görme, değerlendirme hatasına batıp orada kalmamaktadır. Bilakis bir aydın için mühim olan aldatıcı duygu ve tutkulardan sıyrılabilme, selim aklın, ilmin hakimiyetine teslim olabilmedir.

İnsan için mühim olan, olması gereken, yanlışlardan arınarak doğrunun, iyinin ve güzelin yani hakkın aranması, bulunması, bilinmesi ve tutulmasıdır. İşte bu düşüncelerhle şahıslarımız ve teşekkülümüz hakındaki görüş, iddia ve çeşitli tenkitlere cevap vermeyi, sadece doğru, hakkı, hakikati bulmada lüzumlu diyerek böyle bir açıklamayı kaleme alıyoruz. A.O. ile ilgili tenkid suçlama ve görüşlerle A.O.'nın hak, hakikat diye bulduğu, bildiği ve tuttuğu gerçekleri selim

aklın ve ilmin penceresinden izan ve irfan sahiplerinin dikkatlerine sadece bu niyet ve vazife duygusu ile sunmak istiyoruz.

Tenkid ve İddialar

Aydınlar Ocağı ile ilgili tenkid, görüş ve iddialar üç başlıkta ele alınabilir:

1) A.O.'nın hükmi şahsiyet ile ilgili, bu dernekle temsil edilmek istenen fikir ve görüşlerinin ne olup ne olmadığı hususu.

2) A.O.'nın ve mensuplarının kültür, medeniyet ve milli tarih görüşleri,

3) İslâm–Türk Sentezi görüşünün ne olup ne olmadığı, bununla ilgili tenkid ve değerlendirmeler.

Konuya önce A.O.'nın kuruluş şartlarını ve gayesini hatırlatarak girmede yarar vardır.

Fikir Çalkantıları

Hatırlanacağı üzere 27 Mayıs 1960 herakâtı ve onun anayasasının getirdiği içtimai siyasi şartlar, 1965–70 yıllarında yurdumuzda, ciddi bir fikir çalkantısı ve hursuzluğa yol açmıştı. Özellikle aşırı sol fikir akımı, milletin umumi temayülüne rağmen ağırlığını her geçen gün arttırıyordu. Fikri oluşma ve gelişme yanında üniversitelerdeki gençlik olayları ile bir baskı hareketine bürünen bu aşırı sol akım, Türk'ün tarihinden getirdiği hayat telakkisi ve inanç–değerler ile devletine karşı da ağır bir tehdit olmaya başlıyordu. Bu fikir akımı kısa bir zamanda zorba bir hareket halinde varlığını ve öz karakterini her kesimde, özellikle ilim ve fikir muhiti olan üniversitelerimizde açığa vurdu. Bir küçük misal olarak rektör ve dekanların şahıs ve makamının en ağır hakarete uğramalarını, yahut üniversite veya dershane kapılarının bu zorba güçler tarafından tutularak içeriye kendileri gibi düşünmeyen öğrenci ve hocaların sokulmayışını hatırlamak yeter. Solun bu kaba kuvveti maalesef üniversite içi ve dışında birçok ilim, fikir ve siyaset ehlince de desteklenmekteydi.

Türk'ün her türlü kök değerlerini karşısına alan solun bu azgınlığı, bu değerlere sahip bir grup Türk aydınını, pek tabii olarak önce İstanbul Üniversitesi'ndekilerini bir araya gelme, kendi inançlarını müdafaa etme ihtiyacına sevk etti. Bu ihtiyaç sahısları aşan, fakat tek tek her Türk ferdinden başlayarak millet, vatan ve devlet üçlüsünden bunları meydana getiren tarih bütünlüğümüze uzanan bir şuur ve inançtan geliyordu. Bu düşünceler, Türk aydını olmanın idrakinden taşan bir mesuliyet duygusu ile birçok ilim ve fikir adamını bir araya gelmeye zorluyordu.

Milliyetçiler İlmi Semineri

Bir taraftan milletin çözüm bekleyen meseleleri, bir taraftan yukarıdaki düşüncelerin sevkiyle milliyetçi Türk aydınları, 1967 ve 1969 yıllarında İstanbul'da "Milliyetçiler İlmi Seminerı ve Kurultayları"nı vesile ederek bir araya geldiler. Aralarında Prof. Mümtaz Turhan, Prof. A. Nihad Tarlan, Prof. İbrahim Kafesoğlu, Doç. Nurettin Topçu, Nihat Sami Banarlı, Cahid Okurer, Tahsin Demiray, İsa Yusuf Alptekin, Müstecib Ülküsal gibi menşe, meslek ve meşreb farklılıkları çok bariz olmasına rağmen bu milliyetçi aydınlar şu hususta ittifak ettiler:

"Varlığı tehlikeye düşen Türk'ün cesur bir hamle ve imanlı bir hareket ihtiyacı vardır."

O günlerin şartlarındaki fikri çalışmalar, 1970 yılı başlarında Türk aydınlarının bir iman ocağı etrafında toplanmasına vesile oldu. Aydınlar Ocağı'nın ana nizamnamesine göre bu derneğin gayesi (madde2) şöyle ifade edilmiştir: "Milli kültür ve şuuru geliştirmek, milli bünyemizi sarsan fikri buhran ve mefhumlar anarşisi ile mücadele etmek, milli varlığımızı meydana getiren unsurları yaşatıp kuvvetlendirmek, yani Türk milliyetçiliği fikrini yaymaktır."

Bu gaye için ocak, "Türk'ün ahlak, gelenek, dil ve sanatını müdafaa edecek, memleket meselelerine ve milli davalara Türk milliyetçiliği açısından bakarak milli menfaatlerimize en uygun çözümler bulmak için ilmi çalışmalar ve araştırmalarla konferans, seminer, açık oturum, yayın vb. faaliyetleri" (madde 3) yürütecekti.

56 Kurucu Üye

Aydınlar Ocağı Genel Merkezi'nin ilk 56 kurucu üyesinden 31'nin üniversite ve ilmi kariyer mensubu bulunması, onun kuruluş gaye ve hizmetinde ilmin, belli bir seviyenin ve Türk milliyetçiliği üçlüsünün daima önde gelecek ölçü, kıstas olacağını gösteriyordu. Nitekim 17 yılı aşan faaliyetlerde, bu ölçülere sadık kalınmış, onlara hiçbir zaman ihanet edilmemiştir. Bu faaliyetler, en küçüğünden en büyüğüne kadar, her kademe ve çeşidinde, daima seviyelerini korumuş, ilmin ve bilginin aydınlığında, Türk'ün milli ve manevi değerlerine hizmette öncülük tanıyan sayısız çalışmalarla süslenerek devam etmiştir. Dikkatlerin A.O. üzerinde toplanması, onun hakkında çeşitli görüş, iddia ve suçlamaların kesafet kazanması, ocağın bu vasıflara sahip oluşunun bir başka delili olmalıdır. Zira, 18 seneye uzanan hizmetleri yürüten, fikir üreten, gelişen ve görüşleri her kademede ilgi gören bir dernek, ancak bu vasıflarıyla ile ayakta kalabilir.

Bu kısa hatırlatmadan sonra A.O. hakkındaki iddiaları üç ayrı başlık olarak ele alabiliriz.

Aydınlar Ocağı ve mensupları Türk milletinin idare şekli olarak demokrasiden başka bir siyasi rejim düşünemezler. Bu, Cumhuriyet'imizin temelindeki "Hakimiyet bilakaydüşart milletindir" düsturuna samimi inanç ve bağlılık demektir. Bu düstur mucibince ordumuz da kendi asl vazifesi içinde milletinin, yani milli iradenin, onun Meclis'i ve iktidarının emrindedir, öyle olmalıdır.

Asker–Sivil Tefekkür Farklılığı

Milletimizin son bir asırlık fırtınalı, buhranlı ve süratli değişken hayatında ordunun, çoğunlukla önde ve inkilâp hareketlerinin başında bulunduğu malumdur. Gerek bu olaylar, gerek bu şartlarla iç içe askerin eğitim hususiyetleri dolayısıyla Türk insanının sivil ve asker kesiminde bazı duygu ve değer yargılarında farklılıklar belirmiştir. Bu duruma Aydınlar Ocağı "Asker ve sivil tefekkürü" adını koyarak, milli kültür zemininde bu hiatusun, yarığın ortadan kal-

dırılma zaruretine inanmaktadır. Gerçekten böyle bir farklılık, askerin hayata, devlete, rejime, hükümete ve en önemlisi Atatürk'e ve onun mirasına bakış ve tutumunda kendini zaman zaman hissetirmektedir. Bu durum, ordunun T.C. Devleti'ni koruma ve kollama vazifesinin ona sahip olma, ona yön verme anlamını da ortaya çıkarmaktadır. Bu asker–sivil tefekküründeki anlayış farklarının, milli kültür zemininde ilmin ve aklıselimin yardımı ile izale edilmesini, Aydınlar Ocağı, milletimizin ve devletimizin önemli meselelerinden biri telakki etmektedir.

Bununla ilgili olarak din ve milli kültür görüşüne ileride temas edilecektir.

Nedir, Ne Değildir?

Bu kısa açıklamalardan sonra ilk suale, yani "Aydınlar Ocağı"nın, ne olup ne olmadığı, hangi fikrin bu görüşü temsil ettiği ve kesinlikle şu cevabı verebiliriz:

Aydınlar Ocağı, ilmi–kültürel bir dernektir. Türk'ün kendine has hayat tarzına, milli kültürüne yani öz varlığına , devleti ile vatanına uzanan tecavüzleri ilmi ve fikri seviyede karşılamak ve böylece milli kültür mirasını korumak, yaymak gayesiyle kurulmuştur. Bunun için Türk olma ve Türk kalabilmenin şartlarını, Türk'ün hayat damarlarını bulup gösterme, onun en önde gelen vazifesidir. Böylece bu milletin beka davasına hizmet etmek üzere seçkin ilim ve fikir adamları tarafından kurulan Aydınlar Ocağı, faaliyetlerini senelerdir eksilmeyen bir seviye ve tempoda sürdürmektedir. Siyasetin, günlük politikanın dışında, menfaatin ve ufak hesapların ötesinde, ihlasla hizmetin örnek topluluğu olmanın iftiharıyla, milli kültürünün güçlenmesi peşindedir.

. Yeni İddialar

Aydınlar Ocağı ve mensuplarının millet, kültür medeniyet ve milli tarih görüşlerine gelince:

Kültür, medeniyet, millet ve milli tarih telakkisi üzerinde Aydınlar Ocağı ile onunla anlaşamayanların arasında büyük bilgi ve görüş farklılıkları bulunuyor. Anlaşmadaki güçlük bu bilgi ve görüş fakrılığından ileri geliyor. Şimdi bu hususta ileri sürülen bazı önemli görüşlerin ve iddiaların altını çizelim.

* *"Milleti millet yapan öz, Türk–İslam Sentezi'ne göre, milletin kültürüdür. Milliyetçilik, milli kültürü sürdürme çabasıdır. Bu yanıltıcı bir görüştür."*

* *"Millet ortak bir milli (dini) kültüre dayandığı halde, ulusçuluk kendi ulsal kültürünü yaratır. Milliyetçilik geçmişi savunurken ulusçuluk ulusu (geleceği) yaratır."*

* *"Ulusal kültür geleceğin ulusal kültürüdür".*

* *"Ussulçuluk temelde devrimci, milliyetçilik koruyucudur."(Cumhuriyet 24.4.1987)*

* *"Ocakçılar Batı kültürünü salt teknoloji anlamına indirger."*

* *"Japonya'nın Batı'dan yalnız bilim ve teknoloji aldığı inancı çok büyük bir yanılgıya yol açar." (Cumhuriyet 21. 4. 1987)*

* *"Ulusun tarihi bir varlık olmadığı, endüstri devriminden sonra siyesi birlik olarak ortaya çıktığı... Ulusal birliğin ve varlığın temeli geçmişin dini kültürü değil, bugünün ve geleceğin yeni kültürüdür." (Cumhuriyet 23.4.1987)*

Görüldüğü gibi kültürde, millet ulus ve medeniyet bilgi ve anlayışında yeni ve farklı bir zihniyetle karşı karşıyayız. Kültürün, uzun devirler içinde toplumda teşekkül eden ve nesilden nesile öğrenilecek, taklitle geçen bir sosyal vakıa olma yerine gelecekte, istikbalde teşekkül edecek hayali bir tasavvur olduğunu bu araştırıcılardan hayretle öğreniyoruz. Milleti millet yapan değerlere o milletin kültürü demek, bu milli kültürü sürdürme gayretine de milliyetçilik demenin yanıltıcı bir görüş olduğunu söyleyen, millet ve ulus diye iki ayrı tellakiyi ileri süren bu ilmi araştırıcılarla önce kelime ve mefhumlar üzerinde anlaşma ve kelimeleri aydın anlamda kullanmamız icap eder. Aynı kelimelerle farklı manalar kastedildiğinde doğruyu bulma ve anlaşma mümkün olamaz.

Bundan dolayı meseleye millet ve ulus kelimeleri ile başlamak gerekir. Zira araştırıcılar bu iki kelemiyi iki ayrı ve farklı anlamda kullanıyor. Ulus kelimesinin ilk icad edildiği yıllarda Türk Dil Kurumu tarafından ve Atatürk'ün sağlığında çıkartılan "Osmanlıca'dan Türkçe'ye Cep Kılavuzu" (sahife 205) "Millet – Ulus" , "milli–ulusal" eşanlamlarını vermektedir. Ondan takriben 20 yıl sonra İ.A. Gövsa'nın tertiplediği "Ansiklopedik Sözlük" (cild 5/s. 2875) de "Ulus – Millet" denilmektedir. Çok daha sonraları yeni ve geniş Meydan Larousse'un "Büyük Lügat"'ında (cild 12/s. 418) "Ulus–kökü, tarihi, gelenekleri ve genellikle dili aynı olan... insanlar" yani yine millet olarak tarif ediyor.

Garip Bir Tasavvur

Osmanlı Türkçesi'ndeki millet kelimesini sevmeyen yeni dil devrimcileri, onun yerine eş anlamda olmak üzere, "ulus" kelimesini getirmişlerdi. Son 50 senedir lügat ve ansiklopedilerimiz ve kitaplarımız da bu iki kelimeyi müteradif, eş anlamda olarak anlamış ve öyle göstermiştir. Halbuki Cumhuriyet gazetesinin 4 ilim adamı araştırma grubu bu iki kelime ile birbirlerinden farklı iki sosyal vakıa ifade etmek istemektedir. Onlara göre millet milli yani dini kültüre dayalı, tarihte teşekkül etmiş ve herhalde artık işi bitmiş bir içtimai topluluktur. Ulus ise milletten tamamen başka, henüz teşekkül etmemiş veya tamamlanmamış, istikbalde teşekkül ederek kendi kültürünü yaratacak, nebülöz halinde bir toplumun hayalidir.

Bu, Marksist diyalektiğe göre bir düşünce tarzı olup ortaya koyduğu acaib, ilim ve realite dışı bir tasavvurdur. Bu düşünceye göre millet vakıası devrini tamamlamış, dini inançlar, milli kültür unsurları artık geçerliliğini yitirmiştir. Sanayi devrimi ile insanlar, yeni topluluklar ve uluslar teşkiline doğru başka bir oluşum içinde yuvarlanmaktadır ve yeni ulusal kültürlerle yeni uluslar meydana gelecektir. Bu derece ütopik, tarihe, yaşanmış yaşanan vakıalara ters bir ulus ve millet görüşü, ancak dogmatik, kör saplantılarla olayları izah çabasındaki teorisyenlerin işidir. Her şeyden önce de ilme, ilmi zihniyete ters düşer.

Türk milleti tarihte vardı. Dün hitame erdi ve yerine yeni bir "Türk ulusu"mu gelişecek? Ve bu ulusun kültürü istikbalde mi ortaya çıkacak?

İsrail halkı, 3000 senelik tarihinin son 2000 yıllık devletsiz ve vatansız, çok uzun bir devresinden sonra, nasıl ve neden hem devletine hem de vatanına kavuştu. Acaba bugünkü İsrail devletindeki Museviler'in, o tarihteki Museviler'den farklı bir milli kültürleri mi gelişiyor? Yoksa aynı dini inanç ve temalar, bu inanca dayalı bir hayat şekli yine, hem de sanayi devriminden sonra, ana hatları ile yaşanmıyor mu? Hatta Marksist ideoloji ile kurulan Rusya ve Çin'de, o milletlerin tarihlerinden ve kültürlerinden kopmuş, onlara ilişkisiz yeni bir ulus mu gelişiyor?

Bütün zorlama , akıl almaz metod ve tedhişlere rağmen o ülke haklarında hangi kültür değerleri yaşıyor? Acımasız, 65 senelik ateist komünist uygulama nasıl Rusya'da en çok aranan kitabın İncil ve Kur'an olmasını önleyememişse, oradaki Türk ve Mülümanlar'ın da dini duygu ve inançlarını ve bunlara bağlı hayat şekillerinin devamını da ortadan kaldırıp yok edememiştir.

Hep Türk Milleti

Anadolu'da Milli Mücadele, doğru tabiri ile, Milli Mücadeleden sonra Milli Misak hudutları içinde kurulan bu devlet T.C. bir Türk devletidir. Büyük Türk milletinin kurduğu devletlerden biridir. Nasıl ki onun Riyâset–i Cumhur fonsunda da diğer 16 büyük Türk devletinin sembolü yıldızları vardır. Türkiye Cumhuriyeti de Türk devletlerinin 17. yıldızı olarak parlamaktadır.

Bu devleti kuran toplum da Türk milletidir. Bununla beraber birara bizzat inkilab kadrosu yeni bir millet yaratma arzusuna kapılmış ve buna Misâk–ı Milli hudutları içinde kalan, kendini Türk hissetmede bazı zaaf ve eksikleri bulunan bir kısım aydın vatandaşlar da katılmışlardı. Sanki Anadolu'da geçmişiyle ilişiği koparılmış yeni bir millet ve onun yeni bir devleti türemekteydi! Aynen Yenidünya'daki ABD ve halkı gibi? Belki de "10 yılda 15 milyon genç yarattık her yaştan" mısraı bazıları için bu arzu ve duyguların ifadesiydi. Fakat bu vatanı ve onun üstündeki toplumu istiklale kavuşturan, bu devlete hayat veren ruh, 25 asırlık bir geçmişe dayanan insan yapısı ve hususiyle onun son 12 asrın içinden süzülen milli hayat telakkisi ve inanç gücüdür. Bu milletin kültüründeki din motifi, ona bağlı vatan, devlet, hayat ve namus telakkasi olmasaydı o mazlum ve bitik Anadolu insanını kim ve hangi kuvvet ayağa kaldırabilirdi? Ve bu inanç bulunmasaydı Kurtuluş Savaşı mucizesi nasıl mümkün olurdu?

Millet veya ulus, kültür ve milli kültür konusudur. Bundan dolayı mevzuyu kültüre, milli kültür ve medeniyete intikal ettirebiliriz. Kültür kelimesi Cemil Meriç'in ifadesi ile, tarımdan idmana, balıkçılıktan medeniyete, hatta ve bizzat bioloji ve tıbba kadar uzanan çok farklı manalar ihtiva etmektedir. Aydınlar Ocağı ve onun mensupları, bir içtimai ilim mefhumu olan bu kelimeyi sosyal hadise, içtimai vakıa olarak, toplumlara has yaşayış tarzının isimlendirilmesi için kullanırlar. Nitekim Britannica Ansiklopedisi de kültürü, "İnsan gruplarının yaşayış şekli" diye tarif etmektedir (Encylelop Brit. 1971. 5,841)

Doğru ve Yanlış İçiçe

İki maddede toplamaya çalıştığımız görüşlerden biri "Ocağın Türkiye'nin sorunlarına çare bulmada akademik, ilmi kaygıları bulunmadığı, bilimsel tutarlılıktan çok siyasi etkinlikle uygulama ve planlamaya yönelik olma" (1) iddiasıdır. Burada hem doğru hem de yanlış içiçedir. Cümlenin ilk kısmı, A.O. 'nın saf akademik ve ilmi kaygıları olmadığı görüşü doğrudur. Ocak sadece mücerred fikir adamlarının kendi öz değerlerini ihmal ve inkar etmeden, bilakis onlara bağlı kalarak, Türk insanı, milleti ve devletinin meselelerine çözüm arama esasını ortaya koyarak yola çıkmışır. Bu yolda sorunlara elbette bilginin, ilmin, aklın ve hür düşüncenin yardımı ve aydınlığı ile yaklaşılacaktır. Doğruyu, iyiyi, güzeli ararken burada, kendi insanımız, milletimiz ve devletimiz için olanı elbette ve ısrarla aramak esas meşgalemiz olacaktır.

Türk İnsanı İçin Yararlı Olan

İlmin milliyeti olmaz görüşü ne derece doğru ise, milliyetsiz alimin de, ilmi olsa bile kendi milletine faydalı olmayacağı hususu bir diğer ve önemli gerçektir. Bugün her ülkenin ilim kadroları da, saf ilim kadar kendi toplumlarına katkıda bulunmanın gayretini yüklenerek çalışmaktadır. Kaldı ki A.O. saf ilmi, akademik bir kuruluş değildi. O, doğru müşahede ve bilgiye dayanan fikir ve düşüncelerle hakikati, hakkı yakalayarak bunları Türk insanı ve devletinin yararına ortaya koyma gayretindeki ilmi–kültürel bir cemiyettir. Bu gayretinde Türk olma ve Türk kalma iradesi ve inancı, bilgi, ilmi düşünce ve hür fikirler onun vasıtalarıdır. A.O. bu açıdan, Türk insanı ve cemiyeti için yanlış, şaşırtıcı ve zararlı fikir ve görüşleri gün ışığına çıkararak doğrunun, faydalının, hakkın ve hakikatin ortaya konmasına çalışmaktadır.

Bu maddedeki mücerred iddia karşısında A.O. 'nın 17 senelik faaliyetlerini, toplantı, seminer, açık oturum veya ilmi çalışma ve neşriyat isimlerini bile sıralamak kolay değildir. Burada sadece iki çalışma örneğine kısaca temas ederek A.O. faaliyetlerindeki muhteva ve seviyeye dikkati çekmek yeterlidir. Bunlardan biri 8 sene önce, Nisan 1979'da Ankara Dedeman Oteli'nde iki gün süren "Türkiye'nin Sosyo–Kültürel Meseleleri", isimli ilmi seminerdir. Bu toplantıda, sosyo-kültürel meselelerimiz Prof. M. Ergin, Anayasa ve Hukuk Prof. O. Aldıkaçtı, Basın Gültekin Samancı, Çalışma Hayatı Refik Sönmezsoy, İktisat Turgut Özal, Dış Siyaset Emin Aytekin tarafından hazırlanmış raporlar, "Prof. Y. Altuğ, Prof. S. Armağan, Dr. A. Büyükkaya, Prof. T. Banguoğlu, Aydın Bolak, Dr. Ö. Balcan, H. Çetinoğlu, Ord. Pof. S. Dönmezer, Doç. M. Erkal, A. Kabaklı, Prof. İ. Kafesoğlu, Ömer Okçu, Prof. A.S. Özçelik, Prof. T.Toskay, Prof. N. Yalçıntaş, Doç. T. Yazgan, A. Deliorman, Dr. M.Eriş, Prof. S. Tuğ, Prof. S. Yalçın ve Prof. S. Zaim"den teşekkül eden komisyonlarda incelenerek tahlil ve tenkidlerle tekammül ettirilmiş, Ankara'da yüksek seviyede ilim ve idare kadrolarının huzurunda tartışmaya açılmıştı.

24 Ocak Kararları

Böyle bir çalışma, 1979'un her bakımdan buhranlı ve karamsar tablosunda yüzen Türkiye'ye devlet hayatımızda 24 Ocak Kararları olarak bilinen ekonomik istikrar tedbirlerinin esasların hediye etmişti.

İkinci misal çok daha taze olarak hafızalardadır. Bu 24–26 Nisan 1987 tarihlerinde yine A.Ocağı tarafından İstanbul'da toplanan, Milliyetçiler 4. Büyük İlmi Kurultayı'dır. Aylar süren ferdi çalışmalarla 8 ana konuda hazırlanan 82 tebliğ, 250 civarında ilim, fikir ve sanat adamının üç günlük mesaisi ile eksik ve hatalardan arındırılarak 3 ciltlik bir eser haline getirilmiş bulunuyor. Türk insanı, milleti ve devletinin hemen bütün hayati konularında, bugün ve 2000 yılına doğru karşılaşacağı meselelerle milliyetçi kadronun getirdiği çözümler daha senelerce tartışılacaktır.

Bir Manevi Borcun Ödenmesi

Bu açıklamalardan sonra A.O. 'nın siyasi etkinlik ve siyasi ideoloji üretme gibi iddialara muhatap olamayacağı açıklık kazanır. Çünkü o, ne siyasi bir cemiyet ne de siyasi hedef ve hesapları olan bir teşekküldür. A.O.'da üretilen, geliştirilen fikirlerin devlet hizmeti veya günlük siyasi icraatlarında kabul görmesi, onların tatbik sahasına geçmesi A.O.'nın siyasi etkinliğini değil, ileri sürdüğü görüş ve çözüm yollarının doğru ve pratik taraflarının varlığını gösterir. En çarpıcı müşahhas misal, 24 Ocak Kararları denilen Türkiye'nin iktisadi tedbirlerle darboğazdan çıkarılma prensipleri, Turgut Özal'ın A.O. içinde geliştirdiği görüşlerdir. Bunların, AP iktidarı ve 12 Eylül sonrası başarılı tatbikatı A.O.'nın siyaset yapığını veya siyasi etkinliğini değil, her şeyden önce geçerli, uygulanabilir tedbirlerin bu ilim ve kültür yuvasında mayalandığını ifade eder. Nitekim değişik parti ve görüşlere sahip çeşitli siyasi parti lideri ve mensupları, zaman zaman belirli memleket meseleleri hakkında ocak mensuplarının fikirlerine müracaat etmişlerdir. Siyasi bir hedef ve herhangi bir menfaat gütmeden bu sorulara verilen cevaplar, A.O.'nın siyaset yapığının da işareti olamaz. Bu, sadece miliyetçi ilim ve fikir adamlarının memleket yararına, bilgi, görgü ve düşüncelerini açıklamasının, bu milletin onlara verdiğinin bir manevi borcunu, zekatın ödeme telakki edebilir.

İddia Değil, İftira!

Aydınlar Ocağı ile ilgili çeşitli tenkit ve iddialar ortaya atılmaktadır. Bunları şöyle hülasa edebiliriz:

* *"Aydınlar Ocağı için demokrasi amaç değildir".*
* *"O insan haklarına karşıdır, 1961 Anayasası'nın özgürlük anlayışına karşı çıkar."*
* *"Ordu + iktidar bütünleşmesi" formülünü savunur,*
* *"Militarist, asker yanlısı"dır.*
* *"Irkçı şoven bir milliyetçi görüşe ağırlık verir."*
* *"Aşırı sağcıların kümelendiği" bir yerdir,*
* *"Dini, milli kültürün ana öğesi kabul eder."*
* *"Hedefi İslâm devletidir" (Cumhuriyet, 19–23 Nisan 1987)*

Bu iddialar teker teker alınarak onlara ayrı ayrı cevaplar verilebilir. Bunu lüzumsuz buluyor ve iddiaları kısa ve öz cevaplamayı yeterli görüyoruz. Ancak cevaba geçmeden bu iddialaraladaki bir tezada işaret etmek gerekir. Aydınlar Ocağı bir taraftan "Milli kültürün ana unsuru olarak dini kabul ediyorlar, hedefleri İslam devleti kurmak" diye eleştirilirken diğer taraftan da "ırkçı, şoven milliyetçi bir kuruluş olarak aşırı sağcıların yuvalandığı bir teşekkül" diye takdim ediliyor. Dini, kültür mayamızın esası kabul etmek ve hele dini devlet kurma iddiası, ırkçı şoven milliyetçi olma görüşü ile nasıl yan yana gelir, barışabilir? Ümmeti hedefleyen bir dini devlet ırkçı, milliyetçilikle çelişmez mi? Aydınlar Ocağı hakkındaki suçlamaların akıl, mantık ve ilimle ne derece ilgili

olabileceğini bu çarpıcı tezatlı iddia göstermektedir. Bu hususa Türk–İslam Sentezi görüşünde tekrar temas edilecektir.

Aydınlar Ocağı ve mensuplarına göre demokrasi hakikaten fert için de, devlet için de gaye değildir. O, ancak bir vasıtadır. Türk'ün fert, toplum ve millet olarak daha mesud, müreffeh ve huzurlu bir hayatının vasıtası. İnsanın insanca yaşamasının, hakkını aramasının, devletinin daha zengin ve güçlü olmasının vasıtası. Aydınlar Ocağı elbette devleti, içtimai nizamı huzuru, vatan ve millet bütünlüğünü tahrip edebilecek kadar geniş bir demokrasiyi gaye edinen 61 Anayasası'nı, onun insan hak ve özgürlük anlayışını da kabul edemez. Bu görüşe, 82 Anayasası'na ezici çoğunlukla evet diyen milletimizin de katıldığı malumdur.

Ordu – İktidar Bütünleşmesi

Burada söz Aydınlar Ocağı'nın "ordu+iktidar" bütünleşmesi, militarist ve asker yanlısı olma görüşüne gelmiş bulunuyor. Meseleye önce Aydınlar Ocağı açısından değil, sade bir Türk vatandaşı gözü ile bakmalıyız. Türk milletinin bir tarifi de "ordu millet"tir. Bu vasfımız tarihimizin her devresinde belirgindir. İlk anavatanımız Türkistan'da başlayan ve oradan asırlar süren uzun yürüyüşlerle Batı'ya gelen, Anadolu'yu bize vatan kılan cedlerimizin, Milli Mücdele'ye kadar sürüp giden tarihi maceramızın her sayfasında, kadın–erkek, genç–yaşlı ayırımı olmadan bu ordu millet olma gerçeğinin sayısız örnekleri doludur. Bundan dolayı gönlünde Türklük duygusu silinmemiş hem Türk ordusuna, askerine sevgi ve saygıyla bakar, onu milletin özü bilir, hem de kendisini onun bir parçası, unsuru sayar.

"Sömürge aydını" ve "Batı'nın içimizdeki yeniçerileri" de denilen ve Batılılaşma öncülüğünü kimseye bırakmayan kök değerlerimizden kopmuş, Jakoben devrimci aydınlarımız ise milli iradeye yan bakarak, sade vatandaşa faso–fiso kişiler diyerek, tepeden inme, "asker + gençlik elele" sloganlarıyla zaman zaman da olsa böyle bir demokresi düşmanlığını bizzat yapmaktadır. Buna mukabil milliyetçi aydın ve fikir adamları bu görüşün sakatlığını her vesile ile dile getirmiş, yanlısı isbat etmiştir. Bu hususta her ikisi de Aydınlar Ocağı mensubu, değerli ilim ve fikir adamı Prof. Mümtaz Turhan ve Prof. Erol Güngör'ün isimlerini rahmet ve minnetle yad etmek icabeder.

İnsan gruplarını birbirinden ayıran hayat şekli o toplumun kültürü olduğuna göre, milletleri de birbirinden ayıran yaşayış şekline hayat tarzına milli kültür denilmelidir. Bu geniş ve muğlak görünen tarifte kültürlerin ve milli kültürlerin esas unsurları aranırsa, bunu önce o toplumların konuştuğu dilde buluyoruz. Gerçekten lisan, bütün beşeri değerin çıkışında ve gelişmede ilk ve en müessir

kültür unsurudur. İnsan zekası ve düşüncesinin unsuru olan ve Allah'ın Kelâm isminden insana intikâl eden lisan, insani bütün değerlerin zuhur ve oluşmasının tek vasıtasıdır.

Ham Hayal Peşinde Koşanlar

Farklı kültürler insanın tabiata, insana ve kainata bakışındaki farklılıkların tabi sonucudur. Bundan dolayı da kültürlerin temelinde farklı diller ve farklı inanç ve zevkler yatar. Bunun neticesi nesilden nesle taklitle, öğrenilerek intikal eden kültürlerin temel farklılıkları dil, lisan ve inanç farklılıklarına dayanmaktadır. Birbiri ile toplanamaz, ölçülüp tartılamaz subjektif değerler manzumesi olan kültürler, uzun asırlar içinde oluşup gelişirken devamlı değişiklere de uğrar. Zaman ve mekan değişiklerinin tesiriyle husule gelen bu devamlı tahavvüle rağmen toplum ve özellikle milli kültürlerin esas nüvesi, Sorokin'in tabiri ile "Major premise", kaybolmaz. Bu her orjinal kültürdeki ana dilin ve inanç sisteminin devamı, temeldeki çekirdeğin kaybolmaması demektir. Bundan dolayı mevcut olan ve devam eden milli kültür yerine, yeni ve gelecekteki bir ulusal kültürle istikbalde yeni bir ulus(!) hayalinde olanlar, Türk'ün 25 asırlık tarihindeki bu esas milli kültür nüvemizi tahrip etme, değiştirme hevesinin ütopyasında yaşamaktadır. Tabii böyle bir hayal eski tabiriyle tabiat–i eşyaya aykırıdır.

Medeniyet Mefhumu

Bu bilgi ve düşünceler muvacehesinde içtimai bir vakıa olan kültürü insan topluluklarının subjektif, dini, felsefi, estetik inanç ve duygularına bağlı farklı beşeri davranışlar olarak görüyor ve kültürlerin temelindeki orijinal düşünce ve duyguların kaybolmayacağına inanıyoruz. Bu hususa Türk–İslam Sentezi bahsinde tekrar dönülecektir.

Medeniyet mefhumuna gelince, bilindiği gibi bu kelime dilimizde Arapça Medine, şehir kelimesinden türetilmiştir. Batı dillerinde de Civillisation'un aynı anlamdaki Latince civisus= şehir kökünden geldiği malumdur. Şehirle alakası, insanın hayvani mirası olan vahşetten, barbarlıktan, kırsal alan davranışlarından kurtuluş, şehir, toplum, terbiye ve görgüsüne kavuşmasını ifade eder. II. Dünya Harbi öncesinde W.Churchill medeniyeti şöyle tarif etmişti: (2 Temmuz 1983 Bristol Üniv. konuşma) "Şiddet, zulüm, despotik şeflerin, çapulculuk, esir toplama kamplarının bulunmadığı, kanunların yapıldığı parlamentonun bulunduğu, uzun süredir bunları uygulayan müstakil mahkemelerin mevcut olduğu toplumların düzeni" Churchil, bu düzenli hürriyetin, refahın ve kütürün yetiştiği zemin olarak görüyordu.

Medeniyet bugün de çoğu zaman bu manada kullanılmasına rağmen son yarım asırda ilmi zeminde bu kelimeye daha değişik bir mana veriliyor. Medeniyetin bu yeni anlamı kültürün subjektif unsurları dışında kalan, teknolojiye ve ilme dayanan objektif kültür unsurlarını ifade için kullanılıyor. Bu objektif unsurlar maddedir, biriktirilebilir, toplanabilir depo edilebilir. Halbuki kültürün subjektif unsurları toplanamaz, depo edilemez.

Türk mü Türkiyeli mi?

İlmi tarif yapmadaki güçlük, hadise ve vakıaların birbirinden ayrılmasındaki sıkıntı, kültür ve medeniyet ayırımında da mevcuttur. Bununla beraber büyük bir kısmı içtimai ilimlerle uğraşan Aydınlar Ocağı mensupları, inanç ve estetik duyguların hakim olduğu subjektif değerlere kültür, ilme, bilgiye, teknolojiye ait maddi unsurların hakim olduğu değer ve yapılara medeniyet ürün ve eserleri olarak bakar. Kültürler toplumlara has iken medeniyetler çoğu zaman bir toplumu aşan, daha geniş zaman ve mekana dağılma özelliği taşır.

Şüphesiz medeniyetleri toplumların kültürleri doğurur. Altında kültür zemini; asırlar ve nesiller boyu süren kültür emeğinin payı olmayan medeniyetler gelişmez. Nitekim Batı'nın müşterek kültür mirasında gelişen Batı medeniyeti, bugün bütün toplumları etkileyen kültür–medeniyet karmaşasına yol açmış bulunuyor. Bunu, Japonya'nın son 1–1,5 asırda Batı medeniyetini nasıl yakalıdığı, kendine has hayat tarzı içinde teknolojik mucize gerçekleştirdiği gözler önündedir. Bunu, Japonya'nın Batı kültürüne geçmesi olarak değerlendirme yanlıştır. Bu Japonya'nın kendi kültürünü kaybetmeden Batı medeniyetini, teknolojisini yakalaması, onu geçmesi demektir.

Nesiller boyu gelen bilgi, görgü ve tecrübe birikimlerinin hayata akseden ve orada devam eden şekilleri olan kültür, günlük yaşamada kullanılan gelip geçici, değersiz vasıtalar dışında gelecek kuşaklara da tesir eden, onları etkileyen maddi ve kalıcı eserler haline dönünce medeniyet haline gelmektedir. Asırların ötesinde yüzbinlerce insanın çektiği emek ve zahmeti, ızdıraplarını hatırlatsa da Çin Seddi veya ipeği, Mısır piramitleri, o kültürlerin medeniyet eserleridir. Nasıl ki Süleymaniye veya Selimiye, Kütahya Çinisi de Osmanlı'nın, İslam–Türk kültürü içinde geliştirdikleri medeniyetin abide eserleridir. Bir bakıma elektronik ve bilgisayarlı aletler, atom bombası veya kıtalararası füzeler Hıristiyan Batı Kültürü ve medeniyetinin 21. asır insanına bırakacağı medeniyet hediyeleri olacaktır.

Milli Tarihe Bakış

Bu medeniyet mahsullerini yapan insanların nasıl kendilerine has bir kültürleri varsa onun gibi, kendilerine ait bir hayat hikayeleri, geçmişleri, tarihleri vardır. Bu, o orjinal kültür ve medeniyetin sahibi toplumların milli tarihidir. İnsanlık tarihi bu toplumların tarihinden, milli tarihlerden oluşur. Beşer tarihi içinde ayrı bir toplum ve millet olan Türk'ün de bir mili tarihi vardır. Ona bakış ve onu yorumlama bize göre başka, Rum, Ermeni, Rus'a göre başkadır. Fatih'e ben başka gözle, bir Yunanlı veya İngiliz başka gözle bakar. Tarihimize bakış ve yorumlamada elbette inasani değer ve bilgilerden yararlanacağız. Ama kendi milli tarihimize evrenselci ve hümanist açıdan değil bir Türk'ün bilgi, duygu ve düşünceleri açısından bakacağımız tabiidir. Bir Japon, bir Alman, bir İngiliz kendi tarihlerine nasıl benden farklı bakıyorsa, benim de kendi milletimin hayat hikayesine, acı–tatlı hatırlarına farklı gözle baksam beklenen, makul bir davranış değil midir?

Beşer tarihi milli tarihlerin ve onların liderlerinin mücadelelerinin hikayesidir. Başka alemlerden gelmiş yaratıklar gibi kendi milli tarihimize tarafsız hatta yabancı ve düşman gibi bakan kafalar, eğer bu toplum içinde yaşıyorsa

milli kültürden nasibini alamamamış, Türk olamamış kişilerdir. Onlar, bugünkü 20–25 asırlık Türk milletinin bir mensubu, onun bir ferdi olamadıklarına göre, mevhum yarınlarda oluşacağını bekledikleri "ulus kültürü" içindeki Türkiyeli olabilmenin hayali ile avunmabilirler!...

Milli kültürleri, millet vakıasını kabul etmeyen, milliyetleri ve onların tarihlerini reddedecek beşer tarihine sadece sınıf mücadelesi ve tarihi maddecilik açısından bakanları, teorideki ve pratikteki yanlışını, ilim ve yaşanan hayat ile Marksist toplumların içinde bulundukları çıkmaz yeteri kadar gün ışığına çoktan çıkarılmış bulunuyor.

Tarihsiz Millet

Bundan dolayı Aydınlar Ocağı ve mensupları kendi milletlerinin tarihine ayrı ve hususi bir değer vermektedir. Tarihsiz milletin, hafızasız insan ve köksüz ağaç gibi dünden yarınlara uzanamayan varlığını ve şahsiyetini koruyamadan kaybolacağı ilmin ve aklın gösterdiği bir gerçektir. Bundan dolayı milli tarihine tarih şuuru ile bakma her milletçi aydının en tabi vazifesidir.

"Milli kültür sorunlarından önce milli tarih yorumunda birleşip anlaşamıyoruz" diye hayıflanan araştırıcılar bizler gibi Türk milletinin kökünü ve tarihi macerasını, Ötüken'den, Türkistan'da başlatıp, Göktürkler, Selçuklular ve Osmanlılar zincirinden Anadolu Türklüğü ve T.C. devletine ulaştırmada güçlük çekiyorlar. Onlara göre Türkiye'nin tarihi, "sadece Anadolu'da yaşamış toplum ve milletlerin tarihi ve onların medeniyetlerinin açı ortayıdır." Bizler Orta Asya'daki ilk anayurdumuza uzanan kökümüzle, oradan gelen soyumuzun fiziki karakterleri ile, dil ve inanç telakkimizle Buharalı, Kaşgarlı, Azerbaycanlı, Kırımlı bir Türk'le aynı millete aidiyet hissi taşıyoruz. Muarızlarımız ise Türk'ü, Anadolu halklarının bir karışımı, bulamacı olarak kabul ediyor. Bundan dolayı bu topraklarda İslâm Türk medeniyet ve kültür varlıklarına, Elenistik Urartu veya Firikya, hatta Roma ve Bizans kalıntıları kadar değer vermiyorlar.

Türk–İslâm Sentezi İle İlgili Tenkidler

Cumhuriyet gazetesinin dört ilmi araştırıcısı Aydınlar Ocağı'nın Türk–İslam Sentezi ile alakalı olarak değişik tenkid ve suçlamalarda bulunmuşlardı. Bunlardan belli başlıları şunlardır. (19–23 Nisan 1987)

1. "Türk–İslâm Sentezi, dini, milli kültürün ana öğesi kabul eder."
2. "Türk–İslam Sentezi dine değil, dile dayalı olmalıdır, oysa Türk–İslam Sentezi din ve ahlak üzerine kurulmaktadır."
3. "Türk–İslam Sentezi planı demokratik değil, otoriter ve totaliterdir."
4. "Türk–İslam Sentezi, 12 Eylül müdahalecilerini etkilemiş, yönlendirmiştir."
5. "Türk–İslam Sentezi, İslam devleti ülküsüne doğru yürüyecektir."
6. "Türk–İslam Sentezi'nin ne olduğu bilinmiyor. Bir dünya görüşü mü, yoksa siyasi bir hareketin adı, siyasi bir ideoloji mi?"
7. "Türk kurtuluş hareketi, kurulu din ve ahlak düzenine karşı savaşarak zafere ulaştı."

Aydınlar Ocağı'nın Türk–İslam Sentezi görüşüne bu 4 araştırıcı ilim adamının dışında, basında, siyasi parti ve değişik teşekküllerdeki bazı önemli ki-

şiler de katıldı. Onu benimseyenlerden çok kızgınlığını, nefretini, hefife alışını ifade edenler oldu.

**"Türk–İslam Sentezi adını verdikleri kamuflajın altında Batılı ve çağdaş Türk toplumunu bu niteliklerinden uzaklaştırmaya çalışanlar." M. Toker, 21. 6.1987 – Milliyet.*

** "...Türk–İslam sentezcileri itaakâr bir halk yetiştirmek istiyorlarmış. Kur'an'ı esas almak istiyorlarmış" O. Akbal Cumhuriyet*

** "Tarihi kültür mirası ve Türk–İslam Sentezi gibi, günümüzün kültür ve teknoloji çağına geçersiz gayelerle..." E. Soysal*

** ... Atatürkçü kültür anlayışı ile, 10. yüzyıla dönüp o zaman oluşan sentezi hiç değiştirmeden korumayı buna sadece teknoloji transferi boyutu katmayı öngören Türk–İslam Sentezi anlayışının bağdaşması kesinlikle mümkün değildir." G. Şaylan, Haftaya Bakış 14–20.6.87*

** "Türk–İslam Sentezi Odalar Birliği'nde işadamlarının ikiye bölünmesineneden oldu" Güneş 25.5.987*

Burada Türk–İslam terkibiyle alakalı, bazılarını yukarıya aldığımız görüş ve iddialar üzerinde duracak değiliz. Bunlardan bir kısmı doğru, bir kısmı yanlış ve yakıştırmadır. Her bir yazar, çizer, düşünür ve söyler, fiili tarif eder gibi, bizim anladığımız ve anlatmak istediğimiz Türk–İslam Sentezi görüşünü kendi inanç, duygu ve tutkularına göre, anlamış ve anlatmak istemiştir. Bazılarına göre, bu sentez toplumumuzu 10. asra götürüp donduracak, kimine göre de İslâm devletine giden yolu açacaktır. Bu görüş iddiaların teferruatına dalmadan Türk–İslam terkibinden ne anlamış olduğumuzu ortaya koymak istiyoruz.

Kültürü Meydana Getiren Unsurlar

Bilindiği gibi, Aydınlar Ocağı'nın gaye maddesinde "milli unsurları kuvvetlendirme ve yayma" hususu yer almaktadır. Aydınlar Ocağı kuruluş şartları hatırlanırsa Türk'e has değerleri tesbit ve koruma, onun mensuplarının başlıca meşgalesi olmuştur. Nitekim büyük bir kısım içtimai ilimler ve biyoloji konularından ilim adamı ve akademisyen bulunan Aydınlar Ocağı ideraci ve mensupları bu konuda senelerce kafa yormuştur.

Türk'ün milli kültür unsurları nelerdir? Onu diğer insan ve topluluklardan ayıran şahsiyet çizgilerinin adı nedir? Bu suallerin cevabını ararken önce kültür meydana getiren insani davranışlara kısaca temas etmekte fayda vardır. Bilindiği gibi canlılar aleminde, hayvanlarda daha belirgin olan, 3 davranış şekli görülür. Bunlar, canlının nefsini, varlığını sürdürebilmesi için beslenme ve barınma, neslini idame ettirebilmesi için de cinsi içgüdüsünü tatmine yönelik davranışlardır. Hayvani davranışlar dediğimiz bu tür ihtiyaçların tatmin şekli değişmeden, yüzbinlerce senedir hayvanlar aleminde aynen tekrarlanır. Buna mukabil insanı hayvandan ayıran bazı hususiyetler, farklı melekeler mevcuttur. İnsana has bu davranış şeklilleri de üç değişik tarzda tezahür eder.

1. Kelam, konuşma, dil (konuşma ihtiyacı)
2. İnanma, inanç ve çoğunlukla din, (inanma ihtiyacı)
3. Bedii duyguların ifade şekilleri (yani san'at ihtiyacı)

Bu 3 ana hususiyeti insanların aynı zamanda farklı kültür ve medeniyetlerinin oluş sebebidir. Gerçekten "insan topluluklarının objektif, dini, fel

sefi, estetik, inanç ve duygularına bağlı beşeri davranışlar" olarak tarif edilen kültür, insanlara has bu 3 değişik davranış tipine göre şekillenmekte ve onları birbirinden ayırmaktadır.

Dil, şüphesiz bütün kültürlerin ve insani değerlerin ilk ve temel unsurudur. Bir çocuk ana kucağında, aile ocağında hecelemeye başladığı kelimelerle çevresini tanıyarak, o aileye mensubiyetini idrak ederek hayata adımlarını atar. Böylece biyolojik akrabalığın evden mahalleye, köyden kasabaya ve bölgeye, oradan da vatan hudutlarına kadar uzandığı malumdur. Yahya Kemal'in "Türkçe'nin uzandığı yer vatandır" sözü bunu ifade etmektedir.

Dil, insanların birbiriyle anlaşarak onların içtimai akrabalığının lüzumlu bir unsuru ise de, kültürün oluşması için yeterli değildir. Dil, müşterek duygu değer ve normları ifade ettiği zaman insanları mensubiyet idrakiyle birbirine bağlar. Bu ise insanın ikinci ve en önemli hususiyeti olan inanma ihtiyacının karşılanmasıyla mümkün olur. İnsanı bütün diğer yaratıklardan ayıran en önemli hususiyeti de onun inanması, inanabilmesidir.

Türk'ün Gönlüne Düşen Ateş: İslâm

Bütün kültürlerin çıkış ve hareket noktasında insan gruplarının dil ve bilhassa inanç farklılıkları yatmaktadır. Bu fark insanın hayata, kâinata bakış açısından yansımaktadır. Descartes'in "Düşünüyorum, o halde varım" hükmünde, insan için varlığın anahtarı düşünme ise, düşünmenin en ciddi mevzuu da hayat, ölüm ve kainat hakkında varılacak değer yargıları, inançlardır. "İnanan varlık" denen insan için de Malehranche'ye göre en önemli hayati husus, ölüm karşısında insanın düşüncesi ve alacağı tavırdır.

Türk'ün farklı bir insan topluluğu olarak, milattan asırlarca önce tarih sahnesine çıkışını biliyoruz. Orta Asya'daki ilk ve asli anayurdunda, Baykal Gölü çevresi ve Ötüken'de Türk kabilelerinin soy ve dil birliği zuhur ettiği, göçebe, muharib ve akıncı güçler halinde Avrupa içlerine kadar uzandıkları malumdur. M.Ö. II. asırda millet olma vasfını kazanan Türkler'in kütle halinde ve zorlamasız Müslüman oluşunda rol oynamıştır. Tanrı inancı, ruhun ölmezliği, kişi ve aile hayatında dürüst ve ahlaklı olma esası, ailenin, vatan ve devletin mukaddesliği fikri bunlardan bazılarıdır.

Mucizevi Bir İksir

İslâm, Türk insanı ve cemiyetine mucizevi bir iksir gibi, Carlyle'nin tabiriyle bir kavmin üstüne düşen bir yıldırım gibi tesir etmiştir. Zira o, varlığın, maddenin, cansız ve canlının, bitkinin ve hayvanın, insanın ve hayatın oluşunu, yerini, vazifesini, manasını yerli yerine koyan eksiksiz ve fazlasız bir kainat nizamı halinde gelmiştir. İnsana, bu sonsuz varlıkta, "eşref-i mahlukat" diye yer veren, onu "ahseni takvim ile şereflendiren", "esfeli safiline" düşmemesi için doğru yolu gösteren bir ilahi mesaj halinde büyüleyici bir kitapla, Kur'an'la gelmişti. Bu ilahi kitap ve onun nizamı, insana, varoluş gayesinde kul olma idrakini gösteriyor, varlıklar arasındaki dengeyi yerli yerine oturtuyordu.

Kul olmanın vazgeçilmez dikkat ve iradesinde ihlası esas alan ve bu ihlasla, davranışları ahlak haline getiren İslam, Allah'la kul arasındaki dengelerin en güzel örneklerini Müslümanlardan bekliyordu.

Orta Asya'daki Türk'ün gönlüne düşen bu iman ateşi, sayısız insanlık, ilim

ve ahlak örnekleriyle onu Batı'ya sevketmiştir. Asırlar süren bu feyizli yolculuk İslam'ın yeni iklimlere yayılması, nizamı alemin korunması ile Türk'e yeni devletler, vatan ve medeniyetler kazandırmıştır.

Türk boyları ve kavmi, İslam öncesi bazı adet, örf ve geleneklerini de İslami hayata uydurarak asırlarboyu yeni ve kendine has bir kültürün temsilcileri oldular. Bu kültür ve medeniyet Çin ve Hint içlerinden Avrupa ortalarına, Kırım ve Volga boylarından Kuzey Afrika'ya kadar uzanan çok geniş bir coğrafyada Türk'ün ehlinde 10 asra yakın bir zaman sergilendi.

Son iki asır ise, Müslüman Türk'ün ve İslâm'ın temsilcisi olan Osmanlı cihan devletinin gerilemesi, ufalması ve dağılmasıyla neticelenmiş, diğer Müslüman Türk topluluklarının da birer birer istilacı güçlerin eline esir düşmelerinin acı, hazin ve ibretli sahneleriyle dolu olarak geçmiştir.

Müslüman ve Türk

Bütün bu geniş zaman dilimi ve engin coğrafyada yaşanmış olan tarihi devre, Türk–İslam tarihi, ondan kalan tarihi, kültürel ve medeniyet mirasına da Türk–İslam kültür ve medeniyeti deniyor. Böylece İslam, Türk'ün hayatından, varlığından ayrılamayacak bir asil vasfı ve Türk'ün şahsiyet yapısının öz unsuru olmuştur. Hiristiyan Batı alemi de Türk deyince Müslüman, Müslüman deyince de Türk"ü anlıyor onu kastediyordu.

Gerçekten Türkler, dünya görüşü ve din olarak İslam'ı seçtikten sonra, İslam, Türk insanının ve toplumunun ayrılmaz bir vasfı ve parçası olmuştur. İslam'a girememiş şaman kalmış veya Manihaizm, Yahudi veya Hıristiyan dinlerine geçmiş bulunan Türkler, Türk olma vasfının tamamen kaybetmiştir.

İslâmi inanç ve hassasiyet yanında Türk'ün diğer ana vasfının ana dil, Türkçe olduğunu ifade etmiştik. İslam'a yabancı kalan Türkler 1–2 nesil içinde nasıl Türk milletinin bütünlüğünden kopuyorsa, diğer toplumlar içinde kalarak dilini kaybedenler. Müslüman da olsalar, Türk olma şuurunu yitirmektedir. Müslüman Arap ülkelerinde, İran'da böyle yüzbinlerle, milyonla Türk erimiş, kaybolmuştur. Anadolu'nun cedlerimiz tarafından XI. asırda fethedilerek vatanlaştırılmasında İslam'ın ilahi inanç ve potansiyeli en büyük saik olmuştu. Onun gibi, aradan dokuz asırlık bir zaman sonunda, 1. Cihan Harbi'nde ve onu takip eden yıllarda Türk'ü bu topraklardan sürmeye gelene Hıristiyan emperyalist güçlerin tasalludunu da parçalayan aynı iman kudreti olmuştur. Bu topraklarda 9 asırlık tarih, vatan ve inaç beraberliği, etnik olarak kendini Türk sanmayan insanlarda da ufak ve sun'i ayırımlara yer bırakmayan bir milli şuurun oluşması ile onları birleştirmiştir. Bu birlik ve şuur, vatanı, devleti ve İslam'ın sembolü hilal'i, salibin tasalludundan koruma azmiyle, hem de inanılmaz şartlarda dedelerimizde babalarımızda tecelli etmiştir.

Bizim Eserlerimiz

Gerek milli misak hudutları içindeki hür vatanımızda, gerekse bu hudutlar dışındaki Türkler'in yaşadığı coğrafyalarda Türk'ün dili ve onun eli ile yapılmış İslam'a ait eserler Türk'ün simgesidir. En ücra köşedeki ufak bir köyümüzün ufkundan Erzurum, Diyarbakır, İstanbul veya Edirne gibi büyük şehirlerimizin semalarına bakınız! Oralarda şahadet parmakları misali minareleri, birbiri üstüne yaslanarak arşa doğru Rab'ın huzurunda duaya kalkmış kubbeleri göreceksiniz.

Onlar çevresinde hamamlar, medreseler, sebiller, mezarlar, hatta hastane artıklarını tanıyacaksınız. İşte bunlar İslam–Türk terkibinin ve medeniyetinin inkar edilemez eserleridir, şahitleridir.

Eğer bunlar, bu topraklar üzerinde doğmuş, büyümüş, burada adam olmuş görünen bazılarına bir mana, bir değer ifade etmiyorsa o zaman gözlerini ibretle hudutlarımız dışına çevirsinler: Türk'ün İslam'la özdeşleşmiş her hatırası ve eserine dün vatan olup da bugün yadellerde kalmış olan topraklardaki camilerimizi, hilali mezarlıklarımızı, sünnet düğünlerini, çeşme ve hamamlarımızı, ezan sesini, Ahmet ve Mehmed isimli insanlarımızı sorup, arasınlar? Türk'ü silmek, yok etmek için onun sadece dilini ve imanının tezahürlerini yasaklamanın, onları ortadan kaldırmanın manasının idrak etsinler. İnanmazlarsa bile ona, onun Türk'ün derisine, kanına, kemiğine işlemesine, ondan ayrılamayacak manasına baksınlar! Yarın cenazelerinin de onun adetleriyle kaldırılacağını düşünerek insaf etsinler! İslam–Türk terkibine kızmasınlar, düşman olmasınlar.

İki Görüş

Şimdi meseleye daha objektif boyutlarda yaklaşmaya çalışalım. Bunun için de içtimai ilimlerin kültür meselelerine dair ortaya konan ilmi tesbitleri ele alalım. Burada, asrımızın iki büyük kültür ve medeniyet uzmanının birbirini tamamlayan iki görüşünden yararlanmak istiyoruz.

A. Sorokin, gelişmiş kültürlerde esas ve değişmeyecek temel inanç, ana telakkiyi teşkil eden bir nüvenin varlığını tesbit etmiştir. Kültürlerin hemen bütün unsurları, zaman ve mekan şartlarına göre değişmektedir. Bu, kaçınılmaz bir olaydır. Fakat kültürün esas cevherleri, temel telakki ve inancı değişirse kültür özünü kaybederek dağılmaya ve zamanla kaybolmaya, yeni kültürlerin istilasıyla ortadan kalkmaya mahkum olacaktır.

Buna mukabil R. Linton, (3) kültür unsurlarının hiyerarşik bir sıra içinde dizilebileceğini göstermiştir. Ona göre de yeterli bir olgunluğa ulaşan kültürlerde, tıpkı Sorokin'in tesbiti gibi, bir öz, esas cevher bulunacaktır. Gözle görülmeyen, elle tutulmayan bu cevher toplumdaki fertlerin kafasında yaşar ve varlığını ancak onların davranışlarında gösterir. Kültürün değerleri de bu merkezden çevreye değişik halkalar halinde sıralanır. Gelişmiş kültür sisteminde merkezdeki iz telakki, ana inanç ile çevreye doğru uzanan kültür unsurlarında daima bir uyum, anlaşma vardır. Eğer böyle bir kültür sisteminde uyaşmazlıklar çıkarsa, o kültürde hastalık var demektir. Bu hastalık, anarşi ve felçle sonlanır ki bu kültür sisteminin yıkılması demektir.

Türk–İslam Terkibi

Şimdi bu ilmi tesbitlerden sonra içinde bulunduğumuz kültür buhranına, Türk–İslam terkibi telakkimize aklıselim ve insaf ile bir göz atalım. Tarihi içinden geldiğimiz Türk milletinin son 10–12 asırlık tarihi, İslami kültür devresidir. Yani Türk insanı ve cemiyetinin yaşanan hayatının merkez değeri, temel telakkisi "La ilaheillalah, Muhammeden Resulullah"ın getirdiği mesajdır. Bu mesajda hayatın başıboş ve manasız olmadığı, bilakis onun mukaddes bir emanet olduğu, onu verenin bu emaneti bir gün geri alacağı, hayatın zevk ve hazlarından,

onların tatmininden önce kul olma ve kulluk vezifelerimizi yerine getirme uyarısı vardır. Hayatın her yaşı ve döneminde arzu ve hedeflerimiz değişik de olsa, değişmeyecek olan her dem ve davranışta, bunların hesabının verileceği bir din gününü düşünerek, Allah'ın rızasının aranması hatırlatılmaktadır. Bu mesajda insana imanın, ihlasın edeb ve ölçünün, şuud ve dikkatin hakim olduğu, iyi işler işleyen, güzel ahlakı hedefleyen bir hayat modeli vardır. Bu hayat modelinin değişik kademe ve görüntülerini doğan bir çocuğun kulağına Besmele ile okunan ezanda, çocuğun hayırlı evlat olma duasında, bir işe başlarken Allahın adını anmada, bir yere girerken sağ ayak, işe de sağ el ile başlamada, anne–babaya hürmet ve itaatin manasında, bir toplulukla karşılaşınca selamlaşma adabında, zayıf, fakir ve muhtaçlara yardımda, helal kazanç, hayırlı iş ve sonuç talebinde, ezana, mabede, din adamına, cenazeye hürmet ve kul hakkına dikkat etmede, komşusu aç iken tok olarak yatmanın doğru olmayışında, vatan için din ve devlet için ölümün şahadet olmasında, kadın ve erkeğin aile mahremiyeti ve namusuna itina göstermede, kandil geceleri, bayram günleri ve ramazan aylarının faziletinde, camideki cemaate, sünnet düğününde, ölüm geldiğinde dini vecibelerin icrasında ve mezara konma şeklinde bile hep aynı bütünün, üstüste sıralanmış, birbirleriyle bir zamanlar tam uyum halinde olan davranışları, kültür şekillerini görmüyor musunuz? Hep merkezde, "Allah'tan başka ilâh yoktur. Hz. Muhammed onun kulu ve resulüdür" inancının getirdiği Allah'a kul olma idrak ve gayretlerini tesbit etmiyor muyuz?

Bu kısa tesbit, müşahede ve düşünceler, tarihimizi, milletimizi, vatanımızı ve medeniyetimizi kuran, yaşatan, geliştiren çekirdeğin Türk–İslam terkibi olduğunu göstermiyor mu?

Batılı Değil Bâtıl Aydınlar

Türk'ün hayat damarlarından nasibini almayanlar, gönlüne mistik duygu ve dini endişenin zerresi düşmeyenler, düşünce ufkunda hayır–şer mefhumu, sevap–günah telakkisi bulunmayan bugünün Batılılaşmış aydınları İslam–Türk terkibindeki sırrı ve hususiyeti nasıl duysunlar?

Medeniyet ve kültürlerin birbirlerinden devamlı alışveriş yapmı ihtiyacı ve zarureti sonucu, Türk kültürü de, medeniyet unsurları diye pek çoğu Batı'nın Hıristiyan kültür mahsullerini alagelmiştir. Bu alışverişteki yanlış seçim, kültür özümüzü korumadaki dikkatsizlik, birçok noktalar kültür özümüzden kopma noktasına kadar ulaşmıştır. Medeni olmayı Batılı olma, onu da aynen onlar gibi yaşama şeklinde anlayanlar, hiçbir düşünce ve davranışlarında Müslüman Türk'ün mirasına sahip olmayanlar, hatta bundan kaçan, red ve nefret edenler bizim Türk–İslam Sentezi"mizden ne anlayabilirler? Bunlar olsa olsa bu sentezi Aydınlar Ocağı savunuyor diye onun karşısına "Batı kulübü veya Ocağı"nı açmayı düşünebilir. Cemiyet ve millet yapımızın esas çekirdeğini yapan nikahlı aile ocağı yerine, karı–koca değiştirmenin veya nikahsız çok ortaklı hayatı yaymanın heyecanı ile yaşabilirler.

"Bâtıl" Aydınlar

İnsanlarımızda, aydınlarımızda Müslüman Türk olma idrakine de tahammül edemeyen bu "Batılı" değil "Batıl" aydınlar her fırsatta laikliğin ve Atatürk inkilaplarının arkasına sığınma telaşındadırlar. Halbuki ilmi bir gerçek olan bu

milli kültürümüzün özünü öğretmek, ne laikliğe, ne de inkilaplara aykırıdır. Bir Müslüman Türk'ün laik bir düzende kendi dini vecibelerini yerine getirmesi ise din açısından da sakıncalı değildir.

Bu Batı sarhoşları dini ve onun prensiplerini devletin hukuku sistemi dışına çıkarmakla yetinmeyip, İslami inanç ve davranışları, Türk insanının günlük hayatından da tamamen kovmayı hedeflemiş görünüyor. Basında Allah kelimesine ve dini romanlara bile müsaade edilmediği, böyle bir tatbikatın yaşandığı yıllarda, devletin memuru ve adamlarının ne ağzın da ne de hareketlerinde dini bir motif bulunamaz, onlar cemaate katılamazdı. Bir başbakan ağzından, "Türk milleti Müslümandır ve Müslüman kalacaktır ve İslam'ın bütün icapları yerine getirilecektir" sözlerini duyma, o Batı sarhoşlarını şaşırtmış, adeta deli etmişti.

Fakat artık hür vatanda, laik cumhuriyet ve demokrasinin hür havasında, camide görünme değil "Allahaısmarladık" bile demekten korkan memur ve devlet adamı devri çoktan kapandı. Artık onların yerine Türk–İslam terkibini bilen, duyan, buna inanan ve onu yaşayan cemaatiyle beraber alnı secdeye giden kaymakamlar, valiler, müsteşar ve genel müdürler, işadamları, belediye ve o da başkanları, profesör ve rektörler, hatta bakan ve başbakanlar var

Müslüman Türk'e Tahammülsüzlük

Bazıları bunları gördükçe, duydukça Türk'ü adeta Marksist–Sılav veya Hıristiyan–Batı felsefesi doğrultusunda yönlendirmek istermiş gibi Türk–İslâm Sentezi'ne dost Batı felsefesi doğrultusunda yönlendirmek istermiş gibi Türk–İslam Sentezi'ne dost olamadıklarını hemen açığa vuruyorlar (4), rahatsız oluyorlar, telaşlanıyorlar... Hatta bunların telaşına Hıristiyan medeni Batı'nın parlamenterleri, bakan, başbakan hatta bazen cumhurbaşkanları, gazete–radyo– TV vasıtasıyla basınları da iştirak ediyor. Bu sonunculara, Türkiye'nin kendi şahsiyet çizgileriyle ayağa kalmasına, gelişme ve büyümesine tahammül edemeyen zahiri dostlarımız Batı'nın Hıristiyan kültür mensuplarını görmek şaşırtıcı olmuyor. Çünkü onlar, 1071 Malazgirt'ten 1922 İzmir'e 1974 Kıbrıs'a niheyat geçen yıl AT'ye ortak olma teklifimize kadar her vesile ile bu tavırlarını değiştirmeden korumuş bulunuyorlar.

Bu tutum, Avrupa kültür birliğinin, kendi kültürlerinin tek müşterek unsur ve mirası tesbit ettikleri Hıristiyanlığın, onlarda geliştirdiği Müslüman Türk'e tahammül edemeyişinden kaynaklanıyor. Aynı birlikte tek Türkiye temsilcisi olan bir aydınımızın, bu müzakere ve tesbitler karşısında seneler sonra bizim kültürümüzün tek ve müşterek unusur olarak İslam'dan başka bir şeyi bulumadığını ifade etmesi (5) de bu Türkiyeli Batılılar'a bir şey ifade etmez mi?

"Hizmet Yolunda Yürüyoruz"

Şimdi sözümüzü bağlarken, meselenin, "gerçekten son devirlerde yaşanan bir kültür buhranı ve kimlik bunalımı" olduğunu, "Türk–İslâm Sentezi'nin gerçekten değişmeyen bir özü ve onun korunması" gerçeğini, "Türk–İslam Sentezi'nin elbette kamil bir dünya görüşü" olduğunu, onun siyasi zemine indirmekten, çekinilmesini, "Milli Mücadele'nin kurulu din ve ahlak düzenine karşı savaşılarak" değil, tam tersi, o sentezin gücüyle Hıristiyan Batı emperyalizmine karşı bir zaferin kazanıldığı gerçeğine, "Türk–İslam Sentezi tezi İslam devleti ülküsüne" değil, her şeyden önce Türk insanının kendi özünü tanıma, onu koruma, "Yalnız

Allah'a kulluk etme ve yalnız ondan yardım dileme" imanını hedeflediği, buna inanmayanların, inanamayanların da ona asgari hürmet etmelerinin beklendiğini belirtmek isteriz.

Bütün bu görüş ve düşüncelerden sonra ve hele (devletin de) milli kültür diye hizmete yönelmek istediği bir tarihi bir anda, kültürümüzün asli unsuru, hayat damarı olarak dilimiz ve dinimizi görmek sadece ilmi, içtimai ve tarihi hakikatın ifadesidir. Tarih içinde oluşan, gelişen bu Türk–İslam terkibi, onun çevresindeki sanat ve medeniyet eserlerimizi doğurmuş, örf, adet ve an'anelerimize şekil vermiştir. Bu inanç ve duygu ile hayatı bir mukaddes vazifenin emaneti, yaşadığımız toprakta bayrağı, ezanı, devleti, insanlarımız ve tarihimizi o emanetin ve Türk–İslam terkibinin en aziz değerleri ve hatıraları olarak görüyor. Allah'a kul olmanının idraki, Müslüman Türk olabilmenin şuuru ile de bu hizmetin yolunda yürüyoruz.

EK: İ

Söz Sonu: Cevaba Cevap!

"Aydınlar Ocağı ve Türk–İslam Sentezi" (Tercüman 1–6 Şubat 1988) Üzerine

Geçen yıl açtığımız "Türk–İslam Sentezi" Dosyası'm dizgiye vermeye hazırlanıyorduk ki, Profesör Süleyman Yalçın, Tercüman gazetesinde yayımlanan "Türk–İslam Sentezi" dizisiyle, Aydınlar Ocağı'nın görüşlerini yeniden gündeme getirdi. Cumhuriyet'teki eleştirilerimize cevap vermek üzere tasarlandığı anlaşılan bu diziyi aynen yayınlarken karşılıksız bırakmak istemedik.

(1) Dil ve Dünya Görüşü

Aydınlar Ocağı'nın cevap ve karşı eleştirilerinde, doğru–yanlış, hâk–bâtıl, hayır–şer, sevap–günah, Batılı–bâtıl, Batılı–Yeniçeri dini (İslami) değer ve karşıtlıklara baş vurulmaktadır. Daha önce kullanmadığımız bu dil ve türden eleştirilere aldırmadan, tartışmayı bilimsel ve fikri düzeyde tutmaya dikkat ediyoruz.

(2) İdeoloji mi Bilim mi?

Bilime inanmak ta kuşkusuz bir tür ideolojidir ama her ideoloji bilimsel değildir. Aydınlar Ocağı, "ideoloji ürettikleri" yolundaki bir gözlemimizden tedirginlik duymuş olacak ki, "siyaset değil, bilim yapıyoruz" diyor. Bu savunmasının kanıtı olarak da kurultaylarını, yayınlarını, Ocağa üye olan öğretim üyelerini sıralıyor. Ama Tüzüğü'nün İkinci Maddesine göre, Ocağın gayesi

"Millî kültür ve şuuru geliştirmek, millî bünyemizi sarsan fikri buhran ve mefhumlar anaşisi ile mücade etmek, millî varlığımızı meydana getiren unsurları yaşatıp kuvvetlendirmek yani Türk Milliyetçiliği fikrini yaymaktır."

Ocağın kuruluş amacı, bu maddeye göre, bilim değil, kelimenin doğru anlamıyla siyesettir. Esasen, Ocağın benimsediği İslamî görüşleri siyasetten ayırmanın mümkün olmadığı, kendi beyanlarıyla da ortaya konmuştur.

(3) Şaşırtma ve Yanıltma

Aydınlar Ocağı bazı görüş ve tesbitlerimizin doğru olduğunu kabul etmekle birlikte, hangilerinin yanlış olduğunu belirtmekten dikkatle kaçınıyor. Eleştirileri cevapsız, konuları müphem bırakmayı tercih ediyor. Bu bir yanıltma, şaşırtma taktiğidir. Görüş ve amaçlarını yinelerken de İslam'dan başka dayanak bulamıyor. Bunlar bizim yanılgılarımız ise, doğrularımız nelerdir? Yoksa, yanlışlarımız doğrularımızı götürüyor mu?

(4) Demokrasi Sorunu: Amaç mı Araç mı?

Araştırmamızda, "Aydınlar Ocağı için demokrasi amaç değildir" demiştik. Profesör Yalçın bizi doğruluyor: "Demokrasi, fert için de, devlet için de gaye değil, ancak vasıtadır." Bu açıklama IV. Kurultay'da dile getirilen demokrasi övgülerinin samimi, bu konudaki iddialarımızın da iftira olmadığını gösteriyor.

(5) Ordu ve Atatürkçülük

Son açıklamasıyla Aydınlar Ocağı, 27 Mayıs'a karşı çıkıyor; 12 Mart'ta kaçırılan tarihi fırsata hayıflanıyor, 12 Eylül'ü benimsiyor, savunuyor. Ordu–rejim konusunda önerileri, ordu mensuplarının Türk–İslam Sentezi doğrultusunda eğitilmesidir. Kanaatımızca Atatürkcülüğün yolu silahlı kuvvetlerin müslümanlaştırılması değil, milletin uluslaşması, yani toplumsal düzenin laikleşmesidir. Asker ocağından yetişen Atatürk, askerci değil, çağdaşlığa yönelik bir sivildi.

(6) Irkçılık ile Dincilik Nasıl Bağdaşır?

Aydınlar Ocağı, "Irkçılık ile dincilik nasıl bağdaşır?" diye soruyor. "Bu bir çelişkidir" diyor. Bu çelişki bizden değil, "Sentez"den kaynaklanıyor. Biz de ırkçılık ile dincilik bağdaşmaz demiştik. Bu tarihi çelişkiyi kabul etmiş olmalarını sevinçle karşılıyoruz.

(7) Jakoben Devrimci Aydınlar da Kim?

Tercüman'daki açıklamada, "Batılılışma öncülüğünü kimseye bırakmayan, kök değerlerimizden kopmuş, Jakoben aydınlar"dan söz ediliyor. Bu yakıştırmaları hiç üstümüze almıyoruz. Biz Batılılaşmayı değil, ulusal gelişmeyi, ulusça ve toplumca çağdaşlaşmayı savunuyoruz. Demokrasiye, özgürlüğe, ve çoğulculuğa inanmayan kurum ve kişilerin Batılılaşma sloganlarını kuşkuyla karşılıyor, bu yoldaki öncülüklerini de sorguluyoruz.

(8) Millet ile Ulus: Aynı mı Ayrı mı?

Profesör Yalçın, millet–ulus ayrımına karşı çıkıyor. Kelimelerin ve kavramların ayniyetini ispatlamak için 12 Eylülcüler "ulus"u, "ulusal"ı neden yasakladı? Bu konuda, Durkheim'ın "mekanik–organik dayanışma" biçimlerini, Tönnies'in cemaa–cemiyet (Gemeinschaft–Gesellschaft) ayrımını öneririz.

Osmanlı devleti, dini cemaatlardan (milletlerden) oluşan bir İmparatorluktu. Cumhuriyet, dini cemaatlerin (milletlerin) ayrılığına değil, birliğine yani cemiyet (ulus) kültürüne dayalı olacaktı. Millet ile ulusun ayrımı laiklik kavramındadır. Dinde %98,5 oranında saflık belki milleti tanımlar ama ulus'un ölçütü din değil

mefkûre (ülkü) birliği, tarih bilincidir.

(9) İsrailli Musevilerin Kültürü Değişiyor mu?

Ocak sözcüsü soruyor: "İsrail'deki Musevilerin kültürü, tarihî Musevilerden farklı mı?" Tarihin Musevi kültürünün değişmesine karşı çıkan müfrit ve fanatik musevilerin varlığını bilmekle birlikte, cevabımız yine de "Evet"tir. İsrail Devleti'nin kültürü değişiyor. Hep çağdaşlık yönünde değil tabii ama değişiyor. Bu arada, dincilerle laikler arasındaki çatışma, İsrail–Filistin çatışması kadar önemli boyutlara da ulaşıyor.

(10) Sorokin ile Linton neler diyor?

"Kültürel Nedensellik" eserinde Sorokin (1966)

Kültürlerin değişmeyen özünü değil, olgunun nedensel açıklamasının sağduyu, mantık ve akıl yürütmelerle yapılamayacağım savunmuş, Kültür, Toplum ve Kişilik sistemlerinin canlıüstü (Süperorganik) karakteri üzerinde durmuştu.

Ralph Linton ise "Kültürler Ağacı" (The Tree of Cultures, 1954) adlı eserinde, Türk–Tatar kültürlerindeki öz değişikliğini şöyle özetlemişti:

"Göçebe yaşam tarzlarını terkedip yerleşik düzene geçtikleri her yerde fethettikleri halkın içinde eriyip gittiler. Çinde Çinli, Batı Asya ve İran'da İranlı, Ön Asya'da Müslüman ve Bizanslı oldular." (Linton 1954:278)

Aydınlar Ocağı, Batılı bir tanık arıyorsa, ünlü tarih felsefecisi Hegel'in Geist (ruh) metafiziğine başvurabilir. Ancak, ne olduğu tam bilinemeyen o mistik Geist bile kendini gerçekleştirirken değişikliğe uğramaktadır.

(11) Medeniyet – Kültür Ayrımı!

Aydınlar Ocağı'nın, kültür varlığı ile ilgili olarak, objektif (nesnel) unsurların birikip geliştiği, subjektif (öznel) unsurların birikmediği (yani değişmediği) gözlemi, kendi savunma çizgileriyle tutarlı değildir. Çünkü, aynı yazının biraz ilerisinde "Bilgi, görgü ve tecrübe birikimleri hayata akseder" denmektedir. Doğrudur! Kültür ve uygarlık alanında, objektif–subjektif, maddi–manevi ayrımları günümüzde hâlâ yapılmakla birlikte, artık pek geçerli sayılmamaktadır.

(12) Türk Kültür Tarihi Tezi Tartışması

"Bizler, Buharalı, Kaşgarlı, Azerbaycanlı, Kırımlı bir Türk ile aynı millete aidiyyet hissi taşıyoruz. Muarızlarımız ise Türkü, Anadolu halklarının bir karışımı ve bulamacı olarak kabul ediyorlar" deniyor, Ocak açıklamasında. Bu, bizim görüşümüz değil! Gerçi biz kendimizi Buharalı ve Kaşgarlı dindaşlarımızla aynı millete ait hissetmiyoruz ama, kimseyi karıştırıp bulamıyoruz. Sorun, ırkların saflığı, halkların genetik karışımı, bulaşımı değil kültürlerin tarihi sürekliliğidir. Kültür tarihimiz, İslam'la ya da Malazgirt'le başlamadı. Kültür Tarihimizin, İslam–öncesi Orta–Asya'dan, Türkler–öncesi Ön–Asya'dan gelen kökleri var. Sorokin de, Linton da aslında bu gerçeği dile getiriyor. İşte bu yüzden, İnsanlık Tarihi, liderlerin mücadelesi değil, toplum ve toplulukların kültür tarihidir. Millilik, bu tarihin her toplum için biricikliği, yalnız kendine benzemesidir.

Aydınlar Ocağı'nın tarih tezine uyularak DPT'nin Milli Kültür Raporu'nda

(1983–500), V. Beşyıllık Plan döneminde:

(a) 100 Orta Asya araştırmacısı,

(b) 300 Ön Asya (Selçuklu–TC–İslam) araştırmacısı,

(c) 50 Güney–Doğu Avrupa (Balkan–Bizans) araştırmacısı yetiştirmesi öngörülmüştü.

Bizans–öncesi Ön–Asya tarihini kimler araştıracak? Ana Vatan dediğimiz bu topraklara hangi hakla, hangi katkıyla sahip çıkacağız? Sorusunu soruyoruz. Bu, kavimlerin bulamacı değil, bir tarih bilinci sorunudur.

(13) Kültürün Özü ve Sözü

Aydınlar Ocağı, "Türklerin daha M.Ö.2. yy'da **millet** olma vasfını kazandığını" ileri sürüyor. Öte yandan Ocak, kültürün özünün din olduğunu bundan beş yıl önce açıklamıştı. Son dizide, "kültürel özün Allah'ın varlığı ve elçisinin de Hz. Muhammed olduğu vurgulanıyor. Milletin özü kültür, kültürün özü de din (İslam) ise, Türk milletinin özü tarihte en az bir kere değişmiş bulunmaktadır. Bu tarihi gerçeğe karşın özün hiç değişmediği sözü" en azından bir çelişkidir, metafiziktir. Şamanlığın, İslama benzediği ipoteziyle bu çelişkiden kurtulamazlar. Ya İslam'dan önce Türk değildik, ya da İslam'dan sonra, biz artık kendimiz değiliz! İslama dayalı savunmalarla bu tarihi gerçek değiştirilemez, gözardı edilemez.

(14) Özetle Sonuç

Aydınlar Ocağı, son açıklamasıyla, hayalî muarızını önce yaratıyor sonra eleştirip kınıyor. "Bunlar Batılı değil bâtıl" diyor. Bu sözlerle bizi küçültmüyor, karşı çıktığı Batı'yı yüceltiyor. Biz Batılılaşmayı değil **çağdaşlaşmayı** öneriyor, ulusal çağdaş kültür olgusunun, dine (İslama) indirgenemeyeceği gerçeğini savunuyoruz. Bu konudaki tartışmalar, adlar, ünvanlar ve sayılarla değil, bilimsel verilerle yapılabilir, diyoruz.

"... Kaldı ki yıllardır savunduğum düşüncelerin, **'Türk-İslam Sentezi'**nin egemen kılınmağa çalışıldığı bir ülkede kimi tehlikeler içerebiliceğinin elbette farkındaydım. Ama inançlarımızı ve düşüncelerimizi savunma yönündeki azim ve kararımız, bu tür korkuların üzerindedir..."

Prof.Toktamış Ateş

"ANAP iktidarı, laik cumhuriyeti rayından çıkarıp, sözde **Türk-İslam Sentezinin** görüntüsü altında Amerika'ya bağlı işadamları devletine dönüştürmeye çalışıyor."

İlhan Selçuk

Türk-İslam Sentezi adıyla yapılmak istenen, bağımsızlık ve ulusal diriliş bayrağı açmak üzere Samsun'a çıkmış bir Mustafa Kemal'in başlattığı gidişi doğal yönünden çok farklı yönlere çevrilebilecek niteliktedir.

Mümtaz Soysal

"**Türk-İslam Sentezi** adını verdikleri kamuflajın altında Batılı ve Çağdaş Türk toplumunu bu niteliklerinden uzaklaştırmağa çalışanlar."

M. Toker 21.6.1987- Milliyet

...Atatürkçü kültür anlayışı ile,10. yüzyıla dönüp o zaman oluşan sentezi hiç değiştirmeden korumayı buna sadece teknoloji transferi boyutu katmayı öngören **Türk-İslam Sentezi** anlayışının bağdaşması kesinlikle mümkün değildir."

G.Şaylan, Haftaya Bakış 14-20.6.87